

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a literární vědy

Diplomová práce

Tereza Hejdová

Obraz Jana Husa v české raněnovověké literatuře

The Image of Jan Hus in the Early Modern Czech Literature

Praha 2013

Vedoucí práce: Mgr. Alena A. Fidlerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Ve Třtici dne 4. prosince 2013

.....

Tereza Hejdová

Klíčová slova

České dějiny, ikonografie, Jan Hus, Jeroným Pražský, Jan Wyclif, Kostnický koncil, kritika církve, kronika, literatura 15. – 18. století, historická paměť, raný novověk, středověk, Zikmund Lucemburský.

Key words

Chronicle, Council of Constance, Czech history, early modern period, iconography, Jan Hus, Jerom of Prague, John Wyclif, heresy, literature of 15th–18th century, historical memory, Middle Ages, Sigismud of Luxemburg.

Abstrakt

Práce *Obraz Jana Husa* v české raněnovověké literatuře se snaží zmapovat pohled na českého kazatele ve vybraných literárních textech 15. až 18. století, zachytit proměny vytvářeného obrazu Mistra Jana Husa, neboť zvolení autoři pocházejí z různých zemí a používají jiný jazyk, zastupují odlišné prostředí, společenské vrstvy i názorové skupiny, také mají jiné vzdělání a náboženské vyznání. Žánrově odlišná literární díla byla posuzována na základě srovnání klíčových epizod, které se buď v jednotlivých textech opakovaly, nebo je autor záměrně nepoužil.

K pochopení vytvářeného obrazu Jana Husa přispěla i dobová ikonografie, která byla vzata v některých případech i z jiných literárních textů, než které byly srovnávány obsahově, aby Husův obraz byl co nejcelistvější. Porovnání textu s ikonografií ukázalo, jak věrně bylo dodrženo popisované schéma a jak se obraz Jana Husa i zde postupně proměňoval.

Propojení písemného a ikonografického materiálu z konkrétních časových rovin umožnilo sledovat postupné proměňování pohledů na osobnost Jana Husa a události s ním spojené, protože autoři zastupovali stanovisko své národnostní společenské skupiny a doby. *Obraz Jana Husa* je proto velmi plastický a mnohdy dokonce protichůdný.

Abstract

The work *The Image of Jan Hus in the Early Modern Czech Literature* tries to map different ways of description of this Czech preacher in selected literary texts from 15th to 18th century, to capture the changes which his image underwent. The chosen authors come from different countries and use different languages, represent different environments, social classes and opinion groups, they also have different education and religion. Individual literary works were assessed by means of comparing the key episodes that are either repeated in the texts, or the author intentionally did not use them.

To understand the image of Jan Hus as a whole, also contemporary iconography was taken into account, which in some cases has been taken from other literary texts than those which were compared, so that the image of Hus was as complete as possible. The comparison of the texts and iconography showed, how accurate the observation of the described scheme was and how the image of Jan Hus was gradually changing.

The combination of written and iconographic material from specific time intervals allowed us to observe the gradual change of conceptions of the personality of Jan Hus and events connected with him, because the authors represent the opinion of their ethnic group and time. The image of Jan Hus is therefore very plastic and often even contradictory.

Obsah

1.0	Úvod.....	1
2.0	Metodika	3
3.0	Obraz Jana Husa v raněnovověké literatuře	11
4.0	Porovnání vybraných epizod z jednotlivých literárních textů	23
4.1	Osobnost Husa	23
4.2	Cesta Wyclifova učení do Čech a Hus	31
4.3	Kritika církve a poměrů v Čechách.....	35
4.4	Betlémská kaple a Husova kázání.....	38
4.5	Loupežník Zúl	41
4.6	Pálení Wyclifových knih.....	43
4.7	Posměšné písničky a verše	46
4.8	Souvislost Husa a Dekretu kutnohorského	48
4.9	Odpustky	52
4.10	Poprava tří mladíků	55
4.11	Přijímání pod obojí způsobou	59
4.12	Husovy názory, které jsou mu vyčítány	64
4.13	Problémy s učením Husa a vyhlášení interdiktů nad Prahou.....	67
4.14	Snaha Husa o vysvětlení učení v Praze.....	73
4.15	Kostnický koncil a Zikmundův glejt.....	75
4.16	Pozvání do Kostnice a pobyt zde do uvěznění.....	78
4.17	Věznění	82
4.18	Přívrženci Husovi.....	85
4.19	Nepřátelé Husovi.....	88
4.20	Slyšení	90
4.21	Odsvěcení	96
4.22	Poprava, důvod a průběh upálení	98
4.23	Protest proti upálení Jana Husa	104
4.24	Souvislost věznění a smrti Jana Husa a Jeronýma Pražského.....	106
4.25	Události po upálení (osud ostatků, postoj Čechů).....	111
4.26	Úloha Zikmunda.....	118
4.27	Neobvyklé přírodní úkazy	121
5.0	Rozdělení děl podle postoje autora.....	123

5.1	Díla jednoznačně zaujatá proti Husovi	123
5.2	Díla spíše neutrální.....	130
5.3	Díla stranící Husovi a orientovaná prokališnický	134
5.4	Závěr	146
6.0	Ikonomie Jana Husa	153
6.1	Nejstarší vyobrazení Husa.....	154
6.1.1	Martinická bible	154
6.1.2	Kronika Ulricha von Richental	155
6.1.3	Jenský kodex	160
6.2	Zobrazení Husa z přelomu 15. a 16. století.....	161
6.2.1	Smíškovský graduál	162
6.2.2	Litoměřický graduál.....	163
6.2.3	Kuthenova Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích.....	164
6.2.4	Malostranský graduál.....	164
6.2.5	Husova Postilla	166
6.3	Ikonomický vzor 16.–18. století.....	166
6.4	Způsob zobrazení Mistra Jana Husa – Závěr	167
7.0	Závěr	171
8.0	Literatura.....	179
8.1	Prameny.....	179
8.2	Literatura	180
9.0	Přílohy.....	185
9.1	Martinická bible	185
9.2	Kronika Ulricha Richental.....	186
9.3	Jenský kodex	195
9.4	Smíškovský graduál	200
9.5	Litoměřický graduál	201
9.6	Kuthenova kronika	203
9.7	Malostranský graduál	204
9.8	Norimberské vydání Husovy Postilly	205
9.9	Socha Jana Husa na Krakovci	206

1.0 Úvod

Říká se, že přítomnost a minulost nás svazuje, a přesto otevírá bránu budoucnosti. Žijeme v čase, kdy se Evropa propojuje, uskutečňují se vize jednotného prostoru, společné měny. Řeší se přínos jednotlivých národů k vývoji celého společenství, intenzivní je snaha ochránit nejvýznamnější kulturní a přírodní bohatství všech zemí. Lze ale skutečně uchovat myšlenkový odkaz třeba jen těch nejvýznamnějších osobností každého z národů?

Mezi nejuznávanější osobnosti české kulturní historie by bezesporu patřil „odchovanec francouzského dvora, císař římský a král český, oslavovaný Otec vlasti, Karel IV.“¹ nebo učitel národů Jan Amos Komenský. Alespoň podle výběru lidového hlasování pořádaného Českou televizí, který měl poukázat na „sedm divů Česka“. Jednalo se o nejvýznamnější osobnosti, české památky, přírodní zajímavosti, vědecké objevy či beletrii. Mistr Jan Hus nebo Jan Žižka se mezi vyvolenou sedmičku nedostali.² Přitom ale upravené motto prezidentské standardy „Pravda vítězí“³ je svázáno právě s Husem.

V podobné anketě, která hledala v souvislosti se vstupem do nového tisíciletí 100 nejvýznamnějších osobností Čech, Moravy a Slezska⁴ s názvem Největší Čech, se Hus i Žižka dostali nejen mezi vyvolenou stovku, ale dokonce se umístili v první desítce.⁵

Obě ankety byly silně medializované, obě probíhaly na stránkách tiskovin a vrcholily v hlavním vysílacím čase ČT1. Přesto skončily odlišně. Možná je osobnost Jana Husa doposud kontroverzní, možná vzbuzuje silné emoce či dokonce pocit viny a hořkosti. Možná je vnímána jako úzce národní. Přesto nebo právě proto se nabízí spousta otázek: Jak viděli Jana Husa jeho současníci a jaký obraz o něm podávali? Měnil se pohled na Husa v průběhu raného novověku nebo zůstává stejný? Je pro čtenáře novověké literatury vnímatelný rozdíl

¹ Toufar Pavel: Sedm divů Česka, edice České televize, Praha: Česká televize, 2010, str. 72.

² V oblasti Umění a kultury patřili k nejuznávanějším: Antonín Dvořák, Alfons Mucha, Milan Kundera, Karel Čapek, Jan Amos Komenský, Václav Havel, Karel IV. a Leoš Janáček. Viz: tamtéž, str. 58-77.

V lidovém hlasování na finálovém večeru 12. června 2010 v přímém přenosu prostřednictvím SMS napříč kategoriemi bylo pořadí: Jára Cimrman, Jan Janský a krevní skupiny, Otto Wichterle a kontaktní čočky, Pražský hrad, Karel IV., české pivo a sklo. Viz: tamtéž, str. 11.

³ Původně stálo na standartě „Boží pravda vítězí“, což již za Masaryka bylo změněno na „Pravda vítězí“. Tento výraz je eschatologickým vyjádřením momentu „lex Dei“ (pravda se dříve či později prosadí), viz: Joseph Seifert: Pravda jako fundament svobody a svědomí, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15.–18. prosince 1999, Tábor: Husitské muzeum, 2001, str. 287.

Hus vidí pravdu jako základní morální princip, jako předpoklad křesťanského života: „Protož věrný křesťane, hledej pravdy, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, prav pravdu, drž pravdu, braň pravdy až do smrti; neboť pravda tě vysvobodí od hřícha, od ďábla, od smrti duše a konečně od smrti věčné, jenž jest odlúčení věčné od milosti božiei...“ Jan Hus, Výklad viery, citováno: Joseph Seifert: Pravda jako fundament svobody a svědomí, str. 283.

⁴ Cabalková, Klára: Největší Čech, Praha: Reader's Digest Výběr, 2005.

⁵ V první desítce v abecedním pořadí v anketě Největší Čech se umístili: Karel Čapek, Antonín Dvořák, Václav Havel, Jan Hus, Karel IV., Jan Amos Komenský, Tomáš Garrigue Masaryk, Božena Němcová, Jan Werich a Jan Žižka. Viz: tamtéž, str. 13.

ve vykreslení obrazu Jana Husa u autorů různého vyznání nebo vzdělání? Jakými prostředky je obraz Husa vytvářen, případně proč?

Věci obvykle při bližším posouzení nebývají zcela jednoznačné. A s osobností Jana Husa to, myslím, bude dost podobné. Stačí se jen podívat na rozdíl ve vizuální podobě alespoň v těch nejznámějších dílech – filmové zpracování Husova života Otakarem Vávrou a nedávno vytvořená socha pro Krakovec.

Abych mohla přinést uspokojivé odpovědi, chci vedle sebe postavit některé z dostupných textů raněnovověké literatury a také příklady dobové ikonografie. Vzhledem k časovému odstupu mezi vznikem jednotlivých děl (15. až 18. století) a názorové rozdílnosti autorů předpokládám, že pohled na Husa se bude v mnohém odlišovat, což umožní sledovat proměny Husova obrazu v čase a zachytit soudobé konkurenční vize, které spolu soupeřily. Věřím, že prostřednictvím přístupu autorů různých vrstev a vzdělání bude možno nahlédnout do procesu vzniku a proměny husovské tradice a uvědomit si její národní a morální odkaz.

2.0 Metodika

Každý národ má své pojetí kulturní historie, na němž staví smysl své existence. Podle Petera Burkeho⁶ k jeho poznání stačí sledovat vědomé či nevědomé symbolické prvky⁷ a správně je interpretovat. Symboly jsou vědomými a snadno rozpoznatelnými odrazy skutečnosti, které mají co nejpřesněji a nejjednoznačněji přenášet význam, tj. informaci (např. dopravní značky, přezdívky). Stejně důležitá, ačkoli méně určitá, je i psychická stránka symbolu a její duchovní rozměr, tedy to, co se skrývá za běžným a zřetelným významem. Symbol v tomto vnitřním světě představuje hlubokou intuitivní moudrost, která není zcela závislá na racionálním chápání světa, proto se využívá od nejstarších dob v umění, náboženství, v bájích i obřadech.⁸ Symboly vytvářejí celé soustavy, které procházejí staletími a tvoří všeobecně platný jazyk, v jehož jádru se skrývají abstraktní hodnoty, jakými jsou např. pravda, spravedlnost, hrdinství, milosrdenství, moudrost, odvaha či láska.⁹ Tyto hodnoty (Jung pro ně používal pojem archetypy) jsou odvozeny z kolektivního nevědomí etnických skupin, leží hluboko v nevědomí člověka a projevují se v emocionální rovině. Mohou se proměňovat dobou, být zavrhovány, zdvojovat se, racionalizovat apod. Rozeznávají se individuální zkušenosti.¹⁰

V průběhu času se vytvořil způsob, jak důležité prvky ukládat, aby zůstaly součástí duchovní kultury¹¹, respektive národní identity. Vzniká paměť národa, a ta je z velké části uložena ve výtvarném a později i slovesném umění. Paměť je především řád,¹² který vzniká ze silné emoce a který se se záměrem enkulturace¹³ snažíme uchovat, tj. různými způsoby fixovat. Aby vzpomínka nevyšuměla a jitičila po staletí naši obrazotvornost, pomáhá fabule a metaforika, která nejenže udrží pozornost, ale znovu a znovu probouzí emoce¹⁴ a v některých případech přerůstá do polohy národní tradice¹⁵ (praotec Čech, blaničtí rytíři, Hus, Kozina...). Vzniklý obraz ukazuje ideální a národem uznávanou normu chování, stává se vzorem, který přetrvává po staletí, zjednodušenou formou předkládá hodnotový systém

⁶ Srov. Peter Burke: Co je kulturní historie?, Praha: Dokořán, 2011, str. 11.

⁷ Jedním z prvních autorů, který doporučoval soustředit se více na význam uměleckého díla než jen na formu, byl historik umění Erwin Panofsky. Srov. James Hall: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha: Mladá fronta, 1991, str. 7.

⁸ Srov. David Fontana: Tajemný jazyk symbolů, Praha: Paseka, 1994, str. 8.

⁹ Srov. tamtéž, str. 13.

¹⁰ Srov. tamtéž, str. 18.

¹¹ Soubor idejí, zvyků, zřízení, institucí, symbolů, představ, názorů apod., které slouží k uspokojení duchovních potřeb člověka v dané době a společnosti. In: Miloslav Petrusek a kol.: Sociologie, Praha: SPN, 1991, str. 36.

¹² Jacques Le Goff: Paměť a dějiny, Praha: Argo, 2007, str. 93.

¹³ Proces osvojování si kultury. In: Miloslav Petrusek a kol.: Sociologie, str. 36.

¹⁴ Srov. Jacques Le Goff: Paměť a dějiny, str. 92-93.

¹⁵ Srov. Peter Burke: Co je kulturní historie?, str. 40.

a současně ponechává naději, že těchto etických kvalit můžeme dosáhnout. Stává se tak součástí kulturního dědictví národa, jeho kolektivní paměti.

Ač je příběh Husa do současnosti opakován nejrůznějšími formami výtvarného i slovesného umění, vychází jen z několika základních dochovaných zdrojů, které jsou v průběhu času ovlivňovány nuancemi náboženského smýšlení, veřejným míněním, národnostní otázkou i preferovanými morálními hodnotami. Písemná a obrazová fixace sice nenahradí lidskou paměť, ale pomáhá k jejímu rozšíření¹⁶. Texty a zobrazení jsou součástí gigantické databanky, je možné je kdykoli vyhledat, a přesto nebo právě proto skutečná znalost událostí či povědomost o okolnostech Husova života a smrti mizí z naší aktivní paměti.¹⁷ Zůstávají jen klíčové momenty, často posunuté a zastřené, zůstává představa, že tohle ví každý, že „to“ je jasnou a elementární znalostí. Ve skutečnosti je tato znalost pouhým tušením, mlhavou vzpomínkou, jejíž základní kameny jsme vstřebali v dětství předvybrané a ohlazené nejčastěji osobností rodiče či učitele. Současně žádný z historiografických pramenů není zcela objektivní, psaná historie je stejně jako kolektivní paměť jen sociálním konstruktem.¹⁸ Každý z autorů podává svůj vlastní obraz Jana Husa a událostí s ním spjatých, ale současně tím vzniká pokus přesvědčit ostatní o relevantnosti vlastního záznamu.¹⁹ Tím se vytvářejí jednotlivé kameny do mozaiky kolektivní paměti, tj. skupinově či národně sdílené emociální vzpomínky²⁰.

Cílem této práce je zmapovat obraz osobnosti Jana Husa tak, jak ho představuje raněnovověká historiografická literatura. Nejde o vytváření kritiky jednotlivých děl z pohledu soudobých historických poznatků nebo o posouzení stylistické úrovně, ale o porovnání pohledu autorů z odlišného prostředí a časových rovin. Jde o to, jak kolektivní paměť vytváří obraz konkrétní historické osobnosti a událostí s ní spojených.

Prvořadým úkolem se stal výběr pramenů a jejich transkripce.

Literárních pramenů, ve kterých je možné setkat se s postavou Mistra Jana Husa, existuje relativně dost, proto je od samého počátku jasné, že pro účely diplomové práce bude výběr textů zúžen. Rozhodli jsme se omezit na historiografickou literaturu, a to vybranou tak, aby reprezentovala různé časové etapy, představovala postupně se profilující náboženská stanoviska a zachytila odlišnosti v určení cílové skupiny, pro kterou byl text zamýšlen.

¹⁶ Aleida Assmann: Introduction to cultural studies: topics, contepts, issues, Berlin: Erich Schmidt, 2012, str. 173.

¹⁷ Srov. tamtéž, str. 173.

¹⁸ Srov. Peter Burke: Variety kulturních dějin, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, str. 52.

¹⁹ Srov. tamtéž, str. 54.

²⁰ Srov. Aleida Assmann: Introduction to cultural studies / topics, contepts, issues, str. 175.

Protože novověcí autoři²¹ čerpají ze starších i mladších středověkých zdrojů²², byla práce postupně rozšířena o texty Petra Mladoňovice, Ulricha Richental a Vavřince z Březové (starší středověk) a Enea Silvia Piccolominiho (mladší středověk). U některých autorů²³ je Piccolomioni řazen už mezi humanisty, tj. autory raného novověku. Do raněnovověkého období jsou dále začleněny práce Jiřího Heremity, Martina Kuthena, Václava Hájka, Daniela Adama z Veleslavína, Mikuláše Dačického, Pavla Bydžovského a také Staré letopisy české. Do práce byly zařazeny i mladší raněnovověké texty Jana Amose Komenského a Pavla Stránského. Oba patří k nejprestižnějším českým exilovým autorům Evropy 17. století. Text Florimonda Remonda je nejmladší zvolenou ukázkou k porovnání proto, že vychází z kroniky Ulricha Richental.

Samotný výběr literárních děl pro tuto práci je přes veškerou snahu do určité míry subjektivní. Prvotní a téměř automatické je vycházet ze životopisných údajů, což je v případě Husa problematické, protože první životopisy vznikaly až dlouho po Husově smrti, kdy skuteční pamětníci vymřeli. Existují ovšem kroniky a pašije, které uvádějí vybrané epizody Husova života. Vznikaly obvykle účelově, a nejsou tedy zcela objektivní.

Nejprve byly z výběru vyloučeny Husovy listy, protože jsou autentické, tudíž neposkytují „obraz“ – to, jak je Hus vnímán. Navíc lze jen těžko posoudit míru stylizace a autenticity, vždy by šlo pouze o spekulace. Pokud byly vyloučeny dopisy samotného Husa, je logické, že by neměly být předmětem srovnávání ani jiné dopisy, např. List českých pánů se 452 pečeti určené kostnickému koncilu nebo Epištola Poggiova.²⁴

Dále byla vyloučena díla, o kterých se neví, kdy či kým byla napsána. Často přebírají informace z předcházejících zdrojů bez komentáře. Např. Vypravování o smrti Husově, dochované v jediném rukopise v Lobkovické knihovně v Roudnici (sign. VI Fg 60)²⁵, které je dokonalou literární mystifikací, v níž se autor vydává za očitého svědka událostí roku 1415, ale porušuje časový sled, plete pořadí Husových vězení, připisuje Husovi listy, které nejsou dochovány a v jiných pramenech se neobjevují, doslovně opisuje věty od Petra z Mladoňovic apod. Navíc nejde o skladbu historickou, je to patrně první dochovaný pokus o beletristictější a kompozičně zajímavější zpracování látky o utrpení Husa.

²¹ Stanovení hranice novověku je různé, podle Kutnara jsou nejrozšířenější dvě varianty: a) začátek novověku je až na sklonku 18. století; tj. doba vítězné buržoasie a jejího myšlení, b) rozhraní 15. a 16. století. In: František Kutnar, Jaroslav Marek: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Praha: NLN, 1997, str. 63.

²² Srov. František Kutnar, Jaroslav Marek: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, str. 15.

²³ Jan Lehár: Česká literatura od počátku k dnešku, Praha: NLN, 2006, str. 107.

²⁴ Epištola Poggiova je dopis napsaný 30. května 1416 Francescem Poggiem Bracciolinim, který byl papežský úředník a člen koncilu. Dopis poslal florentinskému historikovi Lionardovi Brunimu z Arezza a líčil v něm dojmy z odsouzení a upálení M. Jeronýma. Podle Milada Nedvědová: Hus a Jeronym v Kostnici, Praha: SNKLHU, 1953, str. 269.

²⁵ Srov. tamtéž, str. 271.

Snahou této práce bylo pokrýt dostatečně rozsáhlé spektrum konfesijní, geografické i jazykové. Kromě původně latinsky psaných textů (Piccolomini, Vavřinec z Březové, Stránský), jsou zde i texty psané česky (Kuthen, Hájek, Veleslavín) a německy (Richental). Richentalův text byl zvolen proto, že jde o kronikáře kostnického koncilu, jehož text je časově srovnatelný s Mladoňovicem, ale představuje odlišné názorové stanovisko. Navíc je iluminován. Latinský text Piccolominiho reprezentuje uznávanou církevní autoritu (pozdější papež Pius II.).

Šlo také o zachycení odlišných úhlů pohledu na osobnost Husa, proto má výběr autorů textů ukazovat k různým osobnostem i společenským vrstvám. Kromě přívrženců Husa (Mladoňovic) jsou použity i texty odpůrců (Piccolomini, Florimond). Měšťanskou vrstvu zastupuje Kuthenova kronika. Vrstvu drobné šlechty představuje Václav Hájek z Libočan nebo Mikuláš Dačický z Heslova. Patří sem i autor, který si titul přisvojil neoprávněně (Richental). Pohled představitele Jednoty bratrské zastupuje Komenský, obraz teologický poskytuje např. Bydžovský. Piccolomini je představitelem vysokého církevního hodnostáře, Heremita kněze, tj. osoby s nižším svěcením. Vedle katolíka (Piccolomini) jsou zde i názory utrakvistické (Vavřinec z Březové, Bydžovský). Hájek z utrakvistické víry přejde později na katolickou.

Ve výběru jsou zastoupeni očití svědci událostí (Mladoňovic, Richental) i ti, kteří znají příběh jen zprostředkovaně nebo přebírají oficiální názor své sociální a náboženské vrstvy. Vedle textů prací zavaleného Veleslavína jsou zde i paměti Dačického, který pracovat nemusel a své zděděné jmění téměř prohrál²⁶.

Protože se dalo předpokládat, že edice by mohla obraz Jana Husa zkreslit, tj. cíleně si vybírat jen ty informace a epizody, které zapadají do zamýšleného obrazu, byla snaha pracovat s rukopisy či nejstaršími tisky. Ne vždy bylo možné se k takovému materiálu dostat. Pracovali jsme s následujícími prameny. Z rukopisů byly použity Paměti Mikuláše Dačického z Heslova, které jsou uloženy v Národní knihovně (sign. V C 11) a zpřístupněny na Manuscriptoriu²⁷. Tam je také dostupný tisk Florimonda de Remonda, který je fyzicky uložen v Národní knihovně pod signaturou 54 E 315²⁸. Zde je uložen i tisk Pavla Bydžovského se signaturou 54 E 133, stejně jako Kronika Martina Kuthena ze Šprinsberka, která je vydána v roce 1929 Zdeňkem Tobolkou pomocí fotomechanické metody. Kalendář historický

²⁶ Pražák, Emil: *Mikuláš Dačický z Heslova*, in: Lexikon české literatury 1 (A-G), Academia Praha, 1985, str. 509-510.

²⁷ Srov. Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=2&client=

²⁸ Srov. Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=

Daniela Adama z Veleslavína byl vydán (druhé vydání) roku 1590, tisk je zpřístupněn Masarykovou univerzitou na webových stránkách Digitální knihovny ÚK FF MU²⁹ a je uložen v knihovně FF MU pod signaturou S3-1014. Kronika Václava Hájka z Libočan vyšla v roce 1819 mechanickým přetiskem, jehož jeden exemplář je uložen na Masarykově univerzitě v Brně, signatura S3-1027, a dostupný na stránkách Digitální knihovny ÚK FF MU³⁰. Z důvodu obtížné dostupnosti textů Petra z Mladoňovic a Jiřího Heremity jsou použity edice jejich textů vydané Miladou Nedvědovou: Hus a Jeronym v Kostnici. Kronika Vavřince z Březové je dostupná ve formě edice, kterou k vydání v Praze v roce 1954 připravil František Heřmanský a Josef Macek. Český stát Pavla Stránského ze Zapské Stránky přeložil a k vydání v Praze upravil Bohumil Ryba v roce 1953. Pro tuto práci je využit překlad Starých letopisů českých ze staročestiny přebásněných Jaroslavem Porákem a Jaroslavem Kašparem. Dílo Jana Amose Komenského vychází v edici Opera Omnia, Historia je zařazena v prvním díle devátého svazku, připravili ji Amedeo Molnár, Věra Petráčková, Zuzana Pospíšilová a Noemi Rejchrtová v roce 1989. Historia Bohemica Enea Silvia Piccolominiho byla použita ve formě novodobého vydání (1998), které paralelně uvádí latinský text s českým překladem od Dany Martínkové, Aleny Hadravové a Jiřího Matla. Vzhledem k jazykové bariéře byla Richentalova Kronika použita ve slovenském kritickém vydání z roku 2009, které připravili Mária Papsonová, František Šmahel a Daniela Dvořáková.

Primární prameny (Bydžovský, Dačický, Florimond, Hájek, Kuthen, Veleslavín) jsou pro účely ukázek v práci transkribované především podle zásad Josefa Vintra³¹. Vlastní jména jsou ponechána v původní podobě (proto se např. vyskytuje několik variant jména Wyclif), interpunkce je upravena podle dnešního úzu. Ostatní texty bylo možno použít v již transkribované podobě.

Určitou komplikaci představovalo nalezení vhodné formy k porovnání textů. Prvotní snaha stručně převyprávět sdělení v současném jazyce a v závěru upozornit na odlišnosti se ukázala jako nešťastná – nepřehledná, matoucí právě převyprávěním. Současně ale otevřela cestu k nalezení klíčových scén, které se nápadně odlišovaly. Jak ale položit epizody vedle sebe, aby rozdílnost vyplynula sama? Doslovně vypisovat obsáhlé ukázky se jevilo jako neefektivní. Zachytit jen zobecňující závěr zase nedostatečně průkazné. Při použití kompilace, zobecnění, převyprávění a citace bylo nutné vyřešit míru a přehlednost.

²⁹ Viz: Digitální knihovna ÚK FF MU – Staré tisky, [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: <http://knihomol.phil.muni.cz/dl/oldbooks/kalendar-hystorycky-adam-z-veleslavina-d-1590-49535>

³⁰ Viz: Digitální knihovna ÚK FF MU – Staré tisky, [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: <http://knihomol.phil.muni.cz/dl/oldbooks/kronyka-ceska-hajek-z-libocan-1819>

³¹ Josef Vintř: Zásady transkripce českých textů z barokní doby, in: Listy filologické 121, 1998, str. 341-346.

Dekonstrukce³² (převyprávění), jako jedna z běžných vědeckých metod postmoderní historie, pomohla alespoň částečně sjednotit jazyk. Hájkova Kronika česká nebo Letopisy jsou určeny širokým vrstvám nepříliš vzdělaných lidí, proto byly psány jednoduchou a široce srozumitelnou formou. Odpovídá tomu jejich jazyk nebo práce s prameny (čtivost, neověřování informace, senzacechtivost, určitá cílená selekce atd.). Piccolomini nebo Komenský patří bezpochyby k elitám. Je tedy logické, že porovnávané texty se liší svou úrovní lingvistickou, filozofickou, teologickou. Bydžovský se soustředí na jednu z teologických otázek nastíněnou Husem, proto je jeho text odborný a výběrem epizod zaměřený k jedinému tématu, které je předmětem jeho zájmu.

Kromě slovesných pramenů byla k porovnání vybrána i výtvarná díla. Cílem začlenění ikonografické části je zjištění míry podobnosti literárního a vizuálního obrazu Jana Husa. Jako základní inspirační zdroj autopsie byla použita studie Jana Royta.³³ V centru zájmu je proměna vizuální podoby Husa z blahobytného kněžského typu na typ mučedníka, který se blíží Kristovi.

Iluminace z Richentalovy kroniky jsou popsány ze 4 rukopisů. Pražský rukopis je uložen v pražské Národní knihovně pod signaturou XVI A 17 a je dostupný na Manuscriptoriu.³⁴ Petrohradský rukopis z roku 1464 je uložen v Národní knihovně (sign. VII A 18), není ale dostupný, proto jsou použité ilustrace převzaté ze studie Jana Royta³⁵. Iluminace Aulendorfského rukopisu je zpřístupněná na webových stránkách NYPL Digital gallery³⁶. Poslední pestrobarevná iluminace je dostupná na internetu³⁷, ale není uvedeno, z jakého rukopisu pochází.

³² Jürgen Kramer: Kulturní studia, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, Brno: Host, 2006, str. 430.

³³ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 405-451.

³⁴ Srov. Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: [³⁵ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk \(eds\): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 431-432.](http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, ff. 123r-123v, 124v.</p></div><div data-bbox=)

³⁶ NYPL Digital Gallery, [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z: [³⁷ Art.com, \[online\], \[cit. 10. 7. 2012\], dostupné z: \[8\]\(http://eu.art.com/products/p1775961591-sa-i4212123/posters.htm.</p></div><div data-bbox=\)](http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=251648&imageID=427456&total=17&num=0&word=richental&s=1¬word=&d=&c=&f=&k=1&IWord=&IField=&sScope=&sLevel=&sLabel=&sort=&imgs=20&pos=5&e=w.</p></div><div data-bbox=)

Z Jenského kodexu (1490-1510), který je uložen v knihovně Národního muzea v Praze se signaturou IV B 24 a který je také dostupný na Manuscriptoriu³⁸, je popsáno pět zobrazení. Martinická bible, uložená v Knihovně Akademie věd České republiky (sign. 1 TB 3) a dostupná na Manuscriptoriu³⁹, představuje iniciálu s Husem. Dřevořezba z kroniky Martina Kuthena byla použita z fotomechanického vydání Zdeňka Tobolky z roku 1929. Jedna stránka se dvěma zobrazeními se nachází také v tzv. Malostranském graduálu, který je uložen v Národní knihovně (sign. XVII A 3) a dostupný na Manuscriptoriu⁴⁰. Ilustrace z Norinberského tisku Husovy Postily je volně dostupná na internetu⁴¹. Z Roytovy studie je použita iluminace ze Smíškovského graduálu⁴², který je uložen v Rakouské národní knihovně⁴³ (sign. Mus HS 15492). Litoměřický graduál by měl být uložen ve státním oblastním archivu v Litoměřicích, tzv. Malé upálení je převzato z internetu⁴⁴, Velké upálení pak z práce Jana Royta⁴⁵.

Historiografický a ikonografický obraz Husa by neměl být jen sémiotickým výkladem⁴⁶ událostí kolem Husova života a smrti, který spojuje textové a znakové struktury (např. Hus držící kalich v ilustraci z Jenského kodexu může být díky symbolu kalicha propojen s podáváním pod obojí způsobou pro všechny lid, ačkoli sám Hus není iniciátorem této úpravy eucharistie), ale snahou o chápání celostní. Využívá synekdochický způsob konstrukce, kterým je možné přejít od významných detailů (tj. klíčových událostí) k celku.⁴⁷ Metoda mikroskopického zachycení detailů není orientována na historická fakta,

³⁸ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, ff. 5v, 37v-38v, 41v.

³⁹ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set0405241&client=, f. 11v.

⁴⁰ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 363r.

⁴¹ NYPL Digital Gallery, [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z:

<http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=616855&imageID=1264196&to tal=73&num=60&word=hus&s=1¬word=&d=&c=&f=&k=1&IWord=&IField=&sScope=&sLevel=&sLabel =&sort=&imgs=20&pos=66&e=w.>

⁴² Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 443.

⁴³ Österreichische Nationalbibliothek [online], [cit. 30. 11. 2013], dostupné z: <http://katzoom.onb.ac.at/cgi-bin/katadmin/mus/mhsview.pl?katalog=5&kz=1&start=0041363.>

⁴⁴ 1415-2015 Mistr Jan Hus [online], [cit. 30. 11. 2013], dostupné z: <http://www.hus2015.cz/fotogalerie/mistr-jan-hus/mjh-8-9.html.>

⁴⁵ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 442.

⁴⁶ Srov. Angar Nünning, Vera Nünning: Konzepte der Kulturwissenschaften, theoretische Grundlagen, Ansätze, Perspektiven, Stuttgart: Metzler, 2003, str. 91.

⁴⁷ Srov. Angar Nünning, Vera Nünning: Konzepte der Kulturwissenschaften, theoretische Grundlagen, Ansätze, Perspektiven, str. 91.

ale umožňuje rekonstruovat celek⁴⁸, tj. zachytit, jak je událost někde někým podána. (Autor nepopisuje jen historickou událost, ale také svůj postoj k ní a dobový náhled svého prostředí, tj. vytváří určitou sebe prezentaci⁴⁹.) Klíčové události se dostávají do roviny symbolů, oprošťují se od pomíjivých aspektů⁵⁰, tím dochází ke zevšeobecnění, které umožňuje zpřístupnit obraz Husa. Ten zůstává v kulturní paměti národa jako skupinová rekonstrukce minulosti.⁵¹

⁴⁸ Srov. Peter Burke: Co je kulturní historie?, str. 60-64.

⁴⁹ Tamtéž, str. 117.

⁵⁰ Srov. Angar Nünning, Vera Nünning: Konzepte der Kulturwissenschaften, theoretische Grundlagen, Ansätze, Perspektiven, str. 91.

⁵¹ Srov. Peter Burke: Variety kulturních dějin, str. 51.

3.0 Obraz Jana Husa v raněnovověké literatuře

Základem pro pokus o rekonstrukci tradovaného obrazu Jana Husa se tedy stalo patnáct děl, která se této problematice věnují. Jednotlivé historické záznamy jsou řazeny podle data vzniku a pro přehlednost označeny písmenem abecedy. Porovnávané události, které se v použité literatuře opakovaly, jsou pojmenovány a očíslovány (celkem 27 klíčových momentů). Tak vznikla přehledná struktura, která umožnila srovnání. Rozboru každé z vybraných událostí předchází krátké obecné shrnutí.

Prameny k porovnání obrazu Jana Husa použité v této práci jsou:

a) Petr z Mladoňovic

Z latinsky psaného spisu **Relatio de magistri Joannis Hus causa in concillio acta** (Zpráva o při Mistra Jana Husi, vedená na koncilu kostnickém) pořizuje sám autor výtah v češtině s názvem **O utrpení Mistra Jana Husi**⁵², pro který se vžil název **Pašije M. Jana Husa**. Jedná se o Husovu obranu, ve které Mladoňovic podává svědectví o jeho mučednické smrti, protože chce zachovat památku na Husa i pro pozdější generace.⁵³ Tento spis je čten v kostelech na den památky M. Jana Husa. O jeho oblibě svědčí i to, že je hojně opisován a později tištěn.⁵⁴ Nicméně podle Knihopisu⁵⁵ se dochovaly jen dva tištěné exempláře, jeden je uložen ve švédském Strängänsu (sign. 42 E), druhý v Národní knihovně v Praze (sign. fZc 55).

Na sklonku života Mladoňovic píše latinsky obdobné dílo o Jeronýmovi Pražském **Narratio de M. Hieronymo Pragensi** (Vypravování o M. Jeronýmovi), kde je Hus prostřednictvím Jeronýma reflektován. Podobně jako u předchozího díla po převedení do češtiny se vžil název **Pašije M. Jeronyma**. Ty se dochovaly v několika exemplářích⁵⁶ - ve švédském Strängänsu (sign. 42 E), v Praze v Národní knihovně (sign. fZc 56, jde o fotokopii ze Švédska⁵⁷), poslední je pak uložen v Národní knihovně ve Vídni (sign. 16 631 A).

Petr z Mladoňovic byl Husovým průvodcem a svědkem kostnického procesu. Ačkoli je jeho barvitě vypravování téměř reportážní, jde o Husova přítele, který rozhodně není

⁵² Srov. Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., Od nejstarších dob do probuzení politického, Praha: Jan Leichter, 1929, str. 315.

⁵³ František Kutnar, Jaroslav Marek: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, str. 47.

⁵⁴ Srov.: Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., str. 315.

⁵⁵ Srov.: Knihopis digital [online], [cit. 2013-07-10], dostupné z: <http://db.knihopis.org/>, č. K07039.

⁵⁶ Srov.: Knihopis digital, č. K07042.

⁵⁷ Knihopis digital, č. K 07042.

nezaujatý. Navíc nezachycuje dobu, která kostnickým událostem předcházela, ale soustředí se jen na poslední Husovy dny. O Husovi, jak sám říká, se rozhodl napsat proto, že mnozí, kteří o něm píší třeba i s nejlepším úmyslem, leďacos přidávají či ubírají, neboť na sněmu v Kostnici přítomni nebyli.

b) Ulrich von Richental

Kostnická kronika (Chronik des Konstanzer Konzils)

Ulrich von Richental byl přímým účastníkem Husova upálení. Jeho kronika se týká kostnického sněmu obecně a Hus i Jeroným jsou pouhou epizodní záležitostí. Autor nezkoumá jejich život, názory či působení. Zajímá ho až příchod do Kostnice a události na sněmu. Ačkoli přiznává Jeronýmovi učenost, píše z konciliární pozice, a proto oba vidí jako kacíře, jejichž trest je zasloužený.

Richental svou kroniku nepíše přímo na sněmu, ale vede si podrobné poznámky, které pak využije, když později kroniku sepíše.⁵⁸ Dílo bylo doplněno ilustrativními malbami⁵⁹.

Kronika se dodnes dochovala v šesti rukopisech⁶⁰. Jeden z nich je uložen v pražské Národní knihovně, pod signaturou XVI.A.17, vznikl pravděpodobně okolo roku 1464⁶¹. Petrohradský rukopis z roku 1464 je uložen v Národní knihovně (sign. VII. A.18).⁶² Další z dochovaných rukopisů, který je z roku 1483, se nachází v univerzitní knihovně v Darmstadtu (sign. Inc. III 55).⁶³

c) Vavřinec z Březové

Husitská kronika

Latinsky psaná Kronika Vavřince z Březové Chronicon o českých událostech z let 1414–1422 je nejvýznamnější a nejpodrobnější pramen k poznání vzniku a prvního období husitské revoluce.⁶⁴ Nevíme přesně, kdy kronika byla sepsána, podle Petra Čorneje⁶⁵ musel

⁵⁸ Srov. Ulrich von Richental: Kostnická kronika, historické rozprávane o meste, které se stalo stredom Evropy, a co to znamenalo pre Slovakov a Čechov, Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2009.

⁵⁹ Srov. Milena Kubíková: Husova kacířská čepice, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15.–18. prosince 1999, str. 638.

⁶⁰ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: tamtéž, str. 407.

⁶¹ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num¶m=0&mode=&client=

⁶² Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15.–18. prosince 1999, str. 407.

⁶³ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num¶m=11&mode=&client=

⁶⁴ Jaroslav Kolár: Vavřinec z Březové, in: Slovník českých spisovatelů, Praha: Libri, 2005, str. 719.

autor začít psát s určitým časovým odstupem, tj. od let 1419–1421. Vlček se domnívá, že to bylo až na sklonku Vavřincova života (mezi lety 1434–1436), a tím i vysvětluje, že dílo končí uprostřed věty.⁶⁶ Události kolem Jana Husa začínají až rokem 1414, kdy se v Praze, a také na řadě míst Čech a Moravy, svátost oltářní přijímá pod obojí způsobou. Kronika je zaměřena na období husitství (události kolem křížových výprav), ale snaží se věrohodně zachytit samotný počátek. S ohledem na autora je zřejmé emocionální prohusitské⁶⁷ ladění.

d) Enea Silvio Piccolomini

Historia Bohemica

Enea Silvio Piccolomini, pozdější papež Pius II. (1458–1464), pobyl v Čechách v roce 1451 a po návštěvě píše svou kroniku. Do češtiny byla přeložena několikrát. První překlad z pera Jana Húsky vznikl již v roce 1487, protože není zdařilý, velmi rychle zapadl.⁶⁸ Druhý překlad vytvořil v roce 1510 Mikuláš Konáč z Hodiškova, který je sám utrakvistou, a proto se snaží Piccolominiho dílo přiblížit svému vidění (vypouští či upravuje slova, někdy přidává vlastní názory). Historia Bohemica se v Čechách rozšířila zejména díky třetímu překladu Daniela Adama z Veleslavína.⁶⁹ Ten pod názvem Kroniky dvě o založení země české (1585)⁷⁰ propojil v jedné knize svůj překlad Silviovy kroniky a kroniku Martina Kuthena ze Šprinsberka, které opatřil svým komentářem, aby otupil protihusitské ostří⁷¹ právě Piccolominiho kroniky.

Piccolomini jako katolický duchovní nemůže být nestranný. Téma je pro něho tak silné, že po pobytu v Čechách má potřebu ho písemně zachytit, protože *husitské šílenství uvedlo ve zmatek téměř celé Německo a není dosud vyhlazeno*⁷². Nepátrá po faktech, nezajímají ho např. kostnické protokoly. Jako zaujatý katolík se potřebuje vyjádřit k šířící se herezi. Čechy v lásce nemá, považuje je za národ *od přirozenosti divoký a nezkrocený*⁷³. Husitské názory ztotožňuje se sektou valdenských.

⁶⁵ Petr Čornej: Tajemství českých kronik, Praha: Paseka, 2003, str. 39.

⁶⁶ Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury I, Praha: SNKLHU, 1960, str. 119.

⁶⁷ Srov. Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury I, Praha: SNKLHU, 1960, str. 119.

⁶⁸ Srov. František Šmahel, in: Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, Praha: Koniasch Latin Press: Ústav pro klasická studia AV ČR: Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, 1998, str. xliii.

⁶⁹ Srov. tamtéž, str. xliii–xliv.

⁷⁰ Sign. 54 G 11520 viz: Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num¶m=0&mode=&client=

⁷¹ Srov. Jaroslav Kolár: Daniel Adam z Veleslavína, in: Lexikon české literatury 1 (A–G), str. 29.

⁷² Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 90.

⁷³ Tamtéž, str. 90.

e) Jiří Heremita

Život, to jest šlechtné obcování ctného svatého kněze, Mistra Jana Husi, kazatele českého, od kněze Jiříka Heremity, věrného kazatele českého, sepsaný a nyní nově vytištěný

Život M. Jana Husi je nejstarší dochovaný umělý životopis Husa, vznikl asi sto let po jeho smrti (1533). Utrakvistický farář Jiří Heremita vychází z textu Petra z Mladoňovic, některé části doslova cituje. Dalším zdrojem, o který se opírá, jsou Husovy listy č. 3, 17 a kronika o Janu Žižkovi ze 40. let 15. století. Příběh je prokládán citáty z Bible a doplňují ho Heremitovy úvahy a polemiky s kostnickým soudem. Autor vkládá i dvě legendy, které vznikaly v době rozšíření kultu a byly tradované ústně. První legenda se dotýká matky Husa, druhá Husovy svatosti.

Samotný text se dochoval jen v jednom výtisku, který je uložen v knihovně Národního muzea (sign. 25 E 17)⁷⁴.

f) Martin Kuthen ze Šprinsberka

Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech i králích i jich činech a příbězích, velmi krátce od mnohých kronikářů sebraných (1539) je první českou kronikou, která je psaná pro tisk⁷⁵. Autor vychází ze starších českých kronik, (např. Pulkavova kronika, Dalimilova kronika), ze Starých letopisů a z autoritativních zahraničních historických spisů (E. Irenicus, R. Vollateranus i Enea Silvius).⁷⁶ Kuthen je příslušníkem městského stavu, který v kronice obhájí, a na založení Prahy roku 711 dokazuje, že městský stav je starší než šlechta.⁷⁷ Kuthenovo zaměření je vlastenecké a protiněmecké (stejně jako u jeho vzorů Dalimila a Pulkavy).⁷⁸

První tisk z roku 1539 vznikl v tiskařské dílně Pavla Severýna z Kapí hory⁷⁹. Kronika vyšla patrně v malém nákladu, protože dodnes se dochovala jen tři torza⁸⁰: Zemský archiv v Brně (sign. XIV m 219), Knihovna národního muzea v Praze (sign. 31 D 19), Národní knihovna v Praze (sign. 54 D 19). Z těchto tří exemplářů v roce 1929 sestavuje Zdeněk Tobolka fotomechanickou reprodukcí.

⁷⁴ Srov. Knihopis digital, č. K02950.

⁷⁵ Srov. Dr. Zdeněk Tobolka (ed.): Martin Kuthen: „Kronika o založení země české“ (Monumenta Bohemiae Typographica VII.), Praha, 1929, str. 7.

⁷⁶ Jaroslav Kolár: Martin Kuthen za Šprinsberka, in: Lexikon české literatury 2/II (K-L), Praha: Academia, 1993, str. 1066.

⁷⁷ Srov. Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., str. 654.

⁷⁸ Srov. tamtéž, str. 654.

⁷⁹ Srov. Knihopis digital, č. K04628.

⁸⁰ Srov. Dr. Zdeněk Tobolka: Martin Kuthen: „Kronika o založení země české“.

Kuthenova kronika je věcná, téměř strohá. Ačkoli je psána z pozice kališnické (Hus je pro pravdu upálen nespravedlivě), autor události jen zaznamenává, zdržuje se širšího hodnocení, komentářů a silných emocionálních obrátů.

g) Václav Hájek z Libočan

Kronika česká

Hájek psal svou kroniku v letech 1534–1539 a zachytil v ní české dějiny od příchodu Čechů (ten datuje k roku 644) po nástup prvního Habsburka 1526.⁸¹ Dílo mělo ideově podpořit společenské uspořádání v duchu basilejských kompaktát proti pronikajícímu luterství. (Sám Hájek byl původně utrakvistický farář, ale po roce 1521 konvertoval ke katolictví a jako katolický kněz působil na mnoha místech – Rožmitál pod Třemšínem, Karlštejn, Tetín, stará Boleslav, Praha.)⁸² Jako spisovatel vychází Hájek z kronikářských tradic, využívá výpisů z listin a ze zemských desek, materiálů ze šlechtických archivů, které doplňuje místními pověstmi i vlastní fantazií⁸³, proto není kronika příliš věrohodná. Mnohé dokumenty čte či překládá nedbale a vykládá je zcela libovolně.⁸⁴ Kronika není ze začátku moc oblíbená, ale ke konci století, kdy je přeložena do němčiny, se stává nejoblíbenějším spisem o českých dějinách.⁸⁵ Hájek uvádí konkrétní jména, místa, citace i řadu detailů, což čtenáři vnucuje dojem pravdivosti, zasvěcenosti.

Kronika byla vytištěna roku 1541 Janem Severýnem a Ondřejem Kubešem.⁸⁶ Do němčiny byla volně přeložena Janem Sandelem v roce 1596. Druhé vydání v německém překladu se Hájkova kronika dočkala v roce 1697, třetí vydání následuje v roce 1718.⁸⁷ Na konci 18. století poukazuje G. Dobner na nevěrohodnost kroniky především v nejstarších dějinách, což ale neubralo na její popularitě. V roce 1819 vychází znovu česky mechanickým přetiskem.⁸⁸

Rozsáhlá kronika navazuje na starší památky (Kosmas, Dalimil), údaje získané z těchto pramenů autor doplňoval z mladších zdrojů, které často nejsou dnes už dostupné.⁸⁹ Obsah je rozčleněn chronologicky. Pokud Hájek našel nějakou informaci, přiřadil ji k určitému roku intuitivně. Historické události jsou vyprávěny jako příběh, zdůrazňuje se

⁸¹ Jaroslav Kolár: Václav Hájek z Libočan, in: Slovník českých spisovatelů, Praha: Libri, 2005, str. 200.

⁸² Srov. Jaroslav Kolár: Václav Hájek z Libočan, in: Lexikon české literatury 2/I H-J, Praha: Academia, 1993, str. 33.

⁸³ František Kutnar, Jaroslav Marek: Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscetví, str. 75-76.

⁸⁴ Tamtéž, str. 77.

⁸⁵ Tamtéž, str. 76.

⁸⁶ Srov. Knihopis digital, č. K02867.

⁸⁷ Srov. Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., str. 659.

⁸⁸ Srov. Jaroslav Kolár: Václav Hájek z Libočan, in: Lexikon české literatury 2/I H-J, str. 34.

⁸⁹ Srov. Jaroslav Kolár: Václav Hájek z Libočan, in: tamtéž, str. 33.

epická rovina se smyslem pro detail. Dílo je psáno konzervativně, setrvává na přesně vymezených stavech (duchovní, šlechta, měšťanstvo, poddaní) a voleném panovníkovi v čele země.⁹⁰ Hájek je zaměřen proti Němcům, evropské reformaci 16. století, vadí mu pronikání luterství do Čech.

h) Daniel Adam z Veleslavína

Kalendář historický

Historický kalendář se v prvním vydání z roku 1578 zaměřuje na široký okruh čtenářů, kteří čtou pouze česky, ve druhém, rozšířeném vydání (1590) se soustředí na vzdělaný patriciát. Text je uspořádán tak, že ke každému dni je přiřazena významná nebo zajímavá událost. Autor neseписuje život Husa chronologicky, podrobněji a důsledněji uvádí jen některá fakta (nejvíce zápisů se týká roku 1415).

Veleslavín má výhodu časového odstupu od kostnických událostí a také možnost vycházet z několika pramenů (např. Lupáč, Kuthen, Mladoňovic, Cochlaebus, Hájek), které využívá podle svého nejlepšího vědomí, dokonce na ně sám odkazuje. V množství historických informací není Husův příběh tím klíčovým.

Vzhledem k časovému odstupu může Veleslavín uvést i následné události – upálení Jeronýma, zákaz učení Wyclifa a Husa, vyhrožování křížovou výpravou, ale také rozhořčení Čechů a Moravanů, přírodní úkazy, které jako by připomínaly nespravedlnost, které se koncil dopustil.

ch) Mikuláš Dačický z Heslova

Paměti

Paměti jsou souvislým pásmem autentických zápisů kutnohorského rodu Prácheňských a Dačických, které jsou vedeny více než sto let. Memoárové zápisky předků Mikuláše Dačického z matčiny strany (rod Prácheňských) začínají dobou Vladislava II., tj. od 15. století. Prvním autorem je kutnohorský důlní podnikatel Bartoš z Prácheň (1444–1510), pokračoval v nich jeho nejstarší syn Jan, po jeho smrti mladší syn Mikuláš a jeho syn Jan (1522–1552). Janem rod Prácheňských vymřel a štafetu v psaní Pamětí převzal Mikulášův zeť Ondřej Dačický, a pak i jeho syn Mikuláš Dačický z Heslova.⁹¹ Zápisky nejprve třídil a přepisoval. Teprve po smrti manželky Alžběty Mládkové, po roce 1610, začíná připisovat vlastní texty. Používá dobové zprávy i úřední písemnosti, sleduje události

⁹⁰ Srov. Jaroslav Kolár: Václav Hájek z Libočan, in: Lexikon české literatury 2/I H-J, str. 34.

⁹¹ Srov. heslo Mikuláš Dačický z Heslova, in: Ottův slovník naučný, 6. díl, Čechy – Danseur; Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1893, str. 848.

ve městě i v zemi. Jednotlivé zápisy třídí do časově paralelních oddílů, tematicky rozdělených na Kutnou Horu a ostatní.⁹² O vlastních osudech píše jen málo. Tím, že některé události kriticky glosuje nebo ironizuje, jinde použije české či latinské gnómičké úsloví v próze nebo ve verších, vnáší do Pamětí osobní emoce i zajímavosti.⁹³ Některé verše, které do Pamětí Dačický použil, sestavil do samostatné sbírky Prostopravda, která je první česky psanou básnickou sbírkou domácí literatury.⁹⁴ V Pamětech jsou básně zasazeny do událostí, které je motivovaly.

První redakci Pamětí autor uzavřel rokem 1619, další, opatřenou předmluvou, až rokem své smrti, k níž došlo 25. 9. 1626. Zprávu o smrti a pohřbu Mikuláše Dačického připojil syn jeho nevlastního bratra Matyáš Dačický z Heslova.⁹⁵

V Pamětech je jen několik zmínek o Husovi. Ta hlavní se týká léta 1415, kdy byl Hus upálen, v této části nezabíhá Dačický do podrobností. Informace jsou strohé, nic nevysvětluje, událost jen konstatují. Vlastenecký duch a zjitřenost jsou naopak silné v závěrečné části druhé redakce Pamětí, která byla psána v době násilné rekatolizace po Bílé hoře.⁹⁶

Paměti se dochovaly v rukopisné podobě. Není známo, že by je Dačický nechal tisknout. Rukopis je uložen v knihovně Národního muzea pod signaturou V C 11.

i) Pavel Bydžovský, řečený Smetana

Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou (1538)

Náboženský spisovatel a organizátor Pavel Bydžovský byl bojovným obhájcem konzervativního utrakvismu, a protože se dostával do sporů s přívrženci luterství na univerzitě, byl roku 1539 vyloučen z řad utrakvistických kněží, ale za rok byl opět přijat zpět.⁹⁷ V náboženských věcech byl také důvěrným informátorem Ferdinanda I.⁹⁸

Většina spisů, které vydal, přeložil či napsal, se zabývá spornými otázkami věrouky. Vydává i některá kázání Jana Husa, např. O tělu božím.⁹⁹ Podle Knihopisu byly Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista vydány mezi lety 1538–1539. Dochovaly

⁹² Srov. Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury I, str. 431.

⁹³ Srov. tamtéž, str. 431-432.

⁹⁴ Srov. Emil Pražák: Mikuláš Dačický z Heslova, in: Lexikon české literatury 1 (A-G), str. 509-510.

⁹⁵ Srov. tamtéž, str. 509-510.

⁹⁶ Emil Pražák: Mikuláš Dačický z Heslova, in: Slovník českých spisovatelů, str. 130.

⁹⁷ Srov. heslo Pavel Bydžovský, in: Ottův slovník naučný, 4. díl, Bianchi-Giovani – Bžunda.; Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1891, str. 999.

⁹⁸ Srov. Emil Pražák: Mikuláš Dačický z Heslova, in: Lexikon české literatury 1 (A-G), str. 344.

⁹⁹ Srov. heslo Pavel Bydžovský, in: Ottův slovník naučný, 4. díl, Bianchi-Giovani – Bžunda.; str. 999-1000.

se ve třech exemplářích, dva jsou uloženy v Národní knihovně (sign. 54 E 133, sign. 54 K 19.480), třetí v knihovně Národního muzea (sign. 36 C 2).¹⁰⁰

j) Jan Amos Komenský

Historia o těžkých protivenstvích církve české

Jan Amos Komenský není jediným autorem tohoto díla, pouze uspořádal, utřídil, vybral, doplnil a formálně zpracoval pramenný materiál, který převážně shromáždil Adam Hartman.¹⁰¹ V latinském originálu *Historia persecutionum ecclesiae Bohemicae* dílo vychází v roce 1647 a 1648.¹⁰² Kniha má úspěch a dočká se překladů do němčiny, francouzštiny a češtiny.¹⁰³ Český překlad pořídil již zmiňovaný Adam Hartman, překlad vychází v Lešně v roce 1655 a 1663.¹⁰⁴ Pozdější vydání je datováno rokem 1756 v Žitavě. Ke čtvrtému vydání dochází v dolním Slezsku (Hříberk) roku 1844.¹⁰⁵

V samotném úvodu *Historie o těžkých protivenstvích církve české* vysvětluje Komenský, proč tento spis vzniká. Je psán v exilu, kdy se Jednota bratrská, stejně jako jiná evangelická společenství, obrátila s prosbou o pomoc také na holandskou kalvínskou církev v Londýně, která byla proslulá svou štedrostí. Pro oběti třicetileté války vznikaly sbírky v Anglii, Švýcarsku, Holandsku, v celém evangelickém světě. Bohužel v té době (jaro 1632) mohli kalvinisté jen poradit a leccos slíbit. Jednou z rad bylo i upozornění, že se chystá nové vydání slavné knihy o mučednících, jejímž autorem je John Fox.¹⁰⁶ Britové z této knihy čerpají poučení i o národu velikého „prvomučedníka“, jak nazvali Mistra Jana Husa. Do nového vydání by bylo možné přidat doplněk o českých mučednících. Proto byla Jednota vybidnuta, aby takový text vytvořila a zároveň popsala svůj současný stav, a tím dodala váhy svým případným finančním žádostem.

k) Pavel Stránský ze Zapské Stránky

Respublica Bojema (O státě českém)

Latinský spis vznikl na objednávku tiskařů bratří Elzevirů z Leydenu. Měl být součástí většího souboru pojednání o všech evropských státech. Vyšel opakovaně 1634, 1643, 1648,

¹⁰⁰ Srov. Knihopis digital, č. K01393.

¹⁰¹ Srov. Jan Mukařovský: *Dějiny české literatury I, Starší česká literatura*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, str. 424-425.

¹⁰² Srov. František Kutnar, Jaroslav Marek: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, str. 97.

¹⁰³ Srov. Jan Mukařovský: *Dějiny české literatury I, Starší česká literatura*, str. 424-425.

¹⁰⁴ Srov. František Kutnar, Jaroslav Marek: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, str. 97.

¹⁰⁵ Srov. Jan Mukařovský: *Dějiny české literatury I, Starší česká literatura*, str. 425.

¹⁰⁶ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, in: *Dílo Jana Amose Komenského 9/I*, Praha: Academia, 1989, str. 54.

1713 v Amsterdamu.¹⁰⁷ Cílem bylo stručné a všestranné poučení o jednotlivých zemích z hlediska geografického, historického, náboženského, právního, hospodářského i politického.¹⁰⁸

Text je rozdělen do dvaceti kapitol a zabývá se polohou země, popisuje po sobě jednotlivé kraje, charakterizuje povahu prostých lidí a jejich obyčeje, stručně podává dějiny země, seznam králů, královen a biskupů, jednu kapitolu věnuje i vztahu k Římské říši.

Stránský pojal své poučení o Království českém v době před Bílou horou tak, že působí jako obrana českého státního práva proti bělohorským vítězům. Předkládá svou teorii volební monarchie, která vládu Habsburků na českém trůně vysvětluje jako nelegitimní. Událostem z období Husova života je věnován jen malý prostor psaný věcně a stručně.

Spis patřil k úspěšným, dosáhl značného evropského ohlasu a oceňoval ho i domácí patriotický okruh historiků kolem B. Balbína.¹⁰⁹ V 18. století byl spis I. Cornovou mnohonásobně rozšířen a přeložen do němčiny.

I) Staré letopisy české

Pojmenování Staré letopisy české vytvořil v roce 1829 František Palacký pro soubor rukopisných vzájemně souvisejících textů z 15. až 17. století, které zachycovaly české dějiny, především od konce 14. století do druhé poloviny 20. let 16. století. Do současné doby je známo 34 rukopisů.¹¹⁰

Zakladatelem Starých letopisů českých je neznámý husitský měšťan ze Starého Města pražského, který se rozhodl vydat své latinsky psané svědectví o převratných událostech let 1419–1432. Časově i žánrově navazuje na starší spis *Chronica Bohemorum*, jenž zachycuje události od příchodu bájněho praotce Čecha do roku 1416.¹¹¹ Spojením obou textů, které mají ráz análů, vznikl hutný přehled české historie od dob nejstarších po husitské bouře, jenž byl přeložen do češtiny a postupně prodloužen až k roku 1440.

Mezi roky 1459 a 1460 neznámý pražský měšťan, který patřil do okruhu kališnických kolejí v okolí Betlémské kaple, proměnil texty z podoby análů do kroniky. Patrně pod vlivem čtení kroniky štrasburského kanovníka J. Twingera z Königshofenu se rozhodl přepracovat anály tak, aby časově i žánrově navázal na Twingerův text. Proto do původních análů přidal vlastní vzpomínky a komentáře, vytvořil předmluvu pro čtenáře, ve které pokračování

¹⁰⁷ František Kutnar, Jaroslav Marek: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*, str. 93.

¹⁰⁸ Tamtéž, str. 93.

¹⁰⁹ Srov. Jaroslav Kolár: Pavel Stránský ze Zapské Stránky in *Lexikon české literatury 4 (S-T)*, Praha: Academia, 2008, str. 375.

¹¹⁰ Srov. Jan Jakubec: *Dějiny české literatury I.*, str. 436.

¹¹¹ Srov. tamtéž, str. 436.

Twingerova textu připisuje českému překladateli Beneši z Hořovic. Ačkoli chtěl líčit činy římských králů a císařů od smrti Karla IV. (1378) do současnosti, nepovedlo se. Končí rokem 1440. Jeho zásluhou ale je, že texty změnily formu, proměnily se v českou zemskou kroniku, psanou v národně kališnickém duchu oživenou osobními vzpomínkami.¹¹²

Na toto jádro pak navazovali další autoři a redaktoři, kteří respektovali žánr zemské kroniky a dění dovedli až k roku 1527.¹¹³ Texty jsou označeny velkými písmeny abecedy, protože jména autorů nejsou známá. Mezi nejzajímavější zápisy patří roky 1448–1470, které psal někdo ze stoupenců Jiřího z Poděbrad, nebo doba panování jagellonské dynastie, jejímiž autory jsou dva pražští katoličtí měšťané.¹¹⁴

Ve druhé polovině 15. století roste obliba těchto textů, proto vznikají další. Např. pod písmenem R je text absolventa univerzity, který pracoval ve staroměstské kanceláři. V poslední třetině 15. století byly do souboru začleněny východočeské anály k letům 1416–1441, patrně práce husitsky orientovaného měšťana z Hradce Králové, dokonce možná městského písaře J. Krušinky.¹¹⁵

Staré letopisy české vykládají historické události z pohledu českého utrakvistického měšťanstva, obhajují husitský výklad minulosti proti katolickému pojetí, zdůrazňují politickou roli měst v době husitské revoluce i za vlády Jiřího z Poděbrad a viditelně sympatizují s městským stavem. Proto jsou Letopisy vnímány jako neoficiální pražská městská kronika i jako česká zemská kronika, kterou ale v oblibě zastínila Hájkova kronika (vytištěná v roce 1541).¹¹⁶

Jan Hus je v Letopisech zmíněn na několika místech, respektive je zmíněno výročí jeho smrti. Na jedné straně jsou ti, kteří si Husa připomínají pálením ohňů, shromážděním, slavnostním vytrubováním či střelením z hákovnic a tarasnic¹¹⁷ nebo průvodem od kláštera sv. Jakuba ke sv. Klimentu u Mostu a k Panně Marii Sněžné¹¹⁸. Na druhé straně to není vhod kanovníkům a panuje strach, že by mohla klášterům vzniknout nepříjemnost.

¹¹² Srov. Petr Čornej: Staré letopisy české in Lexikon české literatury 4/I S-T, str. 338.

¹¹³ Srov. tamtéž, str. 338.

¹¹⁴ Srov. tamtéž, str. 338.

¹¹⁵ Srov. tamtéž, str. 338.

¹¹⁶ Srov. Jan Jakubec: Dějiny české literatury I., str. 436–437.

¹¹⁷ Ze starých letopisů českých, ed. Jaroslav Porák a Jaroslav Kašpar, Praha: Svoboda, 1980, str. 409.

¹¹⁸ Tamtéž, str. 435.

m) Florimond de Remond

Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah

Florimond de Remond (1540–1601) provozoval právnickou praxi v Bordeaux. Ve Francii se o něm říká: „Soudí bez svědomí, píše knihy bez znalosti, má postavení bez peněz.“¹¹⁹ Remondovou hlavní prací je *L'histoire de la naissance, progres et decadence de l'heresie de ce siecle* (Historie zrození, vzestupu a úpadku hereze tohoto století), rozdělená do 8 knih. Celé dílo vyšlo ve francouzštině v roce 1610 v Paříži u tiskaře Charlese Chastelaina. Toto vydání je dostupné např. v Národní a univerzitní knihovně ve Štrasburku pod signaturou E 126 073.¹²⁰ Dílo bylo přeloženo do latiny, holandštiny a němčiny. Do češtiny celá práce přeložena nebyla, došlo jen ke stručnému výtahu, který vznikl ve druhé polovině 18. století¹²¹, podle Knihopisu pravděpodobně v roce 1770¹²².

Knih je přeložena s velikým časovým odstupem a nesoustřeďuje se příliš na fakta a jejich pravdivost. Ilustruje úroveň dobového způsobu psaní, který má zálibu ve složitých odkazech a podobenstvích jak z Písma, tak za využití znalostí antiky. Autor sám uvádí, že čerpá z Richentalovy Kroniky, dokonce se na ni odvolává, události komentuje a doplňuje vlastními názory. Protihusovské stanovisko nijak nezastírá.

Knih vyšla v roce 1777 v Praze u tiskaře Jana Karla Hadraby¹²³. Podle Knihopisu se dochovalo osm exemplářů, např. Národní knihovna (sign. 54 E 315).

¹¹⁹ Global Anabaptiste Mennonite Encyclopedia Online [online], [cit. 7. 9 2013], dostupné z: [http://gameo.org/index.php?title=Ramond, Florimond \(d. 1601\)](http://gameo.org/index.php?title=Ramond, Florimond (d. 1601)).

¹²⁰ Bibliothèque nationale et universitaire [online], [cit. 2013-07-10], dostupné z: http://opac.bnu.fr/FullBB.csp?WebAction=ShowFullBB&EncodedRequest=*C7*297*8A9F*BF5r*04*D0v*04*D3*91*E8&Profile=Default&OpacLanguage=fre&NumberToRetrieve=100&StartValue=3&WebPageNr=1&SearchTerm1=1610.1.1878915&SearchT1=&Index1=Tou&SearchMethod=Find_1&ItemNr=3.

¹²¹ Manuscriptorium [online], [cit. 12. 7. 2012], dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_record_num¶m=0&mode=&client=.

¹²² Srov. Knihopis digital, č. K14810.

¹²³ Srov. Knihopis digital, č. K14810.

4.0 Porovnání vybraných epizod z jednotlivých literárních textů

Protože Husův příběh zná zevrubně každý, máme tendenci generalizovat a uvěřit, že je v jednotlivých literárních textech vypravován stejně.

Dokážeme připustit, že se liší nejvýše rozsahem (je dán účelem knihy), mírou podrobností a případně množstvím dokreslujících událostí. Ve skutečnosti tomu tak není. Jednotlivé části jsou nazírány z různých úhlů pohledu a mají odlišnou důležitost. Podle národnosti, míry vzdělanosti a postavení autora se liší zvolený jazyk, jímž byl text napsán. Práce, vybrané pro tento účel, byly původně psány v latině, němčině, francouzštině a češtině, některé z nich byly později přeloženy. Liší se také užitím stylu jazyka, např. mírou vážnosti, lidovosti, ironie, expresivity. Odlišný je i přístup autora – jeho osobní zaujetí problémem, emocionalita, snaha vysvětlovat, filozofovat nebo legendarizovat příběh.

Z výše uvedených literárních děl jsou vybrána klíčová místa, jež se vzájemně líčením událostí odlišují, a tím proměňují obraz Jana Husa. Klíčovým místem se rozumí takové, které se vyskytuje v několika textech, není tedy náhodné, má vztah k osobnosti Jana Husa, jeho životu či smrti. Výjimečně to může být i část textu, která se vyskytuje jen ojediněle, ale je něčím zvláštní, např. Husův příběh posouvá k rovině zázračné, mytizuje. Jednotlivá díla jsou vždy uváděna pod stejným písmenem abecedy, srovnána chronologicky. Pokud písmeno abecedy chybí, daný text zvolenou epizodu neobsahoval.

Žádné z děl není vnímáno jako neomylný zdroj, podle kterého by bylo možné posuzovat pravdivost a objektivitu jiných. Jen v komentářích je podle potřeby použit dnešní historický náhled. Cílem je texty konfrontovat, a ne je věcně doplňovat, opravovat nebo jejich stanovisko jakkoli devalvovat.

4.1 Osobnost Husa

Snaha obšírněji popsat, kdo byl Hus (např. původ, vzdělání a postavení kněze v Čechách, charakterové vlastnosti Husa, názory apod.) ještě před vyhlášením interdiktů nebo sněmem v Kostnici, se v uváděných textech příliš nevyskytuje. Obvykle stačí jedno, dvě adjektiva. Autoři to patrně nepovažují za důležité nebo byl životopis Husa běžně známý a nejprve nebylo třeba ho zaznamenat, později údaje chyběly. Obraz Jana Husa má spíše vyplynout z jeho postojů především v posledních hodinách života. Větší část autorů se zabývá Husem až jako kacířem (Richental) a jejich charakteristika Husa se podřizuje spíše náboženskému stanovisku a přejímaným vzorům (Florimond).

a) Petr z Mladoňovic životopisné údaje neuvádí, charakteristiku Mistra Jana Husa vkládá do úst Jeronýmu Pražskému v Pašijích M. Jeronyma, a to hned na několika místech. Nejobsáhlejší je ve chvíli, kdy Jeroným stojí před kostnickým sborem, aby se po roce věznění obhájil proti sedmi artikulům, které ho usvědčují z kacířství. ... *vydal se k řeči o Mistru Janovi Husovi, kteréhož znal od mladosti, že nebyl smilník ani lakomec ani opilec ani jinými hříchy zjevnými zkažený, ale že byl pokorný, poctivý, střízlivý, pilný v učení a čtení, spravedlivý a věrný kazatel a svatý...*¹²⁴ Poslední vzpomínku věnuje Husovi dokonce ještě na své hranici: ... *nyne umierám, že sem tomuto sboru kněžskému nechtěl svoliti k odsúzení a potupení Mistra Jana Husi jakožto pravému a spravedlivému, neb já Mistra znal od mladosti, že jest byl ctný a šlechetný člověk a kazatel věrný zákona Božieho a Čtenie Pána Ježíše Krista.*¹²⁵

c) Vavřinec z Březové je ve spojitosti s charakteristikou věcný: *Jan Hus, hotový bakalář svatého bohosloví, ustanovený za kazatele při kapli Betlémské v Praze, ten ve svých kázáních stále napadal a odhaloval pokrytectví, nádheru, lakotu, prostopášnost, svatokupectví a jiné hříchy kněžstva.*¹²⁶ *Muž životem a mravy proslulý a věrný kazatel evangelia Kristova...*¹²⁷, ... *Jan Hus, maje zmužilého ducha, volil raději zemřít...*¹²⁸ Hodnotící přívlastky se neobjevují na počátku, při uvedení postavy Husa do textu, kde je spíše výčet postavený tak, že je viditelné zaujetí vírou a morálkou, ale především v souvislosti s kostnickým soudem. *Vymýšleli mnoho falešných a vadných článků k odsouzení toho věrného a pravověrného kazatele evangelia...*¹²⁹ Ačkoli tuší, že je jeho osud zpečetěn, nemyslí jen na sebe, ale důležití jsou pro něj i přátelé a věřící doma v Čechách: ... *tajně psal mnoho velmi užitečných listů a písem svým přátelům přítomným v Kostnici a ta písma byla i do Čech opatrně posílána.*¹³⁰ Charakteristika Husa je podávána také ústy Mistra Jeronýma: *Chválil svatost mistra Jana Husa a tvrdil, že ho znal od mládí, že nebyl smilník, opilec ani hříšník, nýbrž čistý, střízlivý i věrný kazatel svatého evangelia.*¹³¹

¹²⁴ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jeronyma, in: Hus a Jeroným v Kostnici, 53, str. 186.

¹²⁵ Tamtéž, str. 190.

¹²⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, Praha: SNKLHU, 1954, str. 19.

¹²⁷ Tamtéž, str. 26.

¹²⁸ Tamtéž, str. 20.

¹²⁹ Tamtéž, str. 19.

¹³⁰ Tamtéž, str. 20.

¹³¹ Tamtéž, str. 30.

Také výběr slov Vavřince z Březové při popisu jednotlivých událostí nenechá čtenáře na pochybách, na čí straně autor stojí a jak sám osobnost Husa vnímá. ... *nespravedlivě odsouzení pravověrní a výborní muži mistr Jan Hus a mistr Jeronym Pražský*.¹³²

d) Piccolomini poněkud hanlivě připomíná, že Hus je nízkého původu, člověk neurozený, se jménem odvozeným od husy. Je popisován jako *člověk výmluvný a proslulý pověstí bezúhonného života*, ale vyznačuje se *přílišnou dychtivostí v obdivu k Viklefovi*.¹³³ Hus prý uvádí při kázáních výňatky z Wyclifových děl, protože je v nich obsažena všechna pravda a také proto, že mu lidé rádi naslouchají. Klíčovou myšlenkou vyjadřující Husův vztah k Wyclifovi je Husovo přání: ... *až bude opouštět tento svět, přeje si přijít tam, kam došla Viklefova duše*.¹³⁴ Přesto, že je Piccolomini v opozici k Husovi, připouští, že Hus byl *velmi bystrého rozumu a výřečného jazyka a zabýval se mnoho dialektikou*.¹³⁵ Piccolomini uvádí, že když byl vyhlášen interdikt nad Prahou, Hus *opustil Prahu a nepřestal svolávat lid a učit jej blíže vsi, ze které pocházel a jejíž jméno přijal*.¹³⁶

e) Jiří Heremita uvádí v Životě M. Jana Husa základní údaje jen v několika větách: ... *věrný a svatý člověk Mistr Jan Hus byl jest rodem z městečka řečeného Husince, člověk z chudých rodičův chudý a z prostých prostý*.¹³⁷ Od dětství byl veden k tomu, že se stane knězem. Protože měl nadání, stal se mistrem svobodných umění a později knězem.

f) Kuthen vidí Husa jako muže *obcování chvalitebného a pravdy věrného vyznavače*.¹³⁸, který začal kázat v Betlémské kapli.

g) Hájek se poprvé zmiňuje o Husovi až k roku 1400 jako o knězi a mistru na učení pražském, který měl dobrou pověst, protože žil dobře a ctnostně. K novinkám přicházejícím z Anglie se nejprve staví odmítavě, dokonce nabádá Jeronýma, aby knihy zničil, protože český lid je vždy žádostivý novinek, jichž by se mohl chytit. K roku 1404 Hájek uvádí, že

¹³² Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 32.

¹³³ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

¹³⁴ Tamtéž, str. 93.

¹³⁵ Tamtéž, str. 91.

¹³⁶ Tamtéž, str. 95.

¹³⁷ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa, in: Hus a Jeronym v Kostnici, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953, str. 217.

¹³⁸ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech a králích i jich činech a příbězích velmi kratče z mnohých kronikářův sebraná, f. M1v.

Hus je člověk *dobrý, nábožný a nových věcí slyšeti žádostivý*¹³⁹, proto popřeje sluchu i Jakubovi, bakaláři Písma svatého, a Kunrádovi z Kandelburku, kteří jsou zapsáni jako žáci učení pražského a na univerzitu přinášejí artikule z učení Wyclifa.

Jako muže nábožného a pokorného s dobrým vystupováním charakterizuje Husa roku 1405, když se stává kazatelem v Betlémské kapli. Roku 1407 je Hus popisován jako jeden z nejslavnějších kazatelů (vedle Jeronýma) v Praze, k němuž Češi chodí pro radu. *Němci ho více všetečným než učeným nazývali, však byl ostrého vtipu, ale Němci měli k němu velikú nechut'.*¹⁴⁰

Základní životopisné údaje nejsou uvedeny ani retrospektivně. To, jak je Hus vnímán v době, kdy už patřil ke známým osobnostem Prahy, podle Hájka záleželo na národnosti a postavení. *Lid pak sprostný, kterýž prvé nikdá takového hanění neslýchal, velmi sobě to obdivoval, někteří ovšem na tom se horšili, a tak bývaly mezi lidmi časté vády.*¹⁴¹

h) Veleslavín uvádí jen některé ze známých životopisných údajů. 9. říjen 1401 označuje za den jmenování Husa do funkce děkana Facultatis artium v učení pražském. Informaci o tom, že Mistr Jan je roku 1402 volen za kazatele a správce Betlémské kaple, doplní podrobnostmi o kapli. Postupně narůstá Husova obliba, rodí se jeho přesvědčení. *A dokudž kázal na pány, rytíře, měšťany, řemeslníky, tresce je z hříchů, všickni ho chválili a byli naň laskavi, pravíce, že Duch Boží z něho mluví. Ale jakž se na stav duchovní a na kněží obořil, i hned ho mnozí odpadli, zvláště kněží, řkouce, že veň d'ábel vstoupil, a že jest kacír.*¹⁴² Jakmile se tedy kritika dostává na stav kněžský, nastává změna – odsouzení, zavržení. Charakteristika Husa i Jeronýma je sice stručná, ale jinak laskavá a kladná: *nic bludného neučili a život ctný, svatý a příkladný vedli*¹⁴³. Opět je použito, že Hus vede svatý život (Mladoňovic, Vavřinec z Březové).

i) Pavel Bydžovský zmiňuje „knížku k Robertovi“¹⁴⁴, kterou Hus napsal v žaláři a v níž píše i o sobě: *První léto kázání mého bylo jest léta božího 1401.*¹⁴⁵ Není to právě moc faktografických informací, ale dá se z nich vytušit pracovitost a schopnost soustředit se,

¹³⁹ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, 1819, List CCCLXIIIv.

¹⁴⁰ Tamtéž, List CCCLXVr.

¹⁴¹ Tamtéž, List CCCLXIIIv.

¹⁴² Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, Praha: nákladem Daniela Adama z Veleslavína, 1590 str. 146.

¹⁴³ Tamtéž, str. 281.

¹⁴⁴ Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou, 1538-1539, f. C7r.

¹⁴⁵ Tamtéž, f. C7r.

protože psát knihy bez příruční knihovny a ještě k tomu ve vězení je opravdu mistrná dovednost. Životopisný postřeh dost stručně zmíní několik důležitých věcí najednou (Hus dostudoval, víme, kdy začal kázat (1401), a také že byl vystudovaný kněz).

j) Také Komenský uvádí některá biografická fakta (působení v Betlémské kapli, postavení na univerzitě, postup v kritice společnosti a církve) a charakterové vlastnosti: *muž pobožný a velmi horlivý*.¹⁴⁶ Někdy můžeme určitou vlastnost vytušit mimoděk. Pro kárání kněží z kazatelny použije tato slova: *Než jakž i na ně hřímati počal, hned v myslech proměnění jsouc, že se vztekl, že d'áblem posedlý jest, o něm prohlašovali*.¹⁴⁷ Zdá se, že Hus dokázal být temperamentní (*hřímati počal*), jeho vystoupení tedy působilo sugestivně a zaujatě. Možná až cholericky, proto jeho vystoupení mohlo nahánět strach, ačkoli už to, že z kazatelny kárá církev, je pro obyčejného člověka neuvěřitelné, a pro Husovy odpůrce (především kárané kněze) přímo d'ábelské. Ale jako by to nestačilo, kázání po roce je doplněno slovy *mnohem ještě ostřeji na kázáních mluvil*.¹⁴⁸

... *ustoupil dobrovolně z Prahy a po městech slovo Boží kázal*...¹⁴⁹ komentuje Komenský události po vyhlášení interdiktů. Jde o smíření, inteligentní schopnost odhadnout reálně situaci ve chvíli, kdy *lid obecní proti němu rotí a všecko se bouří*...¹⁵⁰, nebo je to rezignace, útek, únava ze štvavé kampaně, způsob, jak se vzdát, či snaha nezatahovat do svého sporu obyčejné lidi? Komenský nám to neusnadní, ale jeho volba slov je neobvyklá. Neřekne např. odešel, rozhodl se a přesídlil, použije *ustoupil*, slovo plné rezignace a ještě k tomu *dobrovolně*. Tedy odešel chtěně, cíleně, naplánovaně, strategicky. Z povahových rysů by to bylo možné interpretovat jako schopnost číst situaci, domýšlet, mít odhad. Jako racionální myšlení v těžkých chvílích. Rozhodně ne jako zbabělost, protože kdyby tomu tak bylo, nepokračoval by v kázáních.

l) Letopisy jsou na údaje k Husovi v dobách jeho začátků strohé. První zmínka se týká počátků kázání v kapli Betlémské, kde je použit dovětek ke jménu ... *mistr Jan Hus, rodem z Husince*.¹⁵¹ Na čin arcibiskupa Zbyňka Zajíce, pálení Wyclifových knih, se objeví reakce Husa ... *rozhněval se mistr Jan Hus i někteří studenti a začali o něm zpívati píseň*.¹⁵² Letopisy

¹⁴⁶ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 68.

¹⁴⁷ Tamtéž, str. 68.

¹⁴⁸ Tamtéž, str. 68.

¹⁴⁹ Tamtéž, str. 69.

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 69.

¹⁵¹ Ze starých letopisů českých, str. 27.

¹⁵² Tamtéž, str. 24.

se obsírněji zmiňují i o Husových českých kázáních mimo Prahu. *Kamkoliv přišel, všude za ním přicházeli lidé a přijížděli v celých zástupech, na vozech se sjížděli ze všech stran.*¹⁵³ Z této nepřímé zmínky o vlastnostech Husa jednoznačně vyplývá jeho charisma, velká pověst a obliba u obyčejných lidí, kterým stojí za to přijet i z větší dálky, aby Husa slyšeli na vlastní uši.

m) Florimond de Remond Husa charakterizuje v souvislosti s příchodem a šířením Wyclifových myšlenek na univerzitě. *Ten, mezi Čechami pro vznešenost nějakou a s obzvláštním nadáním, mistr Jan nazván byl, vůbec jako by žádného příjmení neměl, leda od vlasti a vesnice Hus. Ostatně sprostý, chatrný, zrostlý a z nejistého otce narozený člověk byl.*¹⁵⁴

*Pro obzvláštní učenost na ouřad kazatelský povýšen*¹⁵⁵, lidé ho měli ve velké vážnosti a rádi ho poslouchali. *Hus po cestě kacířův stopy rozšířoval, v kterých obyčej novým smyšleným důměním nálezký přidati. Pročež s těmi chybami, a bludý z kněh Wyklefa vzatých nespokojení z svého mozku některé přimíchal.*¹⁵⁶ Ačkoli se Hus považuje za věrného křesťana a katolíka, zaobíral se zapovězenými knihami Wyclifa a dokonce k jeho myšlenkám přidával další, které si sám vymyslel.

Remond neodolá a využívá ironické poznámky Piccolominiho, který zdůrazní odvození jména Hus od husy, ale obraz dále posune. *Ó divná věc! Zajistě řícti můžeme, tolik labutí, které po tvé smrti tak líbezně zpívaly, z tvého popele se narodily, tak že raděj phaenix než husa zasloužils nazván býti.*¹⁵⁷ Tento obraz je citací z Bezy¹⁵⁸ a Remond ho použije proto, že se mu hodí k ironickému pokračování. Fénix se rodí z popela. Hus, který byl spálen, měl své pokračovatele (jako zrozené z popela), ale zpívali líbezně jen krátce, neboť jsou mrtví (Jeroným). Proto paralela s labutí, která prý před svou smrtí také krásně zpívá.

Shrnutí

Jednotliví autoři si nejčastěji všímají morálních kvalit Husa, jeho zbožnosti, inteligence a původu. Přesto každý z autorů vidí osobnost Husa maličko jinak. Někdo preferuje strohé věcné údaje, jiný spíše hodnotí a uvádí vlastnosti. Některý z autorů používá

¹⁵³ Ze starých letopisů českých, str. 28.

¹⁵⁴ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, Praha, 1777, str. 17.

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 29.

¹⁵⁶ Tamtéž, str. 35.

¹⁵⁷ Tamtéž, str. 50.

¹⁵⁸ Theodor Beza (1519-1605), francouzský kalvínský theolog; vědecký překlad Nového Zákona do latiny. Srov.: Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., str. 687

k charakteristice prostředníka, např. o Husovi mluví Mistr Jeroným (Petr z Mladoňovic, Vavřinec z Březové), jiný autor uvede i své osobní stanovisko (Vavřinec z Březové). Někde vlastnost vypluje na povrch tak trochu neočekávaně, jindy ji můžeme číst jako obrovský transparent, např. Komenského obrat *hřímati počal*¹⁵⁹, můžeme vnímat dvojím způsobem: implicitně jako projev cholerika nebo explicitně jako kárání.

U Petra z Mladoňovic se setkáváme s charakteristikou přímou, která je logicky ovlivněná okolnostmi (Mladoňovic je Čech z družiny Husa a prožívá drastickou smrt člověka, jehož si vážil). Husa prostřednictvím Jeronýma heroizuje, což dodává smysluplnosti Jeronýmově smrti. Využívá charakteristiky pozitivním (je pokorný, pilný, spravedlivý) i negativním způsobem (nebyl smilník, opilec...) a zdůrazňuje, že Husa zná Jeroným dlouho, od svého mládí, proto se nemůže mýlit. Poukazuje na jeho zbožnost a svatost.

Vavřinec z Březové zdůrazní jen několik charakterových vlastností (životem a mravy proslulý, zmužilého ducha), ale vyzdvihuje Husa jako kazatele, který kritizuje nemorální chování. Hus sám je vzorem morálky. Také Vavřinec z Březové použije k charakteristice Husa Jeronýmovy názory, stejně jako Petr z Mladoňovic. I on mluví o svatosti Husa. Navíc vyzdvihuje Husovu odpovědnost k přátelům, to, že na ně myslí a snaží se prostřednictvím listů objasnit své stanovisko.

Piccolomini jako pravověrný katolík musí Husa odsoudit. Přesto z několika charakteristik, které přímo k osobnosti Husa uvede, je cítit uznání. Kromě obecně lidských vlastností (bezučinnost, výřečnost, rozumnost) oceňuje vůli, zapálení pro věc a schopnost hledat řešení za všech okolností. Schopnost jen tak se nevzdat vyplývá ze způsobu chování Husa při osudových těžkostech, jež ho potkaly. Přesto se autor neubrání ironii. Konstatuje, že své příjmení odvozoval od vsi Hus, latinsky „anser“, to jest husa¹⁶⁰. Tuto jeho invektivu převezmou i další autoři, i když s určitým posunem (Remond). Piccolomini u Husa obdivuje i zaujetí pro učení Wyclifa a obdiv k němu, který sahá až za hranice našeho světa. Všimne si i určité odvahy, zaujatosti a víry ve svou pravdu, když Hus pokračuje v kázáních mimo Prahu a učí lid.

Heremita má k dispozici jen údaje zprostředkované svými předchůdci. Nerozepisuje se, ale už podle adjektiva *svatý*¹⁶¹ (člověk) je zřejmé pozitivní nastavení autora i určitá heroizace. Spojení *z chudých rodičův chudý a z prostých prostý*,¹⁶² není myšleno hanlivě. Spíše ukazuje, že se Hus musel sám přičinit, aby se stal knězem a morálním vzorem. Tím

¹⁵⁹ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 68.

¹⁶⁰ Enea Silvio Piccolomini: *Historie česká*, str. 91.

¹⁶¹ Jiří Heremita: *Život Mistra Jana Husa*, str. 217.

¹⁶² Tamtéž, str. 217.

Heremita zdůrazňuje křesťanský ideál chudoby a prostoty, obecně představovaný nejen Kristem, ale také např. Františkem z Assisi, ke kterému by se podle reformátorů měla církev vrátit.

Novátorské pojetí je u Hájka. Jako by se na Husa podíval očima Čechů a Němců, obdivovatelů a hanobitelů, zvláště. Některé vlastnosti jsou zde záměrně uvedeny tak, aby vynikl národnostní úhel pohledu. Např. zvědavý ve smyslu zvědavý, či všetečný. Němci ho vnímali více jako všetečného než učeného, tj. zabývajícího se neužitečnými věcmi. Neměli ho rádi, ačkoli byl pronikavě inteligentní.

Hájek jako zkušený vypravěč nastíní jeden z problémů hned v úvodu Husova příběhu. Tím dostává do kostnické tragédie nejen otázku kacířství, ale také odstín česko-německé rivality a otázku národnostní.

Hájek se zamýšlel i nad tím, jestli kritika církve z kazatelny nebyla příliš nezvyklá, protože obyčejné lidi (sprosté) rozdělovala na ty, co ji obdivovali, a na ty, jimž vadila, a odsuzovali ji. Hájek Husa vlastně omlouvá, nepřinesl učení Wyclifa do Prahy, původně byl dokonce proti tomuto učení, ale svedli ho jiní.

Také Veleslavín uvádí v Kalendáři historickém zajímavost. Uvědomuje si, že lidé mění své stanovisko s ohledem na to, koho Hus z kazatelny kárá. Kritika církve se mnohým zdá příliš troufalá, proto se lidé kolem Husa začínají dělit na sympatizanty a odpůrce.

Komenský vidí Husa jako člověka *pobožného a velmi horlivého*¹⁶³. Někdy můžeme určitou vlastnost vytušit mimoděk. Spojení *hřímati počal*¹⁶⁴ je sice řečeno obrazně, ale je v něm síla. Vzdáleně evokuje i dávné hromovládce, proto se ze spojení dá odhadovat síla, charisma, zaujetí, emocionalita, možná i vědomí možnosti svobodně říkat, co se mi nelíbí. Případná synonyma by jistě takovou představu nedokázala vzbudit. Křičel, řval, hlasitě vášnivě mluvil, huboval... (z kazatelny) vyjadřují spíše agresivní citovou zaujatost, nepříjemné pocity, které musí mít posluchač. Velmi horlivý, hřímající, zaujatý pro svou věc – i to jsou charakteristiky, které z temperamentových typů odpovídají rysům cholerika, svědčí pro vášeň, živost, pracovitost, důkladnost, schopnost vystoupit před lid, vést. Tomu ale odporuje i tak zvláště vybrané spojení *ustoupil dobrovolně z Prahy*¹⁶⁵. Navozuje dojem spíše strategie než rezignace nebo prohry.

Remond o Husovi nemluví nijak lichotivě. *Ostatně sprostý, chatrný, zrostlý a z nejistýho otce narozený člověk byl.*¹⁶⁶ Už poznámka o nejistém otci ukazuje na komplikaci

¹⁶³ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 68.

¹⁶⁴ Tamtéž, str. 68.

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 69.

¹⁶⁶ Florimond de Remond: *Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah*, str. 17.

v původu, protože být nemanželský znamenalo vyčlenění ze společnosti. Snad jen urození levobočci mohli mít osud jednodušší. Možná si Remond nedovolí výrazně kritizovat Husa, proto jako jistý způsob zvolí okliku přes otce. Pravděpodobně ve své době taková charakteristika postačila k plnému odsouzení člověka. Sprostý u Remonda neznamená prostý, obyčejný jako u Heremity, ale spíše devaluje – nízký, bezvýznamný, člověk s původem, který nestojí za povšimnutí. Tahle nula zapříčinila zamoření Prahy Wyclifovými knihami. Chatrný a zrostlý se dotýká tělesné konstituce, ve významu slabý, křehký či nedokonalý. Při vši kritice i Remond přičítá Husovi rozum a inteligenci, protože dokáže rozšířit učení Wyclifa. Nedokáže si ale odpustit ironickou narážku Piccolominiho, Husovo jméno odvozené od husy. Ačkoli Piccolominimu slouží jako výsměch nízkého obyčejného původu (později je obraz využit i v lidových popěvcích – uletěla jim hus, v Kostnici upekli husu), dokáže ho Remond rozšířit i na způsob smrti Husa i jeho pokračovatelů (vzlétl z popela jako fénix, ale zazpíval jako labuť, krátce před svou smrtí).

4.2 Cesta Wyclifova učení do Čech a Hus

Jak Hus přišel ke svým názorům, kdo ho ovlivnil? Odpověď v pramenech je stejná: učení oxfordského učitele Johna Wyclifa (1330–1384). Ten za svého života nepocítil příliš velkou nepřízeň osudu. Byl pod ochranou nejmocnějšího anglického politika a člena královského rodu Johna z Gauntu, vévody lancasterského. Když vévoda upadl v nemilost u krále Richarda II., odešel Wyclif z univerzity a usadil se na venkově v Lutterworthu. Zde po dvou letech zemřel.¹⁶⁷

Hus přejímal toto učení značně umírněně, držel se svého učitele ve všech základních bodech (pojetí církve jako mystické pospolitosti věřících předurčených ke spáse, pojetí božího zákona jako nejvyšší závazné autority).¹⁶⁸ V některých věcech sice nesouhlasil (teorie remanence¹⁶⁹),¹⁷⁰ jiné přecenil (špatné pokyny nejvyšších autorit nelze uposlechnout). Někdo tuto souvislost pouze konstatuje, jiný ji rozvádí. Jednotlivé historiografické texty se mírně rozcházejí v tom, jak se toto učení dostalo do Čech.

¹⁶⁷ Srov. Petr Čornej: *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek V. (1402 – 1437), Praha: Paseka, 2010, str. 90.

¹⁶⁸ Srov. František Šmahel: *Husitské Čechy*, Praha: NLN, 2008, str. 47.

¹⁶⁹ Církevní učení o tom, že při konsekraci nedochází k transsubstanciaci, nýbrž že podstata chleba a vína zůstávají nezměněny, neproměňují se v tělo a krev Krista. In: Jiří Kraus: *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha: Academia, 2005, str. 692.

¹⁷⁰ Srov. Šmahel František: *Husitské Čechy*, str. 47.

c) Vavřinec z Březové mluví pouze o přívržencích *mistra Jana Husa, kterým tehdy strana jim protivná, zvaná machometská, přezdívala viklefovci*¹⁷¹. Přezdívka přívrženců Husa svědčí o původu, zdroji učení, který byl veřejně známý. To, že se dvě strany, nábožensky odlišné skupiny, nějak titulují, je spíše dokladem sociálního a náboženského prostředí. Pojem machometán (mohamedán) je hanlivý, a stejně je pojímáno i označení viklefovci.

d) Piccolomini zaznamenal, že urozený muž, který pocházel z domu U shnilé ryby, studoval v Oxfordu, kde se seznámil s dílem Wyclifovým O obecných pojmech. Tato kniha se mu zalíbila natolik, že přinesl její opisy s sebou. Současně přivezl i spis *o světském panování, o církvi, o rozličných invektivách proti kléru* [...] *Sám byl už nakažen viklefským jedem a připraven škodit, neboť shnilou rybu (Faulfisch bylo příjmení jeho rodiny), to jest páchnoucí jed, vrhl mezi své spoluobčany. Zapůjčil spisy, které přinesl, hlavně těm, kteří nenáviděli Němce, mezi nimiž vynikal Jan.*¹⁷² Piccolomini rozhodně nemluví nezaujatě. Je patrně jedno, zda existoval název domu U shnilé ryby nebo rodina Faulfischova. Toto označení pomůže Piccolominimu k nepřímé a značně obrazné charakteristice Wyclifova učení, které by jinak označil za špatné, rozkládající se, otravující svým jedem, škodlivé. Katolická církev ho považuje za heretické a odsuzuje ho. Proto tak příkré odmítnutí bez jakéhokoli vysvětlení. Tohle učení se začne v Čechách šířit a mezi těmi, kdo ho rozšiřují, vyniká Jan Hus. Ten je sice chytrý a výřečný, ale učení se chytl příliš rychle a dychtivě *a sužuje jím německé mistry v naději, že Němci tímto zmatení opustí univerzitu*¹⁷³. Piccolomini ke zdroji české hereze přináší ještě národnostní konflikt česko-německý. Nové myšlenky se staly počátkem střetu národnostních skupin na univerzitní půdě, který vrcholil zásahem krále Václava a Dekretem kutnohorským. Literárně je zajímavá návaznost, s níž je připomínán horlivý šířitel tohoto učení Jan Hus, jehož jméno je odvozeno *od vsi hus, latinsky 'anser', to jest husa*¹⁷⁴. Ačkoli příměr více nerozvádí, jistě není jeho užití náhodné. Být husou není rozhodně lichotka a šířit shnilé učení může snad jen „hus“. Husovi přitěžuje (i v očích Piccolominiho), že se zajímá o vše nové, *má v oblibě cizí názory*¹⁷⁵, ale protože současně není žádným prostáčkem (*člověk výmluvný a proslulý pověstí bezúhonného života*¹⁷⁶), představa zvědavého učenice neobstojí. Podléhání novinkám je možné si vysvětlit i jako bezcharakternost a neochotu držet tradice a dobré zaběhané způsoby. Navíc Piccolomini

¹⁷¹ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 18.

¹⁷² Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

¹⁷³ Tamtéž, str. 91.

¹⁷⁴ Tamtéž, str. 91.

¹⁷⁵ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

¹⁷⁶ Tamtéž, str. 91.

uvádí: *Když se domníval, že si již získal dost důvěry, veřejně vyvrhl jed, který už dříve vstřebal.*¹⁷⁷ Najednou se obraz Jana Husa posouvá. Už to není jen poznání chtivý člověk, ale vypočítavý manipulátor, nepoctivý a věrolomný.

g) Hus a Jeroným se v Hájkově kronice objevují již v záznamech z roku 1400. Jeroným přináší z Anglie knihy, které si Mistr Hus přečte a žádá Jeronýma, aby je zničil, protože jsou plné bludů, které by snadno mohly nakazit český lid. Jeroným na to odpovídá: *Chci já tyto knihy a artikule mou vlastní rukou napsané tak opatřiti a schovati, že jich Čechové nebudou ani žádný viděti. Ale obávám se, aby někdo týchž artikuluov, kteříž obecně v englické zemi se hlásají, do této země nepřinesl, a tam někteří odsud jsou ještě na učení.*¹⁷⁸

Hájek také uvádí, že studenti z Anglie přinášejí na univerzitu v roce 1404 novinky v učení. Mistr Linhart Duha toto učení zakazuje a označuje ho za bludné. Studenti přesto myšlenky šíří, i když jen tajně mezi mladými mistry. V očích Hájka je Hus tím, kdo nejprve vidí v učení Wyclifa bludy a knihy chce zničit. Není tedy viník, který by heretické učení zavlekl do Čech, ačkoli později některé Wyclifovy myšlenky šířil.

h) Veleslavín nepátrá po tom, co bylo příčinou Husova myšlení. Přesto učení Husa a Wyclifa dává do souvislosti. Např. uvádí zprávu kostnického sněmu již po upálení Jana Husa (26. červenec 1415), která oznamuje ortel *odsouzení M. Jana Viklefa a M. Jana Husi a žádaje, aby učení jejich, jakožto kacírův odsouzených [...] na svých gruntech rozšiřovati ani kázati nedopouštěli,*¹⁷⁹ nebo nařízení papeže Martina V., který roku 1428 napomíná Čechy, ... *aby od bludův a učení převrácených Jana Viklefa a Mistra Jana Husi, kteréž v tom listu svém pořádně vyčítá, odstoupili.*¹⁸⁰

j) Komenský píše, že v roce 1400 přiváží z Anglie Jeroným Pražský Wyclifovy knihy, ke kterým je v Čechách zaujato rozporuplné stanovisko. *Někteří chválili, z nichž obzvláště byl M. Jan Hus, jiní haněli a potupovali, zvláště akademici, kteříž z rozličných národů tam shromážděni byli.*¹⁸¹

¹⁷⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

¹⁷⁸ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIr.

¹⁷⁹ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 403.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 169.

¹⁸¹ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 68.

l) *Ať se to každý doví / a potomkům svým poví, / jak Viklefovy knihy do Čech přišly / a dostaly se mezi mistry.*¹⁸² Podle Letopisů mistr Mařík z Prahy od sv. Kříže osobně znal kulhavého faráře Jana Wyclifa. Prý psal mnoho zlého o papeži a biskupech proto, že sám nebyl zvolen kardinálem. Jeho knihy byly považovány za bludné a byly odsouzené. Dostaly se ale do Čech, kde zaujaly Husa, Jeronýma a další mistry.

m) Florimond de Remond věnuje Wyclifovu kacírství celou kapitolu. *Kapitola první, kterak Viklefa kacírstvo do Čech přinesené, a od Jana Husa rozmnoženo jest*¹⁸³. Přestože Wyclifovy knihy, přivezené z ciziny, byly zakázány, přitahovaly pozornost pražských studentů. Čím více byly zapovídaný, tím větší zájem o ně byl. Studenti je ukrývali a opatrovali. *Umění mistrové jedovatému učení Viklefa, aby dále se neroztrušovalo, silně na stráž bděli, ze všech stran odpírali, však nějaký mistr, rodilý Čech, mezi svými veliké vážnosti a mocnosti, svým žákům a posluchačům jako nejsladší lahůdky vychvaloval, Viklefa učení v školách vykládal, a ačkoliv při začátku s Příbramem mistrem k vypuzení a k utlačení těch článkův se podepsal.*¹⁸⁴ Právě Hus se nejvíce zasloužil o to, že se učení Wyclifa v krátkém čase rozšířilo po celé Praze a po celých Čechách kacírstvo splodil¹⁸⁵.

Shrnutí

Obraz Husa, který přijímá Wyclifovy názory, je velmi rozdílný. Zatímco pro Piccolominiho je Hus přijetím a šířením takových názorů přinejmenším pomýlený a zavíní konflikt národů na univerzitě, pro Hájka je v podstatě nevinný. On učení do Čech nepřinesl, žádá zničení příslušných spisů, odhaluje jejich bludy. Učení Wyclifa se do Čech dostává znovu po několika letech, ale to už se šíří mezi studenty a mladými mistry na univerzitě. Piccolomini ukazuje Husa jako vychytralého vypočítavého člověka, který se všemi manipuluje, na rozdíl od Komenského ho obviňuje z vyvolání potíží na univerzitě. Vavřinec z Březové, Komenský i Veleslavín souvislost Wyclifova učení a Husa příliš nerozvádějí, jsou věcní spíše než emocionální, jako Piccolomini a Hájek. Přesto ale Veleslavín použije list papeže Martina V. psaný Čechům z Kostnice, kde je užito netradiční adjektivum k popisu a charakteristice obou osobností: *od bludův a učení převrácených Jana Viklefa a mistra Husi*

¹⁸² Ze starých letopisů českých, str. 32.

¹⁸³ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zřůstu a pádu vejtah, str. 1.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 16 – 17.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 18.

*odstoupili*¹⁸⁶. Poukazuje tím na propojení Wyclifa a Husa jako autorů zvráceného, chybného učení, oba v očích papeže převrátili katolickou dogmatiku.

Letopisy vysvětlují, že Wyclif byl kulhavý zatrpklý farář a ve svých spisech se chtěl pomstít církevním prelátům. Pomstou obvykle nebývá hluboká filozofie, ale spíš agrese a zloba. Wyclifovo učení bylo sice později odsouzené, ale protože co je psané, je téměř zákon (není to tak dávno, co se tato úcta ke knihám změnila), zaujaly dostupné Wyclifovy spisy Husa a další mistry v Čechách.

Remond, který vychází z Piccolominiho, přebírá i jeho názory na Wyclifovy knihy, které jsou zakázány, protože obsahují jedovaté bludy. Myšlenka jedu v tomto učení je stejná, ale Remond zvolí šikovné antonymum, když říká, že u nás je toto učení Husem nejprve odsouzeno a později předkládáno žákům i posluchačům a vychvalováno jako vybraná lahůdka. Hus je viněn z toho, že se učení rychle rozšířilo nejen po Praze, ale po celých Čechách.

4.3 Kritika církve a poměrů v Čechách

Počátek 15. století je charakterizovatelný pozdně středověkou evropskou krizí¹⁸⁷. A české země nejsou výjimkou. Zastavila se kolonizace, propukaly morové epidemie, klesal výnos kutnohorských stříbrných dolů, český groš ztrácel na hodnotě a šlechta a klášterům nepostačovala feudální renta k životu, rostlo napětí mezi šlechtou a panovníkem, došlo i ke sváru duchovní a světské moci, rivalita členů lucemburské dynastie oslabila pozici českého státu v zahraničí, prohloubil se národnostní rozpor mezi Čechy a Němci nejenom v Praze, ale ve většině měst, kde stoupá podíl českého obyvatelstva.¹⁸⁸ Vyhrotily se sociální rozpory, rozmáhá se lapkovství, rostou rozdíly v životní úrovni jednotlivých vrstev obyvatelstva¹⁸⁹, takže postupně dochází k aktivizaci lidu a otevřené kritice církve.¹⁹⁰

g) Hájek rozepisuje poměrně široce epizodu se dvěma studenty pražského učení, kteří přišli z Anglie. *Jakub a ten se pravil býti bakalářem Písma svatého, druhý slul Kunrád z Kandelburku, a ti oba*¹⁹¹ bydleli u hospodáře Lukáše Velenského, který měl dům

¹⁸⁶ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 169.

¹⁸⁷ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 23.

¹⁸⁸ Na celém teritoriu zemí Koruny české bez Lucemburska žilo 22 % Němců a 14 % Poláků. Srov. tamtéž, str. 38.

¹⁸⁹ Asi nejhůře na tom jsou poddaní na klášterních statcích a nekvalifikované pracovní síly ve městech. Srov. tamtéž, str. 47.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, str. 45-51.

¹⁹¹ Václav Hájek z Libočan.: Kronika česká, List CCCLXIIIr.

U Červených koz na Novém Městě pražském Na Příkopě proti fortně zvané V Prolomeném. Velenský jim dovolil nechat vymalovat mazhaus. *I rozkázali namalovati po jedné straně Pašiji Pána Krista a po druhé straně obcování papežovo. Nejprvé an papež jede slavně na koni v zlatohlavě do Říma a kardinálové za ním, též na koních drahými oděvy přistřených, na druhé straně an jede Pán Ježíš pokorně do Jeruzaléma a učedníci jeho za ním pěšky bosýma nohama. Opět an papež má trénosobní zlatú korunu a Pán Ježíš hlohovú a trnovú korunu, a tak jiného což mohli papeži na potupu, dali to mnoho namalovati, a to ukazovali lidu sprostému českému, a tím mnohé odvedli od poslušenství a od řádu křestianského.*¹⁹² O malbě se zmiňoval i Hus, který se *přidržel učení Viklefova, ale ne zjevně, častokrát činil zmínku o tom malování na kázání, velmi sobě to obdivoval, někteří ovšem se na tom horšili, a tak bývaly mezi lidmi časté vády.*¹⁹³

Hájek uvádí i další Husovy výtky církvi. Např. pohřbívání na hřbitovech nepovažuje za nutné, protože každá půda je bohem posvěcená. Káže proti prodeji odpustků, bohatství církve, *velmi papeže haněl a kardinály*¹⁹⁴.

j) Komenský uvádí, že názorná a všem srozumitelná byla kritika církve, kterou provedli *dva Angličané, svaté teologie bakaláři, nějaký Jakub a Konrád Kanterburský*¹⁹⁵, kteří studovali v Praze. V roce 1404 na zdi v hospodě, tedy mimo akademickou půdu, se souhlasem hostinského dali vymalovat „na jedné straně historii, jak Pán Kristus k mučení svému jel do Jeruzaléma, a naproti tomu jak papež se dvorem svým a s kardinály jezdit obyčej má. Kteréhož malování když M. Jan Hus na kázáních často dotýkal, že tu, jak Kristus a papež sobě podobni jsou viděti, lidé k spatření toho houfně tam běhali.”¹⁹⁶

k) Stránský popisuje situaci v zemi ještě před působením Husa osobitě. *Když arcibiskup Jan (Očko z Vlašimi) zemřel, stal se jeho nástupcem jiný Jan, řečený z Jenštejna*¹⁹⁷, který byl neobyčejně mírný a shovívavý, povoloval kněžím a mnichům, aby bohoslužbu odchylojící se od ustanovení římské stolice jednak zcela vytlačili z chrámu na královském hradě i ze všech chrámů po celém království, jednak zcela krátce potom vůbec na všech místech ji úplně zastavili, ať hrozebným zastrašováním, ať krvavou zbraní.¹⁹⁸

¹⁹² Václav Hájek z Libočan.: Kronika česká, List CCCLXIIIr.

¹⁹³ Tamtéž, List CCCLXIIIr.

¹⁹⁴ Tamtéž, List CCCLXXr.

¹⁹⁵ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 68.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 68.

¹⁹⁷ Pavel Stránský ze Zapské stránky: Český stát in Český stát: Okřik, Praha: SNKLHU, 1953, str. 171.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 171.

Ti, kteří hledali pravdivou víru, navštěvovali bohoslužby v lesích a úkrytech, byli ale přepadáni, olupováni, mučeni i zabíjeni, v Kutné Hoře byli dokonce shazováni do dolů. *Když se ještě rozmáhala palčivost těchto tak zhoubných úkladů, vzbudil Bůh Čechům věrného bojovníka za svou vůli a pravdu v mistru Janu Husovi, aby pronikavými slovy ztepal nerozvážnost světských přísluhovačů kněžské vzteklosti i zuřivost kněží samých, s níž pronásledovali nebeskou moudrost.*¹⁹⁹

m) Florimond de Remond nevidí poměry v Čechách vůbec příznivě. Husa nejraději poslouchají ti, kteří jsou zapleteni v dluzích, *neb trestu církevního, do kterýho zlým životem vpadli, se obávali*²⁰⁰. Zpívali *proti církvi písničky, a verše skládali, i ženám Písmo svaté čísti příležitost dávali, tak že oné smělejší z toho kněze církevní k hádkám povolati se neoslejchali.*²⁰¹ Remond upozorňuje, že jsou způsoby, jak zamezit šíření kacířského semene a koukolu vhozeného do pole. Je třeba hněvat se na každého, kdo nenávidí Boha. Odvolává se i na sv. Hylaria v tom, že je třeba nenávidět vše, co pochází od nepřátel Boha. Je zapovězeno číst kacířské knihy, třeba jen ze zvědavosti, nebo je vlastnit, ačkoli mohou vypadat velice pěkně, přece jen vlévají jed do mysli. Nejsnadněji se do kacířství zaplétá mládež, která nemá dostatek zdravého rozumu ani zkušenosti. Proto by bylo záslužné stanovit přísné zákazy, napomenutí, pokuty a trestat jak světskou, tak duchovní vrchností, a to nejen čtenáře zakázaných knih, ale také prodavače a ty, co podobné knihy ukrývají.

Shrnutí

Poměry v Čechách se nezabývají všechny uváděné historiografické texty. Ty, které se snaží alespoň nastínit situaci, aby byl pochopitelný další vývoj, např. to, proč Husovu kritiku slyší tolik věřících a proč roste počet Husových přívrženců, jsou opravdu rozdílné. Komenský nebo Hájek zůstávají u osobnosti Husa, proto se zabývají takovou kritikou církve v Praze, která je srozumitelná a názorná, vzbudí ohlas i díky Husovi, který na ni ve svých kázáních upozorňuje.

Stránský se snaží zachytit tíživost doby. Děsivé na jeho líčení je, že kněží mají povoleno zastrášovat dokonce i *krvavou zbraní [...] a lidi vracející se od bohoslužeb válečně napadali, bili, olupovali, zajímali, pokutovali, mučili, ohněm nebo mečem hubili a shazovali*

¹⁹⁹ Pavel Stránský ze Zapské stránky: Český stát, str. 172.

²⁰⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 30.

²⁰¹ Tamtéž, str. 31.

*do dolů kutnohorských.*²⁰² Proto učení Jana Husa vnímá jako Boží vůli, Hus je tím, kdo pomáhá otevřít oči a vidět všechnu nespravedlnost a nemorálnost.

Také Remond poukazuje na poměry v Čechách, ale z druhé stránky než Stránský. Vadí mu zpěv posměšných písniček, i to, že ženy čtou Bibli a dokáží o ní s kněžími diskutovat. Husa, podle Remonda, následují jen ti, kteří stojí na okraji společnosti, protože sami mají dluhy nebo se nechovali dostatečně mravně a bojí se církevního trestu. Remond není příliš tolerantní, uznává jen oficiální katolickou vizi Boha, jakoukoli jinou myšlenku vnímá jako pomýlenou a je hotov okamžitě trestat.

4.4 Betlémská kaple a Husova kázání

Betlémská kaple byla vystavěná v letech 1391–1394 na pozemku, který věnoval kramář Kříž, vlivný staroměstský měšťan, a který byl 22. 5. 1391 potvrzen generálním vikářem pražského arcibiskupství Janem z Pomuku. 24. května zřídil Johann von Mülheim²⁰³, významný dvořan a rádce Václava IV.²⁰⁴, pro kazatele kaple nadání, což je možné považovat za zřizovací listinu. Zakladatel této soukromé kaple měl právo určit správce a kazatele. Kapli se počátku říkalo Betlehem (Betlém), tedy Dům chleba živého, protože podle teologického výkladu se zde podává duchovní potrava (slovo Boží) pro obecný lid.²⁰⁵ Kaple byla zasvěcena památce Neviňátek, tedy dětí usmrčených králem Herodem, a kramář Kříž (obdivovatel Milíče) kapli věnoval údajný ostatek jednoho z Mlád'átek.²⁰⁶ Postupně v blízkosti kaple vzniklo sdružení žen, které se snažily o nové bohubilé uspořádání života (bekyně), a nadace pro chudé žáky.²⁰⁷

Prvním kazatelem byl jmenován mistr Jan Protiva z Nové Vsi, kterého zanedlouho vystřídal mistr Štěpán z Kolína.²⁰⁸ Hus, v té době asi třicetiletý, byl v Betlémské kapli²⁰⁹ ustanoven hlavním kazatelem 14. března 1402. V době, kdy se přiosťřily spory o kázání (1408), Hus správně tvrdí, že kaple byla potvrzena arcibiskupem Janem z Jenštejna, obdařena svobodami od panovníka a obdržela privilegium od papeže ke kázání slova Božího.²¹⁰

²⁰² Pavel Stránský ze Zapské stránky: Český stát, str. 171-172.

²⁰³ Objevuje se také podoba jména Hanuš Milheim. Viz: Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury I, str. 79.

²⁰⁴ Manželkou rytíře Mühlheima byla Anna Zajícová z Hazmburka, sestra pozdějšího arcibiskupa Zbyňka. Viz: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 86.

²⁰⁵ Srov. tamtéž, str. 84-85.

²⁰⁶ Srov. tamtéž, str. 84.

²⁰⁷ Srov. Jan Jakubec: Dějiny literatury české I, str. 330.

²⁰⁸ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 85.

²⁰⁹ Nečleněný prostor má rozlohu 798 m² a přítomno mohlo být až 3 000 věřících. Viz: tamtéž, str. 86.

²¹⁰ Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, Praha: Karolinum, 2010, str. 69.

Na podzim roku 1412 zaútočí pražští Němci na Betlémskou kapli a žádají její zboření. Jan Hus předá kazatelské povinnosti Havlíkovi a Mikulášovi z Miličina a Martinovi z Volyně²¹¹ a odjíždí na venkov²¹².

Většina autorů uvádí zmínku o Betlémské kapli jen v souvislosti s působností Husa, a to nejčastěji v jediné větě.

d) Piccolomini vidí Betlémskou kapli jako významnou. Informuje, že byla založena bohatým měšťanem a zasvěcena sv. Matěji a Matouši, pojmenována Betlém a zabezpečena důchody tak, aby z nich mohli být živi dva kazatelé, kteří o svátečních i všedních dnech kázali slovo Boží česky.

f) Kuthen na malém prostoru shrne veškeré události. *Léta Páně 1400. mistr Jan Hus, muž obcování chvalitebného a pravdy Kristovy věrný vyznavač, počal v Betlémě kázati. A tak obecně o něm jse praví, že dokudž jest kázal na pány, na rytířstvo i na jiné lidi světské, je z hříchův trestaje, dotud ho všichni chválili. Ale jakž neřádův kněžských a stavův duchovních pravdou dotekl, tak hned před papežem od roty kněžské jest osočen. A z toho potom i o hrdlo přišel, jakž pak svým místem oznámeno bude.*²¹³

g) Hájek popisuje, že kapli nechal ze svého domu postavit roku 1405 Jan Mühlheim, měšťan ze Starého Města pražského, který zbohatl z Jílovských hor. Povolení dal arcibiskup, král i obec Starého Města. Kaple byla pojmenována Betlémská, podle Neviňátek zamordovaných v Betlémě. Pro kaplana byl ustanoven plat 30 kop grošů českých. Kazatelem byl jmenován mistr Jan z Husince, jenž byl muž nábožný a pokorné postavy i dobrého obcování.²¹⁴

h, j) Veleslavín a Komenský uvádějí, že kapli nechal postavit pražský měšťan Jan z Mühlheimu, který na doporučení krále Václava pověřil jejím spravováním Jana Husa. Komenský navíc uvádí, že kapli dokončenou v roce 1391 věnoval akademii. Prvním kazatelem tu byl Štěpán z Kolína a po jeho smrti, roku 1402, Mistr Jan Hus, který byl v té době profesorem akademie, a jak Komenský dodává, byl zbožný a velmi horlivý. V kapli

²¹¹ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 143.

²¹² Pobývá na hradě Egenberku u Žatce, sídle Mikuláše Augustinova, kde pracuje na rozsáhlé Postile a překládá Bibli. Srov. tamtéž, str. 143.

²¹³ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M1v.

²¹⁴ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIIIv.

začal veřejně kárat zjevné hříchy jako lakotu, pýchu, opilství. *Než jakž i na ně hřímati počal, hned v mysech proměnění jsouc, že se vztekl, že d'áblem posedlý jest, o něm rozhlašovali.*²¹⁵

Od Veleslavína se dozvídáme, že Štěpán z Kolína z této funkce dobrovolně odstupuje. Po Husovi úlohu kazatele a správce převzal Jakoubek ze Stříbra, který byl po smrti (v roce 1429) v zahradě kaple pochován.

i) Bydžovský: *První léto kázání mého bylo jest léta božího 1401, píše Hus v kostnickém žaláři v knížce Robertovi. Ale nejsvětleji o přijímání Těla a Krve Spasitele milého pod obojí způsobou léta 1403 kázal a ihned se na něj zbouřili, ale on, jako stálý a Bohu i lidem věrný slouha, v dobrém začatém trval a vyznáváje a píše po stěnách v Bethlémě pravdu o přijímání Těla a Krve Boží.*²¹⁶

k) Stránský zaznamená, že Husa z pražské univerzity povolal (1402) Jan Mülheim, a učinil jej nástupcem mistra Štěpána z Kolína v posvátném úřadě kazatele slova Božího v kapli, kterou nazval Betlemskou. Byla to kaple, kterou koupil od jejího původního zakladatele kramáře Kříže a jejíž nevalnou podobu nedávno (r. 1400) se svolením krále Václava a arcibiskupa Jana nádherněji přestavěl. Prostřednictvím Husovým otevřel Bůh oči přemnoha lidem všech stavů, pokud nebyli ve zlobě zcela zatvrzelí, aby jednak ustali od dalšího pronásledování nevinného národa, jednak poznajíce mámení římských mnichů, oni přešli ke způsobu Božího uctívání čistšímu a od svých předků kdysi schválenému.²¹⁷

l) Počátek kázání Husa v Betlémské kapli zařazují Letopisy k roku 1402. A všeobecně se říká, že dokud kázal proti pánům, rytířům a panošům, proti měšťanům, řemeslníkům, všichni ho chválili a byli mu nakloněni.²¹⁸ Pak se kritika obuje do kněžstva a dalšího duchovenstva a mnozí příznivci odcházejí. Dokonce kněží píší žaloby.

²¹⁵ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 68.

²¹⁶ Pavel Bydžovský: *Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou*, f. C7r-C7V.

²¹⁷ Pavel Stránský ze Zapské Stránky: *Český stát*, str. 172.

²¹⁸ Ze starých letopisů českých, str. 27.

Shrnutí

Betlémská kaple byla vystavěna v místě velké koncentrace jazykově českého obyvatelstva²¹⁹ jako soukromá. Její význam umocnilo působení Jana Husa, který ji využil k veřejné prezentaci konceptu církevní a společenské reformy a povedlo se mu získat pro něj četné stoupence.²²⁰ Pokud se v pramenech uvádí datum počátku působení Jana Husa v Betlémské kapli, je to rok 1402. Odlišuje se ale Kuthen a Bydžovský, kteří působení Jana Husa datují již rokem 1401. Jediný Hájek posouvá stavbu kaple až do roku 1405. Tím by oddálil i působení Husa v ní.

Místo v Betlémské kapli je možno považovat za prestižní a jeho získání ukazuje na to, že se Husovi dařilo, že měl důvěru ve vysokoškolských kruzích, protože ho doporučili tři mistři českého univerzitního národa.²²¹

Téměř se shodují zprávy Komenského a Veleslavína, jen důvod nástupu Husa po Štěpánu z Kolína se liší. Piccolomini zdůrazní, že Hus káže česky. Komenský, Letopisy a Kuthen se shodují v tom, že pokud Husova kázání jsou kritická jen ke světským, jedno jakého postavení, neměl žádné problémy. Teprve když se jeho výtky dotkly církve, začal být označován za člověka hlásajícího bludy. Pokud si uvědomíme, že v kapli mohly být i 3 tisíce posluchačů, je zřejmé, že Husův vliv a význam rostl.

Bydžovského zmínka o tom, že Hus píše po stěnách v Betlémě pravdu o přijímání Těla a Krve Boží, se u jiných autorů nevyskytuje. Představa, že by Hus popisoval eucharistii pod obojím způsobem, může být lichá, protože ani Bydžovský není přesnější a neříká, co Hus vlastně píše. Po 2. světové válce byly na stěnách v betlémské kapli objeveny texty, které nechal napsat Jan Hus. Jde o původně latinské a kratší české úryvky z děl Jana Husa a Jakoubka ze Stříbra.²²²

4.5 Loupežník Zúl

Na přelomu 14. a 15. století se v zemích Koruny české rozbujelo lapkovství a další škůdcovská činnost. Množství násilností bylo důkazem oslabení ústřední moci země. Rozšířilo se do té míry, že ohrožovalo fungování státu. Kořistnické ozbrojené družiny nižší šlechty s námezdními bojovníky a kriminálními živly skrytě řešily politické cíle mocnějších. Panovník a arcibiskup se rozhodli pro obnovu pořádků, proto uspořádali trestnou výpravu

²¹⁹ Viz: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 86.

²²⁰ Viz: tamtéž, str. 87.

²²¹ Srov. tamtéž, str. 87.

²²² Srov. Polášková, Taťána; Mílová, Dagmar; Dvořáková, Zuzana: Literatura, Třebíč: Nakladatelství Petra Velanová, 2005, str. 25.

proti tlupě loupeživého šlechtice Jana Zúla z Ostředka²²³, který sužoval kraj na dolním toku řeky Sázavy. V létě roku 1404 byly oba Zúlovy hrady, Čejchanův Hrádek u Chocerad a Dubá, dobyty. K zastrašení ostatních lapkovských družin se konala 9. července 1404 na Šibeničním vrchu před Prahou velká poprava padesáti lapků.²²⁴

Příběh s loupežníkem Zúlem a jeho bandou se ve starších textech nevyskytuje. Kuthen, Letopisy nebo Veleslavín ho propojí s Husem, aby ukázali jeho postoj.

f) Kuthen k roku 1404 uvádí, že *Mikuláš Zoul veliký loupežník dobyt jest od Zbynka arcibiskupa pražského na Hrádku Cejchanově, a oběšen před Prahou s padesáti služebníky svými*²²⁵.

h) Veleslavín celou epizodu rozvádí. Mikuláš Zoul velel asi 50 loupežníkům a s nimi činil v kraji velké škody. Z rozkazu krále Václava IV. byl Zbyňkem Zajícem z Házmburka, arcibiskupem pražským, obležen na Hrádku Cejchanově. Po dobytí jsou loupežníci oběšeni na šibenici před Prahou. Zoul je pro výstrahu pověšen na železném háku, kde má viset sedm let. Datace je jiná než v Letopisech, ale stejná jako u Kuthena (roku 1404).

l) Letopisy popisují, že roku 1403 *pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Házmburka dobyl Čejchanův Hrádek, na kterém se skrýval Mikeš Zoul*²²⁶, služebník mladého markraběte, a jeho banda (50 mužů). Všichni jsou oběšeni na pražské šibenici. K popravě je vedl Jan Hus a přemluvil Zoula, k tomu, aby se obrátil k lidem a řekl: „Dobří lidé, prosím vás, prostě za mě Pána Boha.“²²⁷ Zoul byl pověšen na hák, na kterém visel sedm let, než mu *jeden blázen utrhł nohu, když ho chtěl z háku strhnout a pochovat, protože každého oběšence, na kterého dosáhl, buď sám pochoval, nebo ho přinesl do Prahy a postavil ho v noci některé hokyni ke krámku a ona musela zařídit, aby ho dopravili ke sv. Štěpánu na Rybníček, kde se pochovávali popravení*.²²⁸ K popravě došlo 9. července 1403, po magických sedmi letech ukončí tento trest místní blázen.

²²³ Zúl původně patřil k okruhu spolupracující šlechty a stál s Janem Sokolem proti Rožmberkům. Viz: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 80.

²²⁴ Srov. tamtéž, str. 79-80.

²²⁵ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M2r.

²²⁶ Ze starých letopisů českých, str. 29.

²²⁷ Tamtéž, str. 29.

²²⁸ Tamtéž, str. 29.

Shrnutí

Epizoda s loupežníkem Zúlem se vyskytuje jen v Kuthenovi, ve Veleslavínově Kalendáři historickém a v Letopisech, kde je rozvedena více. Drastické tresty byly v té době běžnou podívanou, proto má epizoda spíše dokumentovat situaci v Čechách.

Pouze Letopisy ale do příběhu Zúla zasazují také Husa. Proč se podobný výklad neobjeví i jinde? Samotný příběh lapků je historicky doložitelný (Čornej²²⁹), ale bez souvislosti s Husem. Věděl snad autor víc? Považuje za důležité to, co jiní přehlíží? Sděluje tím nějakou důležitou informaci? Pokud pro něj není příběh pouze dobovou senzací, do které dosadí známého protagonistu, jaký obraz chce vyvolat? Hus je zde líčen jako někdo, kdo chce prostřednictvím odpuštění získat pro popraveného pokoj po smrti. Hus loupežníka neomlouvá, např. sociální nespravedlností, bídou, ale jako pro kněze je pro něj důležitá duše, proto potřeba odpuštění a modlitby.

Možná příběh nepřímo vysvětluje i chování Husa v Kostnici. Hus své učení neodvolá (nebo odvolá své odvolání), ačkoli by si mohl snad uchovat život. Ví, že tresty jeho doby jsou drastické, proto si umí představit, jaký konec ho čeká. Možná by si před slitovnou Boží tváří vyřešil svou pravdu a nemusel podstoupit tak strašnou smrt. Sám ve vězení prožil bolest a strach. Jenomže ve svém vidění světa by popřel pravdu, kterou hlásal. Jedinou možnou, danou Písmem. Odvoláním, ve svém vnímání světa, by se zřekl nejen Boha, ale uvedl by v omyl množství věřících, kteří mu naslouchali. Světská spravedlnost – i když krutá – je jedna věc, smíření s Bohem druhá. Pravda vyslovená soudem, kterého se Hus dovolával již v Praze, soudem spravedlivým a neomylným – soudem Kristovým, přijde tak jako tak. Jenomže ortel zůstane jen mezi Bohem a Husem.

4.6 Pálení Wyclifových knih

Wyclifovy knihy do Čech přiváželi studenti univerzity, kteří si uvědomovali, že jde o díla problematická.²³⁰ Pražská univerzita nebyla jednotná v postoji k Wyclifovi. Učitelé českého univerzitního národa, kteří měli k dispozici pozdní Wyclifovy práce, si je oblíbili. Učitelé cizích národů na pražském vysokém učení pochopili, že řada myšlenek je kanonicky odsouzena, a využili je k vystupňování rozporů na univerzitě.²³¹ Zbyněk z Hazmburka vyhlásil termín, do kterého musely být odevzdány knihy Wyclifa a Stanislava ze Znojma.

²²⁹ Viz: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 79-80.

²³⁰ Roku 1401 byl v Anglii dokonce stanoven trest smrti za šíření Wyclifových bludných názorů formou kázání. Blíže viz: tamtéž str. 91.

²³¹ Tamtéž, str. 100.

Po uplynutí termínu arcibiskup uvalil na majitele těchto knih církevní klatbu.²³² Pět pražských studentů, zastoupených Markem z Hradce, se odvolalo k papežské kurii a spor dostal mezinárodní rozměr. Tato soudní pře skončila Husovým upálením.²³³

Při veřejné disputaci Hus vystupuje na obranu 45 článků z Wyclifova učení, které považovala pražská kapitula za kacířské. Řada článků byla vytržena z kontextu či citována nepřesně a Hus pro falšovatele knih požadoval smrt upálením.²³⁴ Na Husově straně stáli i další univerzitní mistři, např. Stanislav ze Znojma a Štěpán Pálec. Řím odsoudil Wyclifovy spisy a 20. dubna 1408 papež Řehoř XII. povolal Stanislava ze Znojma a Štěpána Pálce, kteří přecházejí na stranu protiwyclifovců. Dalším výsledkem je nařízení arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazmburka k pálení Wyclifových spisů.

d) Piccolomini zaznamená, že k pálení asi dvou set knih došlo na rady učenců. Knihy byly *krásně psané, zdobené zlatými puklicemi v drahých vazbách*²³⁵.

g) Hájek si všímá, že učení Wyclifa, *kterýž byl za bludníka odsouzen*²³⁶ se postupně šíří i po Čechách. Arcibiskup se poradil s dalšími preláty, *povolav před sebe mistra Jana z Husince, a tu jeho pro některé vejstupy trestal*.²³⁷ Dojde i na pálení knih. *O tom když uslyšal lid obecný, že takové knihy sú spáleny na protimyslnost mistru Janovi, velmi proti tomu mluvil a bouřil se*.²³⁸

h) Veleslavín: *mistr Jan z Husince, s jinými, kteříž se ho přidrželi, odvolal se od Zbyňka Zajíce z Hazmburka arcibiskupa pražského, kterýž knihy Jana Viklefa na oheň odsoudil, ku papeži Janovi XXIII.*²³⁹

j) Komenský uvádí, že 16. července 1410 dochází již podruhé k pálení nejméně 200 krásně vázaných a zlatým písmem ozdobených knih, jak říká i Piccolomini. Komenský, podobně jako Letopisy, uvádí i text posměšného popěvku, kterým obecný lid toto barbarství komentoval. *Zbyněk z Hazmburku, abeceda,/ dal páliť knihy, co v nich psáno nevěda*.²⁴⁰ Dále

²³² Viz: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 116.

²³³ Tamtéž, str. 117.

²³⁴ Tamtéž, str. 101.

²³⁵ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 95.

²³⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXVIr.

²³⁷ Tamtéž, List CCCLXVIv.

²³⁸ Tamtéž, List CCCLXVIv.

²³⁹ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 348.

²⁴⁰ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 69.

píše, že *Hus traktát sepsal, že knihy kacírské mají čteny býti; obzvláštní také držel disputací, zastáváje knihy Viklefovy O trojici svaté, kteráž spáleny byly.*²⁴¹

l) Letopisy: ... arcibiskup Zbyněk Zajíc; ten vlastní rukou spálil Viklefovy knihy. Nato se rozhněval mistr Jan Hus i někteří studenti a začali o něm zpívat píseň: *Zajíc biskup abeceda / spálil knihy, nic nevěda, / co je v nich napsáno. / Pak Zbyněk Zajíc smrti sešel, místo něho lékař Albík přišel.*²⁴² Může jít o nadsázku, ironii běžnou pro české prostředí, ale také o způsob, jak si v lidovém prostředí vypořádat účty. Studentské zesměšnění, snaha zavděčit se učiteli, soutěžení stran o to, čí píseň bude lepší a příhodnější.

K pálení knih, a ne jen Wyclifových, dochází i nadále (rok 1410).

Letopisy retrospektivně uvádějí, že arcibiskup Zbyněk v listu prohlásil, že za vlády Václava, krále českého, a za markrabího moravského, si není vědom žádného bludu a kacírství.²⁴³ Papež Jan XXIII. pověřil čtyři kardinály, aby zjistili, jaké bludy jsou ve Viklefových knihách, které pražský arcibiskup Zbyněk přikázal spálit.²⁴⁴ Husovi nepřátelé v dopisech papeži Husa obviňují z kacírství a papež nakonec pověřuje kardinála de Colonne, a ten postupoval proti mistru Janovi Husovi hanebně.²⁴⁵

m) Florimond de Remond: *Domnívám se povinnost býti křesťanův všechny ty nenávidět knihy, které od církve zapověděné jsou, proti tomu příkazu činíce poslušnost z sebe slíkají a padají do trestu, že hrýzení svědomí, zmatenou mysl dostávají.*²⁴⁶ Navíc dodává ... *nebezpečná věc jest mysle mládeže těmi bláznivými obrazy a básněmi naplniti, jak mnohem větší nebezpečnoství těm bude od těch kněh, které pod tvářností jedovaté učení a nepravdu do mysle své vlejvají.*²⁴⁷ Na takové práce je třeba dát přísný zákaz, pokuty a tresty, které světská i duchovní vrchnost stanoví čtenářům, prodávacům i těm, kteří takové knihy přechovávají.

*Kacírské knihy první zření samou krásou se stkvějí, nám vyobrazuje, jak jed do mysle vlivávají; dle vypsání těch kobytek moc jedovatých hodně majících, tak delší čtení kněh mysl a soud nás kazí...*²⁴⁸ Kazí mladé, nakazí jedem myšlení i úsudek. Prostý člověk si myslí, že se

²⁴¹ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 69.

²⁴² Ze starých letopisů českých, str. 24.

²⁴³ Tamtéž, str. 41.

²⁴⁴ Tamtéž, str. 41-43.

²⁴⁵ Tamtéž, str. 43.

²⁴⁶ Florimond de Remond: *Husitského v Čechách kacírství počátku, zřůstu a pádu vejtah*, str. 19.

²⁴⁷ Tamtéž, str. 24.

²⁴⁸ Tamtéž, str. 20.

v takových knihách nachází jen svatost, nerozvážně se jimi zabývá, až přijdou pochybnosti. Celé nebezpečí nelze ani odhadnout.²⁴⁹

*Pražský arcibiskup Zbinko z Házemburku knihy Wyklefa dvě stě v počtu shledaje ohněm potrestal, a proto na sebe velkou bouři, nenávist, hanění uvalil, že o něm po domech a ulicích posměšnou píseň spívali...*²⁵⁰

Shrnutí

Pálení knih přináší otevřený rozkol, zvedá vlnu emocí, které se projeví posměšnými písničkami. Pálení je hmatatelný důkaz, že se církev od Wyclifova učení distancuje a považuje ho za kacířské. Hus se má zodpovídat arcibiskupovi, a jak uvádí Komenský, píše dokonce traktát o tom, že kacířské knihy mají být čteny. Ví tedy o tom, že jsou zakázané. Dokonce vede učenou přednášku o jedné z Wyclifových knih a obhazuje ji.

Komenský uvádí, že pálení knih je činnost opakovaná, což zdůrazní konkrétním datem i popisem množství knih, které je u Piccominiho, Komenského a Florimonda stejné – *dvě stě svazků, krásně psaných, zdobených zlatými puklicemi v drahých vazbách*²⁵¹.

Nejobsáhleji se ke knihám vyjadřuje Florimond de Remond, který vytváří až chvalozpěv na pálení knih. Uvádí i nejrůznější příklady (např. církev jako klidný přístav, kacířská kniha jako ničivá bouře), aby vysvětlil, proč je pálení knih nutností. V souvislosti s Husem je zajímavý i obrat *ohněm potrestal*²⁵². Zatím jde o kacířské knihy, ale také o náznak, jak kacířství končí. Zatím, jako zástupný prvek, hoří knihy. Spravedlivým trestem za kacířství je podle Remonda spálení ohněm.

4.7 Posměšné písničky a verše

Parodie, posměšné písničky bývají způsobem jak někoho urazit, jak se vypořádat s tíživou událostí i formou obrany. Jsou expresivní a ve snadno zapamatovatelné zkratce shrnou jinak složitý děj. Obvykle i melodie bývá jednoduchá a vtíravá. Takové písničky jsou typické pro lidové i školské prostředí, protože jsou srozumitelné. Vznikají spontánně a na každou situaci mohou reagovat velmi rychle. Nešetří ironií, objevuje se v nich jadrný humor, obhroublý jazyk a často makarónský verš. Zdá se, že tento způsob uvolnění a zároveň kritiky je pro nás Čechy typický minimálně od středověku.

²⁴⁹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 20-22.

²⁵⁰ Tamtéž, str. 31.

²⁵¹ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 95.

²⁵² Tamtéž, str. 31.

ch) Dačický uvádí odlišný text posměšné písničky, která vzniká později. *Stal jse Čechuom posměšný kus, vyletěla jim z Prahy hus, prodal ji mistr Kodiceillus.*²⁵³ Petr Kodiceillus²⁵⁴ byl astronomem a vydával také kalendáře a pranostiky. V kalendáři na rok 1584 mu vypadlo (nebo prostě záměrně neuvedl vzhledem k prodejnosti kalendáře) uctění památky Husa a Jeronýma a hned se mu dostalo patřičné hany.

j) U Komenského zní: *Zbyněk z Hazmburku, abeceda, / dal páliť knihy, / co v nich psáno, nic nevěda. Jsou to verše od někoho z prostého lidu sepsané, kterýmiž toho abecedáře (nebo se teprv abecedě učil, když již arcibiskupem učiněn byl) tak dotýká.*²⁵⁵

l) Letopisy uvádějí písničky na několika místech. Tu, kterou zapsal i Komenský, zachytily v maličko pozměněné verzi. *Zajíc biskup abeceda / spálil knihy, nic nevěda, / co je v nich napsáno. / Pak Zbyněk Zajíc smrti sešel, místo něho lékař Albík přišel.*²⁵⁶

Veršované texty Letopisů lidovou písňovou tvorbu připomínají i jinde. *Ať se to každý doví / a potomkům svým poví, / jak Viklefovy knihy do Čech přišly / a dostaly se mezi mistry. / Mistr Mařík v Praze u Svatého kříže / znal toho Viklefa kulhavého, / který proti papeži, biskupům i kněžím / napsal mnoho zlého / za to, že ho kardinálem nezvolili, / neboť jim jeho bludy dobře známy byly...*²⁵⁷ Tento text je zařazen k roku 1410 a popisuje, že z Wyclifovy pozůstalosti se knihy dostaly do Čech k Husovi, Jeronýmovi a dalším. *Hus pak takto kázal: / že lakomci, svatokupci, kurevníci jsou, / tak on jim nadával. / To kázní poslouchal lid / a začal je v nenávisti mít.*²⁵⁸

Další rýmovaný text je uveden k roku 1414 a klidně by mohl být i prozpěvován. *Tak nastaly ve víře velké zmatky, / hynuly kněžské i panské statky. / Všude samá vojska silná, / víra byla velmi divná. / Zloději a vrazi nejukrutnější, / to byli zákona božího / obránci nejhorlivější; / cizí majetek brali, / lidi mordovali...*²⁵⁹

²⁵³ Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti, f. 65v.

²⁵⁴ Petr Kodiceillus z Tulechova (1533-1589), básník píšící latinsky, překladatel z řečtiny do latiny, autor učebnic a českých duchovních písní. (Srov. Jan Jakubec: Dějiny literatury české I., str. 720.)

²⁵⁵ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 69.

²⁵⁶ Ze starých letopisů českých, str. 24.

²⁵⁷ Tamtéž, str. 32.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 33.

²⁵⁹ Tamtéž, str. 43.

m) Florimond de Remond

*Mezi následovníkama Husa téměř první byl Jarolím Pražský a nějaký Jakobel, obá na jméno vzatí kazatelové, kterých první práce proti církvi písničky a verše skládali, i ženám Písmo svaté čísti příležitost dávali.*²⁶⁰ Florimond cituje i posměšnou písničku na Zbyňka z Hazmburku, kterou můžeme najít i u Komenského a která reaguje na pálení především Wyclifových knih.

Shrnutí

Text posměšné písničky uvádí Komenský, Dačický, Letopisy a Florimond. Není u všech totožný, ale v Letopisech, u Komenského i Remonda se shoduje obsahově a časově. Vavřinec z Březové, Kuthen, Piccolomini ani Hájek písničky neuvádějí, což ale nemusí znamenat, že je neznají. Florimond de Remond jako jedny z prvních autorů posměšných písniček uvádí Jeronýma Pražského a Jakoubka v době, kdy už byli kazateli. To se ale příliš s představou kněze neslučuje.

Zdá se, že píseň uváděná Dačickým nemá s obrazem Jana Husa nic společného a je jen další ukázkou pohotovosti lidových písničkářů. Ale Staré letopisy např. uvádějí, že *vzali od českých a moravských prelátů, kanovníků a od dalších jejich bohatých přívrženců dvě stě tisíc uherských zlatých za to, že upečou „husu“*. A proto ho prohlásili za kacíře, odsoudili bez řádného slyšení a upálili ho léta Páně 1415.²⁶¹ Husa, která z Prahy vyletěla, a za pořádný peníz byla upečena. Tento text stejně, jako text jiných autorů, zdůrazňuje odvození Husova jména od husy (Piccolomini, Remond) s jistou ironií.

4.8 Souvislost Husa a Dekretu kutnohorského

Kutnohorský dekret byl sice podepsán králem Václavem IV. 18. ledna 1409, ale zveřejněn na univerzitní půdě byl až 26. ledna²⁶². Změnil poměr hlasů na vysokém učení pražském na 3 : 1 ve prospěch českého univerzitního národa²⁶³. Tím se univerzita dostala pod kontrolu reformní skupiny, kterou při jednání zastupoval Jeroným Pražský, právník Jan z Jesenice, Mikuláš Augustinový, řečený Bohatý, Lacek z Kravař a Petr Zmrzlík ze Svojšína.²⁶⁴ Hus stojí za vznikem dekretu a jeho formulováním, ale v Kutné Hoře při jeho

²⁶⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 31-32.

²⁶¹ Ze starých letopisů českých, str. 41.

²⁶² Martin Nodl: Dekret kutnohorský, Praha: NLN, 2010, str. 183.

²⁶³ Čtyři univerzitní národy – český, saský, bavorský a polský – souhrnně označované jako nacio Theutonicum. Viz: tamtéž, 183.

²⁶⁴ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 122.

signování pro nemoc nebyl. 9. května byl novým rektorem vysokého učení jmenován Zdeněk z Labouně a děkanem artistické fakulty Šimon z Tišnova.²⁶⁵ Další protesty němečtí učitelé a studenti považovali za zbytečné a od poloviny května sedm až osm set převážně německých studentů i vyučujících odchází na okolní středoevropské vysoké školy a v Lipsku, jako důsledek odchodu, vzniká nová univerzita. Hus tento odchod vítá, ačkoli dochází k hospodářským ztrátám měšťanů – obchod, ubytování. Kampaň, která po odchodu v zahraničí vzniká, poškodí jak Husa, tak i krále Václava IV., ale na domácí půdě naopak jejich součinnost umocní. Počet žáků a učitelů po vydání Dekretu kutnohorského poklesl asi o 80 %, pražská univerzita na konci 14. století ztrácí svou prestiž a mění se na regionální ústav.²⁶⁶

a) Petr z Mladoňovic uvádí Dekret kutnohorský pouze v Pašijích M. Jeronyma, přičemž se o úloze Jana Husa v této souvislosti nezmiňuje.

d) Piccolomini vidí Husa jako někoho, kdo sužuje německé mistry učení Wyclifa v domnění, že opustí univerzitu. *Pražské učení řídili až do té doby Němci. Češi, lidé od přirozenosti divocí a nezkrotní, to nesli velmi těžce.*²⁶⁷ A právě Jan Hus se chopil až příliš dychtivě viklefského učení a počal jím sužovat německé mistry v naději, že Němci tímto zmatení opustí univerzitu.²⁶⁸ Protože Němci neodcházeli, vymohl Jan Hus od krále Václava IV. změnu, která se inspirovala pařížskou Sorbonnou. Němci tak přišli o řízení univerzity, a proto v počtu dvou tisíc [...] (zanedlouho následovaly další asi tři tisíce)²⁶⁹ školu opustili a v Lipsku založili novou univerzitu. *Čechové mohli svou školu svobodně řídit; za jejich vůdce byl pokládán Jan Hus, člověk výmluvný a proslulý pověstí bezúhonného života.*²⁷⁰

f) Kuthen: *Svadili jse mistři čeští s německými o hlasy. Neb Němci chtěli, aby měli tři hlasy a Čechové jeden. A o to prve dlouhý čas se soudili před králem Václavem, až po dostatečnost mistrův českých král Václav tři hlasy českým mistrům přisoudil.*²⁷¹ Němci obsazovali také všechny úřady ve městě, dokonce na Starém Městě bylo na radnici více konšelů německých než českých. To způsobovalo *nátisky veliké národu českému*²⁷². Po

²⁶⁵ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 123.

²⁶⁶ Srov. tamtéž, str. 123.

²⁶⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

²⁶⁸ Tamtéž, str. 91.

²⁶⁹ Tamtéž, str. 91.

²⁷⁰ Tamtéž, str. 91.

²⁷¹ Martin Kuthen: Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, f. M2r.

²⁷² Tamtéž, f. M2r.

vydání Dekretu kutnohorského králem Václavem se do konšelského úřadu dostalo místo dvou Čechů patnáct. Protože se Němcům odebrala moc, odcházejí houfně z Prahy. *Mistr Jan Hus a Mistr Jeroným s pomocí některých panů českých při králi Václavovi to zjednali.*²⁷³

g) Hájek si všímá toho, že vztahy Čechů a Němců se zhoršují. Němci se chovají panovačně, pyšně, vyvolávají slovní i jiné roztržky. Dokonce Čechy v této souvislosti charakterizuje jako trpělivé [...] *dlúho snesitedlní a nesnadní k rozhněvání, ale když se rozhněvají, těžcí k ukrocentí*²⁷⁴. V roce 1408 napětí vrcholí a Hus na půdě univerzity ve velké síni královské koleje zorganizuje disputaci mezi německými a českými mistry. Sám pozve např. mistra Jeronýma Pražského, mistra Příbrama, Šindleho, Matyáše z Chlumčan, mistra Borotína nebo mistra Jana Zvíkovce. Ve své řeči rozebere, že němečtí mistři jsou zde jako hosté, že už nyní je dostatek vysokoškolsky vzdělaných Čechů, kteří si tedy mohou svou univerzitu řídit, což v době jejího vzniku nebylo. Proto navrhuje změnu poměru hlasů ve prospěch Čechů (tři ku jednomu). To si Němci nechtějí dát líbit a jedou žalovat králi na Točník. Češi jsou ale neústupní a i oni sepisují požadavek pro krále. Obě strany na krále Václava tlačí, ten rozhodnutí oddaluje. Němečtí mistři, bakaláři i studenti vedeni mistrem Hanušem Rajnarem a mistrem Rupertem Salcpurgarem složí v Lazarově domě přísahu o hromadném odchodu z Čech, pokud by král rozhodl ve prospěch Čechů. Jsou totiž přesvědčeni, že se Praha bez nich neobejde, budou prošeni, aby se vrátili, což jim umožní klást si vysoké podmínky. Král otálel dlouho, ale nakonec Jan Hus dosáhl toho, že povolal učence, kteří prozkoumali způsob řízení univerzity ve Francii, a pak rozhodl, že pražská univerzita bude spravována stejně. Tedy tři hlasy budou mít domácí, Čechové, a jeden hlas cizinci. (*Mistr Jan Hus dosáhl listu císařského s zlatú bulí, kterýmž císař Karel vysadil učení pražské, v kterémž to nalezlo se, že to učení pražské vysazuje na způsob učení pařížského.*²⁷⁵) Němci považovali toto rozhodnutí za nepřijatelné a podle dohody v osmi dnech odjelo z Čech více než 40 tisíc mistrů, bakalářů a studentů do Saska, Bavor a dalších německých zemí. Odcházejí i někteří Čechové, kteří doufají, že takto získají nějaké výhody. Ti, co odešli, zakládají univerzitu v Lipsku. Praha osiřelá, vytrácí se její ruch, protože znatelně chybí finance, které cizinci přinášeli. Hněv měšťanů za ušlé zisky (ubytování, obchod...) se obrací proti Husovi, který byl první, kdo změnu prosazoval. Ti, co odešli, litují později také, protože žádný dopis, který by je zval zpět a sliboval výhody, nepřichází. Také mistr Marek upozorňuje Husa na to, že Němci, kteří opustili na protest univerzitu, považují především

²⁷³ Martin Kuthen: Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, f. M2v.

²⁷⁴ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIVv.

²⁷⁵ Tamtéž, List CCCLXVr.

Husa za původce svého neštěstí: *Němci ne tak nám jako tobě hrozí a praví, že tě chtí, jakž budou moci, o hrdlo připraviti. Nad to nade všecko císař Zikmund má k tobě velikú skrze to nechut', protož pro uvarování budoucího zlého a zachování tvého života, pozanech toho času.*²⁷⁶

j) Komenský uvádí, že vzhledem k tomu, že původně na univerzitě v Praze nestudovalo příliš Čechů, vyřešil Karel IV. samosprávu tak, že cizozemci měli tři hlasy a Čechové jen jeden. Hus se snaží o změnu poměru univerzitních hlasů národů proto, že němečtí mistři stojí na papežské straně, Wyclifovo učení zakazují. *24. máje byli od 40 mistrů a velikého počtu bakalářů artikulové Viklefovi opět examinováni i potupeni, zapovědíno také pod poctivostí, aby se žádný učiti jich nevážil. Jan Hus vida, jak akademici Němci stranu papežskou snažně obhajují, za slušné usoudil k odvrácení takové jejich drzosti něco před sebe vzíti.*²⁷⁷ Hus uspořádal přednášku, kterou podložil Zlatou bulou, aby ukázal, že naše vysoké učení je založeno podle pařížského učení. *Rozhněvali se o to Němci a apelovali k Václavovi králi.*²⁷⁸ Ten rozhodl 27. září. 1409 podle vzoru z Francie ve prospěch domácích studentů otočením poměru hlasů. *Němci za velikou hanbu to sobě položivše, všickni se z Prahy odebrali, a do Míšně se dostavše, k vyzdvižení v Lipsku a v Erfurtě vysokých škol příčinu dali.*²⁷⁹ Mistr Jan Hus byl zvolen rektorem univerzity.

m) Florimond de Remond vysvětluje, že pražskou univerzitu založil Karel IV. podle vzoru univerzity v Paříži. Od samého počátku na univerzitě byly čtyři národy: Češi, Sasové, Bavoři a Poláci. Brzy se univerzita stala známou, takže na ní studovalo 20 až 30 tisíc studentů. Studenti mezi sebou měli různé potyčky, až nakonec došlo na stížnosti ke králi Václavovi. *Až nějaký nepokojný člověk k největší haně a potupě to vykládal [...] aby Čechové jiným národům ve všem váhu drželi.*²⁸⁰ Král dal těmto řečem za pravdu, proto Němci, kteří dostali strach, že by neměli místa rektorů a správců a tím i rozhodující moc, opouštějí na protest univerzitu. Odcházejí ve dvou vlnách, nejprve 3 tisíce, pak asi tisíc studentů. Největší část odešla do Lipska, kde založili novou univerzitu, druhá do Erfurtu.

²⁷⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIX

²⁷⁷ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 68.

²⁷⁸ Tamtéž, str. 68.

²⁷⁹ Tamtéž, str. 69.

²⁸⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 28-29.

Shrnutí

Ačkoliv souvislost Jana Husa s Dekretem kutnohorským není zachycena u všech uváděných autorů, ti, kteří ji zachytili, ji považují za významnou proto, že původně nábožensko-filozofický konflikt přerostl v národnostní a vyřešení sporu trvale ovlivnilo postoj Němců i části Pražanů k Husovi. Rozporuplně je uváděn rok, ale nejvýraznější rozdíl je v počtu těch, kteří odešli - od 4 tisíc (Florimond), přes pět (Piccolomini) nebo 20 tisíc (Kuthen), po 40 tisíc (Hájek).

Za hlavního viníka změny poměru hlasů na vysokém učení v Praze považuje Piccolomini Husa, o kterém v této části své kroniky mluví rozporuplně. (Člověk výmluvný a bezúhonný, který sužuje německé mistry.) Florimond, ačkoli vychází z Piccolominiho, neuvede Husovo jméno, ale mluví o člověku nepokojné mysli. Je možné, že tím chce tím oslabit Husův vztah k univerzitě, vliv na pražské mistry nebo dokonce Husovo postavení a vliv na krále Václava IV. Také chování studentů popisuje jako bitvu, ve které se studenti chovají *jako by o zachování vlasti se jednalo*²⁸¹. Podle Hájka i Komenského bylo pro rozhodnutí krále Václava důležité, aby mohl spor o poměr hlasů na vysokém učení vyřešit, předložení zakládajících listin Husem (Zlatá bula). To ukázalo, že Karel IV. se řídil pařížským vzorem, k němuž se po prozkoumání přikloní i Václav.

Kuthen a Hájek rozšiřují problém národů z univerzity na celou Prahu. Kuthen se zmiňuje o změnách na radnici a také v úřadech Prahy, Hájek se rozepisuje, jak změna poměru hlasů a následný odchod cizinců změnily univerzitu na provinční, ale především došlo k ovlivnění města a jeho příjmů. Dopad Dekretu kutnohorského byl tedy také ekonomický.

Bez zajímavosti není ani srovnání Piccolominiho a Hájka při pohledu na Čechy. Zatímco Piccolomini charakterizuje Čechy jako *od přirozenosti divoké a nezkrotné*²⁸², vidí je Hájek jako lidi, kteří jsou *dlúho snesitedlni a nesnadni k rozhněvání, ale když se rozhněvají, těžcí k ukrocení*²⁸³. Možná si to dovolí poznamenat i proto, že píše s časovým odstupem a ví o událostech, které nastaly.

4.9 Odpustky

Hus, Jesenic a další čeští reformátoři, kteří vycházeli z názorů Wyclifa, rozlišovali tři druhy práva: božské, církevní a světské. Nadřazené všem bylo božské právo, tj. Boží

²⁸¹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zřůstu a pádu vejtah, str. 28.

²⁸² Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

²⁸³ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIVv.

zákon.²⁸⁴ Papež Jan XXIII. potřeboval prostředky k financování války proti neapolskému králi Ladislavovi z Anjou, proto zavedl tzv. odpustky, které sice neměly podporu v Písmu, neboť vycházely pouze z jurisdikční moci institucionální církve, ale mohly nahradit účinné pokání spadající do církevních trestů.²⁸⁵ Člověk, který spáchal hřích, si mohl odpuštění zakoupit. Husova skupina rozpoutala proti odpustkům kampaň, jejíž součástí byla studentská demonstrace nebo veřejná disputace, která se netýkala jen prodeje odpustků, ale také otázky schvalování křížáckého tažení.

f) Kuthen nepopisuje odpustky příliš lichotivě. *A ty v sobě to zavírali, kdož by koli proti králi Vladislavovi Apulskému táhl, a neb pomoc peněžitou učinil, že bude míti všech odpuštění. Tak tehdaž lacino bylo nebeské království.*²⁸⁶

Hus proti odpustkům horuje, *valní*²⁸⁷ v *Veliké koleji* držel a je za kacírské mnohými důvody *Písma svatého potupil*²⁸⁸.

g) Hájek rozebírá podrobně důvod prodeje odpustků, tj. válku vedenou papežem Janem XXIII. s neapolským králem Ladislavem, který papeži vyčítá, že se neoprávněně zmocnil papežského stolce. Papež pro válčení potřebuje prostředky, proto vypisuje prodej odpustků, *a slibuje, kdož by koli jakúžkoli pomoc učinil, že to tak od jednoho každého přijímá, jako by v tom boji sám osobně byl, a nadto že tomu jednomu každému z svého ouřadu, při jeho proti Pánu Bohu provinění, milost a polehčení činí na odpuštění hříchům.*²⁸⁹

Prodej odpustků vyvolá v řadách věřících odpor a Hus proti nim v Betlémské kapli učinil *dluhé kázání a lidí velmi pozdvihl v Praze, tak že se i konšelé obávali nějakého zbouření.*²⁹⁰ Formou intimace zorganizuje i učenou disputaci na půdě koleje. Hlasy odpůrců doktora Vlka, Gbela a mistra Leva zanikají v dlouhých projevech Husa a Jeronýma. Hájek popisuje i osobní útok mistra Leva na Husa, který se podle něj povyšuje, myslí si, že je nejmoudřejší, a kritizuje své vlastní nadřazené. *To uslyšav lid obecný tu přistožící, všickni se zbouřili na doktora Levo, a by tu bylo kamení, byli by jej ukamenovali. Ale mistr Jan krotil a lid ten upokojil.*²⁹¹ Nakonec pronese dlouhou řeč mistr Jeroným, který dává Husovi ve všem za pravdu, vyzývá lid k cestě na radnici, aby prodej odpustků zastavila. Lid se rozdělí na dva

²⁸⁴ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 138.

²⁸⁵ Srov. tamtéž, str. 139.

²⁸⁶ Martin Kuthen: Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, f. M2v – M3r.

²⁸⁷ Valní = valný sněm, obecné shromáždění, podle Vokabuláře webového <http://vokabular.ujc.cas.cz>.

²⁸⁸ Martin Kuthen: Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, f. M3r.

²⁸⁹ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXVIIIv.

²⁹⁰ Tamtéž, List CCCLXVIIIv.

²⁹¹ Tamtéž, List CCCLXIXr.

tábory, dochází k drobným půtkám. Proto mistr Marek, tehdejší rektor univerzity, pozve Jeronýma i Husa a prosí je, aby dál lid nepodněcovali, aby nedošlo k velkému krveprolití. Mistr Jan na to řekl: *Já se sám obávám nějakých nevolí s strany jedné, ale z druhé strany. Poněvadž jsem lidi některé na tom postavil, jest slušné, abych tomu dost učinil a to ukázal, že sú to nepořádní odpustové.*²⁹²

j) Komenský přibližuje, jak v roce 1411 sbírá papež Jan XXIII. peníze na válku proti neapolskému králi prodejem odpustků. Ve třech kostelích se proti tomu veřejně vystupuje, kritizuje se, že křesťané tím podporují válku. *Že papež, poněvadž na křesťany takové těžkosti vymýšlí a je k válkám proti sobě rotí, Antikristem býti musí.*²⁹³ Hus i Jeroným, jeden z kazatelů a druhý ve škole, vystupovali proti odpustkům a Hus *proti těm pověrným odpustkům theses (artikule) sepsal, a aby o nich disputováno bylo, je vyvěsil i zjevně.*²⁹⁴ I přesto se najdou takoví, kteří dál odpustky prodávají. *A když onen předce nestydatě ty odpustky prodával, sběhši se houf studentů, naň udeřili, odpustky a pečeti pobrali.*²⁹⁵ Nakonec je z toho studentská taškařice, kdy církev v rouše děvky lahodnými slovy a gesty vábí k sobě lid, rozdává požehnání. Skutečné odpustky ale na náměstí spálí.

j, h) Komenský i Veleslavín uvádějí, že Jeroným Pražský pálí buly, listy a odpustky papeže Jana XXIII. poblíž pranýře na Starém Městě.

l) Letopisy popisují papežovo rozhodnutí vyhlásit roku 1412 křížovou výpravu proti králi Ladislavovi neapolskému. I v Čechách se na ni vybírají finanční prostředky formou odpustků. Lidé, kteří vypomohou penězi, *budou účastni toho, co se tam bude dít, tak jako by při tom byli sami osobně, a nadto že budou za to zbaveni věčných muk, nejen trestu a viny. A byly zhotoveny tři dobře okované truhly, aby do nich lidé kladli peníze na žold proti králi neapolskému: jedna truhla byla přikována na Hradě v kostele sv. Václava za oltářem sv. Víta, kde lidé nejvíce chodí, druhá na Vyšehradě a třetí v Týnském chrámu.*²⁹⁶ Hus a ostatní mistři vystupují proti odpustkům a podle tehdejšího univerzitního zvyku vyvěsí na místa, kde se nejvíce chodí, latinsky psané oznámení, že každý může přijít do velké síně koleje a diskutovat o odpustcích. Hus mluví o tom, že není vhodné sbírat prostředky na prolévání křesťanské

²⁹² Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIXr.

²⁹³ Jan Amos Komenský: Historie o těžkých protivenstvích církve české, str. 69.

²⁹⁴ Tamtéž, str. 69.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 69.

²⁹⁶ Ze starých letopisů českých, str. 34.

krve. Někteří (např. doktor Vlk, doktor Kbel a další) vznášejí námitky, jiní plně souhlasí (např. Mistr Jeroným). Hus navíc téměř na každém kázání mluví proti odpustkům.

m) Florimond Remond se o Neapolské válce zmiňuje jen stručně v souvislosti s tím, že Hus papeže Jana XXIII. pomlouvá. *Hus z jiné strany na církevní kněze ostře jazykem i pérem dotíral, zapovídaje jim složit desátky.*²⁹⁷

Shrnutí

Starší spisy, které se zabývají Husem na kostnickém koncilu, se samostatně o odpustcích nezmiňují. Postoj Husa k odpustkům je považován za součást kacířských myšlenek. Historické zápisy, jež o nich mluví, se různí podle toho, jak je autor zaměřen (sympatizant reformního hnutí nebo odpůrce). Prohusitské spisy vidí odpustky negativně. Kdo může odpustit hřích? Odpuštění bez účinné lítosti, jen za peníze, považují za nemorální. Letopisy se dokonce zmiňují o výběru peněžních darů na válku vedenou papežem přímo v kostele. K tomu účelu jsou v několika kostelech nainstalovány dřevěné bedny.

Nejvíce informací poskytuje Hájek a Letopisy. Kromě Husova kázání proti odpustkům v Betlémské kapli popisují průběh disputace, rozepří mezi mistry Husem a Levem, vliv Husa na lid, který je zřejmě velký. Lidé Husa poslouchají a vzhlížejí k němu. Zajímavý je rozhovor mistra Marka s Husem. Rektor školy připomíná Husovi, že ti, co opustili vysoké učení, ale i pražští obchodníci, ho činí odpovědným za své ztráty a slibují mu pomstu. Hus si ale nebezpečí nechce připustit, věří, že je jeho povinností ukázat nemorálnost odpustků, které mají zaplatit prolévání křesťanské krve.

Naprosto odlišný obraz Husa v této situaci podává Florimond de Remond. Ten propojí prodej odpustků a povinný desátek církve a Husa vidí jako toho, kdo pomlouvá samotného papeže.

Komenský navíc popisuje studentskou recesi, která prodej odpustků zesměšní a odsoudí. Na závažnost řešení finanční otázky války pomocí odpustků upozorňuje disputace na univerzitě, o níž se zmiňuje Kuthen, Hájek, Komenský i Letopisy.

4.10 Poprava tří mladíků

Král Václav v otázce kupčení s odpustky Husovu skupinu nepodpořil, dokonce, zřejmě z politických důvodů, kterými by mohla být císařská koruna nebo mezinárodní mínění,

²⁹⁷ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrást a pádu vejtah, str. 38.

přikázal potrestat každého, kdo by proti odpustkům agitoval. Možná za rozhodnutím krále stál i čerstvě jmenovaný purkrabí Jan mladší z Hradce, který byl silně protireformně zaměřený. Také na Staroměstské radnici byli Husovi sympatizanti v menšině. Proto 11. července 1412 v rozporu s předcházejícími sliby dali konšelé staroměstské radnice popravit tři tovaryše: Jana, Staška a Martina, kteří prodej odpustků veřejně kritizovali. Těla popravených byla přenesena do Betlémské kaple, kde Jan z Jičína zorganizoval rozloučení a poslední spočinutí.²⁹⁸ Trojice popravených se stala prvními mučedníky reformního hnutí.

f) Kuthen: Za kritiku odpustků jsou v Praze v pondělí před sv. Markétou roku 1409 sťati na Starém Městě pražském tři mladíci Martin, Jan a Stašek, které za účasti *velkého zástupu mistrů a kolejanův mistr Jičín v kostele v Betlémě jest pochoval*²⁹⁹.

g) Podle Hájka tahanice kolem odpustků dodají odvahu i obyčejným lidem projevit svůj názor. Při nedělním kázání, které proběhlo jako první po Husem svolané disputaci v síni královské koleje o odpustcích, si někteří obyčejní lidé dovolí ostřeji vystoupit právě proti odpustkům. Na Hradě v kostele sv. Víta je hejtmanem Hradu Marešem Koptským za to zatčen a uvězněn Stanislav Polák, zvaný Stašek, ševcovský tovaryš. Za stejnou věc jsou uvězněni i Martin Křidélko, který se obořil na kazatele v kostele Panny Marie před Tejnem, a Jan Hudec, zvaný Všetečka, ze Slaného, který vystoupil v kostele sv. Jakuba. Druhý den ráno jde Jan Hus za trojici orodovat na radnici k purkmistrovi.

Hájek jako jediný uvádí v této epizodě, že radní trojici trestají za chování na kázání, které je těžké prominout. Podle radních nešlo ani tak o víru, ale o zištné důvody. *O odpustcích my nic nevíme, než o tom, že jsou kazatelům odmávali, jím lháře (božích domův ani dobrých lidí tu přítomných nešanujíc) dávali, a to proto (jakž sami praví), že sú chtěli zbouření v lidu učiniti a mordy způsobiti a z lidských se statkův nabrati.*³⁰⁰ Husovi, který se přijde na radnici přimlouvat, domlouvají: *Milý mistře Jene, jest nám to s velikým podivením, že ty to hasíš, což tebe nepálí, a bouřky takové v těchto slavných městech strojíš. Měj na tom dosti, že jsi zbouřil učení pražské a studenty rozehnal, a těmto městům i všemu království učinil jsi nenabytou škodu. Již aspoň přestaň bůřiti...*³⁰¹ Kladou si podmínku, aby se lid, který Husa následoval k radnici, rozešel. Pak prý zváží přimluvu. Asi dvoutisícový dav se rozejde, konšelé nechají vězně vyvést a setnout u domu celného, na kterém je dnes namalován jednorožec. Popravu

²⁹⁸ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 141.

²⁹⁹ Martin Kuthen: Kronika o založení země České a prvních obyvatelích jejích, f. M3r.

³⁰⁰ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIXv.

³⁰¹ Tamtéž, List CCCLXIXv.

radní považují za přiměřený trest za pobuřování k rabování. Nějaká žena přikryla těla prostěradly a mistr Jičín je na márách nechal přenést do Betlémské kaple, kde je i pohřbili. Trojice byla oslavována jako mučedníci, což opět vyvolá rozkol.

Hájek, stejně jako Letopisy, uvádí, že první neděli po popravě se Hus při svém kázání o popravených nezmínil. Teprve další neděli trojici vyzdvihuje jako mučedníky a je za to opět napomínán konšely.

j) Komenský je velmi stručný. Tři muži, kteří veřejně proti odpustkům vystoupili, Martin Křidélko, Jan Hudec a Stanislav Polák – švec, jsou uvězněni. *Ač Akadémia i obec se přimlouvala, však predce hned za horka jsou na ryňk vyvedeni a stínáni.*³⁰² Konal se pohřeb s procesím a všichni tři byli pohřbeni v Betlémské kapli.

l) Letopisy neuvádějí jména mladíků, ale místa, kde byli při nedělních kázáních zadrženi kvůli odpustkům (Hrad, kostel sv. Jakuba a Panny Marie před Týnem). Hus ještě s několika mistry jde v pondělí za trojici orodovat ke konšelům. *Prosil je, aby těm třem nic nečinili kvůli těm odpustkům, a řekl, že on je původcem odporu proti odpustkům; jestliže je za to chtějí potrestat, ať potrestají nejdříve jeho, protože on je příčinou všeho.*³⁰³ Hus dostal slib, že se zadrženým nic nestane. Když se dav rozešel, *vyšlo z radnice množství ozbrojených stráží (všichni konšelé byli tehdy Němci a také ozbrojené strážce zřídili z Němců a bylo tu mnoho německého obyvatelstva), obklopili odsouzence a ti byli s'tati uprostřed toho těsného shluku [...] biřic vyvolával: „Kdo by se dopustil něčeho podobného, má se mu stát podobně.“*³⁰⁴

Příběh a jeho okolnosti je vyprávěn podrobně, s detaily: *Nedovedli je ani na popraviště, ale jen k domu celného a tam je popravili (nyní je na tomto domě vytesán a vymalován jednorožec). Nějaká zbožná žena hned hodila tři bílá prostěradla, aby jimi ta těla přikryli.*³⁰⁵ Těla jsou průvodem nesena do Betlémské kaple, kde jsou i pohřbena mistrem Jičínem.

Lidé s popravou nesouhlasili, označují ji za křivdu, jsou sice za to zadrženi, ale k jejich slibované popravě už nedorazí. Celá událost je vnímána jako počátek bouří, nepokojů a sročení lidu. Zajímavý je pohled na Husa. Ten, jakmile se dozví o zatčení, jde, podpořen davem, nejen prosit o milost, ale k potrestání nabízí sám sebe. Po popravě se ale na kázání o obětech nezmínil, ačkoli proti prodeji odpustků mluvil velice plamenně. Lid je zklamán

³⁰² Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 69.

³⁰³ Ze starých letopisů českých, str. 35.

³⁰⁴ Tamtéž, str. 35-36.

³⁰⁵ Tamtéž, str. 35.

a šíří se pomluvy, že mu páni a biřici zamkli ústa³⁰⁶. Autor sám zdůrazňuje, že vynechá, jak se k událostem těch dnů stavěl Mistr Hus, aby nebyl obviněn z toho, že někomu nadržuje, ačkoli, jak uvádí, je očitý svědek. Další neděli se na kázání Hus připravil, popravené glorifikoval a použil je jako vzor pro všechny lid: *aby se žádnými mukami nedali zastrašit a odradit od pravdy zákona božího.*³⁰⁷

m) Florimond de Remond se zmiňuje stručně o popravě, ale vůbec ne o tom, kdo a proč byl popraven. *Magistrát nicméně dle ustanovení království nepokojný, se pozdvihující husity chycené skrze meč potrestati přikázal. Mistr Hus těla zabitých z popravního místa sňatá po kostelních posvěcených místách města pražského obnášel, při spěvu husitských kněžův. To jsou svatí, kteří pro Zákon Páně těla svá vydali.[...] Pak do sklípkův chrámu Betlémského, jako ostatky mučedníkův, jsou složeny.*³⁰⁸

Shrnutí

Stětí tří obyčejných věřících, kteří vyprovokováni kázáním vzali spravedlnost do svých rukou a v Praze brojili proti odpustkům, se sice vyskytuje hned v několika dílech (Kuthen, Komenský, Letopisy, Hájek, Florimond), ale liší se rokem (Kuthen a Komenský rok 1411, Letopisy a Hájek 1412) nebo uvedením jmen (Komenský a Hájek příjmení uvádí, ostatní ne). Komenský je jmenuje: *Martin Křidélko, Jan Hudec a Stanislav Polák – švec*³⁰⁹, Kuthen je pojmenuje familiérně: Martin, Jan a Stašek. Letopisy i Hájek přidávají ke jménům i místo, kde byli zatčeni. Pokud je příběh uveden, je zmiňován i pohřeb v Betlémské kapli.

Pro Florimonda není důležité, proč k zatčení došlo. Dokonce zatčené nazývá husity, což je název pro následovníky Husa. Poprava v něm nevyvolává lítost, ale je pohoršen tím, že těla husitů jsou vnášena na posvěcenou půdu a dokonce pohřbena v Betlémské kapli. Starost o těla popravených připisuje automaticky Husovi, ale to, že za ně šel orodovat a dokonce nabízel svůj život, už neuvádí.

Komenský žádnou bližší souvislost s Husem neuvádí.

Hájek a Letopisy otevírají zajímavý problém. Přesto, že se Hus šel trojice mladíků zastat na radnici, na nejbližším kázání, jak lidé očekávají, o popravě se nezmíní a teprve pod tlakem věřících při dalším kázání věc rozebírá.

³⁰⁶ Ze starých letopisů českých, str. 36.

³⁰⁷ Tamtéž, str. 36.

³⁰⁸ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrást a pádu vejtah, str. 34-35.

³⁰⁹ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích, str. 69.

Dalším novým aspektem, který je možné vyčíst v Letopisech, je zdůraznění, že konšelé, kteří rozhodli o popravě, i dav, který vytvořil neprodyšnou kulisu, byli Němci. Vnucuje se tak představa, že to možná dopadlo tak právě proto, že hlavním přímluvčím byl Hus. Jako by za vším stála národnostní nevraživost spojená s pomstou za Kutnohorský dekret. Ale může jít také o zdůraznění, že na se rozdíl od Čechů Němci většinou k reformní straně nepřidali a tak bylo možné ztotožnit náboženské odpůrce s německou národností.

4.11 Přijímání pod obojí způsobou

Asi záhy po Husově odjezdu do Kostnice začali někteří kněží reformní strany podávat ve čtyřech svatyních účastníkům mše svátost oltářní (eucharistii) pod obojí způsobou (sub utraque specie), což byl čin zásadního významu.³¹⁰

Eucharistie rituálně připomíná Poslední večeři. Od 13. století církve nařídila, aby celebující kněz přijal hostii a víno jako Tělo a Krev Páně. Ostatní účastníci mše dostávají pouze hostii, jež ale po konsekraci obsahuje také Tělo a Krev Krista. Rozdíl v přijímání ukazuje nadřazené postavení kněze nad společenstvím věřících.

Jakoubek ze Stříbra roku 1412 zdůvodnil přijímání z kalicha Božím zákonem a touhou posílit víru a křesťany. Inspiraci našel u Matěje z Janova, který doporučuje k posílení víry každodenní eucharistii, a v Novém zákoně (Evangelium sv. Jana 6,53). Z dalších textů zjišťuje, že přijímání pod obojí církve dodržovala až do 11. století. O svém poznání se rozepisuje v několika spisech.³¹¹

Přijímání vína symbolizuje kalich, který se současně stal znamením odlišnosti husitů. Takto pojatá eucharistie má být východiskem z pociťované krize, neboť se očekává rozhodný zápas s Antikristem a Poslední soud.³¹²

Podávání vína a hostie se probíralo v kruhu kolem Husa v roce 1414, ale souhlas s ním vyjádřil Hus v jednom ze svých traktátů až v Kostnici.³¹³ Podle pozdějšího svědectví Jana Rokycany, jenž byl věrným žákem Jana Husa, prý Hus chtěl po Jakoubkovi ze Stříbra, aby s eucharistií pod obojí počkal, až se vrátí z Kostnice. Přijímání svátosti oltářní Hus nepovažoval za nezbytné pro spásu duše, ale mělo být projevem lásky ke Kristovi.³¹⁴

³¹⁰ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 177.

³¹¹ Srov. tamtéž, str. 178.

³¹² Právě Jakoubek ze Stříbra ve svých spisech sugestivně líčil tento zápas. Srov. Jaroslav Vlček: Dějiny české literatury I, str. 115.

³¹³ De sanguine Christi sub specie vini a v listě Havlíkovi z 21. června 1415. Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 181.

³¹⁴ Srov. tamtéž, str. 181.

15. června 1415 kostnický koncil na svém 13. plenárním zasedání zakázal laikům přijímat pod obojí způsobou.³¹⁵

c) Vavřinec z Březové zařazuje přijímání pod obojí způsobou na počátek událostí o Husovi. *Léta vtělení Páně 1414 začal s velebným a nejsvětějším přijímáním svátosti oltární pod obojí způsobou, totiž chleba a vína, obecně podávaným všemu věřícímu lidu, ctihodný a znamenitý muž, mistr Jakoubek ze Stříbra, hotový bakalář svatého bohosloví, a někteří kněží, tehdy v této věci jeho stoupenci, v slavném a vznešeném Městě Pražském, a to nejprve v kostelích svatého Vojtěcha na Novém Městě, svatého Martina ve zdi, u sv. Michala a v kapli Betlémské na Starém Městě pražském.*³¹⁶ Toto přijímání bylo novinkou, brzy se z několika kostelů rozšířilo po celé Praze: ... *podávali lidu tak, jak svrchu řečeno, nýbrž zabravše skoro všechny farní kostely v Praze, ba i některé kláštery, získali si mnoho lidu přesto, že je arcibiskup a preláti vyobcovávali a vyhlašovali interdikt nad celou Prahou.*³¹⁷

Souvislost Husa a přijímání pod obojí způsobou vysvětluje tak, že Hus ve vězení napsal spisek o přijímání, který v Praze podnítil jeho přívržence. Kněží odhodlaně bojovali za svobodu přijímání a lid se ho účastnil s velikou zbožností. Odpůrci proto do Kostnice posílali nové žaloby, ...*že se posvěcuje svátost Krve Kristovy v hrncích a roznáší ve flaškách neboli v láhvích sem tam po domech a sklepích; a v kterékoli době, i noční, si lid obojího pohlaví žádá své svátosti, že ti kněží jsou hned hotovi jim ji podávati, a že konají schůzky ve sklepích a jiných tajných místech a na nich že po přijímání velebné svátosti provádějí mnohé ohavnosti a neřády.*³¹⁸

Koncil 15. června 1415 odsoudil přijímání pod obojí jako bludné a kacířské. Proto každý, kdo by v něm pokračoval, má být přísně potrestán místním biskupem nebo inkvizitorem za pomoci světské moci. Češi vnímají toto rozhodnutí jako odporující zákonu Božímu i prvotní církvi a svátost eucharistie pod obojí způsobou podávají nejen dospělým, ale i dětem.

g) Hájek jako jeden z důvodů pro upálení Jana Husa zmiňuje i přijímání pod obojí způsobou, o které Hus jen mluvil, ale první ho v Praze praktikoval Zikmund Řepanský. Roku 1417 na Wyclifovo učení přistupují také páni Čeněk a Oldřich z Rožmberka *a oni tak učinili,*

³¹⁵ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 181.

³¹⁶ Vavřinec z Březové: Kronika česká, str. 17.

³¹⁷ Tamtéž, str. 18.

³¹⁸ Tamtéž, str. 21.

však ne tím úmyslem, aby v tom měli zůstat, ale aby králi Václavovi učinili protimyslnost³¹⁹.
Postupně se tato eucharistie ujme i na Moravě.

h) Veleslavínův Kalendář historický zmiňuje přijímání Těla a Krve v souvislosti s Janem Krásou, který ve čtvrtek 14. 3. 1420 obhajoval v hospodě Jana Husa, který byl nespravedlivě odsouzen. *Přijímání Těla a Krve Krista Pána pod obojí způsobou zastával, na smrt ortelován a z rozkazu císaře Zikmunda koňmi po městě usmýkán a upálen.*³²⁰

Další zmínka se váže ke stejnému roku. *Martin V., papež, v městě Florencii vydal klatbu aneb kříž na Čechy, kteříž k učení mistra Jana z Husince přistoupili, svátost velebnou večere Krista Pána pod obojí přijímali a od církve se odtrhli.*³²¹

i) Pavel Bydžovský nejprve píše o tom, že v Čechách jak jen začala svatá víra, vždycky kněží božimu lidu Tělem a Krví Krista sloužili. Sám Hus tuto eucharistii vykonával v Betlémské kapli. *Ale nejsvětější o přijímání Těla a Krve Spasitele milého pod obojí způsobou léta 1404 kázal a i hned se na něj zbouřili, ale on jako stálý a Bohu i lidem věrný slouha v dobrém začatém trval.*³²²

Přijímání podobojí se Husovi jeví jako klíčové, proto v Kostnici, když se ubytoval u vdovy Fídy, píše o této problematice knížku a opírá se o autoritu sv. Tomáše: *Ačkoli celej Kristus pod dvojím spusobem jest, však ne nadarmo dává se pod dvojím spusobem, nebo to jest pravé požívání té svátosti, aby obzvláště dáváno bylo věrným Tělo Kristovo to pokrm a Krev v nápoj, neb Tělo dává se pro spasení těla a Krev pro spasení duše.*³²³ Další autoritou je mu samotný Kristus: *Vezměte a jezte, toto jest Tělo mé, které za vás zrazeno bude, pijte, to jest Krev má, která za vás vylita bude na odpuštění hříchův. To mistr Jan Hus, dejž Pane Bože všechněm věrným křesťanům té velebné svátosti pod obojí způsobou hodně požívati k nabytí zde hojných tvých milostí, a potom k dojití slávy života věčného, v němžto živ jsi a kraluješ požehnaný Buoh na věky věkův. Amen.*³²⁴

Když v roce 1415 mistr Jakoubek ze Stříbra slouží mše pod obojí způsobou, je Hus vězněn v Kostnici. Proto alespoň do dopisu mistru Havlíkovi, který se Jakoubkovi snaží bránit v takto sloužené eucharistii, napsal: *Nechtěj odpírati svátost Kalicha Božího, který jest Kristus ustanovil a skrze Apoštola svého oznámil: Neb žádné Písmo není proti tomu, než*

³¹⁹ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIIIr.

³²⁰ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 147.

³²¹ Tamtéž, str. 118.

³²² Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou, f. C7v.

³²³ Tamtéž, f. C7v.

³²⁴ Tamtéž, f. D4r.

*toliko obyčej církve římské [...]. A nemáme následovati obyčeje, ale příkladu Kristova a pravdy.*³²⁵

j) Jan Amos Komenský se poprvé o podávání pod obojí zmiňuje až roku 1420 v souvislosti s Janem Krásou, který je ve Vratislavi za obchodem a v hospodě vypravuje o Husovi, *jak člověk nevinný byl, jak nespravedlivě odsouzený, a o večeři Páně, jak pod obojí způsobou rozdávána býti má*³²⁶. Za své řeči je žalářován.

l) Letopisy uvádějí, že ještě téhož roku (1414), *kdy Hus seděl v tuhém vězení, mistr Jakoubek ze Stříbra rozepsal oznámení a pozval doktory, mistry, bakaláře a jiné učené osoby, aby s ním disputovali o tom, co on vyloží ve své tezi o přijímání Těla Božího a Krve Páně a o jeho podávání prostému lidu pod obojí způsobou.*³²⁷ Disputace se konala v koleji podle obvyklého řádu a zvyklostí. Ještě téhož roku se začalo s podáváním pod obojí v pražských kostelech. Prvním byl kněz Zikmund Řepanský, farář od sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském. Protože to lid vítá, rozšíří se tento způsob rychle i do dalších kostelů: sv. Michal, Betlémská kaple. Děje se tak *podle návodu drážďanských mistrů, kteří utekli do Prahy a přemluvili nejprve mistra Jičina a mistr Jičín mistra Jakoubka.*³²⁸

Také jiné svátosti se proměňují. Křtí se např. v potocích, někteří odmítají uvěřit v očištěc nebo na přímluvy svatých. Kněží slouží mše bez ornátů, nezpívají epištoly ani svaté čtení a dokonce se odmítají žehnat znamením kříže. Mše se slouží i v krčmách a někteří z kněží se dokonce žení. *Tak nastaly ve víře velké zmatky, / hynuly kněžské i panské statky. / Všude samá vojska silná, / víra byla velmi divná.*³²⁹ [...] *Město se rozdělilo na tři tábory / a řešilo si svoje rozpory.*³³⁰ Pan Čeněk z Vartenberka se zbraní v ruce na svém hradu Lipnice přinutí biskupa Heřmana Planého, aby vysvětil kněze nového vyznání. Nakonec byl biskup Heřman utopen v hradním příkopu při dobytí příběnického hradu. Nová víra se šíří na Moravu. Děkani, faráři a kněží v Čechách vybírají speciální daň, jejíž výtěžek má být použit jako úplatek pro litomyšlského biskupa, aby se zasadil o smrt Jana Husa.

15. června 1415 prohlásil kostnický koncil všechny, kdo přijímají Tělo a Krev Páně pod obojí způsobou, za kacíře.

³²⁵ Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou, f. D1v.

³²⁶ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích, str. 71.

³²⁷ Ze starých letopisů českých, str. 43.

³²⁸ Tamtéž, str. 43.

³²⁹ Tamtéž, str. 43.

³³⁰ Tamtéž, str. 44.

m) Florimond de Remond vysvětluje, že s přijímáním pod obojí nezačal Hus, ale jakýsi Petr Dresdeník, který *v kacírstvu podezřelý z Libska utekl a v Praze svůj stánek udělal, k vyučení a cvičení dítek se oddal*.³³¹ V Praze začal spolupracovat se slavným kazatelem Jakoubkem, a pod obojí způsobou nepodávali jen kněžím, ale všem. Je zvláštní, že tak učený muž nepoznal, jak veliký je to blud. Právě tady je začátek *bouře, hádek, krveprolití a nenapravitelné zkázy celého Českého království*³³². Ani jeden nepochopil, že proměna chleba a vína na Tělo a Krev Krista *přináležejí kněžím, a to co posvěceno jest od kněze, ostatním neknežím přijímati patří*³³³.

Shrnutí

Jednotliví autoři se neshodují na tom, kdy se s přijímáním pod obojí v Praze začalo. Neshodují se ani v tom, kdo první s takto vedenou eucharistií začal. (Jakoubek ze Stříbra – uvádí Vavřinec z Březové, Zikmund Řepanský podle Hájka i Letopisů, Petr Drážd'anský – myslí Remond). Byl Hus přítomen, nebo už byl nad Prahou vyhlášen interdikt a Hus zde nebyl? Sloužil mše novým způsobem i Hus sám? Kuthen ani Dačický se o této změně v eucharistii nezmiňují. Bydžovský je přesvědčený, že Hus tímto způsobem mše sloužil v Betlémské kapli.

Vavřinec z Březové je jediný, kdo uvádí i žaloby, které se dostaly ke kostnickému koncilu o roznášení posvěceného vína po domech v lahvích.

To, že Hus cítí potřebu se písemně k přijímání pod obojí vyjádřit (jak uvádí Hájek a Bydžovský), je důkazem důležitosti nové eucharistie. Je to akt jen pro vyvolené, tj. kněze, (Florimond de Remond), nebo symbolizuje sounáležitost, a patří proto všem jako připomínka Poslední večeře Páně. Bydžovský cítí potřebu právě tuto věc blíže prozkoumat. Někteří autoři se o přijímání Těla a Krve Krista nezmiňují, protože jednotlivé důvody, pro něž je Hus odsouzen, nerozvádějí. Pro Husa samotného je otázka takto vedené eucharistie problematická, proto hledá uznávanou církevní autoritu – sv. Tomáše (Bydžovský) a také Nový zákon (Bydžovský), o které se opírá ve svém traktátu a v dopisech, např. knězi Havlíkovi (Bydžovský). Podle tohoto pojetí je zřejmé, že o věcech přemýšlí, zabývá se jimi a sám neudělá nic, co by neměl podložené. Ačkoli přijímání pod obojí podle většiny autorů nezavedl, je s ním u řady historiků spojován.

³³¹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 36-37.

³³² Tamtéž, str. 37.

³³³ Tamtéž, str. 38.

4.12 Husovy názory, které jsou mu vyčítány

Obecně se tvrdí, že Hus se hlásí k učení Wyclifa a jeho názory šíří mezi lid. Ne vždy jsou ale Husovy názory citovány nebo nějak přiblíženy.

a) Petr z Mladoňovic v Pašijích M. Jana Husa ukazuje jen snahu Husa obhájit své názory a domoci se toho, aby mu některý ze znalců Písma ukázal, kde je rozpor. To se ale neděje. Místo toho, jak píše Mladoňovic, jsou Husovi při „vyšetřování“ v Kostnici předkládány úryvky vytržené z kontextu nebo vymyšlené. Stručné shrnutí Husova učení vkládá do úst Jeronýmovi Pražskému v Pašijích M. Jeronyma: *Milý Mistře, při tom, cos psal, kázal a učil podle zákona Božieho, a zvláště proti pýše a lakomství i jiným nepravostem kněžským, bud' stálý a statečný.*³³⁴ Při slyšení v Kostnici vypravuje Jeroným o svém životě a zmiňuje se i o Husovi: *... cožkoli jest kázal Mistr Jan Hus a Mistr Jan Viglef proti ohavnosti, pýše, zlostem, rufiánstvu a lakomství kněžskému, že to všecko on (Jeroným) drží a držeti bude až do smrti.*³³⁵

c) Vavřinec z Březové: *V svých kázáních stále napadal a odhaloval pokrytectví, nádheru, lakotu, prostopášnost, svatokupectví a jiné hříchy kněžstva, aby opět přivedl tento kněžský stav k životu apoštolskému.*³³⁶

d) Piccolomini uvádí, že Hus šíří jed Wyclifova učení a následují ho *téměř všichni kněží zatížení dluhy a pověstní zločiny [...] i někteří proslulí učenci, kteří, když v církvi nemohli dosáhnout hodností, nesli to s nespokojenou myslí. [...] Jali se chrlit urážky, začali spílat všem kněžím, a odpadnuvše od katolické církve, přimkli se k bezbožné a šílené sektě valdénských.*³³⁷ I na jiných místech Piccolomini mluví o tom, že Husovi přívrženci jsou sektou (dokonce je to vidět i v názvu kapitoly: kapitola XXXV. *O proradné sektě husitů a zavržených artikulech tohoto vyznání*³³⁸) a husitství je proradné šílenství a jako náказа uvedla ve zmatek téměř celé Německo a dosud nevyhlazena udržuje se ve velké části českého království³³⁹.

Piccolomini v době sporu Husa a arcibiskupa Zbyňka Zajíce uvádí: *Hromadil množství pomluv o římském papeži i ostatních církevních hodnostářích. Aby si mysl lidu získával stále*

³³⁴ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jeronyma, str. 180.

³³⁵ Tamtéž, str. 186.

³³⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 19-20.

³³⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 93.

³³⁸ Tamtéž, str. 91.

³³⁹ Tamtéž, str. 91.

více, kázal, že pokud jde o desátky i o almužny náležejícím kněžím, mohou se držitelé usedlostí svobodně rozhodnout, chtějí-li, nikdo je nemůže žádným způsobem k tomu nutit.³⁴⁰

Učení Husovo a Jeronýmovo jsou popsána společně, a to v části vyšetřování v Kostnici: *Zatvrzelí Češi stáli na svém, a ačkoli byli poraženi důkazy, nechtěli přiznat porážku. Tvrdili, že mluví pravdu, že horlí pro svaté evangelium, jsou žáci Kristovi, že římská církev a ostatní církve roztroušené po světě se daleko odchýlily od učení apoštolů, usilují jen o majetek,[...] který by měl náležet Kristovým chudým. Bud' vůbec neznají boží přikázání, nebo znají, ale nedbají ho.*³⁴¹ Velký prostor je věnován tomu, co říkají vyšetřovatelé vybraní z každého národa, *doktoři božského i lidského práva*³⁴², kteří s nimi často disputovali a dokázali, že jejich dogmata nejsou v souladu s božím zákonem a nevedou k božím mravům. Žádali, aby nechtěli být moudřejší než církev, ale aby smýšleli střízlivě, přestali dbát cizích názorů, neposkvrňovali viklefským blouzněním svůj rozum [...] nemají cvičit rozum při vyvracení církevních ustanovení a mást lid, mají zavrhnout novoty a podřídít se koncilu.³⁴³

e) V Životě Jana Husa uvádí Jiří Heremita, že Hus od počátku své kazatelské činnosti viděl, že svět je plný zla, lakotnosti a pýchy, proto *jal se na hříchy horlivě kázati a snažně trestati, ctnosti a života svatost vychvalovati a spravedlnosti Boží vyhledávati.*³⁴⁴ Obecně kázal proti smilstvu, svatokupectví i lakotě.

g) Jak píše Hájek, obliba kacířského učení roste. Hus z kazatelny celou řadu věcí vysvětluje, až je nakonec pozván k arcibiskupovi vzhledem k nařčení z pobuřování a štvání lidu. Hus prý vykládá, že veškerá půda je požehnaná, proto je možné každého kdekoli pohřbít. Arcibiskup poukazuje na to, že už sv. Vojtěch se snažil vysvětlit, že pohřby mimo místa k tomu určená nejsou možné, a dokonce Bůh na jeho přímlovu sužoval lid morem, dlouhými obdobími bez deště a hladem. Nakonec za Břetislava dochází k pohřbívání pouze do země k tomu účelu vysvěcené. Hus se brání, nechce kázat nic, co by bylo v rozporu s křesťanským učením. Přesto ale při dalším kázání poukazuje na to, že většina církevních nařízení je tu jen pro obohacení církve: *... všecko to pro užitky kněžské jest vymyšleno, a ti sú největší v křesťanství neřádové, jimiž ti lakomí kněží praví, že jsú řádové, a těmi neřády vás hloupě*

³⁴⁰ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 95.

³⁴¹ Tamtéž, str. 101.

³⁴² Tamtéž, str. 99.

³⁴³ Tamtéž, str. 101.

³⁴⁴ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa, str. 218.

*lidi jako nějakými řetězy pevnými svázali, ale budete-li muži, všechno to roztrhnete, a když se to stane, tím učiníte sobě velikú svobodu, tak jako byste byli z vězení propuštěni.*³⁴⁵

Ve svých kázáních v kapli Betlémské často vysvětluje, že není povinen jet do Říma zodpovídat se ze svého učení, protože papež je jen kněz, stejně jako Hus a jiní. Zpochybnění hierarchie se líbí lidu, ale král začíná mít starost, aby se něco podobného nevyskytlo i proti němu. Hus, jehož obliba stoupá, upozorňuje i na další Wyclifovy názory, např. že není třeba obrazů k výzdobě kostelů (obrazoborectví), že kněží by měli být živi z žebrání a almužen, že zpověď knězi není potřebná, že není nutné odříkávat hodinky nebo držet půsty proto, že tyto věci nemají oporu v Zákonu Božím. Taková kázání obracela proti Husovi i duchovní, kteří si na Husa opětovně stěžují.

j) Komenský si všímá obsahu kázání v Betlémské kapli. ... *zjevné ty hříchy zjevně káratí počal*³⁴⁶: pýchu a panovačnost papeže, modlářské obyčeje, kázání v latinském jazyce, nepřijatelnost sňatku kněží apod. Nejprve se Husova napomenutí týkala pánů a měšťanů, později začal kritizovat i církev. Jedni v něm viděli velikého myslitele, jehož ústy mluví sám Duch svatý, jiní ho považovali za posedlého ďáblem. Proto někteří z předních pánů podali na Husa žalobu ke králi Václavovi s tím, že kázání mají být zakázána. Tehdejší arcibiskup Volbram nařčení odmítá s tím, že Hus jako kněz je při vysvěcení zavázán přísahou pravdivosti. V průběhu roku se kázání přioštrovala a objevovaly se i další stížnosti.

k) Stránský otázky Husova učení nerozebírá. *Vzbudil Bůh Čechům věrného bojovníka za svou vůli a pravdu v mistru Janu Husovi, aby pronikavými slovy ztepal nerozvážnost světských přísluhovačů kněžské vzteklosti i zuřivosti.*³⁴⁷ *Hus obnovil učení předků.*³⁴⁸

Shrne také dopad Husova učení: *Kněží římské poslušnosti roztrpčení jsouce touto Husovou svobodnou mluvou a horšíce se, že jejich tolikaletá námaha, potříti nenáviděný směr náboženský, přišla nazmar, očerňovali ho mnohým obviňováním brzy u arcibiskupa, brzy u krále, brzy u císaře, brzy u římského papeže a neustali ve své námaze.*³⁴⁹

³⁴⁵ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXIV.

³⁴⁶ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích, str. 68.

³⁴⁷ Pavel Stránský: Český stát, str. 172.

³⁴⁸ Tamtéž, str. 173.

³⁴⁹ Pavel Stránský: Český stát, str. 172.

m) Florimond de Remond se o Husovi nevyjadřuje příliš lichotivě. K mylným názorům Wyclifa prý přidal Hus ze své hlavy, ačkoliv se považoval za horlivého katolíka. *Hus na církevní kněze ostře jazykem i pérem dotíral, zapovídaje jim složit desátky.*³⁵⁰

Shrnutí

Mezi jednotlivými autory existují podstatné rozdíly. Podle některých Hus kritizoval především kněží, podle jiných všechnen lid. Někteří autoři mluví spíše o mravním úpadku církve, jiní o odmítání všeho, co nestojí v Bibli.

Příznivci Mistra Jana, např. Petr z Mladoňovic nebo Komenský, píše, že Hus si dovolil jen kritizovat lid a církev, protože se jejich chování odklonilo od Písma, které vnímal jako nejvyšší autoritu. Pranýřoval proto pýchu, lakotu a nemravné chování.

Heremita zůstává v obecnější rovině, říká, že Hus kritizuje kromě lakoty a pýchy ještě svatokupectví. Tato kritika směřuje do oblasti morálky.

Hájek i Komenský uvádějí různé příklady Husovy kritiky církve (Hájek: placení za církevní úkony, bohatství církve, církevní hierarchii, pusty apod., Komenský: pýchu a panovačnost papeže, modlářské obyčeje, kázání v latinském jazyce, nepřijatelnost sňatku kněží apod.), kdy Hus pro vše, co říká a vidí, hledá oporu v Bibli a pokud ji nenajde, považuje danou věc za nesmyslnou a zbytečnou.

Odpůrci (Piccolomini a Remond) vidí Husa jako pokračovatele Wyclifa, který se nakazil jedem kacírstvím. Příznivci Husa jsou podle nich jen samí neúspěšní lidé, kteří kritizují církev, že se odchýlila od apoštolského učení. Hus horuje proti odpustkům a desátku, ohání se Písmem, nechce uznat svou vinu a podrobit se církevnímu právu.

Příznivci ani odpůrci Husova učení jednoznačně nevyjmenují základní Husovy teze, aby je bylo možné porovnat s Písmem a pochopit, za jaké učení byl Hus pozván do Kostnice a upálen. Z toho, co je zmiňováno, se jako hlavní problém jeví prodej odpustků, kritika nemorálního života, ojediněle i zpochybňování církevní hierarchie (u některých autorů je uvedena i změna eucharistie).

4.13 Problémy s učením Husa a vyhlášení interdiktů nad Prahou

První spory o Wyclifovo učení se objevují v roce 1403, ale skutečné problémy začíná Hus mít až v srpnu 1408, kdy se na základě žalob pražských farářů arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka od Husa a reformního hnutí odvrací a Hus je obviněn ze tří bludů. Roku 1409

³⁵⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 38.

arcibiskup pověřuje inkvizitora dr. M. Maříka Rvačku vyšetřováním Husa, který s ním ale odmítá mluvit. Mařík neuloží žádné sankce.³⁵¹ Žaloby se dostávají k papeži a na podzim 1409 papež Alexandr V. vydává bulu, kterou zakázal kázání mimo farní, klášterní, biskupské kostely (tj. zákaz kázání na soukromých místech, jako je Betlémská kaple)³⁵². Po veřejném pálení Wyclifových knih, kdy hnutí nabývalo masovější ráz, v červenci 1410 arcibiskup vyhláší klatbu. Důvodem k této první velké konfrontaci je odpustková aféra.³⁵³ Hus se proti tomu odvolává k papeži, který se ke klatbě připojil a pozval Husa do Říma před kuriální soud. V březnu 1411 byl Hus veřejně vyhlášen za prokletého odpadlíka a spor arcibiskupa s králem Václavem IV. (spor mezi církevní a státní mocí) vyvrcholil vyhlášením interdiktů³⁵⁴ nad Prahou v červnu 1411, který nebyl uposlechnut na rozkaz krále Václava IV.³⁵⁵ 11. 7. 1412 má Praha tři mučedníky, kteří veřejně odsoudili prodej odpustků. Reakcí je veřejné prohlášení (z rozkazu Václava) zákazu hájit 45 Wyclifových tezí a nově i 6 tezí Husa a jednu Jakoubka.³⁵⁶ Stanislav ze Znojma a Pálež kážou proti Wyclifovi v Týnském chrámu. Smrtí Zbyňka Zajíce (28. 9. 1411 v Bratislavě) a jmenováním nového arcibiskupa, osobního lékaře Václava IV., Zikmunda Albíka z Uničova, se klatba příliš nedodržovala. Hus je pozván k soudu kardinála Colonna do Říma, jeho právník Jesenic se snaží této povinnosti Husa zbavit, ale marně.³⁵⁷

Reformní názory se dostávají i mimo Prahu, král se od Husa odvrátí a nový papežský soudce, kardinál Pietro degli Stephaneschi, vydává bulu, kterou je pod hrozbou vyobcování z církve zakázán styk s Husem, a vyhláší interdikt (zákaz bohoslužeb všude, kde se Hus zdržuje).³⁵⁸ 18. října 1412 je zostřená klatba oficiálně vyhlášena pražskou synodou.³⁵⁹ Po útoku Němců na Betlémskou kapli a po výhrůžkách, které přicházejí z německé části staroměstské radnice a týkají se zboření kaple, se Hus rozhodne odejít. Pro své svědomí použije výrok sv. Augustina, že kněz může odejít, pokud jsou jeho ovečky zajištěny.³⁶⁰ Hus se ještě na rozhraní let 1412–1413 do Prahy krátce vrací, protože mu přístup sem vymohla proreformně naladěná šlechta v čele s Čenkem z Vartenberka, správcem rožmberského panství, který se stal nejvyšším purkrabím. Na konci dubna 1413 zasedá na faře M. Křišťana

³⁵¹ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 112.

³⁵² Srov. tamtéž, str. 112.

³⁵³ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 139.

³⁵⁴ Zákaz všech církevních obřadů – bohoslužby, svaté přijímání, svatby i pohřby. (Srov. Libor Vykoupil: Slovník českých dějin, Brno: Julius Zirkus, 2000, str. 226).

³⁵⁵ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 113.

³⁵⁶ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 141.

³⁵⁷ Srov. tamtéž, str. 141.

³⁵⁸ Srov. tamtéž, str. 141.

³⁵⁹ Srov. tamtéž, str. 142.

³⁶⁰ Srov. tamtéž, str. 143.

z Prachatic komise 4 teologů³⁶¹ a 3 zástupců strany Husovy³⁶². Komise odsoudí teology (tj. i Pálče i Stanislava ze Znojma) jako viníky rozkolu a král teology zbaví míst profesorů na univerzitě, všech prebend a vypovídá je ze země. To byla poslední věc, kterou je možné vnímat tak, že ji král Václav IV. učinil ve prospěch Husa.³⁶³ Hus odchází na rožmberské panství do jižních Čech: především na Kozí Hrádek bratří Jana a Ctibora, na Sezimovo Ústí k Anně z Mochova, na Příběnice, Choustník i vysoký Chlumec, kde se krátce zdržoval.³⁶⁴

b) Richental uvádí, že do klatby byl Hus uvržen proto, že se nedostavil na pozvání koncilu do Kostnice. Král Václav obdržel dopis, že má oba (Husa a Jeronýma) pro dobro křesťanské víry poslat do Kostnice. Také římský císař Zikmund byl požádán, aby svého bratra Václava v tomto smyslu ovlivnil. Oba ale opět odmítli.

c) Vavřinec z Březové mluví o vyhlášení interdiktu jednak v roce 1414 a pak v roce 1416. Ten první spíše přivede lid k eucharistii pod obojím způsobem, která se ze tří kostelů v Praze rozšíří po celých Čechách a na Moravu. Ten druhý, vyhlášený před svátkem Očišťování, okolo svátku Všech svatých,³⁶⁵ dodržují jen katoličtí kněží. Stoupenci Husa, přijímající pod obojí, ve všech kostelech konají bohoslužby denně. Naopak *protivníci toho nejsvětějšího přijímání pod obojí způsobou a mistra Jana Husa, nazýváni machometány, musili chodit z Prahy na služby Boží na Vyšehrad a do kostela v Psářích pod Vyšehradem a v Bubnech, jakož i v Ovenci.*³⁶⁶ Mnozí preláti jsou vyhnáni ze svých sídel a jejich místa zaujmou kněží, kteří podávají pod obojí, což dovolil český král Václav.

d) Piccolomini vidí interdikt jako jedinou možnost, jak zabránit Husovi kázat bludy. *Janovi bylo zapovězeno kázat a bylo mu pohroženo, aby se neodvažoval rozšiřovat mezi lidem dřívější bludy. Opustil Prahu a nepřestal svolávat lid a učit jej blýže vsi, ze které pocházel a jejíž jméno přijal, se svolením pána toho místa, jenž byl příznivě nakloněn jeho blouznění; hromadil množství pomluv o římském papeži i ostatních církevních hodnostářích. Aby si mysl lidu získával stále více, káزال, že pokud jde o desátky i o almužny náležející kněžím, mohou se*

³⁶¹ Teologická skupina mistrů univerzity: Štěpán z Pálče, Stanislav a Petr ze Znojma, Jan Eliášův, in: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 146.

³⁶² Reformní skupinu zastupovali Jakoubek ze Stříbra, Jan z Jesenice, Šimon z Tišnova, in: tamtéž, str. 146.

³⁶³ Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 115.

³⁶⁴ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 146.

³⁶⁵ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 29.

Podle Historické chronologie je svátek Očišťování P. Marie 2. 2., svátek Všech svatých pak 1. listopadu. Viz Marie Bláhová: Historická chronologie, Praha: Libri, 2001.

³⁶⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 29.

*držitelé usedlostí svobodně rozhodnout: chtějí-li, mohou je dávat, nechťají-li, nikdo je nemůže žádným právem k tomu nutit.*³⁶⁷

f) Kuthen jen konstatuje, že služby poskytované kostely jsou zastaveny kvůli Mistru Janovi. Následuje informace, že nad Prahou je vyhlášen interdikt (1413), to znamená, že všechny církevní služby se zastavují, dokud je v Praze Jan Hus, který proto odjíždí na Krakovec.

g) Hájek uvádí, že biskup římský, papež Jan, vyhláší nad Prahou interdikt, *tj. záповeď, kteráž přinesena byla do Prahy, v níž přikázáno bylo, aby žádný kněz mše nesměl sloužiti a nesloužil dotud, dokudž ten Jan z Husince v Praze jest, a tak se stalo, že nikdyž nesloužili mši svatých krom na Vyšehradě. Z toho opět vyšly nové kyselosti a vády, také i mordové mezi lidmi, neb mnozí chválili mistra Jana, i to, což on učí a káže, mnozí jej nad míru haněli.*³⁶⁸

Protože třenice a hádky pokračují, navíc se nesmí sloužit mše, rozhodne se Hus pro odchod z Prahy. Uchyluje se na tvrz nedaleko Sezimova Ústí. *V tom kraji mnoho lidu k sobě naklonil, svým kázáním, neb vždycky kázal proti papeži a kardinálům, i proti jiným osobám duchovním, pravě, že kněží nemají míti žádných zboží, ale mají býti chudí.*³⁶⁹ Dalším místem působnosti je hrad Krakovec, kde jeho kázání zaznívají na posvíceních a shromážděních a kde *lidé nových věcí slyšeti jsouce žádostiví, v velkých houfích, jeho učení oblibujíc, za ním chodili.*³⁷⁰ Hájek uvádí i epizodu se starým mužem, který je zvědavý, zda se Hus setkal s papežem či kardinálem, když o nich mluví tak špatně. A protože Hus odpoví, že nesetkal, nabádá ho, aby nejprve do Říma zajel. Sám papeže prý viděl a není zbožnějšího muže. Hus má na to jednoduchou odpověď: *Milý starý, poněvadž se oni tobě tak líbí, jdiž ještě do Říma, a zůstaň tam s nimi.*³⁷¹

h) Veleslavín uvádí: *Léta 1411. Na den sv. Jiljí [1. září 1411³⁷²] Mistr Jan z Husince ohlašoval se a protestoval proti svým nepřátelům a prosil papeže, aby ho klátby zprostil, oznamuje, že jest v mír všel s Zbyňkem arcibiskupem pražským.*³⁷³

³⁶⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 95.

³⁶⁸ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXr.

³⁶⁹ Tamtéž, List CCCLXXr.

³⁷⁰ Tamtéž, List CCCLXXr.

³⁷¹ Tamtéž, List CCCLXXr.

³⁷² Podle: Marie Bláhová: Historická chronologie.

³⁷³ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 462.

Další zmínka o interdiktu je z května 1413. Joannes Gerson, děkan teologické fakulty na pařížské univerzitě, se dopisem obrací na Kunráta, pražského arcibiskupa, a na krále Václava, napomíná je a dožaduje se i světské spravedlnosti při vymýcení koukolu, tedy učení Mistra Jana. Přichází interdict papeže Jana. *Léta 1413. Záповěď papeže Jana XXIII. oznamována v Praze, aby žádný kněz mše nesloužil, ani mrtvých nepochovával, dokudž by Mistr Jan Hus v Praze byl. Za tou příčinou on do kraje Prácheňského se obrátil a tam se poněkud zdržoval.*³⁷⁴

j) Komenský popisuje, jak je Hus papežem pozván do Říma, ale drží se rad kolegů a na pozvání papeže Jana XXIII., aby se zodpovídal ze svého učení, se v roce 1413 nedostavil. Papež proto zakazuje v Praze sloužit mše, dokud v ní pobývá *tvrdošijný přestupník Jan Hus*³⁷⁵. Lid se bouří, vrchnost se zlobí, a tak Hus dobrovolně opouští Prahu a káže na řadě míst až do té doby, kdy je povolán do Kostnice.

l) Podle Letopisů je nový pražský arcibiskup (1413) *Konrád Němec starý a sešlý, zastavil města a mnohé arcibiskupské statky a proměnil je v peníze a sám si nechal jen Roudnici. A tehdy přestal v Čechách světit kněze*³⁷⁶, protože se bojí, že půjdou ve stopách Husa. Papež vyhlašuje po celé Praze kromě Vyšehradu interdict. Jsou zakázány všechny kostelní služby, i pohřbívání, pokud bude Hus v Praze. To Pražany ještě více rozdělí a Hus raději odjíždí na Kozí hrádek u Sezimova Ústí.

Dalším místem pobytu Husa je hrad Krakovec, odkud vyjíždí kázat do městeček a vsí, vždy tam, kde se koná posvícení či svatba, ale lidé se i tak sjíždějí za Husem ze všech stran.

m) Florimond de Remond rozhořčeně píše, že se v Čechách šíří kacírství, dokonce biskup Zbyněk prý zaznamenal *Václava krále nepořádnost, lenost, že ani rukou k obránění zlého nehne*³⁷⁷. Proto arcibiskup Zbyněk Zajíc žádá o pomoc papeže, ale na cestě do Uher je otráven (zemřel v Bratislavě v roce 1411). Novým arcibiskupem se stává oblíbenec krále doktor Albík, *člověk velmi lakomý, skoupý, větší starost o sklep a stodolu než o církev měl*³⁷⁸. Papež Alexandr V. žádá, aby Mistr Hus přijel do Říma, a totéž učiní i jeho následovník, který kritizuje i krále Václava, že nemá jinou starost ... *než aby stůl s drahýma lahůtky, pravý*

³⁷⁴ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 310.

³⁷⁵ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích, str. 69.

³⁷⁶ Ze starých letopisů českých, str. 34.

³⁷⁷ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrást a pádu vejtah, str. 31.

³⁷⁸ Tamtéž, str. 32.

*břichopásek, zaopatřen byl...*³⁷⁹ Prý i kuchaře dal pro nedopečeného kapouna na rožni upéci. Zkrátka v Čechách mají jiné starosti, nový arcibiskup a král se starají především o své blaho a kacířství je nezajímá.

O tom, že byl Hus dán do klatby, se Florimond zmiňuje až ve chvíli, kdy je Hus vyslýchán v Kostnici: *Husovi dobře to povědomo, že ortel klatby proti němu vyšel.*³⁸⁰

Shrnutí

Vyhlášení klatby či interdiktu je ve zvolené historiografické literatuře komplikovanou záležitostí proto, že se jednotlivé zdroje neshodují ani v čase, ani v důvodech, ani v míře zákazů. Z hlediska vytváření obrazu Jana Husa je ale vyhlášení klatby důležité. Ukazuje míru nebezpečnosti Husa pro církev a také sílu jeho vlivu na lid, když je papež přinucen vyhlásit interdikt. Současné oddalování řešení této situace králem poukazuje nejen na povahu krále Václava, ale také na nechuť být nápomocen v řešení spleťtých poměrů Čech. Vyhlášení klatby a později dokonce zostřená klatba postupně vyčleňuje z okruhu Husa jeho nepřátele a naopak pohne přáteli nabídnout Husovi azyl.

Pro Richentalu je důvodem klatby Husovo odmítnutí cesty do Kostnice. Vavřinec z Březové popisuje dvojí vyhlášení klatby, které se ale časově rozchází. První interdikt vyhlášený nad celou Prahou roku 1414 popisuje jako snahu zastavit šíření přijímání pod obojí, což se nedaří, naopak se tato eucharistie rychle rozšiřuje po Království českém i Markrabství moravském. Ten druhý, vyhlášený v roce 1416 a v Praze dodržovaný katolickými knězi, je uváděn v době, kdy je Hus již po smrti. Z tohoto pohledu by Hus vlastně za žádnou újmu způsobenou klatbou osobně nemohl a důvod vyhlášení interdiktu by se ho netýkal. Piccolomini zmiňuje jen jediné vyhlášení interdiktu. Důvodem byla snaha zabránit Husovi šířit bludy, ale Hus odešel do jižních Čech a v kázání pokračoval. Podobně struční jsou Kuthen, Hájek a Letopisy. Zmiňují jediný interdikt v roce 1413 a odjezd Husa z Prahy na Krakovec. Hájek ještě uvádí krátký pobyt Husa v bechyňském kraji na tvrzi nedaleko od Sezimova Ústí a Letopisy tvrzi pojmenují – Kozí hrádek. Komenský jako důvod vyhlášení interdiktu uvádí, že se Hus odmítl zodpovídat před papežem v Římě ze svého učení a po vyhlášení interdiktu v roce 1413 opouští Prahu.

Také Veleslavín píše o interdiktu v květnu 1413, ale současně se zmiňuje o tom, že Hus v roce 1411 prosil papeže, aby ho zbavil klatby, protože s pražským arcibiskupem Zbyňkem Zajícem spor urovnali. Prosba je zamítnuta. Veleslavín je zároveň jediný, kdo

³⁷⁹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrást a pádu vejtah, str. 34.

³⁸⁰ Tamtéž, str. 42.

mluví o děkanu teologické fakulty na pařížské univerzitě, který se ve věci Husa dopisem obrací na pražského arcibiskupa a krále Václava IV., napomíná je a dokonce se dožaduje světské spravedlnosti.

Florimond de Remond se na celou věc dívá jako by z druhé strany. Ačkoli se v Čechách šíří kacífství, král ani nový arcibiskup nereagují nebo spíše řešení odsouvají do pozadí, oddalují ho.

4.14 Snaha Husa o vysvětlení učení v Praze

Hus chce několikrát své učení vysvětlit. Podle kronik nejméně dvakrát veřejně. Poprvé, když jde o svatokupčení. Svolá zájemce do velké síně koleje, aby jim vysvětlil své stanovisko, které je možné konfrontovat i s názory jiných. Podruhé, když je vyhlášen interdikt, kdy Hus na bránu malostranského předmostí přibíjí list, v němž se odvolává ke Kristovi³⁸¹ jako nejvyššímu spravedlivému soudci³⁸², což je ohodnoceno jako vyhýbání se právnímu jednání a pohrdání církevním soudem. Hus se ale odvolává ke Kristovu soudu, protože věří, že ten je jedině spravedlivý, nepodplatitelný, a proto mravný a dokonalý.³⁸³ Ostatně není to Husův výmysl, ale v evropské historii je zaznamenáno asi 160 případů odvolání se na Kristův soud.³⁸⁴ Tato odvolání současně uváděla dodatek, že posouzení se ponechává na papeži či koncilu. Hus žádný podobný dodatek neuvádí a jedinou autoritou je mu Bůh.

c) Vavřinec z Březové: [...] *hned zprvu veřejně vyvěsil vyhlášky a učinil prohlášení, že je hotov před kostnickým koncilem vydati každému počet ze své víry.*³⁸⁵

g) Hájek uvádí, že Hus je v roce 1410 pozván na rady prelátů, pražských farářů a některých bakalářů písma svatého před arcibiskupa Zbyňka z Hazmburku. Ten *jeho pro některé vejstupy trestal, přitom žádaje ho, aby třech artikulův Viklefových na straně nechal, a lidu pražského dobrého a upřímného nebouřil.*³⁸⁶ Hus se brání tím, že neučí ani nekáže nic, co by nehlásala obecná víra křesťanská. Arcibiskup nesouhlasí a vzniká spor

³⁸¹ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 142.

³⁸² Hus pokládal svůj spor za morální a teologicky zdůvodnitelný, Bůh je pro něj jedinou autoritou, proto posouzení pře neponechává na koncilu či papeži (podobných případů odvolání se ke Kristu bylo asi 160, dokonce se k němu odvolávali i Husovi soudci kardinálové Colonna a Pietro degli Stephaneschi). In: tamtéž, str. 142.

³⁸³ Srov. tamtéž, str. 142.

³⁸⁴ Srov. tamtéž, str. 142.

³⁸⁵ Vavřinec z Březové: Husitská kronika str. 20.

³⁸⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXVIr.

o pohřbívání. Přesto nakonec vše končí smírně: „*Ctný otče,*“ říká Jan Hus, „*jestli že bych pak nětco mluvil, ještě bych mluvit neměl, z nepaměti a z nedorozumění, proti pořádku křesťanskému, chci já to jako poslušný napravit.*“³⁸⁷ Ale hned první neděli po tomto napomenutí v Betlémské kapli promluvil důrazně: „*Jest věc divná, milí Čechové, že se vám zabraňuje, aby světlá pravda nebyla před vámi oznamovaná, a zvláště ta, která se v Englické zemi i jinde oznamuje, že ti obzvláštní pohřbové a velicí zvonové všecko to pro užitky kněžské jest vymyšleno.*“³⁸⁸ Hájek se také zmiňuje o tom, že Hus byl několikrát pozván ke králi, aby vysvětlil stížnosti, které na něj přicházejí na Žebrák, Točnick i do Prahy, ale protože za Husem jde stále více věřících, král tyto stížnosti raději dál neřeší.

Také prodej odpustků řeší Hus intimací, tj. písemným oznámením disputace ve Velké síni koleje, a tu *aby především lidmi zjevně slyšení bylo.*³⁸⁹

h) Veleslavín uvádí, že listy před odjezdem do Kostnice (srpen 1414 v neděli po sv. Bartoloměji) byly psány latinsky, česky a německy. Stálo v nich, že *chce státi a každému, kdož by ho z jakého bludu viniti chtěl, ještě doma před arcibiskupem pražským Kunrádem odpovídati*³⁹⁰.

l) Letopisy zmiňují jen o vyvěšení oznámení o veřejné disputaci ke svatokupectví ve velké síni koleje v roce 1412. *A bylo to všude rozhlášeno předem proto, aby všichni věděli, o čem se bude disputovat, a mohli si tu tezi promyslet.*³⁹¹

Shrnutí

Hus mnohokrát vysvětluje své názory v Betlémské kapli, je také pozván ke králi a před arcibiskupa (Hájek). Odmítá ale jet do Říma, protože tuší, že nejde ani tak o vysvětlení, jako o uvěznění. V Letopisech a Hájkově kronice je uváděna snaha Husa veřejně vysvětlit postoj k prodeji odpustků, u Vavřince z Březové a Veleslavína je popsána potřeba ještě před koncilem obhájit svou víru. Způsob vyvěšení listů na dveře kostelů a psaní těchto oznámení v několika jazycích patří k dané době, proto jednotliví autoři postup nikterak nerozvádí.

³⁸⁷ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXVIr.

³⁸⁸ Tamtéž, List CCCLXIVr.

³⁸⁹ Tamtéž, List CCCLXIXv.

³⁹⁰ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 453.

³⁹¹ Ze starých letopisů českých, str. 34.

4.15 Kostnický koncil a Zikmundův glejt

Kostnice byla v Husově době biskupským, poměrně významným městem na břehu Bodamského jezera. Hlavní zásluhu na svolání sněmu měl Zikmund Lucemburský, který byl novým římským králem.

Kostnický sněm (1414–1418) měl zreformovat církev a vyřešit nejdůležitější otázku své doby – papežské schizma, protože papežství je jedním ze základních pilířů středověkého universalismu.³⁹² 8. dubna 1378 byl papežem v Římě zvolen Urban VI. (jeho pozdějším nástupcem Řehoř XII.) a v témže roce byl v Avignonu zvolen Klement VII. (přímým nástupcem je Benedikt XIII.). V roce 1409, ve snaze vyřešit schizma zvolením nového papeže, přibyl ještě Alexandr V. (nahrazen Janem XXIII.), zvolený v Pise. Církev potřebovala upevnit svou moc, proto zde řeší nezpochybnitelné uznání jediného papeže,³⁹³ otázky nápravy církve³⁹⁴ a hodnocení věrouky.³⁹⁵

Rozhodnutí o tom, zda pozvat před koncil Husa, nebo ne, bylo pro Zikmunda Lucemburského jednoduché. Ať už by koncil v záležitosti víry, kam Husova pře spadala, rozhodl jakkoli, vždy by se římský král, který měl výhled na nástupnictví v Čechách, mohl odvolat na církevní stanovisko.³⁹⁶ A protože i Václavovi IV. záleželo na očištění Českého království od hanlivého označení kacířské země, sám přemlouval Husa k této cestě. Zikmund sliboval bezpečnostní záruku.³⁹⁷ Tou měl být ochranný list (glejt), zaručující bezpečnou cestu do Kostnice a zpět, který Zikmund přislíbil na jaře 1414, ale Hus ho obdrží až 6. listopadu, tedy již v Kostnici.³⁹⁸

Husův šlechtický doprovod tvořil Jan z Chlumu, zvaný Kepka, Václav z Dubé a na Leštně (opustil Husa v Norimberku, aby urychlil vydání slibovaného glejtu) a Jindřich Lacembok³⁹⁹ z Chlumu⁴⁰⁰ (který se ale ke skupince přidá až v Kostnici).

a) Petr z Mladoňovic zmiňuje glejt téměř mimoděk: *Tehdy v pátek po svatém Petru téhož léta, jenž bieše pátý den črvna měsiece, král Zigmund uherský, jenž jest byl Mistra Husi rozličně klejtoval a svými zvláště listy ubezpečil, aby k tomu svolání přijel ...*⁴⁰¹

³⁹² Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 151.

³⁹³ Causa unionis, tj. znovuoobnovení jednoty, in: tamtéž, str. 152.

³⁹⁴ Causa reformationis in tamtéž, str. 152.

³⁹⁵ Causa fidei, in: tamtéž, str. 152.

³⁹⁶ Srov. tamtéž, str. 155.

³⁹⁷ Srov. tamtéž, str. 156.

³⁹⁸ Srov. tamtéž, str. 158.

³⁹⁹ Srov. tamtéž, str. 159.

⁴⁰⁰ Jindřich z Chlumu, zvaný Lacembok, in: Kostnická kronika, str. 148.

⁴⁰¹ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Husa, str. 154.

Také v Pašijích Mistra Jeronyma se glejtu nevyhne. Když se Jeroným snaží získat od Zikmunda glejt pro sebe (ze strachu z uvěznění se ubytuje nedaleko Kostnice), Zikmund se zdráhá: *A já pro glejty Mistra Husi dosti mám činiti.*⁴⁰² Nakonec sbor prelátů Zikmundovi doporučí glejt vystavit, ale jen na přijetí, nikoli na odjezd.

b) Richental stručně uvede, že když Hus a Jeroným odmítli přijmout pozvání a odjet do Kostnice, poslal Zikmund Mistru Janu Husovi listinu se svými pečeti, která Husovi zaručovala svobodný a bezpečný pohyb a pobyt. Glejtu se dotýká i na jiných místech. Např. v souvislosti s rytířem Lacembokem píše: *Obviňovali ho, že je tiež husita, obaja bývali totiž spolu v tom istom dome, lebo Lacembok priviezol Husa z Čiech. Aj on musel mať glejt.*⁴⁰³ Další zmínka je ve chvíli, kdy je Hus uvězněn: *Tam mu Hus povedal, že ho nemôžu uvrhnúť do žalára, pretože ho pred všetkými chráni glejt, ktorý mu zaručuje voľný pohyb a nedotknuteľnosť.*⁴⁰⁴

e) Jiří Heremita nevysvětluje, jaký glejt a proč by měl být vydán. Jen konstatuje, že *Mistr Jan Hus, maje glejt od císaře Zikmunda, jel svobodně i dobromyslně do Konstancí.*⁴⁰⁵

f) Kuthen: Roku 1414 mistr Jan Hus vyjel do Konstancí maje glejt od císaře Zikmunda, s nímžto poslaní od Čechův jeli pan Václav z Leštna a pan Jan z Chlumu⁴⁰⁶.

g) Hájkova Kronika jako iniciátora průvodního listu uvádí krále Václava. *Zjednal jemu glejt bezpečný od svého bratra císaře Zikmunda, i poslal jej tam, a pro lepší jemu bezpečnost na cestě, poslal s ním Václava z Lešna a Jana rytíře z Chlumu.*⁴⁰⁷

h) Veleslavín glejt od Zikmunda, který měl Husovi zjednat ochranu a zaručit slyšení, zmiňuje několikrát. Hus vyjíždí do Kostnice ještě dříve, než ochranný glejt od Zikmunda obdrží: *prvé nežli glejtu od císaře Zikmunda dostal, z Prahy vyjel, maje sobě k ochraně přidané od krále pana Václava z Dubé a Leštna, Jana z Chlumu a Jindřicha z Lacemboku.*⁴⁰⁸

⁴⁰² Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jeronyma, str. 180.

⁴⁰³ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 148.

⁴⁰⁴ Tamtéž, str. 177.

⁴⁰⁵ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa str. 220.

⁴⁰⁶ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M3r.

⁴⁰⁷ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXr.

⁴⁰⁸ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 528.

18. října 1414. Toho dne dátum v Špejru listu svobodného glejtu, kterýž císař Zikmund dal mistru Janovi z Husince jedoucímu k sboru Konstanskému.⁴⁰⁹

V sobotu po Všech svatých, dvadcatého dne, jakž vyjel z Prahy, mistr Jan z Husince přijel do Konstancí na obecní sbor, maje glejt od císaře Zikmunda.

Na glejt odkazují i obhájci Husa a snaží se vyprosit slyšení, které Husovi glejt zaručoval.

j) Komenský jen konstatuje, že Hus byl povolán do Kostnice a císařským glejtem ubezpečen byl⁴¹⁰.

k) Stránský: Hus, vylákaný do Kostnice pod veřejnou zárukou císařovou...⁴¹¹

l) V Letopisech se praví, že Zikmund slíbil mu [Husovi] a dal mu na to glejt, že může přijet svobodně a zase zdráv odjet, a dal mu na cestu listy k městům, městečkům, hradům a vsím, aby mu v cestě nijak nebránili, mýto od něho nebrali a v nebezpečích a nesnázích aby mu byli nápomocni.⁴¹² Kromě toho uvádějí Letopisy, že král Václav byl proti této cestě: Můj bratr je proradný a co ti slíbil, to nedodrží⁴¹³.

m) Florimond de Remond: Pročež za dobré uznali Jana Husa, pramene všeho zlého, k němu povolati, na kterou cestu k vyřízení svých věcí od Zikmunda římského krále List bezpečnosti obdržel. Z Prahy odchází v roce 1415. přátelé a známé ubezpečil do posledního ducha tažení učení své hájiti.⁴¹⁴

Ačkoli měl Hus tento list zaručující bezpečnost, byl uvězněn. Florimond to vysvětluje tak, že list bezpečnosti, který člověku bezbožnému k ochraně světské dán byl⁴¹⁵, nemá účinnost pro církev. Zikmund se sice snažil Husovi pomoci, ale musel uznat, že Hus byl častěji napomínán.

⁴⁰⁹ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 538.

⁴¹⁰ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 69.

⁴¹¹ Pavel Stránský: Český stát, str. 172.

⁴¹² Ze starých letopisů českých, str. 41.

⁴¹³ Tamtéž, str. 41.

⁴¹⁴ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacífství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 40-41.

⁴¹⁵ Tamtéž, str. 42.

Shrnutí

Prameny událost zachycují velmi odlišně. Někdo glejt nezmiňuje vůbec, jiný ho bere jako průvodní list, kterým byl Hus vybaven, což působí, jako by ho Hus měl už na počátku své cesty (Richental, Heremita, Kuthen, Letopisy, Hájek), další tvrdí, že ho získal v průběhu cesty (Veleslavín) a poslední varianta je, že glejt na naléhání obdržel až v Kostnici.

Otazníky kolem glejtu se netýkají jen času, ale především smyslu. Pokud byla zaručena bezpečnost, jak je možné, že byl Hus zatčen, souzen a upálen. I Richental uvádí, že při zatýkání se Hus ohání glejtem na pohyb a pobyt. Obecně se zdá, že kroniky prohusitské zatčení vidí jako zradu, ze které viní císaře, neboť neuhájil svůj glejt. Zápisy protihusitské císaře ospravedlňují, neboť glejt v jejich očích zaručoval buď bezpečnost na cestu, nebo byl jen na světskou ochranu (Florimond), a nebo se nevztahuje na kacíře (Richental). Stránský použije případný obrat – vylákán byl na cestu.

4.16 Pozvání do Kostnice a pobyt zde do uvěznění

Řada českých osobností, např. právník Jan z Jesenice, pan Mikuláš Divůčka z Jemniště či obyčejní Husovi posluchači, Husa před cestou do Kostnice varuje. Ale ani česká reformní skupina nepřipouštěla, že by se proti Husovi mohl vést soudní proces ještě dříve, než bude mít Hus veřejné slyšení, ve kterém by neuspěl.⁴¹⁶ I proto nakonec Hus 11. října 1414 s relativně početným doprovodem na koncil odjíždí.⁴¹⁷ Inspiruje ho příklad Krista, cítí se poněkud mesiášsky a věří, že účastníky koncilu přesvědčí o univerzálnosti své reformy. Tyto pocity střídaly chmurné vize inkvizičního procesu, které dokumentuje závěť, adresovaná Martinovi z Volyně, a list určený Husovým přívržencům.⁴¹⁸ Jan z Jesenice vybavil Husa nejrůznějšími doklady a Hus měl připravené projevy, které by mohl použít v akademické diskusi.⁴¹⁹

Hus do Kostnice přijíždí 3. 11. 1414, tj. o dva dny dříve, než začíná jednání koncilu, které se o 5 dní opozdilo. Ubytuje se v ulici sv. Pavla u vdovy Fídy.

b) Richental uvádí, že Hus a Jeroným byli pozváni na koncil do Kostnice, protože bylo třeba vyhubit kacířství. Ti však nepřišli, a proto je koncil uvrhl do klatby. Vybaven Zikmundovým glejtem přijíždí Hus se svými průvodci panem Václavem z Dubé a panem

⁴¹⁶ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402–1437), str. 156.

⁴¹⁷ Srov. tamtéž, str. 156.

⁴¹⁸ Srov. tamtéž, str. 158.

⁴¹⁹ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 97.

Lacembokem do Kostnice 3. listopadu 1414. (Celkem asi 30 koní a 2 povozy.) Ubytovali se u vdovy Fidy Pfisterové ve Svatopavlovské ulici⁴²⁰. Asi po dvou dnech sloužil Hus v malé místnosti v tomto domě mši. Kostnický biskup Otta k Husovi poslal svého vikáře Hanse Tengeru a oficiála Konráda Heliga, který Husovi zakázal sloužit mše⁴²¹. Hus něco takového odmítá, proto je lidem oficiálně nařizeno za Husem nechodit a jeho bohoslužby nenavštěvovat. To Husa vyděsilo natolik, že si vzal jídlo a pití a ukryl se v jednom z vozů českého rytíře Lacemboka pod slámu. Když nepřišel k obědu, Lacembok a Kolobrant⁴²² Husa udali Heindrichovi z Ulmu, který nechal zavřít všechny brány. Ozbrojenci pak na Horním trhu Husa našli. Lacembok a Kolobrant ho vedli k papeži Janu XXIII., ale Hus se znovu pokusil utéct. Proto ho papež nechal odvést do paláce, kde zůstal 8 dní, než byl převezen k místním mnichům, kde zůstal až do upálení.

d) Piccolomini zmiňuje, že na koncil ve švábské Kostnici byl na radu císaře Zikmunda pozván Jan Hus a Jeroným, kteří *byli pokládáni jak za učenější než ostatní v království, tak za vůdce lidu a přední zastánce kacířství. Přišli oba, připraveni ne tak seznámit se pokorně s cizími názory, jako spíše vnucovat nestoudně své, toužíce spíše poučovat, než se učit, a dychtíce po oblibě u lidu.*⁴²³ Piccolomini dále uvádí, že *jednání o českých záležitostech tu otcům působilo nesmírnou starost.*⁴²⁴

e) Heremitovo vysvětlení cesty do Kostnice se značně liší od jiných zdrojů. Protože na kázání Husa chodilo stále více lidí, byl pohnán k papežskému stolci do Říma jako obžalovaný. On má ale mnoho práce, proto poslal jen své posly. *Mezi tím všechno kněžstvo České země, sebravše summu znamenitú padesát tisíc zlatých a tři, naň odloživše, poslali, aby koncilium v Kostnici bylo svoláno a tu aby byl obeslán do toho koncilium.*⁴²⁵

g) Hájek popisuje svolání Kostnického koncilu. *Povolán byl k tomu také i mistr Jan z Husince, tu aby způsob svého učení i kázání ukázal, ale on obávaje se nějakého ublížení,*

⁴²⁰ Dnes Husova 64.

⁴²¹ Richental uvádí, že mši Hus sloužil v neděli 10. března 1415, což není možné, protože 28. 11. 1414 byl Hus zatčen a uvězněn – Kostnická kronika, str. 148. Celkem Richental uvádí tři data sloužené mše: asi 1–2 dny po příjezdu (str. 176), v postní neděli 3. března (str. 177) a na neděli Laetare (str. 148).

⁴²² Richental měl patrně na mysli Voksa z Valdštejna, který byl jedním ze šlechtických přívrženců Husa, jenže Voksa ani Lacembok v uváděné době v Kostnici nebyli. Viz: Kostnická kronika, str. 148.

⁴²³ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 99.

⁴²⁴ Tamtéž, str. 99.

⁴²⁵ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa str. 220.

*nesměl jeti, právě že chce raději zůstat v Čechách a lid prostý po všech víře učit.*⁴²⁶ Ti, kteří mu nepřáli, ho do cesty nutili a král Václav mu zjednal glejt bezpečný.

h) Veleslavín zdůvodňuje pozvání do Kostnice tím, že na Husa přicházejí stížnosti, od nepřátel jeho žalováno bylo, proto má sněm zpravit a z víry své počet učinit.⁴²⁷

Po 20 dnech putování, v sobotu po Všech svatých, dorazil Hus do Kostnice (s ochranným glejtem od Zikmunda) a ubytoval se u jedné pobožné a poctivé vdovy, které říkali Fída, v ulici sv. Havla.

*Léta 1415, neděli třetí postní, jenž slove Oculi, M. Jan z Husince chtěl utéci z Konstancí, ale postižen jsa, do vězení dán. Ale v historii se nachází, že M. Jan hned předešlého roku, 25. dne listopadu, jat byl v Konstancí a dán do vězení v domě Kantora Konstantského, potom odtud převeden do kláštera II. dne Ledna. A tak jest toho dne z hospody své utíkati nemohl, ani do vozu pana Jindřicha Lacenboka se skrývati, jakž ten Oldřich Reichental poznamenal.*⁴²⁸

i) Bydžovský: Když Hus přijel do Kostnice a ubytoval se u poctivé vdovy Fidy, začal psát knížku o přijímání pod obojím způsobem těla a krve Boží.

j) Komenský pozvání do Kostnice zdůvodňuje slovy, aby počet z učení svého vydal.⁴²⁹

l) Letopisy nejprve vysvětlují, proč ke sněmu v Kostnici došlo a jak je město přelidněné.

Rok 1413 je i rokem, kdy v čele církve stojí tři papežové: Jan XXIII., Řehoř XII. a Benedikt XIII. Tento problém by měl vyřešit sněm v Kostnici, na kterém kromě papeže Jana XXIII. jsou i 3 patriarchové, 18 kardinálů, 27 arcibiskupů, 103 biskupů a množství dalších: soudci, úředníci, písaři. Osobně je přítomen i král Zikmund, 28 knížat, 73 hrabat, 776 šlechticů a rytířů a samozřejmě množství těch, kteří se o celý sněm starají, obchodují tu a baví přítomné. Kostnický sněm trvá 4 roky.

Hus sem má přijet na vyzvání Zikmunda, krále uherského, *aby tam očistil své jméno a vedl svou při, pro kterou byl před celým sněmem obžalován*⁴³⁰.

Po příjezdu se ubytoval v Kostnici u počestné vdovy a snažil se vymoci si slyšení.

⁴²⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXv.

⁴²⁷ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 528.

⁴²⁸ Tamtéž, str. 121.

⁴²⁹ Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české, str. 69.

⁴³⁰ Ze starých letopisů českých, str. 41.

m) Florimond de Remond poukazuje na to, že *příčina sněmu v Konstanci byla, aby oné nešťastné v církvi rozdělení, když skrze některých ctižádost po několik let na tři díly neb na tři hlavy církev rozdělená byla, upokojené a do pořádku uvedené bylo.*⁴³¹ Sněm nakonec trojpapežství vyřešil: *Martin Pátý jednomyslným otcův v sněmu konstantýnským shromážděných hlasem na papežskou stolicí povýšený.*⁴³²

Na jiném místě zdůrazňuje, že se sněm nekonal *proto, aby smělost Husa potrestali a jeho kacírstvo zamítané bylo, které již na Wyklefa odsouzené, zavržené od církve bylo.*⁴³³ Císař Zikmund na žádost Čechů a také proto, že viděl, jak Václav vše odkládá, prosil shromáždění otců, *aby husitův kacírstvo, skrze které náramně ze všech stran nejhlavnější krajina soužená byla, vykořeniti způsob a prostředkův našli, aby prodlíváním horší případnosti se nepříhodily.*⁴³⁴ To byl i důvod pozvání Husa do Kostnice.

V Kostnici Hus, přesto že je v klatbě, slouží soukromé mše a jeho kacíři mu přisluhují. Při výslechu si uvědomil, jaké těžkosti se objevily, a proto se nechal na voze zabalený do slámy vyvést z Kostnice. Brzy byl ale chycen a odvezen k bratrům františkánům pod dohled.

Shrnutí

Obecně se prameny shodují na tom, že Hus jede do Kostnice vysvětlit, v co věří (např. Komenský, Veleslavín). Letopisy mluví o tom, že by měl vést svou při. O tom, že je Hus pozván jako kacír, píše Richental, Piccolomini i Florimond. Piccolominiho zmínka o tom, že *jednání o českých záležitostech tu otcům působilo nesmírnou starost,*⁴³⁵ vzbuzuje dojem, že šlo o jednu z nejdůležitějších událostí, o které měl koncil jednat, a ne že primární pro účastníky byl způsob, jak koncil udržet a dořešit schizma.

Richental a Florimond shodně uvádějí, že Hus se pokusil o útěk, a proto musel být uvězněn. Zřejmě to není náhoda, že jde o autory zaměřené proti Husovi. Richental dokonce popisuje dva pokusy o útěk, ačkoli ten druhý je spíše symbolický a je prosbou o pomoc a upozorněním na sebe. Možná to byl pro oba autory způsob, jak se vyrovnat s nečestným jednáním katolické církve. Hus byl uvězněn proto, že utekl. Nikoli proto, že přijel. Pikantní je ovšem i to, že samotní Češi, průvodci a ochránci, ho podle zmiňovaných autorů udají. Hus v jejich podání vypadá jako zbabělec, jeho útěk působí v Richentalově líčení potupně.

⁴³¹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 39.

⁴³² Tamtéž, str. 39-40.

⁴³³ Tamtéž, str. 38.

⁴³⁴ Tamtéž, str. 40.

⁴³⁵ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 99.

Ochránci také příliš statečně nevypadají. O útěku se polemicky zmiňuje také Veleslavín, který ale zdůrazňuje, že to, co napsal Richental, není možné, protože to neodpovídá časově. *A jest tohoto dne z hospody své utíkati nemohl, ani do vozu pana Jindřicha Lacenboka se skrýti, jakž ten Oldřich Reichental poznamenal.*⁴³⁶ Potřeba objasnit a vyvrátit zmiňovaný útěk svědčí o jasné vizi, jak by měl obraz Husa vypadat. Útěk by tuto představu narušoval.

4.17 Věznění

Hus byl 28. listopadu 1414 bez ohledu na glejt od Zikmunda a na jeho nepřítomnost v Kostnici (přijíždí až 25. prosince, neboť byl v Cáchách 8. listopadu korunován arcibiskupem Ditrichem na císaře Svaté říše římské⁴³⁷) provizorně uvězněn v domě ředitele kůru pod dohledem stráže. (Uvěznění, o kterém rozhodl papež Jan XXIII. a kardinálské kolegium, bylo jasným vyjádřením postoje, že Hus je považován za kacíře.)⁴³⁸ 6. prosince 1414, po jmenování vyšetřovací komise, je převezen do dominikánského kláštera na malém ostrůvku v Bodamském jezeře⁴³⁹, kde ve vlhké a studené kobce onemocněl.⁴⁴⁰ Protest Zikmunda proti Husovu uvěznění je částí kardinálů chápán jako zasahování do oblasti věrouky a církevního práva (Hus dostal alespoň jinou celu a možnost psát listy a traktáty).⁴⁴¹ Po útěku papeže Jana XXIII. z Kostnice (20. 3. 1415)⁴⁴² se Hus stává vězněm kostnického biskupa Oty z Hachbergu a je uvězněn v samovazbě ve věži zámku Gottliebenu (od 25. března do začátku června 1415), kde byl snad dokonce přikován. Poslední měsíc života strávil v klášteře svatého Františka v centru Kostnice, v jídelně františkánského kláštera také proběhlo slyšení poskytnuté vrcholným církevním shromážděním, které vymohl císař Zikmund.⁴⁴³

a) Petr z Mladoňovic uvádí, že 5. července 1415 poslal král Zikmund za Husem do vězení k bosákům Jana z Chlumu, Václava z Dubé a 4 biskupy, aby zjistili, zda Hus své učení odvolá. Jan z Chlumu mu prý řekl, že ve věcech víry je laikem, ale pokud má Hus pocit,

⁴³⁶ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 121.

⁴³⁷ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402–1437), str. 159.

⁴³⁸ Srov. tamtéž, str. 159.

⁴³⁹ Klášter byl na počátku 20. století přebudován na hotel. (Expozice v Husově rodném domě v Husinci.)

⁴⁴⁰ Pražský kazatel byl vyčerpaný nemocemi a sužovaný bolestí zubů. Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402–1437), str. 165.

⁴⁴¹ Srov. tamtéž, str. 161.

⁴⁴² Jan XXIII. je zajat, přiveden zpět, 29. května 1415 sesazen a vězněn v Gottliebenu už jen jako Baltassare de Cossa. Srov. tamtéž, str. 161–163.

⁴⁴³ Slyšení byla celkem tři (5., 7. a 8. června 1415, nešlo o výklad toho, v co Hus věří, ale o vyjádření se ke článkům obžaloby – body, vybrané z Husových spisů a označené za bludné). Viz: tamtéž, str. 165

Ze 42 Pálčových článků komise nakonec přijala jen jedenáct. Viz: Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 82.

že je vinen tak, jak to uvádí kostnický sbor, aby se nestyděl a své učení odvolal. Pokud to ale necítí, nemá jednat proti svému svědomí a lhát před tváří Boží, ... *raděj stój až do smrti v té pravdě, kterouž si z zákona Božieho poznal a z Písma svatého*⁴⁴⁴. Hus odpoví: *Pane Jane, věz to zajisté, bych věděl, že bych co bludného kdy byl psal, učil anebo kázal proti zákonu Božiemu a proti cirkvi svaté, chtěl bych to pokorně odvolati a toho ustúpiti, Buoh mi svědek jest [...]* A ukáží-li mi *lepší Písmo a pevnější, nežli jest to, kteréž sem učil, kázal a psal, hotov sem srdečně odvolati*.⁴⁴⁵ Biskupové to vnímají jako neústupnost a zatvrzelé kacířství.

b) Richental tvrdí, že se Hus pokusil o útěk, byl uvězněn v biskupském paláci. Sám Zikmund se mu snažil pomoci, protože si byl vědom, že došlo k porušení jeho glejtu. Ale protože církevní hodnostáři měli za to, že na kacíře se glejt nevztahuje, odmítli Husa propustit. Ten byl pak uvězněn v klášteře, kde byl dobře hlídán. Každý den ho navštěvovali nejučenější teologové koncilu a podle Písma mu dokazovali, že se mylí, aby ho odvedli z nesprávné cesty.

c) Vavřinec z Březové uvádí, že Hus byl bez ohledu na bezpečný glejt a na podnět prelátů a mnichů z Prahy v pátek po sv. Kateřině zajat a po rozhovoru s papežem a kardinály uvržen do tuhého žaláře do kláštera poblíž jezera.

*V tom tedy vězení mistr Jan Hus, maje zmužilého ducha, volil raději zemřít, než schvalovati zločinné nezřízenosti zkázonosného kněžstva a tajně psal mnoho velmi užitečných listů a písem svým přátelům přítomným v Kostnici a ta písma byla i do Čech opatrně posílána.*⁴⁴⁶

Daří se mu pomocí darů uplatit strážné a napsat několik listů přátelům, kteří se naopak snaží svého mistra povzbudit. Dopisy od přátel mu strážci doručují ukryté pod některými pokrmy. Ve vězení, ačkoli nemá knihy, napíše i několik spisů: *O přikázáních božích, O modlitbě Páně, potom O páchání smrtelného hříchu, O poznání Božím, O třech nepřátelích člověka, O pokání, O manželství, O svátosti těla a krve Páně.*⁴⁴⁷

g) Hájek: Jakmile přijeli do Kostnice, byl Hus nejspíše z rozkazu císaře uvržen do vězení.

⁴⁴⁴ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 155.

⁴⁴⁵ Tamtéž, str. 155.

⁴⁴⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 20.

⁴⁴⁷ Tamtéž, str. 21.

h) Veleslavín uvádí řadu podrobností.

3. ledna 1415 je Hus z domu kostnického učitele převeden do kláštera poblíž jezera, kde je vězněn blízko převětu. Jako důvod věznění se udává, že Hus chtěl z Kostnice utéci, ale byl přistižen. Autor kalendáře patrně běžně rozšířenou legendu odmítá a snaží se ji logicky vyvrátit.

Ve skutečnosti byl Jan Hus zajat 25. listopadu 1414 a uvězněn v domě učitele, odkud byl převezen do kláštera. Ve vězení napíše Hus několik traktátů. V dubnu jsou jmenováni čtyři mistři teologie, kteří mají Husa vyslechnout. V této době je také zatčen a uvězněn Jeroným Pražský. Ve středu před květnou nedělí utíká papež Jan XXIII. z Kostnice, protože se bojí svého sesazení. Je ale dopaden a uvězněn. Hus, který do této doby byl vězněn z moci papeže, je předán pod pravomoc kostnického biskupa, který ho nechá převézt na zámek u Rýna nedaleko od Kostnice. Zde je uvězněn ve věži, ve dne může chodit v poutech, v noci je přikován ke stěně vedle lůžka. Poláci a Čechové se snaží zajistit prostřednictvím Petra z Mladoňovic propuštění a slyšení, které mu zaručoval glejt. Na konci května Češi a Poláci podávají již třetí prosebnou supliku za propuštění Husa a poskytují dostatečné záruky, že Hus neuteče.

i) Bydžovský jen uvádí, že Jan Hus psal ve vězení některé své učené texty.

l) Letopisy

25. listopadu 1414 byl Hus na příkaz kostnického sněmu vsazen do žaláře. Dožaduje se slyšení a píše listy do Čech všem, kteří mohou jakkoli pomoci.

m) Florimond de Remond připouští, že Hus byl uvězněn v klášteře františkánů, ačkoli měl od císaře Zikmunda list bezpečnosti. Důvodem byl pokus o útěk a zatvrzelé kacířství. *Vida potom s tolikými těžkostmi se býti obklíčenýho, ustanovil utíkáním poradit, na voze slámou zaobalený z města byl vyvežen, brzo však na to chycen, v klášteře bratrum s. Františka do stráže a k opatrování bedlivému dán.*⁴⁴⁸

Z Husových knih bylo vybráno několik článků, které byly označeny za kacířské a které ještě navíc veřejně při kázáních hlásal. To samo bylo dostatečné pro Husovo odsouzení.

⁴⁴⁸ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 42.

Shrnutí

O uvěznění Husa se zmiňují všechny uváděné zdroje. Jedni vnímají uvěznění jako přiměřené vzhledem ke kacířství (Richental, Florimond), jiní v něm vidí nespravedlnost a mučednictví (Vavřinec z Březové, Veleslavín).

Veleslavín zdůrazňuje, že Hus sám zakusil ve vězení příkoří, fyzická bolest sice není rozváděna, ale přece je v textu přítomná (vězněn blízko prevétu, vězněn ve věži, kde ve dne chodí v poutech a v noci je přikován ke zdi vedle lůžka). Tímto výběrem autor poukazuje na velkou nespravedlnost, protože se s Husem zachází takto krutě ještě dříve, než dojde ke skutečnému slyšení a prokázání viny.

Jen výjimečně je zmiňováno, že vězení se mění (Veleslavín), že je Hus v průběhu věznění přesvědčován argumenty či vyslýchán (Richental, Veleslavín) nebo že mu bylo umožněno psát listy a drobné traktáty (Vavřinec z Březové, Veleslavín, Bydžovský, Letopisy). Mladoňovic klade důraz na to, že Hus je ochoten naslouchat, ba dokonce odvolat, pokud mu kompetentně objasní odchýlení se od Písma.

Hájek jednoznačně uvádí, že k uvěznění došlo z rozkazu císaře Zikmunda, Richental naopak Zikmunda ospravedlňuje. Byl prý uvězněním zaskočen a snažil se nějak pomoci, neboť Husovi vystavil glejt. Církevní hodnostáři mají za to, že na kacíře se ochranný list nevztahuje. Jako dobrou vůli koncilu vidí Richental snahu poučit Husa a přimět ho k odvolání učení.

4.18 Přívrženci Husovi

Mezi Husovy blízké patří několik Jihočechů, např. Křišťan z Prachatic⁴⁴⁹ nebo Jakoubek ze Stříbra,⁴⁵⁰ který byl pozdější spolupracovníkem a spoluvůdcem husitského programu, Mikuláš z Jistebnice a Mikuláš z Miličína⁴⁵¹ – oba Husovi studenti a stoupenci jeho učení. Jiří Kejř uvádí např. M. Zdislava ze Zvířetic, který byl spolubojovníkem, pokud šlo o Wyclifa.⁴⁵² Nejvíce bylo přátelství prověřeno v době, kdy byl Hus dán do klatby.

⁴⁴⁹ * po 1360 – † 5. 9. 1439, teolog, lékař, botanik, matematik, astronom. Rozhodný zastánce reformního hnutí na pražské univerzitě, kněz, který ve svých kostelech nevyhlásil roku 1411 klatbu na Husa, několikanásobný rektor univerzity, píše si s Husem i v době jeho věznění v Kostnici, do Kostnice přijel jako člen českého poselstva a dokonce byl zatčen, ale brzy propuštěn. Srov. Dana Picková: Křišťan z Prachatic, in: Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918, Praha: Libri, 1998, str. 223–224.

⁴⁵⁰ * po roce 1370 – † 30. 12. 1429, teolog, náboženský reformátor. Kněz kostela sv. Michala, se kterým se Hus zná z dob studií. Později káže v Betlémské kapli. Je původcem přijímání svátosti zářní i z kalicha pro laiky (tzv. sub utraque specie). Srov. Dana Picková: Jakoubek ze Stříbra, in: tamtéž, str. 154.

⁴⁵¹ Hus i na něj myslí v posledních listech z Kostnice a vyzývá ho ke stálosti ve víře.

⁴⁵² Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 83.

Věrným přítelem byl Jan z Jesenice⁴⁵³, právník a obhájce Husa před kuriálním soudem⁴⁵⁴, nebo bakalář Petr z Mladoňovic, Husův žák a důvěrník, písař univerzitního posla na koncilu Jana z Chlumu, který po uvěznění Husa vylepuje na dveře kostelů letáky o porušení Zikmundova glejtu.⁴⁵⁵ Jan z Chlumu se také v březnu 1415 po útěku papeže Jana XXIII. snaží u císaře Zikmunda vyprosit propuštění Husa.

K pražským přátelům, kteří oceňují, že Hus na své pravdě trvá, patří např. Jindřich Škopek z Dubé nebo právník a kolega z univerzity Jan Kardinál z Rejnštejna, který je přítomný na kostnickém sněmu, či Václav z Dubé, Husův průvodce.⁴⁵⁶

Celoživotním přítelem je Mistr Jeroným Pražský, který do Kostnice přicestoval 4. dubna a vyslovil nesouhlas s Husovým uvězněním a porušením Zikmundova glejtu. Mezi přátele lze zahrnout i ty, kteří se ohradili proti věznění a označení Mistra Husa za kacíře formou protestního listu. Šlo o 250 příslušníků české a moravské šlechty, např. Lacek z Kravař, Boček z Kunštátu.⁴⁵⁷

Přesto, že všichni Husa podporují, ve věci jeho odvolání nemají zcela jasno. Někteří si přejí, aby si za každou cenu zachoval život, jiní doufají, že se nezřekne své pravdy.

5. července 1415 přichází za Husem poslední delegace krále Zikmunda, která se má pokusit přesvědčit ho, aby odvolal. Pan Jan z Chlumu sice mluví o tom, že má odvolat, pokud se cítí být vinen, ale současně dodává, že nemá dělat nic proti svému svědomí a má vytrvat.⁴⁵⁸ Za přítele by snad bylo možno pokládat i kardinála Zabarellu, který po skončení výslechu Husovi nechal předložit velmi omezenou odvolací formuli (*satis limitata*), kterou, jak doufal, Hus bude moci přijmout. Přemlouval ho i velice vlídným dopisem.⁴⁵⁹

Některé z Husových přátel uvádí i analyzovaná díla.

c) Vavřinec z Březové zůstává jen u obecného shrnutí. *Hus [...] tajně psal mnoho velmi užitečných listů a písem svým přátelům přítomným v Kostnici a ta písma i do Čech opatrně posílána. A ti jeho přátelé a příznivci zase naopak ho posílali útěšnými písmi a listy a dodávali mu mysl, aby mužně trval v dobrém a svatém předsevzetí.*⁴⁶⁰ Zdůrazňuje

⁴⁵³ † jaro 1420; autor traktátu na obranu Václavova dekretu (*Defensio mandati*), obhájce Husa ve při v Římě, kde byl uvězněn a dán do klatby, po útěku je dál věrný umírněnému husitskému programu. (Srov. Marie Honzáková, František Honzák: Jan z Jesenice in Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918, str. 160.)

⁴⁵⁴ Na druhý proces měl s sebou Jan z Jesenice částku 1 100 florentských zlatých, která daleko přesahovala finanční možnosti Husa a zřejmě pocházela z darů přátel. Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 84.

⁴⁵⁵ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 161.

⁴⁵⁶ Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 89.

⁴⁵⁷ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 165.

⁴⁵⁸ Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 89.

⁴⁵⁹ Srov. tamtéž, str. 87.

⁴⁶⁰ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 20.

i přátelství Jeronýma, který Husa chválí před koncilem i při cestě na hranici: *Proto však umírám, že jsem nechtěl souhlasiti s koncilem, státi při něm a s ním držeti a tvrditi, že byl mistr Jan Hus od toho koncilu svatě a spravedlivě odsouzen. Neboť já jsem ho dobře znal a vím, že byl muž svatý a věrný kazatel evangelia Ježíše Krista.*⁴⁶¹

d) Piccolomini přívržence popisuje jako lidi neurozené, kněze, kteří jsou *zatíženi dluhy a pověstní zločiny i odboji [...] K nim se připojili i někteří proslulí učenci, kteří v církvi nemohli dosáhnout hodnosti.*⁴⁶²

g) Hájek zdůrazňuje přátelství Husa s Jeronýmem, které bylo tak silné, že když je Hus uvězněn, cítí Jeroným vinu. *Nuže milý mistře, což tomu říkáš, mistr Jan tvůj tovaryš, již sedí v žaláři a ty teď svobodně chodíš, jestliže jest on zle učil, tys toho původ, neb tys podal jemu nejprve kněh učení Viklefova, pakli dobře učil z tvého ponúknutí, bude-li tam jakú těžkost trpěti, tvůj hřích bude, poněvadž jeho zastáti ani s ním státi nechceš. Mistr Jeroným jsa těmi a takovými řečmi důtklivě nabádán, nemohl toho déle snésti, ale času postního vypraví se za mistrem Janem do Konstancí.*⁴⁶³ V Čechách tento odjezd způsobil rozepři. Jedni ho za to chválili, jiní haněli.

h) Veleslavín uvádí jména příměluvců z řad šlechty, kteří žádají od Zikmunda zařízení slyšení již v roce 1414: *Čeněk z Vartmberka, nejvyšší purkrabě pražský, Boček z Kunštátu a Poděbrad, Vilém z Vartmberka*⁴⁶⁴. Dále se zmiňuje o pánech z Čech i Moravy, kteří píší do Kostnice a Husa chválí a přimlouvají se za něho, nebo *o Čechích a Polácích, kteří jsou přítomni na sněmu v Konstanci, příměluvu učinili skrze mistra Petra z Mladoňovic, za mistra Jana z Husince vězně, aby propuštěn byl a vyslyšán, podle svobodného glejtu sobě daného.*⁴⁶⁵ *Páni Čechové a Poláci přítomni jsou v Konstanci, potřetí suplikovali do sboru, žádajíce, aby mistr Jan z Husince z žaláře vypuštěn, a v nevině své zjevně vyslyšán byl. Podvolují se i dostatečně rukojmě za něho postaviti, že neuteče, ani neujde.*⁴⁶⁶

l) Letopisy se před požadovanou cestou do Kostnice zmiňují, že král Václav mu *nedovolil tam jet a řekl: „Můj bratr je proradný a co ti slíbil, to nedodrží.“ Mistr Jan Hus*

⁴⁶¹ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 31.

⁴⁶² Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 93.

⁴⁶³ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIr.

⁴⁶⁴ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 521.

⁴⁶⁵ Tamtéž, str. 261.

⁴⁶⁶ Tamtéž, str. 295.

*však neváhal tu námahu podstoupit a chystal se na cestu.*⁴⁶⁷ Ještě před kostnickým sněmem, v době, kdy Jan XXIII. pověřil prošetřením Husova kacířství kardinála Colonna, který *postupoval proti mistru Janu Husovi hanebně,*⁴⁶⁸ píše listy do Říma král Václav i královna Žofie, zemští páni, Pražané i mistři.

Shrnutí

Jednotlivé prameny se příliš přáteli Husa nezabývají. Nejčastěji je v historiografické literatuře zmiňován Jeroným Pražský, se kterým Hus spolupracoval po celý život a který před svou smrtí na směnu chválí Husa a vše, co hlásal (Letopisy, Vavřinec z Březové, Hájek). Jiní autoři nezmiňují ani přátele, ani nepřátele jmenovitě. Buď se jejich zmínka dotkne národnosti, snaží se pomoci Češi, Moravané i Poláci (Veleslavín), nebo zůstane na úrovni společenské vrstvy. Jinde je snaha Husa ponížit, proto jsou přátelé zachyceni jako nešlechtici z řad dlužníků, odpadlíků od víry apod. (Piccolomini). Všeobecný podnět (učinili přímluvu, chválí ho apod.) vytváří dojem, že Hus má mnoho přátel. Navíc poznámka typu „příznivci z řad šlechty“ či „páni“ ukazuje na to, že Hus má přátele také ve vyšších vrstvách. Dokonce po určitou dobu i v králi Václavovi (Letopisy).

4.19 Nepřátelé Husovi

Mezi osobnosti, které Husa zklamaly nejvýrazněji, patřil Štěpán z Pálče, mistr artistické fakulty, kněz, který má zpočátku shodné názory s Husem, později se za protiodpustkových bouří oba rozcházejí a Páleč se stává jedním z hlavních žalobců na kostnickém koncilu. Dalším je Mikuláš Stojčín, Husův žák, lékař, který svého mistra zastupoval při procesu u kurie, ale na kostnickém koncilu svědčil proti němu. Prameny uvádějí i další jména. Např. Němec Michal z Německého Brodu, farář u sv. Vojtěcha na Novém Městě pražském, prokurátor de causis fidei, tj. ve věcech víry, podle toho ironicky zvaný Michal de Causis, nebo pražský kanovník Jan Naz, doktor obojího práva pražské právnické univerzity a později biskup ve švýcarském Churu,⁴⁶⁹ jeden z auditorů, kterého na koncil delegoval král Václav, litomyšlský biskup Jan Železný, pozdější biskup olomoucký.⁴⁷⁰ Z dalších stěžovatelů jsou to zástupci anglického kléru nebo carcassonský biskup Gerard

⁴⁶⁷ Ze starých letopisů českých, str. 41.

⁴⁶⁸ Tamtéž, str. 43.

⁴⁶⁹ Srov.: Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 83.

⁴⁷⁰ Tamtéž str. 79.

de Puy, kteří si přejí odsoudit bludné učení Husa i Wyclifa, mnich Didacus de Moxena či aragonský král.⁴⁷¹

Ze strachu po výhrůžkách a po dočasném uvěznění v Kostnici se proti Husovi postaví i pražský inkvizitor Mikuláš, biskup nezerský, který vydal na podzim roku 1414 osvědčení, že neví o žádném Husově kacířství. Před soudem prohlásil, že Husa do Kostnice poslal král Václav, a tím zpochybnil Husovo tvrzení o dobrovolném příchodu na sněm.⁴⁷²

Páleč a de Causis (tj. přibližně Sudič, podle činnosti ve sporech)⁴⁷³ hned po příjezdu Husa do Kostnice začnou s protihusovskou kampaní mezi účastníky koncilu.⁴⁷⁴

a) Nepřátele jmenuje Petr z Mladoňovic v úvodu svého vypravování o smrti Mistra Jana Husa. Ten, který nejvíce ovlivňoval mnichy v době, kdy byl Hus držen v kostnickém zajetí, byl mistr Štěpán z Pálče a Michal, farář ze Smradař. Písař je dokonce označuje za úhlavní nepřátele Husa. Oba před samotným Husem křivě svědčili. Vybírali úryvky z jeho knih, které byly upraveny, a často podstatné chybělo nebo byl text doplněn vymyšlenými kusy. *Tehdy on častokrát vyznává, že mu křivě mnohé věci skrze svědky připisují, jichžto ani pomyslit jest, i nechtěl se jich odpřisíci, aby nebyl lhářem před tváří Boží, a těch kusuov z knih vybraných také se nechtěl odpřisíci, leč by jemu lepší Písmo ukázali.*⁴⁷⁵

c) Vavřinec z Březové uvádí, že *mistři a preláti z českého duchovenstva a zvláště mistr Štěpán Páleč, doktor theologie, a Michal de Causis, farář u svatého Vojtěcha z Nového Města pražského, naplnění velikou nenávistí a řevnivostí proti němu, skládali a vymýšleli mnoho falešných a vadných článků k odsouzení [...] a před koncilem naň žalovali, třebas nesprávně, jak prý usiloval všemi způsoby v svých kázáních zničit kněžstvo a podněcovat světský lid k zničení toho kněžstva.*⁴⁷⁶

f) Kuthen se stručně zmíní, že je Hus odsouzen z *návodu některých pražských kněží poběhlců.*⁴⁷⁷

⁴⁷¹ Srov.: Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 85.

⁴⁷² Srov.: tamtéž, str. 86.

⁴⁷³ Srov.: tamtéž, str. 78.

⁴⁷⁴ Srov.: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 159.

⁴⁷⁵ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 154.

⁴⁷⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 20.

⁴⁷⁷ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M3v.

g) Michala de Causis, faráře od sv. Vojtěcha v Jirchách, uvádí i Hájková Kronika a dodává, že *ten se pak do Čech nesměl navrátit*.⁴⁷⁸

k) Stránský neuvádí jména jednotlivců, ale shrne všechny nepřátele a odpůrce: *Kněží římské poslušnosti roztrpčení jsouce touto Husovou svobodnou mluvou a horšíce se, že jejich tolikaletá námaha, potřít nenáviděný směr náboženský, přišla nazmar, očerňovali ho mnohým obviňováním brzy u arcibiskupa, brzy u krále, brzy u císaře, brzy u římského papeže a neustali v své námaze dříve, než byl Hus vylákaný do Kostnice*.⁴⁷⁹

l) Letopisy připomínají, že *papeži Janovi psali Husovi nepřátelé, že káže mnohé bludy a kacírství*⁴⁸⁰, *děkani, faráři a kněží v Čechách vybírali daň, aby mohli dát úplatek Janovi, biskupovi litomyšlskému, aby se zasadil o smrt Jana Husa*.⁴⁸¹

Téhož roku mistr Stanislav vydal falešné svědectví proti mistru Janu Husovi a vypravil se do Kostnice, ale na cestě zemřel.⁴⁸²

Na koncilu potom podali křivá svědectví Michal de Causis, jinak řečený z Netolic, nebo Vojtěch ze Smradař, který se proto nikdy neodvážil vrátit do Čech.

Shrnutí

Většina textů nepřátele neuvádí jmenovitě. Všeobecně jsou označovány jako nepřátelé, mistři, preláti, apod. (Kuthen, Letopisy). Ze jmen se nejčastěji vyskytuje jméno mistra Štěpána z Pálče a faráře Michala de Causis. Oba jsou charakterizováni jako bezcharakterní jedinci, kteří žalovali, vymýšleli si, lhali a ovlivňovali veřejné mínění (Mladoňovic, Vavřínek z Březové, Hájek, Letopisy). V textech protihusovsky orientovaných, např. Piccolomini, Remond, se tato jména nevyskytují.

4.20 Slyšení

Průběh slyšení nebo učených diskusí s odborníky je u jednotlivých autorů zachycen odlišně. Dnes se má za to, že koncem listopadu čeští odpůrci Husa koncilu předložili obžalovací spis, 28. listopadu 1414 byl Hus poprvé vyslechnut před kardinály. Druhý výslech byl v přítomnosti papeže Jana XXIII. Po jeho útěku a uvěznění byl Hus držen

⁴⁷⁸ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIV.

⁴⁷⁹ Pavel Stránský ze Zapské stránky, Český stát, Okřík, str. 172.

⁴⁸⁰ Ze starých letopisů českých, str. 43.

⁴⁸¹ Tamtéž, str. 46.

⁴⁸² Tamtéž, str. 41.

ve františkánském klášteře, kde ho vyslechl kardinál Pierre d'Ailly s dalšími členy vyšetřovací komise, ale šetření více připomínalo inkviziční proces.⁴⁸³ 4. 5. 1415 koncil oficiálně odsoudil Wyclifa a jeho učení. Tím bylo zcela zřejmé, jak bude posuzován Hus a jeho učení,⁴⁸⁴ ve kterém je podobnost s Wyclifem zjevná a nezastíraná.⁴⁸⁵

Nakonec koncil vyhověl přání Zikmunda a v refektáři františkánského kláštera proběhly tři veřejné výslechy před koncilem. Jde o naprosto výjimečnou věc, protože se už nikdy při soudu s kacířem neopakovala.⁴⁸⁶ Přesto slyšení jen těžce můžeme nazývat slyšením, když byl Husovi dán pouze prostor vyjádřit se k vybraným bodům obžaloby, zda konkrétní článek hájí, či ne. Body, které Husovi byly dávány za vinu, byly vybrány z latinsky psaných Husových spisů *De ecclesia*, *Contra Stanislaum de Znoyma* a *Contra Stephanum Palecz*.⁴⁸⁷ Dotýkaly se pojetí církve jako společenství předurčených ke spáse, úlohy papežství a světské moci a místa Krista jako nejvyššího soudce.

Hus odmítá odvolat, ačkoli je mu kardinálem Zabarellou⁴⁸⁸ navržena mírnější odvolací formule, vědom si toho, že ho to bude stát život. Soud ho sice musí podle všech předpisů odsoudit, ale nechce ho vydat trestu smrti. Je to absurdní situace v dějinách soudnictví.⁴⁸⁹

Jedna z předloh odvolání navržena soudci je, že Hus odvolá články, které soud vytrhl z jeho textů, a o dalších bodech, které uváděli svědci, prohlásí, že je nikdy neučil, že je pokládá za bludné a že je nebude napříště učit ani kázat.⁴⁹⁰ Protože i tuto možnost Hus odmítl, přichází do vězení další delegace, která má Husa přimět k odvolání na poslední chvíli.

Z původních 42 článků vybraných Pálčem komise přijala jedenáct, ostatní byly označeny za nesprávně uvedené.⁴⁹¹ Také články z Husova spisu *De ecclesia* vybrané proslulým pařížským kancléřem Jeanem Gersonem, jenž byl považován za největšího teologa své doby, neodpovídaly přesně originálu a nestaly se podkladem pro další dokazování.⁴⁹²

a) Petr z Mladoňovic popisuje, že Hus byl předveden před kostelní dveře, ale musel počkat, dokud neskončí mše, aby ji svou přítomností neznesvětil. V kostele už bylo připraveno pódium k odsvěcení a tam byl Hus předveden. Zatímco se modlil, biskup

⁴⁸³ Srov. Petr Čornej: *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek V. (1402 – 1437), str. 164.

⁴⁸⁴ Srov. Jiří Kejř: *Jan Hus známý i neznámý*, str. 89.

⁴⁸⁵ Jen spis *O církvi* obsahoval 23 % doslovných přejímek ze 14 prací Wyclifa. In: Petr Čornej: *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek V. (1402 – 1437), str. 168.

⁴⁸⁶ Srov. Jiří Kejř: *Jan Hus známý i neznámý*, str. 88.

⁴⁸⁷ Srov. tamtéž, str. 167.

⁴⁸⁸ Kardinál Zabarella byl soudcem Husa u papežského soudu, byl Husovi nakloněn a snažil se Husa zprostit osobní přítomnosti. In: tamtéž, str. 84.

⁴⁸⁹ Srov. tamtéž, str. 88.

⁴⁹⁰ Srov. tamtéž, str. 93.

⁴⁹¹ Srov. tamtéž, str. 82.

⁴⁹² Srov. Jiří Kejř: *Jan Hus známý i neznámý*, str. 79.

Laudenský učinil kázanie a to založil z řeči svatého Pavla k Římanům [...] dovodil široce, kterak kacieřstva škodí v cirkvi svaté a kterak na krále zvláště a na jich úřad slušie, aby ta kacieřstvie, a zvláště svatokupectvie z cirkve svaté zrušil a vyplel, neb ta kacieřstvie škodlivější cirkve svatú rozdělují nežli zjevná násilí a ukrutenstvie, aby toho také kacieře král uherský zatvrzeného v zlosti zkazil...⁴⁹³ Poté vystoupil Henrikus de Piro, který nabádal sbor, aby slyšení bylo dotaženo do konečného odsouzení. Na to následovalo čtení obžalob a výčet artikulí, které jsou považovány za kacířské. Pokud se k nim chtěl Hus vyjádřit, byl okřiknut. *Mlč již, však smy tě dosti slyšeli; přikažte jemu, ať mlčí*⁴⁹⁴; [...] a když mu vždy nedali mluvit ani k těm kusům odpoviedati, kteréž tudiež naň čtúce vedli jimi ho vinice, a on klekl na svá kolena, spav ruce, a oči vzhuru k nebi vzdvihl, nábožně se modlil.⁴⁹⁵ Nakonec vystoupili svědci (dva kanovníci z Prahy, dva faráři, tři oltářníci a jeden doktor), ale ani k nim se Hus nemohl vyjádřit. Přitížilo mu, že se nedostavil k papeži, a když byl v klatbě, choval se zpupně. Když měl přece jen slovo, bránil se tím, že mu nikdo nedokázal přímo v Písmu najít příslušné pasáže, proti kterým by se provinil, což bylo chápáno jako povyšování se a osočení soudu z nekompetentnosti.

b) Richental zdůrazňuje, že 8. června v šest hodin ráno probíhá zasedání duchovenstva a před samotným slyšením má kázání Ján Tatteri, mistr teologie z Paříže, o Husově kacířství.

Richental stručně konstatuje, že *pravým kresťanským učením Písma svätého mu dokázali, že články, o ktorých kázal, a učenie, ktoré hlásal, sú nesprávne a kacírske*.⁴⁹⁶ Proto nad ním vynesli spravedlivý ortel.

c) Vavřinec z Březové se zmíní, že Husovi nebylo uděleno řádné slyšení, aby se očistil a prokázal svou nevinu. 6. července 1415 došlo k veřejnému zasedání koncilu, kde Husa zbavili úřadu kněžského a duchovní jej odevzdali světské moci. Bližší okolnosti ale neuvádí.

d) Piccolomini uvádí, že Hus i Jeroným měli možnost učených disputací s uznávanými kolegy z různých zemí, kteří jim dokázali, že *jejich dogmata nejsou v souladu s božím zákonem a nevedou k dobrým mravům. Žádali, aby nechtěli být moudřejší než církev, ale aby smýšleli střízlivě, přestali dbát cizích názorů, neposkrývali viklefským blouzněním svůj rozum, který je nepochybně vynikající, aby výmluvnost, jíž jsou obdařeni, cvičili*

⁴⁹³ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 156.

⁴⁹⁴ Tamtéž, str. 157.

⁴⁹⁵ Tamtéž, str. 158.

⁴⁹⁶ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 180.

*při utvrzování církevních ustanovení, nikoli při jejich vyvracení, při učení lidu, nikoli při jeho matení.*⁴⁹⁷ Ukázalo se ale, že oba Češi jsou zatvrzelí, nechtějí přiznat svůj omyl a přes veškerou námahu i vysvětlení pravdy trvají na svém, protože se nepřišli pokorně seznámit s cizími názory, *jako spíše vnucovat nestoudně své, toužíce spíše poučovat, než se učit a dychtíce po oblibě u lidu.*⁴⁹⁸ Tvrdili, že *římská církev a ostatní církve roztroušené po světě se daleko odchýlily od učení apoštolů, usilují jen o majetek a rozkoše, vyhledávají vládu nad národy a přední místa při hostinách, chovají psy i koně a v nevázanosti a přepychu promarnují církevní majetek, který by měl náležet Kristovým chudým. Bud' vůbec neznají boží přikázání, nebo znají, ale nedbají jich.*⁴⁹⁹ Zasedání otců tedy vydalo rozsudek k upálení, protože *shnilé údy církve, které nemohly být uzdraveny, musí být uřaty, aby nenakazily ostatní tělo.*⁵⁰⁰

e) Jiří Heremita popisuje, že Hus byl v Kostnici vsazen do žaláře a měl proti sobě těžké žaloby, *z nichž se vyměřiti rád chtěje, slyšení mu žádného nedali, než toho dvího jemu nepodobného podavše, nebo aby se dal vinen v tom ve všem, čímž jest obžalován byl, anebo aby, což jest kázal a čemu lid učil, zase odvolal a proti tomu všemu zpět mluvil.*⁵⁰¹

Hus je 6. června 1415 předveden do kostnického kostela, kde mu jsou přečtena všechna obvinění, která potvrzují i křiví svědci. Když se chtěl Jan ohradit, byl okřiknut florentským kardinálem. Nemohl se vyjádřit k jednotlivým nařčením, proto poklekl a modlil se. Když Hus neodvolal, usnesli se na smrti upálením.

f) Kuthen zůstává stručný: *Mistr Jan z Husince od toho zboru v Konstanci shromážděného, z návodu některých pražských kněží poběhlcův, pro pravdu a zákon Páně nespravedlivě jest odsouzen.*⁵⁰²

g) Hájek popisuje, že v létě 1415 na rozkaz císaře má Hus slyšení, na kterém jsou mu předloženy artikule, které by měl obhájit. O některých tvrdí, *že sú naň křivě i lživě vymyšleny*⁵⁰³. Jsou tu i svědectví z Prahy, že Hus kázal bludy. Proto je odsouzen k upálení

⁴⁹⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 101.

⁴⁹⁸ Tamtéž, str. 99.

⁴⁹⁹ Tamtéž, str. 101.

⁵⁰⁰ Tamtéž, str. 101.

⁵⁰¹ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa, str. 220.

⁵⁰² Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M3v.

⁵⁰³ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIV.

jako kacíř. Události prý podrobně popsal Petr z Moravy, který byl v té době písařem u Pána Václava z Lešna (narážka na Petra z Mladoňovic).

h) Veleslavín uvádí, že už v roce 1414 se Čeněk z Vartnberka, nejvyšší purkrabí pražský, Boček z Kunštátu a Poděbrad a Vilém z Vartnberka přimlouvají u císaře Zikmunda o slyšení pro Husa, protože arcibiskup Konrád neobvinil Husa z žádného bludu.

Veleslavín se zmiňuje o třech slyšeních. Současně zdůrazňuje, že Hus je uvězněn ještě dříve, než má možnost slyšení před sněmem, na který byl pozván. A ačkoli na opakované žádosti nakonec ke slyšení došlo, měla úplně jiný scénář, než by skutečné slyšení mělo mít.

5. června 1415 začíná Husovo slyšení, ale *pro některých nespůsoby a křiky odložit se musilo do jiného dne*⁵⁰⁴. *Byly ukázány bludy, neodvolal a dokonce potupil kostnický koncil tím, že neustále žádal, aby mu výklad udělal někdo, kdo je lépe vyučen v Písmu.*⁵⁰⁵

Další slyšení se koná 7. června. Ten den dojde k zatmění slunce, *po vší zemi tma byla, jako v soumrak večerní, hvězdy na nebi jako v noci spatříny, a ptáci strachem dolů na zem padali. V kostele konstanském mše sloužiti bez světla nemohli. Však taková tma tak brzo pominula, co by člověk za hony, aneb málo něco více ujíti mohl.*⁵⁰⁶ Poslední slyšení je uspořádáno 8. června, Hus se má vyjádřit ke 39 bodům, které z jeho spisů byly vytrženy. Na kostnickém sněmu promluví ten den i císař Zikmund. Chce, aby se Hus do Čech už nevracel a své bludné učení dále nešířil.

j) Komenský se jen zmiňuje, že Husa přijala římská zběh.

l) Letopisy uvádějí, že byl Jan Hus *odsouzený a potupený sněmem kostnickým pro některé články, které v Praze a v Čechách kázal, a které bránil i obhajoval, pokud mu to bylo povoleno: k některým se znal, některé odmítal, že je pozměnili a že k nim něco přidali nebo z nich něco vypustili. Od těch pravých článků, od toho, co kázal v Praze a v Čechách, nechť ustoupit, leda kdyby ho přesvědčili lepším výkladem Písma.*⁵⁰⁷ Vlastní slyšení popisováno není. Navíc je zde ale zmínka o tom, že podíl na upálení měla i křivá svědectví, osobní i písemná. Jmenován je např. Michal de Causis nebo Vojtěch ze Smradař.

⁵⁰⁴ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 307.

⁵⁰⁵ Tamtéž, str. 369.

⁵⁰⁶ Tamtéž, str. 310.

⁵⁰⁷ Ze starých letopisů českých, str. 48.

m) Florimond de Remond nejprve zdůrazní, že Hus není souzen sněmem za provinění v Čechách, za to, co napáchal do odjezdu do Kostnice, ani za to, že rozhněval císaře, ale za to, čím se provinil v Kostnici. *Po několika dnech Hus z žaláře do chrámu Páně k shromáždění sněmu u přítomnosti krále v císařském oděvu, okolo něho Svaté říše vyslancové a knížata stáli, přiveden, opět ostře napomenutý, aby vinu svou vyznal,*⁵⁰⁸ a zřekl se 45 Wyclifových článků, církví zavržených, ale jím hláсанých. Hus ale dělal okolky, zdůrazňoval, že jedná podle svého svědomí. Nejsilněji vystupoval proti třem článkům.

- *Silvestr papež a Konstantin císař chybili, že církev obohatili.*
- *Kněží v smrtelném hříchu postavení svátosti neposluhují.*
- *Desátky nejsou povinnost, ale almužna.*

*Po všem tom kacířstvu přemožen a přesvědčen, z důstojnosti kněžské zhozen, světskému právu vydán, od kterého na hranici odsouzen.*⁵⁰⁹

Shrnutí

Kostnické slyšení je klíčovým momentem pro rozsudek, proto ho zmiňuje většina pramenů. Někde je slyšení zaměněno s výslechem či učenou disputací, jinde je jen konstatováno, že Hus byl odsouzen bez řádného slyšení (Vavřinec z Březové). Pokud jsou uváděna slyšení, liší se jejich počet. Autorům stránek Husovi je zřejmé, že jde o dobře zinscenované divadlo, kde Hus vlastně neměl žádnou příležitost cokoli skutečně vysvětlit, a že rozsudek byl dopředu daný. Potvrzuje to dokonce Richental (nebo Petr z Mladoňovic), který se zmiňuje, že ještě než přivedli samotného Husa, bylo kázáním o kacířství zmanipulované celé publikum. Hus musí počkat před dveřmi kostela, aby mši nezesvětil svou přítomností (Mladoňovic). Pak je přiveden na zvýšené pódium, aby byl dobře vidět. Má zde později proběhnout odsvěcení (Mladoňovic). Vystoupení de Pira, čtení obžaloby, výčet kacířských artikulí a vystoupení svědků jsou příliš dlouhé k udržení zájmu a pozornosti. Hus je okřikován (Mladoňovic, Heremita), nemá prostor k vysvětlení svého učení, ale jen k vyjádření se k bodům, které jsou vytrženy z kontextu. Sněm mu nedovolí vysvětlit tyto věci, jen říci, zda na nich trvá.

Husovi přitíží lživá vystoupení českých svědků (Mladoňovic, Heremita, Kuthen, Hájek) a označení za zatvrzelého (Piccolomini, Remond). To, že se Hus dovolává lepšího poučení s kompetentnějším odůvodněním, tím své soudce spíše uráží (Piccolomini, Veleslavín) a nevědomky své postavení před sněmem zhoršuje. Remond zdůrazňuje, že Hus

⁵⁰⁸ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrástu a pádu vejtah, str. 44.

⁵⁰⁹ Tamtéž, str. 45.

je souzen za provinění, která vyšla najevo v Kostnici, nikoli za to, co bylo v Čechách. Vlastně tím smývá vinu císaře Zikmunda.

Velmi lakonický a kategorický je Komenský. Jako by byla škoda slov. Husa soudí římská sběr. Silně expresivní vyjádření zachytí nejen názor na objektivnost a spravedlnost kostnického soudu, ale možná skrytě ukazuje na vlastní bolest (rozpory katolíků a protestantů v Čechách vedoucí k exilu Komenského a dalších nekatolíků).

4.21 Odsvěcení

Většina autorů se touto událostí, odsvěcením, nezabývá. Popisuje ji jen Ulrich Richental a Petr z Mladoňovic, z něj pak epizodu převezme Jiří Heremita. Samotné odsvěcení je způsob, jak znevážit kněze a jak umožnit, aby soud nad duchovní osobou převzala světská spravedlnost, v tomto případě císař Zikmund.

a) Petr z Mladoňovic popisuje, že 6. července 1415 byl Hus předveden do kostnického kostela před preláty, kteří seděli na speciálních vysokých stolicích. Nejvýše seděl uherský král a jeho knížata. Uprostřed této sešlosti byl za ohradou špalek. Po velmi zaranžovaném slyšení se Hus odvolává k Bohu: *Nenie jistějšieho a bezpečnějšieho odvolanie než ku Pánu Ježíšovi, jehož nižádný od upriemosti nemuož dary uchýliti ani křivým svědectvím zklamati a podtrhnúti; jenž každému, což naň slušie, dává.*⁵¹⁰ Na pokyn sedmi biskupů byl zbaven kněžství. Nejprve byl oblečen do alby⁵¹¹, pak mu odebrali postupně kalich, stolu a ornát. Nakonec porušili pleš nůžkami na čtyři strany na znamení, že už církev s jeho soudem nemá nic společného a předává ho světské moci. Na hlavu mu byla nasazena papírová, asi loket vysoká, koruna se třemi hrozivými d'áblíky a nápisem: *Tento jest arcikacieř*⁵¹².

b) Richental odsvěcení stručně popisuje. Stalo se tak přímo v kostele na sněmu. Hus byl postaven na vysoký stolec, aby to všichni dobře viděli. *Z jednej strany k nemu pristúpil veľadôstojný pán a majster Mikuláš, arcibiskup z Milána,*⁵¹³ *z druhej dvaja kardináli a dvaja svätisci biskupi*^{514, 515}. Oblékli Husovi šat kněze a pak ho zase strhli, čímž ho zbavili

⁵¹⁰ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 159.

⁵¹¹ Církevní k zemi sahající bílé roucho s rukávy užívané při některých obřadech katolickými a anglikánskými duchovními (počínaje diákonem). In. Lumír Klimeš: Slovník cizích slov, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1981, str. 13.

⁵¹² Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 163.

⁵¹³ Milánským arcibiskupem v této době byl Bartolomeo della Capra.

⁵¹⁴ Při odsvěcení by ale kardinálové a arcibiskup neasistovali. Provedlo ho šest biskupů.

⁵¹⁵ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 180.

důstojnosti. Hus se prý této proceduře vysmíval. *Potom nad ním vyniesli rozsudok, že je kacír, nepotrestateľný a nepoučiteľný, neochotný upustiť od svojej zloby, a potom ho odovzdali svetským sudcom. Prosili nášho pána kráľa a svetský súd, aby ho nepopravili, ale ponechali nažive a uvrhli do večného žalára.*⁵¹⁶

c) Vavřinec z Březové pouze konstatuje, že Hus byl zbaven úřadu kněžského a duchovní jej odevzdali a přikázali ramenu světskému.

e) Jiří Heremita tuto pasáž vypravuje podle Petra z Mladoňovic. Proces odsvěcení se odehrál na speciálním dřevěném pódiu, aby byl dobře vidět. *Oblékli ho v mešné roucho, jako by měl mši sloužiti.*⁵¹⁷ Dostal ještě možnost odvolat své učení, ale on místo toho vysvětlil, že kdyby odvolal, byl by lhářem před Boží tváří. To vyvolalo dojem zatvrzelosti, byl mu odňat kalich, sejmuta štola a ornát a nakonec byla porušena tonzura. Tím byl předán světské moci, která mu hned na hlavu nasadila asi loket vysokou kacířskou papírovou čepici se třemi čerty a nápisem oznamujícím jeho vinu: *Hle, tento jest arcikacíř.*⁵¹⁸ Na pokyn Zikmunda byl předán katům.

h) Veleslavín: *Za arcikacíře odsouzen, kněžství zbaven, moci aneb rameni světskému vydán a upálen.*⁵¹⁹

m) Florimond de Remond použije také jen jednoduché konstatování z důstojnosti kněžské zhozen.⁵²⁰

Shrnutí

Proces odsvěcení není popisován všemi autory. Detailně ho popíše jen Mladoňovic a Richental, oba přímí účastníci koncilu. Ostatní ho buď převezmou (Heremita) nebo se jen letmo zmíní (Vavřinec z Březové, Veleslavín, Remond). Pozdější autoři odsvěcení nezmiňují. Snad se autorům zdá příliš ambivalentní. Na jednu stranu vzdálené pozdějšímu čtenáři a velmi specifické až odborné, na druhou stranu narušuje obraz svatosti, pravdivosti, hrdinství a jakési nedotknutelnosti Husa.

⁵¹⁶ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 181.

⁵¹⁷ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa str. 220.

⁵¹⁸ Tamtéž, str. 224.

⁵¹⁹ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 369.

⁵²⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 42.

4.22 Poprava, důvod a průběh upálení

Věrohodnost některých pramenů narušuje datace upálení Jana Husa. Rozsudek byl vynesena na 15. zasedání koncilu v sobotu 6. července 1415, přesto se vyskytuje i datum 8. 7. (Zajímavé je, že dva dny před upálením se povedlo přesvědčit devadesátiletého římského papeže Řehoře XII. k rezignaci a uznat legitimitu koncilu.) V době, kdy bylo nepochybné, že Hus bude odsouzen, mu byla umožněna zpověď nejmenovanému doktoru, ačkoli žádal jako zpovědníka svého největšího žalovatele M. Štěpána z Pálče.⁵²¹

Hus byl naposledy vyzván k odvolání svého učení, a protože neodvolal, následovalo odsouzení, cesta za město ke kacířské hranici, která byla postavena na mrchovišti koní. Hus šel v doprovodu ozbrojenců, na hlavě měl potupnou papírovou čepici s namalovanými d'ábly s nápisem: Toto je kacíř. Připoután byl ke trámu, sláma a svazky dříví mu sahaly po bradu. Popel byl vhozen do Rýna. Upálení mělo zabránit Husovu zmrtvýchvstání a zničit stopy po českém kacíři.⁵²²

a) Petr z Mladoňovic popisuje podrobně nejen upálení, ale i cestu odsouzeného Husa. Před kostelem právě pálí Husovy knihy. Na popravišti, kterým byla louka za městem směrem na Gotleben, Hus poklekl a odříkával žalmy sv. Davida tak hlasitě, že to okolostojící mohli dobře slyšet. *A když se tak modlil kleče, ta rúhavá koruna papierová s hlavy jeho spadla jest. A on uzřev ji i ulyzl se. A někteří žoldnéři okolo stojíce řekli sú: „Vstavte mu ji zase na hlavu, ať i s čerty, pány svými, jimž jest zde slúžil, upálen bude.“*⁵²³ Pod dojmem modlitby někdo navrhl, že by mu měla být umožněna poslední zpověď, ale vzhledem ke kacířství to bylo zamítnuto. Zpověď učinil asi týden před odsouzením ve vězení, kde dostal i rozhřešení.

Když poděkoval i svým žalárníkům, svlékli z něho černou sutanu a jenom v košili ho na sedmi místech přivázali k prknu, které vrazili do země tak, že stál otočený k západu slunce. Nakonec ho k prknu připoutali za krk řetězem a pod nohy mu položili dva snopky dřeva. Nohy měl spoutané a obuté. Pak vrstvili dřevo a slámu, až vše dosahovalo k hrdlu. Než byla hranice zapálena, naposledy je mu umožněno odvolat a zachránit si tak život. Hus i tehdy řekne, že obvinění jsou falešná a jediným jeho úmyslem bylo vyvést lid z hříchu. Proto za to, co skutečně kázal a psal, rád umře. Hranice byla na pokyn maršálka zapálena a Hus začal zpívat. Vítr mu strhl plameny do obličeje, Hus zmlkl a tiše se modlil. Když plameny opadly, prkno i s tělem stálo uprostřed. Pacholci ho podtrhli a přikládali. Kostí rozbíjeli kyji, aby lépe shořely. Pak našli srdce, napíchli ho na kyj a opékali jako na rožni. Také oděv byl vhozen do

⁵²¹ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 34.

⁵²² Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 169.

⁵²³ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 164.

ohně. Popel a země, na které byla hranice postavená, byla hluboko vykopána a vsypána do Rýna, aby nezbyla žádná památka.

b) Richental popisuje okolnosti Husova upálení velmi podrobně.

V piatok po dni svätého Ulricha⁵²⁴, na ôsmy júlový deň⁵²⁵ se konalo společné zasedání duchovenstva, na kterém byl Hus uznán za kacíře a odsvěcen. Následovalo předání světské spravedlnosti. Formálně se po zdůvodnění uvádělo doporučení uvrhnout do věčného žaláře, ale ponechat život.

Král Zikmund přenechal rozhodnutí o osudu Husa svému bratranci, Ludvíku Bavorskému, kurfiřtovi Svaté říše římské. Ten předal Husa kostnickému rychtáři a odsoudil ho jako kacíře k upálení. Hus mohl zůstat obutý a oblečený (dvě černé sutany z dobrého sukna a úzký stříbrný opasek), jen na hlavu mu nasadili biskupskou papírovou čepici se dvěma namalovanými čerty s nápisem: „Heresiarcha“ (arcikacíř). Na místo popraviště se vydal veliký dav s více než tisíci ozbrojenci a ozbrojeným panstvem. Hus šel nespoutaný mezi dvěma Ludvíkovými sluhy, za ním a před ním šli dva radní sluhové. Prošli Geltingenskou branou přes můstek a za hradbami na malé louce bylo připravené dřevo a sláma. Protože všude bylo množství lidu, nemohl jít průvod přímo. V Geltingenské bráně dokonce museli dav zadržovat a pouštět po skupinkách, aby se nezřítíl můstek. Hus se po celou dobu modlil. Když zahlédl hranici, třikrát padl na kolena a hlasitě volal Krista pro smilování. Na popravišti dostal ještě možnost vyzpovídat se, pokud se zřekne svého kacířství. (Kacířům nic církevního není umožněno.) Hus chtěl začít německy kázat, ale to mu vévoda Ludvík zakázal. Husa přivázali na dlouhou kolmo postavenou desku a pod nohy mu dali vysoký stolec. Okolo nahrnuli dřevo a slámu, trochu smůly a zapálili. Hus začal strašlivě křičet a za chvíli shořel. Zůstala jen kacířská čepice, kterou kat rozšlapal, aby shořela.

Pak se rozšířil strašný zápach, protože kardinál Pancratius nechal na místo ohniště zakopat starou pošlou mulu. Zem díky horku ohně popraskala a zápach se rozlil do okolí. Všecko co zbylo a neshořelo, popel a kosti, vyvezli do Rýna.

c) Vavřinec z Březové v několika větách shrne nejpodstatnější. Popravčím místem je louka za městem. Hus je zde provazy připoután ke sloupu přitesanému do tvaru prkna a zaraženému do země. Pak ho obložili otýpkami slámy a dříví. Hus zpíval nábožné písně, než ho zahubily plameny ohně. Popel byl vhozen do Rýna, aby potupil Čechy.

⁵²⁴ Jedná se o pátek 5. července (8. července 1415 bylo pondělí). Viz Marie Bláhová: Historická chronologie.

⁵²⁵ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 180.

*Po odsouzení ho zahubili krutou a velmi potupnou smrtí k věčné hanbě a potupě nejkréšťanštějšího království Českého a přejasného markrabství Moravského.*⁵²⁶

d) Piccolomini zdůrazňuje, že upálení bylo nutným vypořádáním se s kacíři, kteří nejen že pokorně neodvolali, ale byli zatvrzelí a neústupní.

O vlastním upálení mluví Piccolomini uznale. *Oba snesli smrt s vyrovnanou myslí a spěchali na hranici, jako by byli pozváni k hostině, nevydavše ani hlásku, který by mohl být známkou jejich úzkosti. Když je zachvátil oheň, zpívali hymnus, jež plameny a praskot ohně mohly jen stěží přehlušit. Nikdo z filosofů prý nepodstoupil smrt tak statečně, jako tito snesli upálení. [...] Popel upálených byl vhozen do jezera, aby se ho Češi nezmocnili. Jejich žáci vzali prst z toho místa, kde stála hranice, a přinesli ji jako svátost s sebou do vlasti. Jan i Jeroným se v Čechách těšili účtě jako mučedníci.*⁵²⁷

e) Jiří Heremita popisuje, že když Husa vedli z kostela k popravišti, napomíná ty, kteří šli okolo. Vysvětluje, že je odsouzen na základě křivých svědectví a že mu nikdo nedokázal ukázat v Písmu, že se dopouští bludů. Popravištěm byla louka mezi zahradami. Tady poklekl a odříkával žalmy sv. Davida. Kacířská koruna mu při modlení spadla, ale žoldnéři mu ji zase na hlavu nasadili, aby byl upálen s čerty, svými pány. Po další modlitbě mu sundali černou sutanu a jen v košili ho na šesti místech přivázali řetězy k tlustému prknu zatlučenému do země. Byl otočen k východu, ale protože byl kacír, obrátili ho k západu, obložili otýpkami promíchanými se slámou až k hrdlu a hranici zapálili. Hus zpíval, a když oheň šlehl do obličeje, umlkl a modlil se. Bylo ještě dlouhou chvíli vidět, jak se ústa pohybují. *A oni [pacholci] jako synové smrti ostatek těla dopalovali jsú, hlavu nalezši, kyjem ji rozvrátili, a srdce jeho na žerd vtekše i šaty jeho spolu spálili jsú. A potom ten všečen prach s zemí vykopavše, do řeky Rénu vsuli jsú [...] an to Pán Bůh tajným saudem svým z veliké milosti své učiniti ráčil, aby s kostmi jeho žádné svatokupectví ani modlářství od potomných se nedálo, ani co z ostatkův jeho v ruce hříšníkův ku poškvně přišlo.*⁵²⁸ Heremita tento akt vysvětluje jako dokonalé očištění ohněm a vodou. Hus byl vlastně druhým Eliášem a na ohnivém voze byl přenesen do nebe.

f) 6. července 1415 je Mistr Jan z Husince pro pravdu nespravedlivě odsouzen a upálen. Kuthen zdůvodňuje smrt tím, že se Hus dotkl kněžských duchovních stavů a osočil

⁵²⁶ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 25.

⁵²⁷ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 101.

⁵²⁸ Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa str. 227.

je i před papežem. Odsouzení považuje za nespravedlivé, když byl Hus pod ochranou glejtu od císaře.

g) Hájek uvádí, že Hus a Jeroným, *dobří a učení dva muži zahynuli, ne proto, jakž některý lid hloupý se domnívá, že by něco o přijímání pod dvojím způsobem mluvíti měli, neb o tom přijímání tu v tom concilium žádná zmínka nebyla, než že sů nětco mluvili proti biskupu římskému jako to, že by byl v svém ouřadu rovný jiným kněžím.*⁵²⁹ Někteří se pak toho domnívali, že císař Zikmund proti Václavovi, králi českému, bratru svému, *maje velikú nechut', i chtěje jej o Království české připraviti. Kázal tyto muže pod svým glejtem o hrdlo připraviti, aby tudy bratra proti sobě vzbudil, a zbera Uhry a Charváty, aby táhl vojensky do Čech a jej z toho království vyhnal.*⁵³⁰ Samotná poprava popisována není.

h) Veleslavín okolnosti a průběh popravy nerozvádí. Informuje jen, že se to stalo v sobotu 6. července, ve tři hodiny odpoledne, a jako důvod uvádí, že *mistr Jan z Husince, nechťeje učení svého, leč by prvé z Písem svatých lépe a gruntovněji vyučen byl a bludové jeho mu ukázání, odvolati a potupiti, na Concilium aneb sboru Konstanském za arcikacíře odsouzen, kněžství zbaven, moci aneb rameni světskému vydán a upálen.*⁵³¹

ch) Dačický k roku 1415 uvádí, že na kostnickém sněmu je Hus odsouzen jako bludný kacíř. *V ochtáb svatých apoštoluov Petra a Pavla upálen jest mistr Jan Hus, kazatel pražský, v Konstanci na sněmu kněžském pro víru křesťanskou, jsa odsouzen za kacíře bludného. A to jse stalo pod glejtem císaře Sigismunda témuž mistru Janovi daným. Při kterémžto sněmu tejjž císař Sigismundus byl sám osobně.*⁵³²

i) Bydžovský: ... *Hus, který v Konstanci pro Pravdu Boží léta Božího 1415 upálen jest.*⁵³³

k) Stránský jen uvádí, že *Hus byl od rady koncilu odsouzen za kacířství a upálením ze světa sprovozen (r. 1415).*⁵³⁴

⁵²⁹ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCXXIIr.

⁵³⁰ Tamtéž, List CCCXXIIv.

⁵³¹ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 369.

⁵³² Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti, f. 9v.

⁵³³ Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou, f. D1v.

⁵³⁴ Pavel Stránský: Český stát, str. 172.

l) Letopisy popravu nepopisují. Jen oznámí, že 6. července byl v Kostnici odsouzen a upálen Mistr Jan Hus. Z učení, které kázal v Praze, neustoupil, neboť se nenašel nikdo, kdo by ho přesvědčil lepším výkladem Písma. Smrt Husa vyvolala v Čechách rozhořčení. Porušení ochranného Zikmundova glejtu bylo vnímáno jako *potupa země a koruny české*⁵³⁵. Lid se zlobil i na kněze, kteří písemně podávali proti Husovi svá svědectví, např. Michal de Causis, řečený z Netolic, farář od sv. Vojtěcha ze Smradař a další.

m) Florimond de Remond píše, že *na popravním místě posledně tázán, zdaž spovědníka žádostiv jest, odpověděl, že žádá, pak přistupujícímu pravil, že by spovědníka nepotřeboval. Umírám žádným smrtným hříchem neobtěženy, tak píše Richenthal větším dílem jeho procesu, popravě i smrti přítomen. Do hranice, v které spálen za živa, knihy a spisy, které sebrané býti mohly, hozené shořely.*⁵³⁶

Jako jediný uvádí Remond určité ospravedlnění tím, že poukazuje na autoritu církevního otce Jeronýma. *S. Jarolím Theofila Alexandrýnského biskupa ostře napomínal, že byl příliš dobrý a tichý byl na kacíře, odkud' oni smělejší učiněné své kacířstvo více rozmnožovat příležitost hledají. Zastávat kacíře jest Pána Boha vinit, neb církev, která kacíře netrestá, jest toliko, co pod pláštěm prominutí předešlých vin a dáti dovolení k páchání nového zlého.*⁵³⁷

Shrnutí

Všechny z pramenů upálení nějakým způsobem zaznamenaly. Nejvíce detailů, které jsou později přebírány, uvádí Petr z Mladoňovic a Ulrich Richental. Reportážní až legendarizující popis popravky Petra z Mladoňovic vyvolává soucit s Husem a zděšení z nelidského počinání pacholků. Podobně působí i Heremita, který určité pasáže Petra z Mladoňovic převyprávěl. Richental, jako občan Kostnice, uvádí i místní názvy. Jeho popis vsugerovává gentlemanské chování katů (šel nespoutaný, ponechali mu oblečení, sami mu nabídli možnost zpovědi...). Závěrečná epizoda s puchem zdechliny se jinde neobjevuje. Nabízí se ale kontrastní srovnání k obvyklým legendárním zprávám o tělech světců, která po smrti vydávala líbeznou vůni. Ačkoli je zde vysvětlen důvod zápachu, zakopání staré pošlé muly, přece to poněkud znevažujícímu tónu neubírá na intenzitě.

Většinou obě strany, prohusovská i protihusovská, mluví o tom, že se Hus modlí až do poslední chvíle. Přes všechna muka se dovolává Boha. Podle Mladoňovice jednou, podle

⁵³⁵ Ze starých letopisů českých, str. 48.

⁵³⁶ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrůstu a pádu vejtah, str. 45-46.

⁵³⁷ Tamtéž, str. 46.

Richental dokonce třikrát Hus padá na kolena, což vyvolává paralelu s Kristem a jeho cestou na Golgotu.

U hranice je Husovi nabídnuta možnost vyzpovídat se. Podle Mladoňovice je okamžitě zpověď zamítnuta, protože jde o kacíře. Richental zamítnutí zpovědi zdůvodňuje tím, že by se musel zříci svého kacírství, a Remond píše, že Hus sám zpověď odmítl. To, že Hus ještě na popravišti dostává možnost odvolat, svědčí o potřebě církve, aby Husův proces neskončil smrtí.

Prohusovsky orientovaní autoři (Mladoňovic, Vavřinec z Březové, Heremita) uvádějí, že Hus na hranici zpívá. Totéž píše i Piccolomini, který je jako pravověrný katolík na straně protihusovské, ale uvědomuje si statečnost a odvalu Husa, když uvede, že *nikdo z filozofů nepodstoupil smrt tak statečně*.⁵³⁸ To, že Hus na hranici křičí, uvádí pouze Richental, který jako jediný zmiňuje, že Hus chtěl u hranice začít německy kázat, což mu Ludvík Bavor zakázal.

Epizodu s kacířskou čepicí zmiňuje jen Mladoňovic, Richental a Heremita. Každý ovšem jinak. Richental si všímá, že čepice neshořela, ačkoli spadla, proto ji kat rozšlape. Papír, který odolával ohni, má být vnímán jako d'ábelský. Ostatně d'ábel byl na kacířské koruně zobrazován. Mladoňovic a Heremita uvádějí, že kacířská čepice spadla při modlení, přestože mu ji znovu nasadili, je možné epizodu vnímat jako obraz neviny. Čistému člověku kacířská koruna nedrží.

Také pálení knih se vyskytuje jen u dvou autorů. Mladoňovic popisuje, že Husovy knihy byly páleny před kostelem v Kostnici v den jeho odsouzení a popravy. Remond tvrdí, že Husovy knihy a spisy, které se sesbíraly, byly vhozeny do hranice, když byl Hus upálen.

Jediný Mladoňovic zmiňuje, že Hus těsně před exekucí poděkoval svým žalávníkům. Obraz Husa jako morálně vysoce vyspělé osobnosti působí dojímavě a o to intenzivněji, že následují naturalisticky pojaté detaily (přikládání, rozbíjení kostí kyji, opékání srdce jako na rožni), které kontrastují svou brutalitou a bezcitnou nelidskostí s Husovým odpouštějícím gestem poděkování.

Heremita jako jediný uvede, že Husa k tlustému prknu přivázali nejprve tváří k východu (symbolizujícímu naději a znovuzrození, což je i důvod pro orientaci křesťanských oltářů na východní stranu), ale protože byl kacír, opravili tento způsob spoutání a otočili Husa směrem k západu. Připoutání obličejem k západu zmiňuje i Mladoňovic, ale o původním omylu nepíše. Při popisu brutální likvidace ostatků přidá Heremita k srdci i hlavu, která je rozbita kyjem.

⁵³⁸ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 101.

Mladoňovic, Richental, Vavřinec z Březové, Piccolomini, Heremita se shodují v tom, že popel byl vsypán do Rýna, aby nezbyla žádná památka. Heremita tento akt dokonce interpretuje pozitivně. Nezbude-li žádná památka, nemůže nikdy dojít k jejímu zneužití, např. obchod s ostatky a jejich falšování. Tím předchází možné námitky, že kdyby Hus nebyl kacíf, nedopustil by Bůh takovou nespravedlnost a hrůznou smrt..

Hájek a Letopisy upálení nerozvádějí a odkazují na Mladoňovice, kde je možné dočíst se více. Piccolomini zase odkazuje na Poggia z Florencie⁵³⁹, který o události napsal svému krajanu Niccolovi Niccoli dopis. Týká se smrti Jeronýma, ale protože Piccolomini obě popravky spojuje, je odkaz oprávněný. Stejný dopis připomínají v souvislosti s Jeronýmem i Letopisy s tím, že je adresovaný Leonardu Arentinskému⁵⁴⁰, Florimond de Remond jako očitého svědka uvádí Richentala, ke kterému odkazuje.

4.23 Protest proti upálení Jana Husa

Cílem koncilu je vyřešit otázku papežství, nikoli vyrovnání se s herezí. To ovšem texty nerozvádějí, ačkoli z dnešního pohledu historiků právě tato událost byla klíčovou. Vlastním upálením Husa texty nekončí, ale podle svého zaměření se zabývají dalšími kostnickými událostmi. 23. září 1415 koncil přijímá důležitý dekret o tom, že žádný glejt, vydaný světskými vládci osobám obviněným z kacífství, nemůže zabránit trestním sankcím za porušení věrouky.⁵⁴¹ 26. července 1417 je po osobní intervenci císaře Zikmunda a útěku na pevnost Peníscola sesazen papež Benedikt XIII.⁵⁴² Tím se otevřela cesta k volbě jediného papeže, jímž byl zvolen 11. listopadu 1417 kardinál Oddo Colonna⁵⁴³, který přijal jméno Martin V. Byl to právě ten, jenž měl v předkoncilním období na starosti proces s Husem.

22. dubna 1418 kostnický koncil své jednání uzavřel.

Jakmile se do Prahy dostala informace o smrti Husa, uspořádali Husovi stoupenci smuteční tryznu v Betlémské kapli. Osobnosti pražské univerzity byly Husovou smrtí zaskočeny, zato česká a moravská šlechta, která smýšlela proreformně, pod vedením nejvyššího purkrabího Čenka z Vartenberka a Lacka z Kravař, moravského zemského hejtmana, zorganizovala protest, zaslaný duchovním špičkám koncilu. Na osmi pergamenech

⁵³⁹ Florentský humanista Poggio Bracciolini byl součástí průvodu papeže Jana XXIII., sám byl obdivovatel římského starověku a v okolí Bodamského jezera v klášterních knihovnách vyhledával spisy antických autorů, byl očitým svědkem Jeronýmovy smrti a Jeronýma vyhlásil jako druhého Sokrata, in: Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 174

⁵⁴⁰ Leonardo Bruni z Arezza je autorem Florentských dějin (Historiarum Florentinarum libri XII), srov. tamtéž, str. 174.

⁵⁴¹ Srov. tamtéž, str. 169.

⁵⁴² Srov. tamtéž, str. 174.

⁵⁴³ Srov. tamtéž, str. 176.

se shromáždilo 452 pečeti (320 patřilo české šlechtě a 132 k moravské) k protestnímu textu, který byl 2. 9. 1415 přijat na sjezdu v Praze.⁵⁴⁴ 5. 9. 1415 prohusitsky orientovaná šlechta ustanovila jednotu, ve které se její účastníci zavazovali ke vzájemné pomoci. Společenství se ale po smrti Lacka z Kravař (prosinec 1416) rozpadlo.

Král Václav IV. k Husově při a smrti neposlal do Kostnice žádný protestní list, Husa neobhajoval, ale také nekritizoval, jeho postoj tak zůstal nejasný.

5. září 1415 konzistoř vyhlásila v Praze zákaz přijímání z kalicha. Dělo se tak na základě usnesení z Kostnice. Současně byl obnoven interdikt nad pražským souměstím kvůli pobytu Jana z Jesenice. Na protest proti postupu katolického duchovenstva v den svátku sv. Ludmily (16. 9.) se spojují husitsky smýšlející pražští měšťané, kteří během listopadu podnikají první nátlakové akce a vyhánějí katolické kněze z kostelů. Vůdčí osobností se stává Jakoubek ze Stříbra.⁵⁴⁵

Záznam posledních hodin života Mistra Jana Husa, které sepsal očitý svědek Petr z Mladoňovic, byl zařazen do pašijového žánru a stal se oblíbenou četbou.⁵⁴⁶ Tím se Hus postupně proměňuje na mučedníka.

c) Vavřinec z Březové píše, že 2. září na shromáždění v Praze *velmoži, páni, šlechtici a vladykové království Českého a markrabství Moravského [...] napsali tomu kostnickému koncilu stížný list a přivěsili naň své pečete o nespravedlivém a nešlechetném odsouzení mistra Jana Husa, kazatele evangelia, na smrt. Že ho odsoudili jako tvrdošíjného kacíře, ačkoli se nepřiznal ani nebyl řádně, jak se slušelo, usvědčen, ani nebyly na něj a proti němu dovozeny a dokázány žádné bludy nebo kacírstva, nýbrž jen na nepřítivné, falešné a bezohledné žaloby, udání a podněcování úhlavních nepřátel a zrádců jeho.*⁵⁴⁷

h) Veleslavín

Po upálení Mistra Jana Husa kostnický koncil do Čech posílá stavům Království českého i kněžstvu zprávu o odsouzení Jana Wyclifa a Jana Husa s tím, že jejich učení je kacířské, proto se nesmí šířit. Stejná psaní jsou zaslána do Olomouce, Brna, Vratislavi a dalších měst. Čeští a moravští páni odpovídají, že Hus není kacír, a chválí ho.

⁵⁴⁴ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 182.

⁵⁴⁵ Srov. tamtéž, str. 183.

⁵⁴⁶ Srov. tamtéž, str. 171.

⁵⁴⁷ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 27.

k) Stránský: *Husovi stoupenci, jsouce pobouřeni tak ukrutným umučením bezbranného muže a brzy na to (r. 1415) listem národ tupícím, jenž byl z Kostnice přinesen, na sjezdu všech stavů Čech i Moravy v Praze dlouho věci uvažovali a usoudili, že v odsouzení osoby svého učitele byl cejchován celý český národ potupným cejchem kacírství a uražen křivdou, jíž nelze snést. Vytkli tudíž křivdu jak posvátné oné soudní stolici koncilu, tak císaři Zikmundovi a žádali, aby se jim prostředky mírovými dostalo zadostiučinění za Husa.*⁵⁴⁸

l) Letopisy poukazují na to, že supliky za propuštění Husa po uvěznění v Kostnici píší nejen Čechové, ale i Poláci.

Shrnutí

Předmětem kronik o Kostnickém sněmu ani součástí příběhu Husa nemohou být události, které nastaly, když se v Čechách roznesla zpráva o upálení Mistra Jana. Proto také zmínka o protestu je jen v několika textech. Protesty ukazují, že Hus z paměti lidí svou smrtí nevymizel, že jeho osud není řadě obyčejných lidí ani šlechtě lhostejný a smrt upálením není účinným zastrašením. Dokonce tyto texty dávají za pravdu koncilu, který se snažil, aby po Husovi nezbylo nic, co by případně mohlo být předmětem úcty.

Prokatolicky orientovaní autoři se o protestech české šlechty a o počínání pražského měšťanstva nezmiňují.

4.24 Souvislost věznění a smrti Jana Husa a Jeronýma Pražského

Ačkoli smrt Jana Husa (6. 7. 1415) a Jeronýma Pražského (30. 5. 1416) odděluje zhruba rok, najdou se autoři, kteří určité pasáže propojí. Umožňuje to podobnost osudů. Zajetí a věznění v Kostnici přesto, že každý z nich získal glejt císaře Zikmunda o zajištění bezpečnosti, snaha prokázat jim kacírství a přitlačit je k odvolání, zmanipulované slyšení, samotný kostnický sněm i smrt upálením.

Jeroným Pražský do Kostnice přijel 4. dubna 1415, vyslovil nesouhlas s uvězněním Husa, ale více než připevňování vyhlášek na kostnické kostely nemohl udělat.⁵⁴⁹ Brzy se začal obávat o svou bezpečnost a snažil se dostat do vlasti. Byl však zadržen v Hirschau u Sulzbachu a v poutech přiveden zpět do Kostnice (23. května). 30. května 1416 byl upálen na stejném místě jako Mistr Hus. Protože nebyl vysvěceným knězem, musel být odsouzen

⁵⁴⁸ Pavel Stránský: Český stát, str. 172-173.

⁵⁴⁹ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 164.

jako „úd univerzity“, která patřila k institucím duchovního charakteru.⁵⁵⁰ Jeroným sice wyclifovsko-husitské názory pod tíhou situace odvolá, ale záhy se k původnímu přesvědčení vrátí.

a) Petr z Mladoňovic oba příběhy odděluje, dokonce jsou odděleny i časem svého vzniku. Jeronýmův příběh sepisuje až na konci svého života. I způsob uvádění informací je odlišný. V Pašijích M. Jeronyma jsou nejprve dvě kapitoly věnovány životu Jeronýmovu. První ukazuje vzdělance, který měl podíl na vydání Kutnohorského dekretu, druhá zachycuje Jeronýma jako přítele Husa, který ho dobrovolně následuje v nebezpečí. Příběh Husův je sepsán chronologicky a začíná posledními dny věznění.

b) Richentalova kronika oba příběhy částečně propojí. Podle něj Jeroným přichází do Kostnice v dubnu nikým nepozná. Na dveře kostnického kostela sv. Štěpána připevní latinsky psaný list, ve kterém označuje učení Husa za správné, a hned z Kostnice odchází. Teprve po 6 dnech vyjde najevo, že Jeroným bydlel ve Svatopavlovské ulici v domě Gujtara. Zapomněl zde totiž svůj meč. V Českém lese je Jeroným zajat a odveden zpět do Kostnice, kde je uvězněn v pevnosti Gottlieben. I k němu chodí učenci a je zřejmé, že Jeroným je učenější než Hus. Nakonec učenci přivedli Husa i Jeronýma k tomu, že pochopili svůj omyl a odstoupili od herezí a vše odvolali. Na zvláštním zasedání se rozhodlo, že oba zůstanou v některém z klášterů ve Švábsku, který si vyberou, ale nesmí se už nikdy vrátit do Čech, pokud vlastní rukou napíší, že jejich učení bylo nepravdivé. To ale oba cítí jako ponížení a odmítnou.

Na podzim (7. září) 1415 přivedli na generální zasedání duchovních na sněmu Jeronýma, kterého předali světské spravedlnosti. Ludvík Bavor ho jako kacíře nechal také upálit⁵⁵¹. Jeronýma už nedoprovázelo tolik ozbrojenců ani lidí. Češi z Kostnice většinou už odjeli. Cestou na popraviště se i Jeroným modlil. Upálen byl na stejném místě jako Hus, ale protože byl statný a nosil dlouhý černý vous, žil déle než Hus a strašně křičel. I jeho popel byl vhozen do Rýna. Mnozí učenci ho litovali, protože byl učenější⁵⁵² než Mistr Hus, a přece musel přijít o tělo i duši.

⁵⁵⁰ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 173.

⁵⁵¹ Jeroným Pražský měl slyšení 11. 9. 1415 a před sněmem své i Husovo učení odsoudil, další slyšení proběhlo 23. 9. 1415 na 19. zasedání, kde Jeroným odsouzení potvrdil, teprve po několika měsících ho stáhl, za to byl postaven 23. 5. 1416 před soud a 30. 5. byl vyřčen rozsudek a vykonána poprava. Srov. František Šmahel: Život a dílo Jeronýma Pražského, Praha: Argo, 2010, str. 80-86.

⁵⁵² Jeroným měl titul magistra svobodných umění ze 4 univerzit (Paříž, Kolín, Heidelberg a Praha). Srov. tamtéž, str. 27-35.

c) Také Vavřinec z Březové soudy a popravu odděluje. Po těžké a dlouhé vazbě byl Jeroným doveden do katedrálního chrámu na zasedání koncilu, aby pod hrozbami smrti odvolal své učení a odsouhlasil upálení Husa jako spravedlivé. Jeroným vše odpřísáhl, protože se bál smrti, a další věznění bylo lehčí. Nakonec tuto přísahu vzal zpět, učení Husa a Wyclifa považuje za správné a Husa, kterého zná od mládí, popisuje jako čistého kazatele svatého evangelia. *A nakonec připojil, že všechny jeho hříchy nehryžou jeho svědomí tolik jako onen hřích, kterého se dopustil na zkázonosné stoličce, když v svém odvolání nespravedlivě mluvil proti onomu dobrému a svatému muži mistru Janu Husovi a jeho učení a zvláště když souhlasil s jeho nespravedlivým odsouzením.*⁵⁵³ Je upálen na stejném místě jako Hus, stejně potupně, se zničením všech ostatků vhozením do Rýna.

d) Piccolomini oba soudy a popravu spojí. Jana považuje za staršího a váženějšího, Jeronýma za učenějšího a výřečnějšího. *Oba snesli smrt s vyrovnanou myslí. Nikdo z filosofů prý nepodstoupil smrt tak statečně, jako tito snesli upálení.*⁵⁵⁴

Piccolomini katolické stanovisko k Husovi a husitství shrnuje již v předmluvě: Jan a Jeroným jsou odsouzeni *velikým koncilem v Kostnici k upálení, pykají a budou věčně pykat v pekle za poskvrnění pravé víry*⁵⁵⁵.

f) Kuthen zaznamenal, že o rok později, v sobotu o Božím stoupení roku 1416, je upálen i Jeroným Pražský, protože se nejvíce zastával Mistra Jana a neschvaloval nespravedlivý ortel. Přitížilo mu i to, že se u krále Václava zasadil o změnu poměru hlasů na univerzitě, tedy o opatření proti Němcům.

g) Hájek popisuje oba příběhy samostatně. Když Hus odjíždí do Kostnice, je Jeroným v Anglii. Když se Jeroným vrací do Prahy, je Hus uvězněn. Jeroným se obviňuje, že má na neštěstí Husa podíl, protože to on mu přivezl Wyclifovy knihy. V Kostnici je i on zatčen a při svém slyšení nejprve Husa odsoudí jako kacíře, při druhém ho obhájí a upálení považuje za nespravedlivé. Důvodem jsou výhrůžky, že pokud bude vystupovat proti *mistru Janovi, když do Čech přijede, že tě káží sami Čechové upáliti*⁵⁵⁶. Kostnickým sněmem je i on odsouzen k upálení. Hájek konstatuje, že se tak stalo v sobotu po slavnosti Nanebevzetí

⁵⁵³ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 30-31.

⁵⁵⁴ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 101.

⁵⁵⁵ Tamtéž, str. 5.

⁵⁵⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIIr.

Pána Krista. Více se vlastní popravou nezabývá. Jen shrne, že oba, Hus i Jeroným, zahynuli nikoli kvůli přijímání pod obojí, ale protože vystupovali proti papeži, který je podle nich roven jiným kněžím, a také díky politice Zikmunda.

h) Veleslavín popisuje oba příběhy zvlášť.

Jeroným Pražský v září 1415 své učení odvolal, distancoval se od knih Wyclifa a Husa a potvrdil, že upálení Husa bylo spravedlivé. Ačkoli rektor pražské univerzity a její mistři potvrzují, že Hus ani Jeroným nic bludného neučili a žili příkladný život, je v sobotu 23. května 1416 Mistr Jeroným předveden na kostnický sněm, aby se zpovídal ze 107 artikulí, které mu sněm připisoval jako mylné. 28. května byl Jeroným odsouzen na smrt a upálen na stejném místě, na kterém uhořel Hus.

ch) Dačický v Pamětech uvádí informace k letopočtu, smrt obou odděluje a poznamená, že Jeroným byl upálen na stejném sněmu, stejným soudem a na stejném místě jako Hus. Oba příběhy nespojuje. Jeroným, pražský rodák, člověk učený a výmluvný, je upálen proto, že se zastával Husa a jeho popravu nechtěl uznat za spravedlivou.

j) Komenský nepopisuje celou událost, uvádí sice data, ale vše obsáhne v jediné větě. *Tam jak ho římská sběh přijala a jak s ním nakládala, historie svědčí; jmenovitě že léta 1415, 6. dne července M. Jan Hus a 1416, 30. dne máje, M. Jeroným upálení jsou.*⁵⁵⁷

l) Letopisy obě popravu striktně oddělují, ačkoli ani jednu z nich nepopisují. Mistr Jeroným Pražský je v Kostnici upálen 30. května 1416, protože *chválil všechno, co mistr Jan Hus kázal a hlásal, a že řekl, že mistra Husa umučili bez viny a že si té smrti nezasloužil*⁵⁵⁸.

m) Florimond de Remond: *Přišel tam též Jarolím Pražský, člověk bez posvěcení, světský, který ale na druhý den potichmo odešel, plný chlouby, že v Konstanci na sněmě žádný nesměl proti němu jednati, však v Praze chycen, spátkem k sněmu přivezen byl.*⁵⁵⁹

Florimond stejně jako Richental spojí výsledky Husa i Jeronýma a jejich odvolání. *Oba tázání chybu vyznali, když pak k tomu vedení, aby vyznání a články svou rukou odvolané podepsali, aby do České země se poslati mohli, tvrdošíjně jeden tak, druhý jinák mnohým*

⁵⁵⁷ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 69.

⁵⁵⁸ Ze starých letopisů českých, str. 49.

⁵⁵⁹ Florimond de Remond: *Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah*, str. 41.

vymlouváním to neučinili.⁵⁶⁰ Pak už jsou příběhy opět rozděleny. Za odvolání podepsané vlastní rukou se Jeronýmovi dostalo opovržení od českých přívrženců Husa, proto celý zmatený a zkormoucený odvolání odvolal *a též té s Husem koruny mučedlnictví oučasten býti žádal*⁵⁶¹. Když přesvědčování nepomohlo, držel se sněm církevního práva a jednalo se s ním jako s kacířem. Stejně jako Hus byl upálen. Mnozí z přítomných plakali, protože byl mladší a učenější a ve smrti se modlil k Panně Marii a zpíval o svatých.

V závěru opět události popíše najednou, protože se dějí obdobně. *Po spálení jak Husa, tak Jarolíma, všechny ostatkové až do popele zešly i popel sebrán, do řeky Rejna vsypán, aby z toho učedníci jako svatý ostatky do Čech nepřinesli. Krajani nicméně toho místa zem vykopali a těch zlých dvou apoštolův památku mučedlnickou s vši uctivostí do vlasti přivezli.*⁵⁶²

Shrnutí

Ačkoli osud Jeronýma do obrazu Jana Husa tak úplně nepatří, nedají se podle zápisů některých textů striktně oddělit. Jeronýmův život je ale s Husem propojen přátelstvím, stejnou vírou i smrtí. Smrt Jeronýma, který byl ve své době uznávaným učencem, potvrzuje pravdivost Husova přesvědčení.

Částečně, po dobu věznění, příběhy Husa a Jeronýma spojí Richental, Piccolomini a Remond. Tři cizinci, kteří osud českých mučedníků neprožívají nijak osobně a berou oba jen jako kacíře.

To, co posouvá obraz Husův, je poznámka o odvolání učení. Richental i Remond uvádějí, že oba, Hus i Jeroným, poznali svůj omyl a učení odvolali. Ve chvíli, kdy měli svá odvolání stvrdit podpisem, aby se odeslala do Čech, změnili stanovisko.

Vavřinec z Březové, stejně jako Hájek, se zabývá tím, že Jeroným své učení odvolal z donucení a pod hrozbou smrti.

Hus i Jeroným jsou letití přátelé. Hus je knězem, Jeroným studoval na několika univerzitách a je vzdělanější (Richental, Piccolomini, Remond). Jeronýmův příběh je o to dojemnější, že Jeroným do Kostnice jede dobrovolně, až tady pod tlakem okolností a pochopení marnosti jakéhokoli počínání se snaží vrátit (Mladoňovic, Richental, Remond).

Přestože Jeroným není kněz, rozhoduje o něm stejný koncil jako o Husovi. Jeroným je upálen na stejném místě a popel je stejně jako u Husa vhozen do Rýna (Mladoňovic, Richental, Vavřinec z Březové, Piccolomini, Dačický, Veleslavín, Remond).

⁵⁶⁰ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zřůstu a pádu vejtah, str. 41.

⁵⁶¹ Tamtéž, str. 47.

⁵⁶² Tamtéž, str. 49.

Jako hlavní důvod pro upálení Jeronýma vidí někteří autoři to, že se Jeroným Husa zastával a jeho popravu nechtěl uznat za správnou (Mladoňovic, Vavřinec, Dačický, Kuthen, Hájek, Letopisy). Kuthen se zmíní i o tom, že Jeronýmovi přitížilo, že se zasadil i o změnu poměru hlasů na univerzitě v Praze. Florimond de Remond poznamená, že přestože byl sebrán popel obou mistrů a vhozen do Rýna, přece krajané vykopali alespoň zem, aby ji převezli do vlasti, kde se stala památkou na mučednickou smrt. Své konstatování ale devalvuje tím, že jde o památku na dva zlé apoštoly.

Některé prameny o Jeronýmovi mlčí (Stránský, Bydžovský).

4.25 Události po upálení (osud ostatků, postoj Čechů)

Zacházení s ostatky je nejbližší událostí po popravě. Kostnický sněm zcela správně vyhodnotil, že Češi by z ostatků udělali předmět úcty, proto vše nechal spálit a popel i s hlínou, na které byla hranice, vhodit do Rýna. „Kromě názoru, že upálení zabránil Husovu zmrtvýchvstání, sdíleli jeho soudci asi i naivní představu, že ničí všechny podstatné stopy po jednom českém kacíři.“⁵⁶³

Pozdější události popisují jen někteří z autorů. Zmiňují se např. o procesí za obnovení církve, o předvolání rytíře Jindřicha Lacemboka, o smrti Jana Krávy a dalších.

22. 2. 1418 potvrzuje papež Martin V., který byl jako kardinál Colonna prvním soudcem Husa u papežského soudu, ortel nad Husem, považuje ho za spravedlivý a plně odpovídající právu. Sám do konce svého života zůstává neoblomným odpůrcem českého kacířství a je také tím, kdo potvrzuje křížové výpravy do Čech.⁵⁶⁴

a) Petr z Mladoňovic popisuje podrobně likvidaci všech Husových věcí. *A zatiem kat tu rúcho jeho držíeše a Klemuov syn, zvěděv, že to jest sukně Mistrova, kázal mu ji se vším, co tu jiného bylo jeho, i s sukní a s pasem, v oheň vrci a řka: „Čechové by to za svátost jměli a ctíli.“, a katovi to slíbil zaplatiti.*⁵⁶⁵

b) Ulrich Richental popisuje organizaci velkého procesí, které se poprvé konalo v neděli 9. července 1415⁵⁶⁶ a mělo se opakovat každou neděli⁵⁶⁷, pokud se Zikmund nevrátí

⁵⁶³ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 169.

⁵⁶⁴ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 94.

⁵⁶⁵ Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa, str. 1.

⁵⁶⁶ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 184 (ve skutečnosti muselo být 7. července, pokud to mělo připadnout na neděli).

⁵⁶⁷ Podle rozhodnutí ze 17. zasedání 15. července 1415.

do Kostnice. Procesí pro blaho církve se mělo opakovat tak dlouho, dokud Zikmund nevymůže od papeže Benedikta XIII. dobrovolné odstoupení, což se nepovedlo. Nakonec byl tento papež v Kostnici sesazen⁵⁶⁸. Každý účastník procesí byl odměněn velkými odpustky, proti kterým principiálně už v Praze marně horlil Hus.

Na zasedání kongregace (1. července 1416) v kostele bosých mnichů byl předvolán také rytíř Jindřich z Chlumu, řečený Lacembok, který Husa doprovázel z Čech do Kostnice. Byl obviněn z toho, že načichl kacířským učením Husovým. Pan Jindřich ale před celým koncilem odpřisáhl, že Husovo učení bylo kacířské a Hus i Jeroným byli upáleni po právu. Toto vyznání musel napsat a dopravit do Čech.

4. září na dalším ze zasedání přednesl Michael de Causis žalobu na 424 vznešených lidí z Čech, na které byla uvalena klatba pro husitskou víru. Jmenování do funkce byli i ti, kteří měli vést proces proti nově obviněným.

c) Vavřinec z Březové

*A po jeho upálení, aby po něm nezůstaly na zemi ostatky, byl i jeho popel na potupu Čechů vhozen do řeky Rýna, blízko tam tekoucí.*⁵⁶⁹ Jakmile se o události dozví v Čechách, z velké části to národ sjednotí a šlechta posílá do Kostnice stížný list ověšený pečeti. Rozšiřuje se přijímání pod obojí, až je roku 1416 vyhlášen nad Prahou nový interdik. Protože ho uposlechnou jen katoličtí kněží, vede to ve skutečnosti k růstu následovníků Husa.

V roce 1418 byl kostnický sněm ukončen volbou papeže Martina V. V Čechách roste reformovaná víra šířená přívrženci Jana Husa, nazývanými i viklefovci či husité. V roce 1419 se pro ně důležitým místem shromáždění stává hora Tábor poblíž Bechyně. Král Václav stojí mezi dvěma stranami a situace se postupně vyostřuje (defenestrace, spálení kartuziánského kláštera a shození jeho mnichů z mostu, protože souhlasili s upálením Husa, zničení náhrobku mistra Albíka, katolického probošta na Vyšehradě...).

Vavřinec se zmiňuje i o upálení Jana Krávy z Prahy 15. března 1419 ve Vratislavi. Papežský legát Ferdinand s biskupy a dalšími preláty ho nechal odsoudit, protože neschvaloval spravedlivé odsouzení Husa a Jeronýma. V této době byla také ve Vratislavi vyhlášena křížová výprava proti Čechům.

⁵⁶⁸ Koncil papeže Benedikta XIII. sesadil 26. července 1417, in: Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 174.

⁵⁶⁹ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 26.

d) Na rozdíl od Richentalu poukazuje Piccolomini na to, že si Husovi a Jeronýmovi žáci vzali prst z toho místa, kde stála hranice, a přinesli ji jako svátost s sebou do vlasti. Jan i Jeroným se v Čechách těšili úctě jako mučedníci.⁵⁷⁰

Tady se autor zdrží pejorativního dehonestujícího tónu. Zdůrazňuje, že památka zesnulých se slaví každoročně a že si Češi na králi vynutí některé kostely, aby mohli kázat svobodně. To jim ale nestačí. Do základů vypálí dominikánský klášter v Klatovech, který se stal prvním zničeným v husitských válkách.

g) Podle Hájka nastává v Čechách zmatek. Jedni Husa oplakávají, druhí ho považují za kacíře. Nikdo pořádně neví, proč byl upálen. Obecně se soudí, že kvůli přijímání pod obojí, o kterém jen mluvil, ačkoli ten, kdo ho v Praze praktikoval jako první, byl Zikmund Řepanský. *V městech pražských dály se veliké různice a svárové a přitom i rozličný tajný mordové, neb někteří mistra Jana z Husince chválili a někteří haněli. Některé pak o mistra Jeronýma vády mívali, neb jedni pravili, že on chvály zasloužil, protože jest artikule Viklefovy najprvé do Prahy přinesl, a druhí pravili, že jest byl v Konstanci mistru Janovi na odpor a pravil, že mistr Jan bludy kázal, aby se nebál v Čechách upálení, že by byl do konce všeho pro zachování života odvolal. [...] někteří více chválili kněze Zikmunda Řepanského, kterýž skutečně přijímati pod dvojím způsobem lidu kázal a on první z kalichu rozdával. Jiní opět pravili, že ten kněz Řepanský všetečnost učinil, poněvadž mistr Jan ani mistr Jeroným o tom v Konstanci žádné zmínky neučinili ani v Praze, a tak mnoho rozličných rozepří bylo, že se lidé prostější nevěděli, na čem postaviti.*⁵⁷¹

Čeněk a Oldřich z Rožmberka svolali všechny kněze svého panství na Krumlov a kněz Jan, řečený Biskupec, oznámil, že všickni farářové i kněží, jenž jsou na zboží jich, podávali lidu obecnému svátosti velebné pod dvojím způsobem, a ty všechny artikule, kteréž držal Viklef a mistr Jan z Husince proti papeži⁵⁷². V Brně se podávání pod obojí rozšíří v roce 1417.

Stejně jako Vavřinec z Březové uvádí Hájek příběh Jana Kráasy, který jel z Prahy do Vratislavi. *Jan Krása příjmím Věnečník chodě po městech, rozsíval artikule a bludy Viklefovy a haněje koncilium Konstanské, také i císaře, a to v tom, že by mistru Janovi z Husince glejtu nedržal, ale dav mu glejt, kázal jej upáliti.*⁵⁷³ Císař Zikmund, který je v té době také ve Vratislavi, se to dozví a nechá Krásu uvěznit, aby nepobuřoval. Ten ale trvá na svém, a tak ho nechá císař usmýkat koňmi a potom upálit.

⁵⁷⁰ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 101.

⁵⁷¹ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List CCCLXXIIIr – List CCCLXXIIIv.

⁵⁷² Tamtéž, List CCCLXXIIIv.

⁵⁷³ Tamtéž, List. CCCLXXVIIv.

Po vypuknutí válek někteří dokonce proklínají Husa a Jeronýma, *aby u věčném ohni navěky hořeli*⁵⁷⁴, protože jimi všechny nepokoje začaly.

h) Veleslavín se událostmi po upálení zabývá podrobně. Popisuje, že koncil 26. července 1415 zaslal do Čech zprávu o tom, co se stalo, a varuje před dalším kacířstvím. *Zbor konstancký, již po upálení M. Jana z Husince, psaní učinil k stavům Království českého i k kněžstvu, pod pečetěmi visutými čtyř národů, Vlašského, Franského, Německého a Englického, odesílaje jim ortel odsouzení M. Jana Viglefa a M. Jana Husi a žádaje, aby učení jejich, jakožto kacířův odsouzených, v Království českém a na svých gruntech rozsívati ani kázati nedopouštěli.*⁵⁷⁵ Pro nespravedlivé odsouzení Husa jsou popraveni i další, např. v Olomouci jsou upáleni dva kacíři, jeden se jmenoval Jan Žák, v březnu 1420 byl ve Vratislavi na rozkaz krále Zikmunda usmýkán koňmi Jan Krása, měšťan Nového Města pražského. Další odsouzený, Mikuláš, student z Betléma, odvolal své přesvědčení ve chvíli, kdy byl přivázán za nohy ke koni.

17. března 1420 papežský legát oznamuje křížovou výpravu, vyhlášenou papežem Martinem V. proti Čechům, kteří se chovají kacířsky. Papež posílá i další list, v roce 1428 žádá, aby Češi od bludného učení Wyclifa a Husa odstoupili a navrátili se k poslušnosti svaté katolické církve.

K roku 1585 Veleslavín vysvětluje, že historie odsouzení a upálení, kterou sepsal Petr z Mladoňovic, očitý svědek a písař pana Václava z Leštna, se každého roku čte v kostelech. *Někteří němečtí kronikáři na tento den (6. 7.) kladou narození M. Jana Husa, z toho, že ten den Čechové světí. Upálení pak jeho 8. dne července.*⁵⁷⁶

ch) Dačický zachytí dobu od událostí již vzdálenou. Z poznámky k roku 1551 je zřejmé, že se obecně uctívá den památky Mistra Jana, ale roku 1584 Petr Kodiceus ze svého kalendáře památku Husa a Jeronýma vypustil, což vyvolá výsměch a odpor.

j) Také Komenský je obšírný. Popisuje doporučení papeže Martina V., zvoleného kostnickým sněmem, o potřebě v Čechách odvolat bludy Wyclifa a Husa (1418). Roku 1420 papež z Florencie nad Čechami vyslovuje klatbu a chystá křížovou výpravu. *Léta 1420 v Florencii klátbu na ně vydal a císaře, krále, knížata, margrabata, hrabata, pány, hejtmany, města i obce proti nim k vojně struboval, prose, aby pro rány Kristovy a pro vlastní své*

⁵⁷⁴ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List. CCCLXXXIIIr.

⁵⁷⁵ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 403.

⁵⁷⁶ Tamtéž, str. 369.

*spasení, spolčice se vespolek, na Čechy udeřili a ten svatokrádežný a zlořečený národ dokonale vyhladili. Kdež i každému nejbezbožnějšímu člověku, kdož by jen jednoho Čecha zabil, všech jeho hříchů dokonalé odpuštění slibováno*⁵⁷⁷.

Komenský připomíná ještě, že byli i další, kteří zaplatili životem za zastávání se Husa. Např. Jan Krása, který byl za obchodem ve Vratislavi právě v době, kdy zde pobýval i Zikmund a papežský legát Fernandus. Za své názory o Husovi a o podávání pod obojí byl Krása uvězněn.

Hus se stává vzorem pro vytvoření reformních společenství i způsobu života, je obnovena Betlémská kaple. Ve jménu Husa dochází k válce, ale i zanedbávání některých bodů Husova učení. Dále se Komenský zabývá evangelickými církvemi, které na základě Husových názorů o návratu k prvotní církvi vznikají a které uznává až Rudolfův majestát.

k) Stránský se zmiňuje o listu, který byl zaslán z Čech koncilu a císaři Zikmundovi a žádá zadostiučinění za smrt Husa, nespravedlivě popraveného, což je potupou pro celý národ. Dále píše: *...a když biskup litomyšlský Jan, vojensky vyzbrojený a opatřený krvavými rozkazy (roku 1417) od koncilu, neustával štvát k jejich vyhubení Michalce, Škopka, Koldice, Šternberka a některé jiné z mocnějších pánů, rozhodli se, že je nutno vymáhat na protivnících nápravu železem a hájit staré svobody náboženství, v kterém Hus obnovil učení předků. Začali od chrámů Páně, usoudivše, že je ze všeho přední povinností, získat je zpět od uchvatitelů, kteří je jejich druhům ve víře násilím vyrvali...*⁵⁷⁸ Násilí obou stran se řeší u českého trůnu. A když král Václav zemře, královna Žofie se opevní na Hradě a němečtí vojáci za vedení Čenka z Vartenberka vyloupí a vypálí Menší Město (1420). Císař Zikmund i papež Martin zesilují tlak na to, aby se poměry v Čechách uklidnily, až dojde k hájení náboženství ozbrojenou mocí. *Vzplanula tedy o zemi i víru velmi zhoubná válka, žalostná i pro sousedy na všech stranách, kterou vedli Čechové proti císaři Zikmundovi, válka, která byla pro tohoto stejně neslavná, jako získala oněm nesmrtelnou pověst, a která se mohla tišit teprve po čtrnácti letech oním kadmovským bojem Čechů s Čechy a úskoky zchytralé moudrosti koncilu basilejského.*⁵⁷⁹

l) Letopisy dokončují Husův příběh listem kostnického sněmu z 23. července 1415, který je určený kněžím z panského stavu a všem šlechtěným a slovutným pánům a panošům Království českého a je opatřený pečeti čtyř národů. List prohlašuje učení Wyclifa a Husa

⁵⁷⁷ Jan Amos Komenský: Historie o těžkých protivenstvích církve české, str. 70.

⁵⁷⁸ Pavel Stránský: Český stát, str. 173.

⁵⁷⁹ Tamtéž, str. 174.

za kacírské a bludné, a aby tedy takové lidi a jejich učení nepřipouštěli v Království českém, ale aby je hubili za všech sil⁵⁸⁰. Zprávy o odsouzení Husa a kacírské artikule jsou z Kostnice zaslány nejen do Čech, ale i do Polska a dalších míst.

18. června 1415 (v úterý) jsou čteny artikule proti učení a osobě Jana Husa na kostnickém sněmu. Zhruba v tuto dobu jsou v Olomouci upáleni dva kacíři, kteří vyznávali učení Husa a Jeronýma.

Protože Jan Hus kázal, že kněz by neměl mít majetek, dochází v roce 1416 ve jménu Husa k loupení. Dokonce, jak je zde uvedeno, král Václav sám dovolil, aby panoš Racek Kobyla z Kutné Hory obral kněze o klenoty a stříbro. Havíři Racka rozsekají na kusy a nahází ho do jámy. Z jiskry se rozhoří plamen.

m) Florimond de Remond

Když se v Čechách dozvěděli o smrti Husa, zavládl smutek, ačkoli nikdo nepochyboval, že se Hus dostal rovnou do nebe. Ženy chodily zahalené do smutku. *Mnohé kvílení jejich zármutek prozrazoval. A nobrž i žena nějaká knihu o jeho zastání vydala.*⁵⁸¹

Byla založena nová církev, jejíž vyznavači považovali Wyclifa a Husa za své pravé otce. Říkají o nich, že jsou dvě olivy, které pro skázu Antikrista na poručení Páně vyrostly⁵⁸².

Každému je zřejmé, že Wyclif byl podle těchto novátorů modloslužebník,⁵⁸³ a přece ho vyhlásili jako apoštola k napravení církve. Luther i Melancton Wyclifem pohrdali, tvrdili, že jeho knihy jsou plné chyb a neřádu. O Husovi v Čechách tvrdili, že církev očistil od jedu návratem k evangeliu, modlí se za něj a mše za něj slouží. *Svobodní Čechové, urození Moravané, od pravé a staré víry odpadlci, aby smrt Husa a Jarolíma pomstili, zapřísáhli se učení a článkův jejich do poslední krůpěje krve hájiti a držet.*⁵⁸⁴

Protože král Václav jako drahý Sardanapál v rozkošech se válel, víc o kuchyni než o obecné dobré starost veda⁵⁸⁵, rozmáhala se smělost kacírů, rostl počet husitů. Do města Tábor odešlo asi 30 tisíc lidí a na třech stech stolech svátost oltářní slavili. To probudilo krále Václava ze snu a začal se bát o svou korunu. Ale kazatelé uklidňovali lid. *Ačkoliv opilství a nestřídmosti oddanýho a ničemnýho krále nad námi panovati skušujeme, jestli ale na jiné knížata spomeneme, není ho, který by našeho převyšoval. On jest ozdoba všech králův, tichým*

⁵⁸⁰ Ze starých letopisů českých, str. 48.

⁵⁸¹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zřůstu a pádu vejtah, str. 49.

⁵⁸² Tamtéž, str. 51.

⁵⁸³ Wyclif byl horlivý vyznavač Panny Marie, věřil, že bez ní nelze dosáhnout žádné odměny ani spasení. Viz: tamtéž, str. 52.

⁵⁸⁴ Tamtéž, str. 58.

⁵⁸⁵ Tamtéž, str. 56.

*dobrý, nás milující a přející. Nebo za jeho panování, kdo se osmělí do nás se dát? Jeho dobrotou dle vůle naší žijeme. Jestli v víře nesmejší to, co my, alespoň našemu způsobu nepřekáží a jiným nedá nám škoditi.[...] Jeho lenivost jest naše odpočinutí a obrana.*⁵⁸⁶

Od krále chtěli více chrámů přepustit pro svou víru a jejich nároky rostly. Po smrti Václava (1419) sílil nepořádek a zmatení a vzbouření. *Zboží vydrancovali, kostely svatokrádežně obloupili, oltáře zneřádili, svaté ostatky obrazy šlapali, pálili!*⁵⁸⁷

Shrnutí

Nejrůznějších událostí, které různě silně souvisejí s Husem a jeho smrtí, je v textech nepřeberné množství. Nejčastěji je zmiňováno zničení ostatků (Mladoňovic, Richental, Vavřinec z Březové, Piccolomini, Heremita). O pohnání Jindřicha z Chlumu před kostnický sněm se zmiňuje jen Richental. Ačkoli se Jindřich distancuje od Husova učení, je zřejmé, že strach ze šíření wyclifovsko-husovských názorů je na kostnickém sněmu silný. Richental jako jediný uvádí žalobu pro kacířství podanou Michaellem de Causis na 424 vznešených lidí z Čech. Má přístup k dalším informacím proto, že je obyvatelem z Kostnice a neodjel z ní, jako většina průvodců Husa.

Veleslavín a Letopisy se nejprve zmiňují o zprávě koncilu zaslané do Čech a později o varování před kacířstvím. Naopak Vavřinec z Březové nebo Stránský zmiňují stížný list ověřený pečeti českých pánů, kteří si stěžují na postup koncilu a odsouzení Husa.

Většina autorů si všímá proměňujících se poměrů v Čechách. Piccolomini a Hájek se dotýkají šíření přijímání pod obojí po celých Čechách i na Moravě. Roste brutalita na obou stranách. Za kritiku církve vzhledem k nespravedlivé smrti Jana Husa je odsouzen Jan Krása ve Vratislavi. Píše o tom Vavřinec z Březové, Hájek, Veleslavín i Komenský. Podle Hájka odsoudil Krásu přímo Zikmund, ne představitel katolické církve, podle Vavřince byl soudcem papežský legát Ferdinand. Veleslavín a Letopisy zaznamenávají i další popravy za nespravedlivé odsouzení Husa v Olomouci. Také druhá strana začíná mít na rukou krev. Vypálení kartuziánského kláštera v Klatovech a shození mnichů z mostu, protože souhlasili s upálením Husa, zmiňuje Vavřinec z Březové i Piccolomini. Letopisy se zabývají loupením, které se v Čechách rozmáhá i s požehnáním krále (Kutná Hora). Poměry v Čechách se po smrti krále Václava zhoršují natolik, že se rozhoří ve válku, která trvá čtrnáct let (Komenský i Stránský). Nástup husitství i s odchodem na horu Tábor zachytil Remond. Veleslavín i Komenský informují o křížové výpravě vyhlášené papežem Martinem V. proti kacířství

⁵⁸⁶ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrást a pádu vejtah, str. 57-58.

⁵⁸⁷ Tamtéž, str. 59.

v Čechách. Remond prokazuje i dobrou znalost Bible⁵⁸⁸, když Husa a Jeronýma přirovnává ke dvěma olivám⁵⁸⁹, které vyrostly na poručení Pána pro zkázu Antikrista.

Veleslavín také doporučuje historii odsouzení a upálení Husa, kterou sepsal Petr z Mladoňovic a která se stává slavnou. Každoročně se čte v kostelech, připomíná se utrpení Husa a jeho boj za pravdu.

Ani jedna ze stran si události po smrti Husa neidealizuje a nevyužívá je jako součást Husova příběhu. Ačkoli mezi zmiňovanými zastánci Husa je viditelný rozdíl, stížnost českých pánů, uváděná např. Vavřincem z Březové, poukazuje na pocit nespravedlnosti vyvolaný upálením v Čechách i na množství přívrženců nejen z nejnižší společenské vrstvy, ale i z té vyšší, dokonce z řad šlechty. Také Remond uvádí knihu, která se zastává Husa. Vydala ji v Čechách nějaká žena. To už je ovšem devalvující, neboť je to žena, která nestojí ani za vyhledání jména. Navíc v té době ženy nebyly učené a dokonce podle Bible (sv. Pavel) měly ve shromáždění mlčet. Proto obranu Husa nějakou ženou není možné brát vážně.

4.26 Úloha Zikmunda

Obě strany, prohusitská a protihusitská, se shodují, že porušením glejtu císař Zikmund v očích Čechů a Moravanů ztratil důvěryhodnost. Nikdo se ale nepozastavuje nad tím, proč Zikmundovi na projednávání Husova (a Jeronýmova) případu právě na koncilu tolik záleží. Z pohledu současnosti se to zdá jednoznačné. Potřeba udržet sněm na místě, aby se vyřešilo schizma a byl zvolen jediný papež. Hus sám se ke glejtu vyslovil různým způsobem. V jednom dopise Zikmundovi za glejt děkuje a vidí ho jako podporu, v jiném Zikmunda obviňuje, že jde o podvod: *Sigismundus omnia dolose egit.*⁵⁹⁰ Sám Zikmund je uvězněním Husa zaskočen a hrozí, že dá vylomit dveře a Husa propustí, narazí však na silný odpor koncilu, proto navzdory všem předpisům o procesech proti kacířům vymůže alespoň Husovi tři veřejná slyšení. Už na tom prvním mohl být přečten rozsudek, který vycházel ze Žalmu 50, 16–21, kde je výtky, že hříšník ústy zachovává příkazy Boží, ale porušuje je činy. Zikmund byl včas upozorněn a zabránil odsouzení, aby Hus mohl odpovídat při dalším slyšení.⁵⁹¹ Také poslední den Husova života poslal do vězení delegaci svých vysokých zástupců, čtyři biskupy a šlechtice z Husova doprovodu, kteří měli Husa přimět k odvolání. Hus tato slyšení

⁵⁸⁸ Zachariáš 4,3 – dva pomazaní Páně, Apokalypsa 11, 4 in: Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenická rada církví v ČSSR, 1989.

⁵⁸⁹ metafora s olivami je patrně oblíbená, neboť se vyskytuje v Kosmově i Pulkavově kronice, ale v jiném smyslu (zlatými olivami jsou zde míněni Vojtěch a Václav)

⁵⁹⁰ Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 100.

⁵⁹¹ Srov. tamtéž, str. 99.

nepovažoval za skutečná slyšení a věří, že si Zikmund přečte odpovědi na Wyclifovy články, které ve vězení vypracoval, a že bude moci kázat v přítomnosti Zikmunda. Protože Hus odmítá všechny vstřícné kroky brát na vědomí (možnost slyšení, návštěvy ve vězení a rady okolí, zmírnění textu k odvolání, který snížil i počet článků ze 42 nejprve na 39 a potom dokonce na 30⁵⁹²), pohorší Zikmunda do té míry, že doporučí kardinálům, aby jednali podle práva, a sám pohrozí, že nebude hájit žádného kacíře a že spíše sám podpálí jeho hranici.⁵⁹³

b) Richental se zmiňuje o tom, že Zikmund pocítuje odpovědnost a snaží se orodovat ve prospěch Husa. *Ako tam bol zatvorený, tak by mu bol náš pán kráľ rád pomohol, lebo sa možno aj obával hnevu svojho brata i toho, že stratí priazeň Čechov. Podľa neho by bolo veľmi nečestné, ak by takto porušil glejt.*⁵⁹⁴

d) Piccolomini uvádí, že Češi v císaři Zikmundovi vidí někoho, kdo radil Jana i Jeronýma pozvat na kostnický koncil, protože je považoval za vůdce lidu a přední zastávce kacírství, kteří jsou učenější než jiní. *Dal jako zástavu řádu německých rytířů Starou marku a Braniborskou zcizil Koruně české, Jana s Jeronýmem nejen dovolil v Kostnici upálit, ale také se sám o to postaral; všemi prostředky napadá zásady víry, kterých se oni drží.*⁵⁹⁵ Proto mu nedůvěřují, rozesílají po celém království listy, aby nikdo nepovoloval Zikmundovi přístup, protože je nepřitelem dalmatského jazyka a nemá jinou starost než zničit království. Nepřítel dalmatského jazyka je nárazka na staroslovanský jazyk a písmo Velké Moravy, které přináší Konstantin a Metoděj, kteří tu nejen šíří křesťanství, ale překládají křesťanské knihy do srozumitelné podoby, ale také na slovanské mnichy, které z Dalmácie povolal Karel IV. do Emauz. Cílem je užívání domácího jazyka v liturgii, což praktikovali hlaholáši i husité.

g) Hájek ve své kronice na několika místech zdůrazní, že Zikmunda, který se chce stát českým králem, vedly osobní zájmy. Na shromáždění v Čáslavi roku 1421 jsou uherskému králi Zikmundovi předloženy artikule, které vysvětlují, proč právě jeho Čechové nechtějí za českého krále. Mezi jiným mu vyčítají, že ač opatřil Jana Husa glejtem, který mu zaručoval bezpečí, dopustil jeho upálení. *Někteří se pak toho domnívali, že císař Zikmund proti Václavovi, králi českému, bratru svému, máje velikú nechuť, i chtěje jej o Království české*

⁵⁹² Srov. Jiří Kejř: Jan Hus známý i neznámý, str. 96.

⁵⁹³ Srov. tamtéž, str. 99.

⁵⁹⁴ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 178.

⁵⁹⁵ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 114.

*připraviti, kázal tyto muže pod svým glejtem o hrdlo připraviti, aby tudy bratra proti sobě vzbudil a zbera Uhry a Charváty, aby táhl vojensky do Čech a jej z toho království vyhnal.*⁵⁹⁶

h) U Veleslavína zdánlivě není úloha císaře Zikmunda řešena. Z uvedených poznámek (Zikmund má proslov po podivném slyšení Husa, který se mohl vyjádřit jen ke 39 bodům vytrženým z textu a označeným za kacírské⁵⁹⁷; na rozkaz Zikmunda je popraven Jan Krása⁵⁹⁸.) vychází Zikmund jako negativní postava. Ačkoli na něj autor nedští síru, tyto narážky jen jitrí povědomí, které je veskrze negativní.

ch) Dačický je toho názoru, že odsouzení a upálení Husa se stalo pod glejtem Zikmunda, který byl sám osobně na sněmu přítomen.

k) Stránský

*Avšak unáhlenost rozsudku, psaného krví, třebaže oloupila Husa o život, přece svým původcům a celé jejich straně neprospěla, ba spíše mnohonásobně uškodila. Husovi stoupenci, jsouce pobouřeni tak ukrutným umučením bezbranného muže a brzy nato (r. 1415) listem národ tupícím, jenž byl z Kostnice přinesen, na sjezdu všech stavů Čech i Moravy v Praze dlouho o věci uvažovali a usoudili, že v odsouzení osoby svého učitele byl cejchován celý český národ potupným cejchem kacírství a uražen křivdou, jíž nelze snést. Vytkli tudíž křivdu jak posvátné oné soudní stolici koncilu, tak císaři Zikmundovi a žádali, aby se jim prostředky mírovými dostalo zadostiučinění za Husa, proti právu a spravedlnosti zahubeného, i za potupu kacírství, vpálenou celému národu.*⁵⁹⁹ *List jejich nepokládal ani koncil ani císař za hodný odpovědi.*⁶⁰⁰

l) V Letopisech je Zikmund tím, kdo poskytl Husovi glejt, smlouvu o bezpečném odchodu i návratu z Kostnice, ale sám ho nedodrží tím, že Husa vydá jako kacíře. Jeho bratr, Václav IV., sice Husa varoval, ale přesto je smrt Husa považována za potupu celé Koruny české.

m) Florimond připouští, že pozdější Husovi příznivci právě za nedodržení Listu bezpečnosti, který měl Husa chránit podle nich i proti katolické církvi, císaře Zikmunda

⁵⁹⁶ Václav Hájek z Libočan: Kronika česká, List. CCCLXXIIr.

⁵⁹⁷ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 312.

⁵⁹⁸ Tamtéž, str. 147.

⁵⁹⁹ Pavel Stránský: Český stát, str. 173.

⁶⁰⁰ Tamtéž, str. 173.

obviňují. Dodává ale, že *darma císař i sněm otcův se viní ukrutností z odsouzení Husa a jeho usmrcení, raděj ten má se za ukrutnýho držet, který moc a právo máje, k trestání zlého prohlíží a zlém svém svědomím i příkladem cestu bezbožnosti ukazuje, rozšiřuje.*⁶⁰¹

Shrnutí

Císař Zikmund v obecné paměti národa zůstává jako někdo, kdo nedodržel slovo a má na svědomí Mistra Jana Husa. Nejvíce se mu vytýká nedodržená záruka bezpečnosti, uvěznění Husa a jeho odsouzení. Přesto je poukazováno i na Zikmundovu snahu pomoci (Richental), nebo alespoň vymoci slyšení. Piccolomini si všímá toho, že Češi Zikmundovi od události s Husem nedůvěřují a vidí v něm úhlavního nepřítele. Hájek ho vidí jako intrikána, který tahá za politické provázky dokonce proti svému bratrovi, navíc přidává, že ještě v roce 1421 ho právě za zradu Husa nechtějí mít za českého krále. V Letopisech je Zikmund obviňován z intrik proti králi Václavovi a ve smrti Husa, za kterou může právě Zikmund, je spatřována potupa celého národa (podobně to vnímá i Stránský).

Obecně rozšířený český negativní postoj k Zikmundovi je výsledkem zjednodušení, které nebere na zřetel i další okolnosti (postoj církve, hierarchii ve společnosti, soudobé právo, ustálené způsoby zacházení s kacíři apod.) a viníka pojmenuje, ačkoli Zikmund ani jako císař nemohl některé z událostí ovlivnit ani zvrátit.

4.27 Neobvyklé přírodní úkazy

Přírodní úkazy bývají dokladem něčeho mimořádného, tajemného spojení přírody či dokonce Boha s danou událostí. Zaznamenání takových jevů by mohlo být později využito v legendách a dokonce k případnému blahořečení či svatořečení, protože by mohlo být pochopeno jako zázrak.

c) Vavřinec z Březové se zmiňuje o úplném zatmění slunce, k němuž došlo 7. června v jednu hodinu. *Stalo se to na znamení, že se zatmělo slunce spravedlnosti Kristus v srdcích mnohých prelátů, kteří dychtili po smrti mistra Jana Husa, aby ho koncil co nejdříve poslal na smrt.*⁶⁰²

⁶⁰¹ Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacířství počátku, zrádu a pádu vejtah, str. 46.

⁶⁰² Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 25–26.

f) Kuthen konstatuje, že po smrti Jeronýma v sobotu před svatým Matějem spadl krvavý déšť na sníh.⁶⁰³

h) Veleslavín k datu 7. června 1415 uvádí: *zatmělo se slunce na 24. stupni znamení kozorožce, tak velice a hrozně, že po vší zemi tma byla, jako v soumrak večerní, hvězdy na nebi jako v noci spatříny a ptáci strachem dolů na zem padali. V kostele konstantském mše sloužiti bez světla nemohli. Však taková tma brzo pominula, co by člověk za hony, aneb málo něco více ujíti mohl.*⁶⁰⁴

Další neobvyklé přírodní jevy jsou zaznamenány k výročí smrti Jana Husa. K datu 6. 7. 1532 se uvádí, že město Tábor vyhořelo i s kostelem, krom 61 domů, rathaus obhájeno. Shořelo domů 366.⁶⁰⁵

V roce 1477 na den Jana Husa přišly přívalové deště a nastala velká škoda na úrodě obilí a vína.

l) Letopisy popisují velké zatmění slunce 7. června 1415 v 11 hodin, při kterém nebylo bez osvětlení možné sloužit mši ... a to na znamení toho, že Kristus, slunce spravedlnosti, zastřen byl v srdcích všech prelátů, kteří se nemohli dočkat smrti mistra Jana Husa.⁶⁰⁶

6. července 1492, vlastně bychom měli říkat v den upálení mistra Jana Husa, strhla se v Praze a v okolí kolem jedné hodiny odpoledne silná bouřka s deštěm, která poškodila mnoho střech...⁶⁰⁷

Shrnutí

Zvláštní jevy, které texty zaznamenaly, se dějí buď před odsouzením Jana Husa, a potom v den výročí připomínajícího smrt Husa. Na 7. červenci se shodují Vavřinec, Veleslavín i Letopisy. Zatmění je možno chápat jako spojnici mezi Husem a Kristem.

Další události spojené s 6. červencem mohou být náhodou, kterou pro jejich šíři Veleslavín a Letopisy zaznamenaly, ale mohou poukazovat i na to, že nespravedlnost, s jakou zemřel Hus, nebyla odčiněna.

Také Kuthenova poznámka je neobvyklá. Zdůraznění soboty jako by chtělo poukázat na sobotu 6. července 1415, kdy byl upálen Hus, a na sobotu po Nanebevzetí Páně 1416, kdy byl upálen Jeroným. Teprve po smrti obou nebe krvavě zaplakalo.

⁶⁰³ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. Nr.

⁶⁰⁴ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 310.

⁶⁰⁵ Tamtéž, str. 370.

⁶⁰⁶ Ze starých letopisů českých, str. 48.

⁶⁰⁷ Tamtéž, str. 269.

5.0 Rozdělení děl podle postoje autora

5.1 Díla jednoznačně zaujatá proti Husovi

Ulrich von Richental: Kostnická kronika

Ulrich Richental je na kostnickém sněmu úředníkem. Cílem jeho psaní o koncilu je zachytit celý sněm tak, jak ho vidí jako občan Kostnice, který chce zaznamenat událost pro své město neobvyklou a výjimečnou, současně jako věřící katolík a úředník, který zde plní své povinnosti. Proto ho zajímá příprava města na sněm, průvody a příjezdy či odjezdy jednotlivých osobností. Husem se Richental zabývá až od chvíle, kdy Hus přijede do Kostnice, nezkoumá, kdo to je, kde a jak žil. Od počátku o něm mluví jako o kacíři, člověku uvrženém do klatby. Nepochybuje o tom, co se o Husovi říká, a náboženskými otázkami se nijak nezatežuje. Jde spíše o reportážní pojetí, středověký záznam nevšedních událostí.

Hus v očích Richentala vyznívá jako neposlušný bezbožník (nepřijel ke kurii, byl v klatbě, která se v Čechách nedodržovala, odmítal se dostavit do Kostnice, až si vynutil glejt), podezřívavý zbabělec, který se snaží utéct (glejtu Zikmunda nedůvěřoval, zalezl do vozu, přikryl se slámou, vběhl mezi lidi a chtěl se ukrýt), a je navíc kacířem (*dišputovali s ním o jeho zlej viere a zakaždým ho v dišpute premohli*⁶⁰⁸). Na druhou stranu ho Richental zachycuje jako skromného a zbožného (malá místnost v kostnickém domě, kde bydlel a sloužil mši). Rozruch po Kostnici vzbudilo to, že sloužil mši stejně jako kostniční duchovní. On, kacíř. Proto mu kostnický biskup Otta z Röttelnu a vikář Hans Tenger zakázali sloužit mše. Ale to ještě nestačilo. Zřejmě proto, že lidé byli zvědaví, že se i ledacos mohlo proslýchat, chtěli Husa vidět. Proto byl vydán i oficiální zákaz navštěvovat Husovy mše a po pokusu o útěk Husa uvěznili. O útěku píše ale jen Richental a Remond. Z jejich pohledu je to možná ospravedlnění a očištění církve, která rozhodla o uvěznění, ačkoli se Hus chová zbožně. Současně se tím odhaluje pochybný charakter Husa (zbabělec, ustrašený, podezřívavý) a zdůrazňuje se jeho vědomí viny. Kdo nechybil nebo se cítí nevinný, nebude utíkat.

Věznění nevyznívá příliš surově a drasticky. Hus, *ktorý učil a kázal nesprávně*⁶⁰⁹, se mohl své špatné víry kdykoli vzdát. Každý den ho navštěvují nejučenější teologové, aby mu ukázali, že se mýlí. Nemučí ho, netýrají. Církev je natolik milosrdná, že Hus mohl odvolat, napsat o tom do Čech a zachránit si život. Richental podává obraz zaslepeného

⁶⁰⁸ Ulrich Richental: Kostnická kronika, str. 149.

⁶⁰⁹ Tamtéž, str. 149.

člověka, který setrvává na svých výmyslech, dovolává se učenců, jako jen on sám, je vzdělaný a používá rozum. Proto ortel, který je vyneseno, pokládá Richental za spravedlivý.

Po rozsudku byl Hus odsvěcen a předán světské spravedlnosti. Ačkoli většina autorů odsvěcení neuvádí, Richental ho laicky a stručně zachycuje. Nevysvětluje, proč k němu dochází, jen popisuje. Přesto si neodpustí malou jízlivost. Hus se podle něj této proceduře vysmívá, což ho opět staví do negativního světla jako skutečného kacíře a neznaboha. Také Richental zdůrazňuje předání světské spravedlnosti, snad aby vyzdvihl, že podle Desatera církev nikomu život nebere a své bližní miluje. I Zikmund přenechá raději rozhodnutí o dalším osudu Husa svému bratranci, Ludvíku Bavorskému, jako by si ani on nemohl dovolit poskvřnit se záporným verdiktem.

Cesta na popraviště a exekuce sama jsou popisovány dost podrobně, autenticitu dodávají místní názvy. Ačkoli se Hus cestou na popraviště modlí, podlamují se mu kolena a na hranici hrozně křičí. Laskavostí soudců je, že na hranici jde obutý a oblečený, že je mu ještě jednou nabídnuta možnost odvolat a vyzpovídat se, což je ale podmíněno odvoláním. Tuto podmínku zmiňuje právě jen Richental, aby opakovaně zdůraznil snahu koncilu zachovat Husovi život, ale odsoudit kacířství. Tento Richentalův obraz ve shodě s nastavením kostnického sněmu ukazuje milosrdenství církve a znovu zdůrazňuje zatvrzelost odsouzence. Místo odvolání, které mohlo přijít třeba ze strachu, chce Hus německy kázat, tj. do poslední chvíle se chová zarputile, tvrdohlavě, zatvrzele. Richental se, jako správný reportér, věnuje i tomu, co dělá dav, který se sešel k popravě a který musí být usměrňován (přechod můstkem). To, že Hus nebyl cestou na popraviště spoután, je v podání Richentala spíše velkorysost soudu. Ale je to také člověk, který se bojí, modlí se a třikrát jako Kristus padá na kolena. Uvedená paralela s Kristem je v textu spíše povzdechem, důkazem znalostí a zbožnosti křesťana, než mytizací a heroizací Husa. Poprava je popisována s detaily a ukazuje Husa jako skutečného kacíře.

Po upálení zůstane jen kacířská čepice s čerty, kterou pacholci musí rozšlapat, aby ještě shořela. Poznámka má vyvolat dojem, že Hus byl skutečný kacíř, ďáblíkům na koruně oheň nevádí a nemůže je zničit. Proto musí být koruna rozdupána.

Jako jediný uvádí Richental epizodu se zakopanou zdechlinou. Možná tím jen chce zdůraznit, že se exekuce konala na velice nedůstojném místě, kterým mrchoviště bylo, ale do obrazu Husa se tím dostává další spekulativní moment. Šíří se zápach zdechliny místo sladké opojné vůně, která se popisuje při smrti mučedníků či vyzvedávání ostatků. Dokonce to mohl být i záměr kardinála Pancraccia, protože o místě popravky jistě věděl.

Husovy nepřátele kronikář neuvádí, zato zmiňuje přátele. Učený Jeroným, který je nakonec upálen stejně jako Hus, je zbabělec, který z Kostnice prchá. Je natolik hloupý, že se nechá chytit, zříká se svého učení, ale nakonec, možná pod vlivem Husa, své odvolání ruší. Jindřich z Chlumu, který Husa doprovázel z Čech, před celým koncilem odpřísáhl a dal i písemně, že Husovo učení je kacířské a že oba, Hus i Jeroným, byli odsouzeni po právu. Tyto informace ukážou Husa jako člověka bez skutečných přátel. Richental je uvádí jako doklad důslednosti a odpovědnosti kostnického soudu (epizoda s Jindřichovým odřeknutím se Husa se u jiných autorů nevyskytuje), ale v očích některých čtenářů mohou vyvolat lítost i otazníky nad skutečným přátelstvím a zdůraznit charakterové vlastnosti Čechů v blízkosti Husa.

Protože je Richental jako občan Kostnice na sněmu až do jeho konce, pokračuje jeho kronika dalšími událostmi. V souvislosti s Husem se Richental jako jediný zmiňuje o žalobě Michala de Causis na 424 vznešených lidí z Čech, na které byla uvalena klatba. Ačkoli je to míněno spíše jako doklad o tom, co se dělo dále, v souvislosti s Husem tato poznámka ukazuje, že Hus měl v Čechách podporu, dokonce s ním sympatizovali i vznešení lidé.

Richentalův obraz Husa není právě lichotivý. Hus zde vyznívá jako zbabělý kacíř, který se snaží vyvolat dojem hluboce věřícího člověka, ale ve skutečnosti je pyšný, zatvrzelý a v jistém smyslu omezený, neboť při všech disputacích mu skutečně učenci dokázali omyl. Sám se přeceňoval, neboť se domníval, že může stačit inteligencí učeným teologům. Nedokázal uznat svou chybu, ale snažil se neustále poučovat, čímž jen potvrzoval svou zatvrzelost.

Richental vypravuje Husův příběh jako senzaci, zpestření koncilu. Nejde mu o vysvětlení Husova kacířství, o podstatu sporu. Osobně Husa nezná, za pojmem kacíř nevidí konkrétního člověka. A je-li někdo označen za kacíře, nepochybuje o tom. Proto spíše zdůrazňuje laskavost soudců, snahu katolických učenců vyvést Husa z omylů, vysvětlit mu jeho chybné názory. Zdůrazňuje, že Hus měl dokonce několikrát možnost zachránit si život, že církev nechtěla jeho exemplární potrestání. Jeho cílem rozhodně není vytvořit obraz Husa, který by se vryl do paměti a byl by předáván jako součást tradice, např. předčítáním.

Enea Silvio Piccolomini: *Historia Bohemica*

Piccolomini se krátce v roce 1451 účastnil křížové výpravy do Čech a tento zážitek, začleněný do širšího kontextu, zachycuje ve své *Historii*. Tu rozdělil na pět částí. Nejprve stručně popisuje, kde Čechy jsou a jak vypadají, zabývá se nejstaršími pověstmi i bájnými knížaty, mapuje vznik království a zmiňuje se jak o Přemyslovcích, tak o Lucemburcích.

Od druhé kapitoly se věnuje Husovi, zrodu a vývoji husitství a jeho následkům. Historie končí nástupem Jiříka z Poděbrad na trůn.

Protože je Piccolomini katolický duchovní, nemůže o učení Wyclifa a Husa mluvit jinak než jako o *jedovatém a shnilém*⁶¹⁰. Husa vidí jako příliš dychtivého (rychle převzal Wyclifovo učení, *sužoval jím německé mistry*⁶¹¹), přesto mu přiznává bystrost, chytrost, výřečnost a kazatelskou oblíbenost. Mezi svými má Hus pověst bezúhonného muže. Bohužel je obklopen nevhodnými lidmi (dlužníci, zločinci, nespokojenci, ti, co nemohli dosáhnout vytoužených hodností a vědomostí), kteří se chovají zaslepeně a odpadají od katolické církve. Piccolomini zdůrazňuje nízký původ Husa, jeho neurozenost. Tím je možno objasnit i typ lidí, se kterými se i přes své vzdělání stýká a kteří se chytí jeho učení, protože se v něm mluví např. o svobodné volbě při placení či neplacení desátků a almužen.

Ačkoli je Piccolomini vzdělaný v teologii, nezabývá se obsahem Husova učení, nevysvětluje, v čem je heretické, neporovnává ho s uznávanou náboženskou doktrínou. Automaticky přijímá myšlenku kacířství, protože Husa odsoudila katolická církev, proto není nutné pochybovat. Jediným místem, kde se Piccolomini více zastavuje u Husova učení, je doba uvěznění v Kostnici. Zde názory Husa a Jeronýma propojí. V této souvislosti poněkud ironicky vyznívá věta o tom, že *oba byli pokládáni za učenější než ostatní v království, za vůdce lidu a přední zastávce kacířství*⁶¹². Piccolomini sice uznává, že jejich učení vychází z evangelií, ale má za to, že se od něj odchýlili především kritikou církve, že snad ani neznají přikázání, čímž matou lid. Zdůrazňuje, že vyšetřovatelé vybraní z každého národa kostnického sněmu, tedy ne jen Němci, jim předkládají důkazy omylů, ale Češi se chovají zatvrzele. Žádný z důkazů ale Piccolomini neuvádí. Spíše to jsou imperativy vedoucí ke střizlivosti smýšlení nebo napomínání proti poskvřňování se wyclifismem, proto postoj obou Čechů vyznívá jen jako utkvělá snaha vyvracet církevní ustanovení či být moudřejší než církev.

Hus v očích Piccolominiho není absolutním tvůrcem tohoto učení, přejímá názory Wyclifa (neuvádí ale, které nebo odkud, z jakých děl), které byly odsouzeny, domýšlí je a veřejně šíří formou kázání. Dokladem toho, že v Čechách je určitý problém s vírou bez ohledu na Husa, je pálení nevhodných či zakázaných knih, které doporučili učenci a zorganizoval ho arcibiskup Zbyněk Zajíc. Už tím může Piccolomini ukazovat na charakter národa, který se cele projeví v husitských válkách. Ty Piccolomini zažil, proto označí Čechy za národ divoký a nezkrotný.

⁶¹⁰ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

⁶¹¹ Tamtéž, str. 91.

⁶¹² Tamtéž, str. 99.

Husovi má za zlé i dění na univerzitě (Dekret kutnohorský), dokonce ho označil za vůdce aktivit, které vedly ke změně poměru hlasů. Na druhou stranu tím ale poukazuje na okolnost, že se Hus vyskytuje u dvora, že se s králem zná osobně, že Václav IV. Husovi věří.

Aby Hus nerozšiřoval bludy, je mu zakázáno kázat. Neposlechne, svolává lid a učí na vesnicích. Piccolomini obsah učení jen jednoduše shrne: pomlouvá církevní hodnostáře i církev, dychtí po oblibě lidu, nestoudně vnucuje své názory a každého poučuje. Je zřejmé, že v jeho očích jde o kacířství a pomluvy. I u velkého synodu, kdy měl Jan Hus možnost učených disputací, vystupuje zatvrzele a neústupně, to je skutečný důvod pro odsouzení a upálení. Na rozdíl od jiných autorů nepopisuje Piccolomini průběh slyšení, ani kdo přesně Husa odsoudil. Nezabývá se přáteli ani nepřáteli Husa. Jako by mu ten český kacíř nestál za obšírnější výklad.

Samotná exekuce také není popisována. Oba soudy a popravy Husa a Jeronýma, mezi nimiž je zhruba rok odstup, Piccolomini propojí. Snižuje tím jejich význam a vyhne se případným naturalistickým popisům. Současně se ale zastavuje u chování obou odsouzených. Oba se v jeho očích chovají statečně, do posledních okamžiků zpívají hymnus. Dokonce jejich smrt srovnává se smrtí dávných filozofů a vnímá je jako hrdiny – nebáli se, nebyla na nich vidět úzkost, prokázali odvahu. Přestože popel obou byl vhozen do Rýna, přinesli jejich žáci domů jako svátost prst' z místa, kde stála hranice. Pro Piccolominiho to jsou po zásluze potrestaní kacíři. Češi oba dva považují za mučedníky (přivezení země, vynucení některých kostelů pro svobodná kázání apod.).

Piccolomini ve svém obrazu Husa není úplně jednostranný a zaslepený. Ačkoli ho považuje za kacíře, přizná mu řadu kladných vlastností a kazatelské schopnosti. Hlavním Husovým problémem kromě zatvrzelosti je podle Piccolominiho snaha se zavděčit posluchačům i za cenu šíření kacířského učení a pomluv.

Několikrát se v Piccolominiho textu objeví důraz na vztahy Čechů a Němců (Husova snaha provokovat Němce na univerzitě Wyclifovým učením, poměry na univerzitě vedoucí ke změně poměrů hlasů a odchod Němců, kteří přišli o řízení univerzity, ale také to, že Husa v Kostnici přesvědčovali a soudili učenci vybraní z mnoha národů). Zdá se, že česko-německé vztahy v dobách Piccolominiho byly napjaté a ačkoli Piccolomini sám uvádí, že změna poměru hlasů zasáhla především Němce a husitství se rozšířilo i po Německu, současně případný stín viny za smrt Husa převede trošku alibisticky na *vybrané z mnoha národů*⁶¹³.

⁶¹³ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 99.

Po Husově smrti se jeho učení šíří nejen po Čechách, ale jako nákaza uvádí ve zmatek celé Německo. Právě toto se Piccolomini snaží pochopit a ujasnit si, v čem je Husovo učení tak přitažlivé, ačkoli sám ho považuje za sektářské.

Florimond de Remond: Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah

Původně osmidílná „Historie hereze“ právníka Florimonda Remonda, v Čechách přeložena a vydána jen z části, nezastírá v příslušném oddílu svůj protihusovský tón. Jejím cílem je popsat kacírství, proto je postoj i tón autora dopředu dán.

Přestože Remond vychází z Richentala, jeho obraz Husa je výrazně ostřejší. Hus je líčen jako člověk nejistého původu, z malých poměrů, který ale mezi svými dosáhl velké vážnosti. Na rozdíl od Richentala věnuje Remond pozornost Husovi už v Praze, dokonce se dotkne i Kutnohorského dekretu a poprav při svatokupčení. Betlémskou kapli nebo epizodu s loupežníkem Zúlem ale nezmiňuje.

Hus se zdá rozporuplnou osobou, která nadržuje slovo, neboť, jak píše Remond, Hus rozšiřoval učení kacírských knih, které ale nejprve sám zavrhl. Odmítal poslušnost církvi, odchýlil se od pravé víry a obklopil se špatnými lidmi, zapletenými v dluzích i církevních trestech pro špatný život. Takový obraz Husa v úvodu nenechá nikoho na pochybách, kým líčená osobnost nutně musí být. A právě tento Hus, který zpočátku podepsal list odmítající Wyclifovy články, později šířil nejvíce učení Wyclifa a vléval jed do mysli posluchačů svých kázání. Remond odsoudí nejen Husa za šíření Wyclifových myšlenek, ale odsoudí i názor, že obsah zakázaných knih by mohl být znám, dokonce navrhuje pokuty a tresty, které by měla vrchnost udělit čtenářům, prodávacům i těm, u kterých se jen najdou. Remond si v této souvislosti všimne, že arcibiskup Zbyněk z Hazmburku nechal pálit zakázané knihy a strhl tím na sebe výsměch (posměšné písničky) a nenávisť. Remond už ale neříká, že právě to vedlo Husa k podání stížnosti a odstartovalo protihusovskou štvavou kampaň, která končila pozváním do Říma.

Komenský, Kuthen, Hájek i Piccolomini se zabývají Kutnohorským dekretem. Také Remond ho zmiňuje, ale odlišně. Důvodem změny poměru hlasů byly podle něj studentské třenice, jichž využil jakýsi nepokojný člověk, aby ovlivnil krále Václava. Remond neuvádí ani Husovo jméno, přesto tuto zmínku nevynechá. Cíleně tak snižuje Husovo postavení, jeho vliv na univerzitní dění a přístup ke králi. Změna poměru hlasů vyvolala hromadný odchod Němců do Lipska a Erfurtu. I zde zůstává Remond při zemi, když uvádí asi 4 tisíce studentů. Mluví ale jen o Němcích, jako by se problém netýkal jiných národností. A ačkoli událost

vedla k založení univerzity v Lipsku, zůstává hořkost z toho, že Němci pozbyli rozhodující moc na univerzitě v Praze.

Prodej odpustků Remond příliš nerozvádí, jen zamlží v neprospěch Husa, který prý zakazoval odvádět desátky. Také o trojici popravených se zmíní, ale neuvede ani důvod, ani způsob popravy. Jen zdůrazní, že tím, co následovalo po popravě, z nich Hus udělal světce, a proto byli pochováni v Betlémské kapli jako mučedníci. V této souvislosti mluví o ovečkách Husa jako o husitech.

Hus odmítl příkaz papeže Alexandra V. dostavit se do Říma, dál po celé zemi šířil kacířské myšlenky a bludy z knih Wyclifa, do kterých přimíchal svou vlastní nespokojenost. Ačkoli sám sebe považoval za velmi horlivého katolíka, nabádal neplatit církvi povinný desátek. I přes své vzdělání nepoznal, jak veliký blud je přijímání pod obojí. Protože, jak ujasňuje Remond, je Hus pramenem všeho zlého, dostal se za kacířství do klatby a byl předvolán na sněm s listem od krále Zikmunda zaručujícím mu bezpečnost. Do Kostnice byl Hus pozván na žádost Čechů a Zikmunda, protože ten viděl, že král Václav si nedovede v Čechách zajistit pořádek, vše odkládá a země je už nyní soužená kacířstvím. V Kostnici Mistr Jan klidně dál sloužil soukromé mše, což mu způsobilo těžkosti, proto se rozhodl zahrabaný do slámy na voze utéct. O útěku píše pouze Richental a Remond. Útek by znamenal, že Hus si je kacířství vědomý, proto by ospravedlňoval následné události. Na útěku byl Hus chycen a uvězněn. Při slyšeních se choval zatvrzele, pohrdal soudem a své mylné teze, které psal ve svých knihách, nechtěl odvolat. Proto byl jako prokázaný kacíř odsouzen a vydán po odsouzení světskému právu. Remond zdůrazňuje, že k odsouzení došlo ne proto, co se dělo v Čechách, ale čím se provinil Hus v Kostnici, především že se nezřekl Wyclifových článků, které odsoudila církev. V textu je propojen soud Husa a Jeronýma Pražského. Oba prý své učení odvolali, ale když o tom měli podat svědectví do Prahy, odmítli. Forma, kterou to Remond prezentuje, dotváří obraz bezcharakterních kacířů.

Hus hlásal, že umírá, aniž by byl zatížen jakýmkoli smrtelným hříchem. Spolu s Jeronýmem dosáhl v Čechách mučednické koruny, čehož se kostnický soud obával, proto nařídil popel ze spáleniště vhodit do Rýna. Remond jako jediný postoj k Husovi rozvádí. Po smrti Husa byla v Čechách založena nová církev, která Husa a Jeronýma uctívá jako pravé otce a slouží za ně mše. Ve Wyclifovi vidí apoštola seslaného k nápravě církve. Tato církev se hlásí k návratu k evangeliím. Ze způsobu, kterým Remond novou církev zaznamená, je cítit ironii. Přesto je jediný, kdo tuto informaci uvádí, což je ale způsobeno velkým časovým odstupem a znalostí následných událostí.

Ačkoli se Remond zastaví u řady epizod a je v nich opravdu dost podrobný i emocionální, některé momenty vynechá. Jde o epizody z Čech, pro které nemá podklady (např. loupežník Zúl, působení v Betlémské kapli nebo snaha Husa vysvětlit své učení v Praze). Jiné zmíní, ale naturalisticky nerozvádí (odsvěcení, cesta na popraviště, samotná exekuce).

Obraz Husa nevypadá u Remonda nikterak příznivě. Přesto Husovi přiznává jistou inteligenci a vzdělání, neboť v jeho podání byl Hus schopen doplňovat učení Wyclifa dalšími tezemi. Připouští i nadání, neboť jako kněz a kazatel se stal záhy oblíbeným. Nazývá ho ale člověkem nepokojné mysli. Zdůrazní Husovu názorovou nestálost, protože učení Wyclifa nejprve zamítl, později učil.

Florimond je stejně kritický i ke králi Václavovi, považuje ho za líného spravovat svou zemi, za prchlivého a uvádí, že král dal dokonce na rožni upéci svého kuchaře, protože nedopekl kapouna. Je tato informace použita vědomě, aby ukázala českého krále v nepříznivém světle? Je použita proto, aby zmírnila vinu Zikmunda? I za mnohem menší provinění, než je kacířství, se tvrdě trestalo. Ostatně i arcibiskup Zbyněk Zajíc je otráven na své cestě do Uher, kam jede žalovat papeži.

Na druhou stranu císař Zikmund je Remondem hodnocen shovívavě. Píše, že se snažil Husovi pomoci, ale Hus musel být stále častěji napomínán. Současně vyvíjí i církev, neboť připomene výrok sv. Jeronýma, že církev musí trestat kacířství, protože kdyby to neudělala, dává tím vlastně souhlas k páchání nového zla.

Svým obrazem Husa se Remond jednoznačně postaví na stranu protireformační polemické literatury, která se zaměřuje na vyvrácení přežívajícího Husova kultu.

5.2 Díla spíše neutrální

Mikuláš Dačický z Heslova: Paměti

Pro Dačického je Mistr Jan Hus pražský kazatel, který byl pro svou křesťanskou víru souzen na sněmu v Kostnici a byl odsouzen jako kacíř. Ačkoli měl záruku císaře Zikmunda, byl upálen pro pravdu boží. Skrze to pak v Čechách následovaly slovy Mikuláše Dačického *mordy, války a zhouby velike*⁶¹⁴. Později byli Hus i Jeroným slaveni jako mučedníci.

Přístup Dačického je stručný a věcný. Nezabýval se popisem okolností. Poskládal jen holá fakta nepopíratelně nahlížená z nekatolického pohledu, protože i pro umírněného a věcného katolíka té doby je Hus kacíř. Obraz Husa vysvítá jednoznačně, logicky a bez

⁶¹⁴ Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti, f. 9v.

emocí. Hus je věřící člověk, křesťan, proto mu čistota a síla víry nedovolí chovat se špatně, natož kacírsky. Protože císař Husa zradil, odsoudili ho a umučili.

Dačický nešpiní katolickou církev, většinu událostí s Husem spojovaných ani neuvádí (spojitost Husa s Dekretem kutnohorským, odsouzení svatokupectví, kuriální soud, interdikt...). Nejmenuje ani přátele, s výjimkou Jeronýma, ani nepřátele Husa, nepopisuje věznění, slyšení ani exekuci.

Dačický bývá líčen jako někdo, kdo se nemusel věnovat výdělečné činnosti a až do zralého věku žil dosti nevázaně.⁶¹⁵ Proto zřejmě dobře zná posměšné písničky, které patřily k volnějším svobodnému životu, a také je uvádí. Kdyby památka Jana Husa nebyla šířeji slavena, asi by nikdo posměšnou písničku nesložil. Není důležité, zda písnička o Petru Kodícilovi vznikla oprávněně či neoprávněně, zda vynechání památky Husa bylo záměrné či náhodné, protože jde o svědectví, které nepřímo dokazuje, že v řadách evangelíků se na konci 16. století uctění svátku – památky Jana Husa dodržovalo.

Martin Kuthen: Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích, tudíž i králích a jejich činech a příbězích velmi krátce od mnohých kronikářů sebraných

Kuthenova kronika inspirovaná jinými významnými kronikami a psaná z pozice měšťanského stavu, který je preferován, vzniká více než sto let po kostnických událostech. Hus ani husitství není hlavním námětem kroniky, Kuthen se vyjadřuje stručně a věcně. Aby se vyhnul vlastním úsudkům, využívá všeobecné mínění (např. fráze *obecně se o něm praví*⁶¹⁶).

Osobnost Mistra Husa uvádí v kronice nejprve při působení v Betlémské kapli. Husa vidí jako vyznavače pravdy, který poukazoval na chyby společnosti. Jakmile se jeho pravdivá kritika dotkla církve, byl *rotou kněžskou*⁶¹⁷ osočen.

Připouští, že se Hus s Jeronýmem podíleli na změně poměru hlasů na univerzitě v Praze, ale nezabývá se jen univerzitou, nýbrž z pohledu měšťana kritizuje obecněji. Připomíná, že Němci zastávali všechny úřady ve městě, a na radnici Starého Města pražského bylo dokonce více Němců než Čechů, což se ale změnilo po vyhlášení Dekretu kutnohorského. Němci zbaveni moci houfně odcházejí z Prahy. Tuto souvislost mnoho autorů nezmiňuje.

Kuthen uvádí i odpustkovou aféru, ve které Mistr Jan horuje proti odpustkům (jak *lacino se prodávalo Království nebeské*⁶¹⁸), dokonce svolává disputaci ve Velké koleji

⁶¹⁵ Emil Pražák: Mikuláš Dačický z Heslova: in Slovník českých spisovatelů, Praha, Libri, 2005, str. 130.

⁶¹⁶ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M1v.

⁶¹⁷ Tamtéž, f. M1v.

⁶¹⁸ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. M3r.

a prostřednictvím Písma vyvrací jejich oprávněnost. Kuthen se zmiňuje i o třech popravených v této aféře, ale nedává je do žádné souvislosti s Husem.

Kvůli Husovi je papežem vyhlášen nad Prahou interdikt, zastavují se církevní služby, proto Mistr Jan odchází na Krakovec. S ochranným glejtem od Zikmunda odjíždí Hus s doprovodem na církevní sněm do Kostnice, ale díky některým pražským přeběhlíkům je nespravedlivě odsouzen a upálen, protože se dotkl církevního majetku a papeže. Odsouzení Jeronýma Pražského a jeho smrt zachycuje Kuthen v několika větách samostatně, a dokonce připomíná i nevšední událost, že *téhož léta (1416) v sobotu před svatým Matějem spadl krvavý déšť na sníh*⁶¹⁹.

Kuthen je nejen při zmínkách o Husovi stručný a věcný. Jeho výběr slov dotýkajících se Husa je téměř v rovině citově neutrální, žádnou z epizod nerozvádí a nedramatizuje, některé dokonce vynechává (např. pálení knih v Praze, pozvání před římskou kurii, věznění, slyšení, odsvěcení apod.). Přesto není pochyb, na čí straně sám vnitřně stojí (*kněžská rota*⁶²⁰, *zač je Království nebeské*⁶²¹, *nespravedlivě odsouzen*⁶²²...).

Václav Hájek z Libočan: Kronika česká

Kronika česká je skutečně kronikou psanou obsáhle (podobně jako např. Kosmova či Dalimilova kronika) od mytických počátků českých dějin po nástup Habsburků, proto příběh Jana Husa je jen jedním z mnoha a není na něj kladen zvláštní důraz. Kronika je psána z pozice člověka, který sám konvertoval ke katolické víře a vadí mu pronikání luterství do Čech, přesto nedští proti Husovi oheň a síru.

S Husem se v kronice setkáváme okolo roku 1400, kdy už působí na pražské univerzitě. Hájek popisuje Husa jako muže dobrého, nábožného, pokorného, s dobrým vystupováním, který se kázáními v Betlémské kapli stává populární. Má také podíl na Kutnohorském dekretu, kdy se spor o řízení univerzity změní na česko-německou otázku. Čechy dokonce v této souvislosti charakterizuje jako trpělivé, v průběhu řešení sporu jako neústupné. Spor popisuje nejobsáhleji ze všech autorů a také počet odcházejících cizinců je u něj odhadnut nejvýše (40 tisíc mistrů, bakalářů a studentů). Možná tím chtěl poukázat na původní význam univerzity nebo zdůraznit velikost ušlých zisků pražských měšťanů, o kterých se zmiňuje jako jediný.

⁶¹⁹ Martin Kuthen: Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, f. Nr.

⁶²⁰ Tamtéž, f. M1v.

⁶²¹ Tamtéž, f. M3r.

⁶²² Tamtéž, f. M3v.

Zvídavost Husa přiměje k prostudování Wyclifových děl, ke kterým se nejprve staví odmítavě, dokonce je považuje za plné bludů a chce, aby byla zničena. Později začíná kritizovat církev, která se odchýlila od evangelia a s některými názory Wyclifa souhlasí, ačkoliv té době už jsou jeho názory u nás považovány za bludné. Hájek, na rozdíl od ostatních textů, uvádí i jméno mistra Duhy, který Wyclifovo učení u nás zamítá ještě před oficiálním zákazem a pálením.

U Hájka Hus postupně kritizuje přepych kostelů a bohatství kněží, zpověď, půst i svatokupectví a současně obhájí pohřbívání mimo hřbitovy. Hájek, podobně jako Komenský, barvitě líčí i nástěnnou malbu, kterou na svých kázáních zmiňuje Hus a která je názorným příkladem odchýlení se církve od původní chudoby. Velký prostor je věnován Husovu boji proti odpustkům, který končí trojí mučednickou smrtí. Věrohodnost mu dodávají jména jak odpůrců a příznivců Husa disputujících na koleji, tak jména i s přízvisky s'atých. Ostrá kritika z kazatelny je něčím nevídaným, proto věřící rozdělí. Hus je obviňován, že probouzí vášně a bouří univerzitu i lid. Jedni ho obdivují, jiní na něj žalují králi i papeži, proto je pozván nejprve k arcibiskupovi, později do Říma, kam za sebe posílá právníka a přítele Jana z Jesenice a z kazatelny lidem vysvětluje, proč nemusí papeže uposlechnout. Dotýká se tak hierarchie ve společnosti, která je v rozporu s učením církve a která se stala jedním ze závažných bodů obžaloby Husa z kacířství. V této části vlastně Hájek hájí úhel pohledu katolické církve. Díky vyhlášení zesíleného interdiktu je nucen opustit Prahu. Káže dál na venkově. Hájek je dobře informován o místech pobytu Mistra Jana (uvádí jména: Koží hrádek, Krakovec). Nakonec po dlouhém váhání Hus odjíždí se Zikmundovým průvodním listem do Kostnice, kde je z rozkazu císaře uvězněn. Je také vyslýchán speciálními auditory, jsou mu předloženy články, na jejichž základě je žalován. K některým se zná, jiné odmítá. Někteří pražští kněží v Kostnici vydávají svědectví, že i v Praze Hus hlásal bludy. Mistr Jan Hus je odsouzen jako kacíř k upálení nikoli proto, že podával pod obojí, jak si někteří mysleli, ale proto, že kritizoval papeže a jeho úřad. Jako řádný katolík nešpiní Hájek církev popisem věznění, dramaty výslechů či drastičností smrti.

Hus je v Hájkově kronice líčen jako oběť řady událostí. Němci mu nemohou zapomenout podíl na změně poměru hlasů na univerzitě, mistři vysokého učení ho napomínají, aby nevyvolával vášně, interdict ho donutí opustit Prahu, nepřátelé ho nutí odjet do Kostnice, Zikmund nedodrží svůj ochranný glejt... Hus je přitom pokorný, zbožný, dobrý.

Hájek je ve svém příběhu o Husovi nejobsáhlejší a kromě epizody s loupežníkem Zúlem a neobvyklých až zázračných úkazů po smrti Husa nevynechá žádnou z uváděných

skutečností, líčí je obšírně a barvitě. Stejně líčí i smrt Jeronýma, šíření eucharistie z kalicha nebo smrt Jana Kráasy. To, o čem se ale nezmní, je protestní list českých pánů.

Je zřejmé, že Hájek jako konvertita ke katolictví si v Čechách šestnáctého století nedovolí špinit osobnost Mistra Husa a nechce ani příliš jítit konfesní spory, naopak je spíše mírní, např. tím, že přijímání pod obojí, se kterým nepřišel Hus, ale kněz Zikmund Řepanský, nemusí být ještě kvalifikováno katolíky jako kacírství, ale také tím, že upálení Mistra Jana nebylo jen obrovskou nespravedlností v očích utrakvistů, ale mělo své opodstatnění, protože Hus napadal hierarchii v uspořádání společnosti danou Bohem. Navíc rozkaz k exekuci nevydala církev, ale císař, proto za ni církev nenese vinu.

5.3 Díla straníci Husovi a orientovaná prokališnický

Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jeronyma

Petr z Mladoňovic: Pašije M. Jana Husa

Petr z Mladoňovic byl nejen účastníkem kostnického sněmu, ale také člen družiny, která Husa doprovázela. Jako písař se rozhodl celou událost uvěznění a popravy popsat, vydat svědectví, zprávu.

Obraz Mistra Jana Husa je částečně zprostředkovaný vnímáním Mistra Jeronýma. Tím se autor vyhne případnému osočení z osobní zaujatosti a dá charakteristice Husa punc objektivnosti. (Podobně je použita i charakteristika Husa v Husitské kronice Vavřince z Březové, kdy kromě charakteristiky přímé poskytuje obraz Husa i Jeroným Pražský.) Hus je po celou dobu, kterou ho Jeroným zná, pokorný, pilný, spravedlivý. Je to člověk charakterní, šlechetný, který žije v pravdě a víře, zachovává Boží zákon. Ve svých kázáních vystupuje proti nemorálnímu životu, pýše, lakomství kněží, zlostem.

Události před odchodem do Kostnice nejsou předmětem Mladoňovicova zájmu. Některé jen zmíní, např. Dekret kutnohorský, ale nedává je do přímé souvislosti s Husem, o jiných se nezmiňuje vůbec (odpustkové kampaň, poprava trojice mladíků, kázání v Betlémské kapli apod.). S Husem se setkáváme až ve vězení v Kostnici, na koncil odjel, neboť uvěřil zárukám Zikmunda. Ve vězení dokáže odolat slibům a nezpronevěřit se svému učení, ale současně je otevřený a ochotný přijmout svůj omyl, pokud by mu kdokoli ukázal v Písmu, kde se mýlil. To u vyšetřovatelů vyvolává dojem povýšenosti a zpupnosti. Hus je trpělivý, zvládá tlak soudců, nepřátelství a nenávist krajanů i rady přátel (k odvolání svého učení a popření toho, co učil). Modlitbami si dokáže zachovat klid i při ponižování. Mladoňovic se na rozdíl od ostatních zmiňuje i o posledním pokusu císaře Zikmunda, když 5. července za Husem posílá českou misi Jana z Chlumu a Václava z Dubé, aby Hus

v přítomnosti čtyř biskupů odvolal. Vyslanci ale netlačí na Husa, aby si zachránil život za každou cenu, spíše Jan z Chlumu doporučí nejednat proti svědomí. Popis slyšení, odsvěcení i popravy je podrobný. Před samotným slyšením musel Hus počkat za dveřmi chrámu na dokončení mše, aby ji svou přítomností nezneshvětil. Ve shodě s Richentalem se mluví o zvýšeném stolci v katedrále, aby odsvěcení bylo viditelné z celého prostoru. Mladoňovic popisuje, že Hus sem byl předveden, ale k tomu, o čem se mluvilo, se vyjádřit nesměl. Proto celou dobu klečel a se sepjatýma rukama se modlil. Poslední svědci byli z Prahy. Teprve pak dostal slovo, ale jeho snaha objasnit, že mu zatím nikdo nedokázal, že by se odchýlil od Písma, byla marná. Tuto část převeze od Mladoňovice Jiří Heremita a převypráví ji. Popis odsvěcení, ačkoliv je z uváděných popisů nejpodrobnější (srov. Richental), přece jde jen o popis, nevysvětluje, proč a jak se co při rituálu odsvěcení dělá. Všímá si tedy: prelátů, sedících na vysokých stolicích, posazení krále uherského a jeho knížat, 7 biskupů dávajících pokyn k odsvěcení, odebrání kalicha, štoly a ornátu, porušení kněžského pomazaného místa na hlavě, nasazení kacířské koruny a předání světské spravedlnosti.

Také kacířská koruna je popsána nejpečlivěji. Na rozdíl od Richentala říká Mladoňovic, že na papírové asi loket vysoké koruně jsou namalováni tři hroziví d'áblíci a nápis. Richental o kacířské koruně mluví až při Husově cestě na popraviště a popisuje na ní jen dva d'áblíky s nápisem.

Také Husova cesta na popraviště nepostrádá řadu detailů, což textu dodává autenticitu a věrohodnost. Např. pálení Husových knih před kostelem, hlasité Husovo odříkávání žalmů a pád rouhačské koruny, možnost zpovědi a její odmítnutí. Pro iluminace textů o Husovi je důležitá zmínka o stažení sutany (Hus je upálen jen v košili) a o sedmi uvázáních k prknu, které je zaraženo do země širokou stranou k západu. Mladoňovic uvádí, že po připoutání bylo vrstveno dřevo a sláma střídavě, dokud hranice nedosahovala k hrdlu. Ke svým věznitelům a katům se Hus chová vlídně (poděkuje), na popravišti vystupuje důstojně a statečně. Ještě před zapálením dostává Hus poslední možnost odvolat. Pak už jen zpívá, a když mu vítr strhne plameny do obličeje, modlí se. Když prudké plameny opadnou, zůstane prkno s tělem. Zběsilá krutost a brutalita, s jakou je zacházeno s Husovými ostatky, kontrastuje s mírností a klidem Husa při popravě.

V textu jsou uvedena i jména největších nepřátel Husa (Štěpán z Pálče a Michal ze Smrdař), kteří křivě svědčili a dokonce vytrhali úryvky z Husových děl a upravili je pro soud. Přátele Mladoňovic zvlášť nepojmenovává, ale z textu logicky vyplývá, že je to celá Husova družina, i proto její členy posílá Zikmund za Husem.

Mladoňovic vytvořil obraz člověka vysoce morálního, který sám žil tak, jak požadoval od jiných. Svým rozhodnutím raději zemřít, než se zříci pravd, se stává vzorem pro ostatní, statečné chování na popravišti ho posune do role mučedníka a během následujícího vývoje dokonce do role národního hrdiny.

Věrohodnost zvyšují dva očití svědci – Jeroným, který o Husovi mluví, ho zná řadu let, a také Mladoňovic je očitý svědek, který Husa osobně zná.

Vavřinec z Březové: Husitská kronika

Doposud není zcela jasné, s jak velkým časovým odstupem začal Vavřinec z Březové svou Husitskou kroniku psát. Ať to bylo ve 20. nebo 40. letech 15. století, je zřejmé, že časový odstup není příliš veliký. Ačkoli Husitská kronika mapuje události husitských bouří, podrobně se zabývá i vznikem husitství, tedy okolnostmi, které ke vzniku husitství vedly. Proto se Vavřinec nesoustředí cíleně na osobnost Husa, jeho vzdělávání, či vývoj názorů. O jeho působení v Praze se zmiňuje jen v souvislosti s kritickými kázáními proti pokrytectví církve v Betlémské kapli. Hus ho ve skutečnosti zajímá až na kostnickém koncilu, především v souvislosti se změnou liturgie – přijímáním podobojí.

O Husovi se Vavřinec z Březové zmiňuje již jako o hotovém bakaláři, který působí jako kazatel v Betlémské kapli v Praze. Je líčen jako člověk zmužilého ducha, životem a mravy proslulý, pravověrný kazatel evangelia, který raději zemře, než aby schvaloval zločinné nezřízenosti zkázonosného kněžstva. Přímá charakteristika Husa je doplněna i názory Mistra Jeronýma, které uvádí v kostnickém vězení a před soudem. V tom je určitá spojitost s Petrem z Mladoňovic.

Vavřinec Husa chválí, že se i v kostnickém vězení dokázal soustředit a bez knih, jen z hlavy, byl schopen sepsat řadu spisů, např. o přijímání svátosti oltářní pod obojím způsobem. Právě tento spisek vyvolal o takové přijímání zájem a podnítil i jeho odpůrce k sepisování falešných žalob (např. *že podnítil lid, aby se scházel ve sklepích k pobožnostem, aby se svátost Krve roznášela v lahvích a hrncích, aby se svátost zvrhla v mnohé ohavnosti*⁶²³) a ke svědectví Čechů proti Husovi na koncilu. O podobném spisku se ale nikdo jiný nezmiňuje (snad jen poznámka v Husových dopisech), ani nikdo nezaznamenal popisované praktiky. Hus takto rozšířenou svátost oltářní nezavedl ani ji nepraktikoval, proto důraz, který na ni klade Vavřinec, posouvá obraz Husa spíše směrem k husitství, což byl patrně i autorův cíl.

⁶²³ Vavřinec z Březové: Husitská kronika, str. 21.

Na návod uherského krále byl Mistr Jan na veřejném zasedání koncilu bez řádného slyšení, na kterém by se mohl očistit z nařčení z kacířství, nespravedlivě uznán vinným. Vavřinec neuvádí žádné podrobnosti věznění, výslechů, souzení či odsvědčení. To, o čem se naopak zmiňuje více než jiní, jsou dopisy, které píše do Čech. Považuje je za důležité, protože posilují jeho přátele i příznivce a odpovědi zase dodávají odvahu Husovi.

Ačkoli Husovi nebyly dokázány žádné bludy, odsoudili ho jako tvrdošíjného kacíře. Zbavili ho kněžského úřadu, předali světské spravedlnosti, vyvedli za město a upálili. Než ho zahubily plameny, zpíval Hus nábožné písně. Jeho popel na potupu Čechů vhodili do Rýna, aby po něm nezůstaly ostatky.

Přestože pro některé autory tím příběh Mistra Jana končí (např. Mladoňovic, Heremita), Vavřinec se zabývá dalšími událostmi, (stížným listem s pečeti českých pánů, samostatně popisuje soud a smrt Jeronýma Pražského, zmiňuje ukončení kostnického sněmu, píše o nepokojích v Čechách a o přijímání pod obojí, což vede k vyhlášení dalšího interdiktu), neboť jeho cílem je kronika husitských bouří. Nepokoje vedou k násilným činům na obou stranách (pálení kláštera, shození mnichů z mostu, protože souhlasili s upálením Mistra Husa, ale také odsouzení Jana Krásy) a k vyhlášení křížové výpravy.

I obraz Husa vytvořený Vavřincem z Březové ukazuje na čestného mravného člověka, jenž zemřel hrdinnou mučednickou smrtí, kterou zavinila především falešná udání a pomluvy bývalých přátel. Do poslední chvíle se Mistr Jan choval zbožně. Na několika místech je zdůrazněno, že Hus nebyl usvědčen z žádných bludů, ale byl nespravedlivě odsouzen, ačkoli byl věrným kazatelem evangelia.

Ačkoli je text psán z pozice kališnické, Husův příběh není podáván naturalisticky a srdceryvně. Vavřinec ho dává do přímé souvislosti s husitstvím a snaží se vypovídat věcně.

Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa

Už z názvu knížky Jiřího Heremity, utrakvistického faráře, *Život, to jest šlechetné obcování ctného svatého kněze, Mistra Jana Husi, kazatele českého, od kněze Jiříka Heremity, věrného kazatele českého, sepsaný a nyní nově vytištěný* je zřejmé, na čí straně autor stojí. Protože tento první životopis Husa vzniká s časovým odstupem více než sta let, informace o Husovi do období kolem Bílé hory jsou i mezi českými evangelíky minimální a Hus jako mučedník je uctíván jen od starokališníků⁶²⁴, využívá autor text Mladoňovice. Sám k osobnosti Husa vzhlíží, proto nešetří emociálně zbarvenými slovy. Ačkoli Heremita nazývá svou knížku *Život Mistra Jana Husa*, mnoho informací o životě Mistra Jana se zde

⁶²⁴ Vladimír Prokop: Kapitoly z dějin výtvarného umění, Sokolov: O. K. Soft, 1993, str. 24.

nevyskytuje, text se soustředí především na jeho poslední dny. Kromě několika neúplných životopisných údajů autor vynechává jak proces vzdělávání, tak pracovní činnost, a konkrétní události v Praze. Ucelenější text vychází z Mladoňovice a zabývá se událostmi po uvěznění.

Ačkoli Hus pocházel z prostých chudých venkovských poměrů, měl dost nadání, aby se stal mistrem svobodných umění a později knězem. Už tento jeho prostý a obyčejný původ může být v českém utrakvistickém prostředí vnímán pozitivně, protože prostota a čistota jsou ideály přejaté z Bible (Ježíšova rodina).

Od počátku své kazatelské činnosti Hus viděl, že svět je plný zla, lakoty a pýchy, proto hříchy jako smilstvo, svatokupectví a lakotu káral a ctnosti vychvaloval. Kvůli řevnivosti a žalobám kněží, kterým vadilo, že na kázání Husa chodí stále více lidí, byl Hus pohnán do Říma. Důvodem jednání v Římě není pro Heremitu Husova hereze a kárání církve, ale především závist a oblíbenost. Poněkud naivně také obhazuje Heremita to, že se Hus do Říma nedostavil. Prý měl moc práce, tak poslal své posly. Tím ale pohoršil kněze, kteří vybrali a ke kostnickému koncilu poslali více než 50 tisíc zlatých, aby byl Hus donucen zodpovídat se před kostnickým koncilem. Toto odůvodnění žádný z předkládaných autorů neuvádí.

Hus se skutečně svobodně a bezelstně do Kostnice vydal, byl zde ale hned vsazen do žaláře. To, že hned měl proti sobě těžké žaloby, se u dalších autorů nevyskytuje. Cílem věznění byla snaha, aby Hus odvolal své učení. Dokonce se našlo i několik křivých svědků, vystupujících proti Husovi. Ti na dvou slyšeníh všechna obvinění potvrdili, ale nikdo Husovi nedokázal ukázat v Písmu, že by se dopustil bludů. Hus se nemohl ani vyjádřit k jednotlivým nařčením, protože byl okřikován florentským kardinálem Vzhledem k tomu, že Hus neodvolal, aby nebyl lhářem před tváří Boží, byl jako zatvrzelý kacír odsvěcen a s tváří k západu upálen. Do posledních okamžiků zpíval a modlil se. Ostatky byly kyji rozbity, aby lépe shořely a popel byl vhozen do Rýna. Jednotlivé informace se shodují s Mladoňovicem, protože si je autor odtud vypůjčil. Mluví o pódiu, na kterém dochází k odsvěcení, o mešním rouše, které bylo postupně sňato při odsvěcení (kalich, štola a ornát) o porušení tonzury, aby mohl být předán světské moci.

Při poslední možnosti odvolat raději Hus vysvětluje, že nechce být lhářem před tváří Boží. Protože neodvolal, je mu na hlavu nasazena kacířská papírová čepice se třemi čerty a na pokyn Zikmunda je předán katům. I zde je shoda Mladoňovicem.

Jako jediný uvádí Heremita, že se Hus na cestě na popraviště obrací na okolostojící, aby vysvětlil, že není kacířem. Na louce poklekl a odříkával žalmy. Pak z něj sňali černou sutanu a jen v košili ho přivázali k tlustému prknu. Zcela novou Heremitovou informací je, že Husa přivázali obráceně, směrem k východu, což museli pro jeho usvědčení z kacířství

změnit. Otýpky dřeva promíchané se slámou nastavili do hranice dosahující Husovi k hrdlu (shoda s Mladoňovicem) a hranici zapálili. Hus zpívá, dokud mu oheň nevyšlehl do obličeje.

Také Heremita se neubrání brutalitě zacházení s ostatky, stejně jako Mladoňovic, mluví o nabodnutí srdce na žerď nebo o rozsekání lebky kyjem. Pro Heremitu to není jen důkaz nelidskosti, ale především Boží prozřetelnost: Stalo se to, aby nikdo nemohl s ostatky kupčit a nestaly se zdrojem modlářství. Hus byl tímto způsobem očištěn ohněm a vodou, a byl přenesen do nebe. Jen tato věta by stačila k uvědomění, že Hus je povýšen do role mučedníka a světce, což byl zřejmě Heremitův záměr. Proto v celém spisku mluví o Husovi jako o věrném a svatém člověku. Pád papírové kacířské čepice při modlení (opět Mladoňovic) je možné vnímat jako důkaz Husovy upřímnosti ve věcech víry.

Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický

Veleslavín píše svůj Kalendář historický s velkým časovým odstupem od událostí spojených s osobností Jana Husa (zhruba 160 let), proto zná souvislosti a může využít texty svých literárních předchůdců. Kalendář přiřazuje k jednotlivým datům stručně fakta, která nejsou široce rozváděna ani komentována.

Hus je zmiňován až jako kazatel a správce Betlémské kaple (1402), postupně narůstá jeho obliba, rodí se jeho přesvědčení. Veleslavín stejně jako Mladoňovic nebo Vavřinec z Březové použije obrat *vede svatý život*⁶²⁵. Postupně začíná Hus kritizovat hříšný život jak světských osob, tak duchovních. Kvůli pálení knih Johna Wyclifa z nařízení arcibiskupa Zbyňka Zajíce se obrací na papeže Jana, ale záhy je sám dán do klatby a posléze, na základě žalob od svých nepřátel, je povolán před sněm do Kostnice, kde je uvězněn. Veleslavín nepopisuje, že by chtěl Hus z Kostnice prchnout, ale zmíní se, že útěk byl vzat jako důvod pro uvěznění. Věznění je zachyceno podrobněji, Veleslavín se zmiňuje o změně vězení i o těžkostech, které zde musí Hus snášet. Jako jediný uvádí dokonce i přikování na noc, což v očích čtenářů musí vzbuzovat děs i lítost a vytvářet z Husa trpitele a mučedníka.

Ve vězení napíše Hus několik traktátů. Češi i Poláci prosí o propuštění Husa a opakovaně se snaží zajistit mu slyšení, které zaručoval glejt císaře Zikmunda. Dokonce nabízejí i rukojmí, aby bylo jasné, že Hus nikam neuteče. Mezi přímluvci jsou uváděna i konkrétní jména šlechty, takže je zřejmé, že o Husa mají zájem i vyšší domácí kruhy.

Nakonec ke slyšením došlo, ale měla úplně odlišný průběh, než by skutečná slyšení měla mít. Hus se má vyjádřit ke 39 bodům, které z jeho spisů byly vytrženy. Na kostnickém sněmu promluví ten den i císař Zikmund. Chce, aby se Hus do Čech už nevracel a své bludné

⁶²⁵ Daniel Adam z Veleslavína: Kalendář historický, str. 281.

učení dále nešířil. Kostnickým sněmem je Hus odsouzen jako arcikacíř, je zbaven kněžství a vydán k upálení. Žádné drastické hrůzy popravy Veleslavín neuvádí, ačkoli zaznamená jako jediný přesný čas. Tři hodiny odpoledne jsou hodinou smrti Husa stejně, jako smrti Krista. Tato paralela je ještě umocněna přírodními úkazy. U Krista se zatmělo slunce, když skončil na kříži, u Husa se slunce zatmělo o den později. Další neobvyklé jevy se uvádějí k datu výročí smrti (6. 7.) v různých letech. Může to působit trochu jako zázrak, což je zřejmě účel, protože církev za svatého může prohlásit někoho za přesně stanovených okolností a zázraky s mučednickou násilnou smrtí do těchto podmínek patří.

Do Čech přichází zpráva o upálení a také varování před dalším kacírstvím. Pokud někdo veřejně upálení odsuzuje, může být vězněn i zabit (Jan Krása, Jan Žák, Mikuláš). Jeronýmův příběh je zachycen od Husova odděleně, učení Husa se po jeho smrti šíří, až je v březnu 1420 vyhlášena papežem Martinem V. křížová výprava proti kacírským Čechům.

Přes určitou snahu zůstat nestranný a objektivní (zachycuje aktivitu osobností zaměřených pro Husa i proti němu), je cítit, že Veleslavín stojí na straně Husa. Nekomentuje, nehledá argumenty věroučné, ale shlíží na Husa lidským pohledem. Vidí ho jako trpícího člověka krutě vězněného ještě před jakýmkoli odsouzením.

Texty v Kalendáři historickém ukazují stručně na okolnosti kolem Husova učení, odkazují na jednotlivé prameny, které se událostmi zabývají blíže. Veleslavín nevybočuje z dobové tradice, ale rozhodně ve svém výběru uváděných událostí není nestranný.

Ačkoli zaznamenává téměř všechny sledované momenty, přece jen některé události opomíjí (např. souvislost Husa s Dekretem kutnohorským, posměšné písničky, popravu tří mladíků v souvislosti se svatokupectvím, pozvání před papeže do Říma). Není to zřejmě proto, že by Veleslavín o událostech nevěděl (určitě zná např. Hájkovu kroniku), ale možná tím ve věcech, které by mohly někomu připadat sporné, zmírňuje pohled na Husa. Měšťanská třída nesla ekonomicky nejtíživěji odchod studentů po změně poměrů hlasů na univerzitě, a popravená trojice mužů také patřila do vrstvy řemeslníků. Jejich postoj k odpustům mohl být vyprovokován Husem, a Hus podle některých cítil vinu, proto za ně šel orodovat. To, že je vynecháno, že Hus nejede do Říma vlastně k soudu a posílá za sebe Jesenice, může být zamlčeno také záměrně, protože je to neposlušnost vůči nadřízeným a dokonce i nejistota či obyčejný lidský strach, že nekoná úplně dobře a může být odsouzen.

Vynecháním těchto přinejmenším kontroverzních událostí, může Veleslavín ukázat na Husa jako na určitý vzor minimálně pro evangelíky. Mimořádnost osobnosti Husa podtrhuje ještě analogie s Kristem, kterou Veleslavín zdůrazňuje vědomě.

Daniel Adam z Veleslavína vytvořil obraz oblíbeného kazatele, který chce řešit problémy doby. Neměnil názory, kam vítr, tam plášť, ale byl ochoten je změnit, pokud mu učenci přímo z Písma svatého dokáží, že se mylí. Nezradil nic z toho, v co věřil a co učil, raději pro svou pravdu zemřel.

Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou

Bydžovský se jako kněz zabývá teologickými otázkami z utrakvistického pohledu. Jeho prioritou tedy není popsat život a smrt Husa, ale v případě uvedeného textu je cílem způsob podávání svátosti oltářní. Bydžovský předává informace o Husovi zprostředkovaně, jako zdroj informací uvádí *knížku k Robertovi*⁶²⁶, kterou údajně Hus napsal ve vězení v Kostnici a píše zde i o sobě. Formou zcizení se dozvídáme, že Hus je od roku 1401 kazatelem v Betlémské kapli, chová se jako svatý, lidu a Bohu milý sluha. V kapli píše po stěnách pravdu o přijímání Těla a Krve. Bydžovský tvrdí, že knížku o eucharistii pod obojí, o přijímání Těla a Krve Boží, které ustanovil Kristus, začal Hus psát až v Kostnici, když se ubytoval v domě u vdovy Fídy a k její obhajobě použil takové autority, jako je sv. Tomáš nebo Nový zákon. Bydžovský píše také, že podávání podobojí je v Čechách praktikováno od počátku křesťanství až do doby vlády Karla IV., kdy bylo přerušeno. Jako zdroj této informace uvádí Kroniku českou sepsanou knězem Bohuslavem.⁶²⁷ O návrat přijímání Těla a Krve se postaral roku 1415 Jakoubek ze Stříbra, v Praze se začala eucharistie pod obojí šířit v době, kdy už byl Hus v kostnickém vězení. Hus dokonce z vězení napomíná dopisem kněze Havlíka, který chce přijímání pod obojí bránit.

Hus připomíná také, že skutečnou autoritou nad ostatními je Kristus, který při poslední večeři přímo dává návod, co činit na jeho památku.

*Pro Pravdu Boží byl Hus upálen.*⁶²⁸ To je jediná věta, kterou si Bydžovský povzdychne nad koncem Mistra Jana.

Obraz Husa je strohý, věcný. Bydžovského nezajímá Hus, jen jeho názory v oblasti teologické. Celou charakteristiku obsáhne jediným slovem – choval se jako svatý. A dotvrdí to slovy: *Pán Bůh Všemocný skrze slavné paměti Mistra Jana Husi to zjeviti a vyhlásiti ráčil.*⁶²⁹ Je tedy zřejmé, že Mistra Jana obdivuje a uznává jako autoritu, dokonce ho povyšuje až na mluvčího samotného Boha.

⁶²⁶ Pavel Bydžovský: Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí způsobou, f.C7r.

⁶²⁷ Tamtéž, f. C7v.

⁶²⁸ Tamtéž, f. C7v.

⁶²⁹ Tamtéž, f. C7v.

Jan Amos Komenský: Historia o těžkých protivenstvích církve české

Ač Komenský píše o Husovi zhruba o 230 let později, zmíní téměř všechny klíčové momenty Husova příběhu.

Popisuje Husa jako muže horlivého a zbožného. Mistr Jan nadšen z knih Wyclifa, z kazatelny Betlémské kaple, o které navíc říká, že byla věnována akademii, kárá církev. Angažuje se také ve změně poměru hlasů na univerzitě, neboť němečtí mistři tupí u zkoušek všechny, kdo přijímají Wyclifovo učení. Jako univerzitní učitel zorganizuje přednášku, na které vysvětlí obsah Zlaté buly, zvláště že pražské učení bylo založeno podle vzoru pařížského, proto by domácí měli svou univerzitu řídit. Němci to cítí jako potupu, proto odcházejí z Prahy do Míšně, Lipska a Erfurtu.

Hus vystupuje také proti několikerému pálení knih, které nařídil arcibiskup Zbyněk z Hazmburku, i proti prodeji odpustků. Své názory v této věci dokonce sepsal do několika bodů a veřejně vyvěsil. Studenti reagují veselící zesměšňující církev, píše Komenský jako jediný ze zvolených autorů.

Ačkoli je Komenský velice stručný, v odpustkové aféře jmenuje celým jménem každého z trojice sťatých, snad aby se na ně nezapomnělo. Dodává, že se akademická obec za ně přimlouvala, ale exekuce přišla doslova bezodkladně. Za to vše je pozván do Říma k papeži, a když se nedostaví, je v Praze vydán zákaz sloužit mše. Dochází k bouřím a Hus raději z Prahy odchází a káže po městech. Je pozván do Kostnice, aby se zodpovídal ze svého učení, ale je porušen císařský glejt a Hus je upálen. Do Čech přichází list papeže Martina V., který žádá odvolání Husových bludů a nakonec papež vyhlásí křížovou výpravu s cílem svatokrádežný a zlořečený národ dokonale vyhladit.

Komenský vidí Husa jako mučedníka. Jeho příběh podává věcně, nezabíhá do naturalistických podrobností věznění či popravy. Více se zastavuje u pálení knih, kterých si vážil, neboť sám zažil smutek nad jejich ztrátou. Pro zpestření použije dobové posměšné písničky. Uvádí také, že Hus měl patrně smysl pro humor a dokázal odhadnout český naturel, když se při kázáních zmiňuje o podobnosti Krista a papeže na nástěnných malbách provedených dvěma Angličany v hospodě. Vzbudí tím zvědavost a potřebu vidět malby pro vlastní úsudek.

Několik věcí ale Komenský neuvádí. Např. příběh loupežníka Zúla, který s Husem nebývá vždy spojován a je událostí nanejvýš regionálního významu. Že ale neuvádí dramatickost vězení, slyšení a nepopisuje mučednickou smrt, vyvolává nejrůznější domněnky, tím větší, že jiné osobnosti jsou zde popsány podrobně (např. sv. Ludmila, Drahomíra). Snad

jsou události kolem Husa v této době obecně známé v kruzích evangelíků, snad chce Komenský zůstat věcný a nedostat se do emociální roviny, ale rozhodně jde o korektnost a opatrnost i vzhledem k postoji katolíků, kteří Husa v této době považují za heretika nebo o něm nic nevědí.

Zajímavý postřeh se týká hned počátků Husova kázání v Betlémské kapli. Pokud kritizuje společnost věřících, laiků, považují ho duchovní za velkého muže, *z jehož úst Duch svatý mluvil. Než jakž i na ně hrímati počal, hned v myslech proměnění jsou, že se vztekl, že d'áblem posedlý jest, o něm rozhlašovali.*⁶³⁰ Může být obyčejnému smrtelníkovi složena větší pocta, než že z jeho úst mluví Duch svatý? Je tedy zřejmé, že Komenský o Husovi píše s úctou a také zařazení Husa do uváděné knihy je pocta, která jen dokazuje, že Hus je evangelíky uctíván jako světec už v 17. století. Dokonce vzniká řada církví, které se na základě Husova učení hlásí k prvotní církvi.

Staré letopisy české

Letopisy jsou charakterizovány jako česká zemská kronika, která je psána řadou autorů a jejíž pohled na události jednotlivých let je v národně kališnickém duchu.

První zmínka o Husovi se váže k jeho působení v Praze a říká, že Hus, rodem z Husince, je kazatelem v Betlémské kapli. Jeho žáci kvůli pálení Wyclifových knih, které nařídil arcibiskup Zbyněk Zajíc, skládají posměšné písničky. Letopisy neuvádějí na rozdíl např. od Hájkovy kroniky nebo Komenského, že by knihy Wyclifa přinesl do Čech Jeroným Pražský, ale mluví v této souvislosti o mistru Maříkovi od sv. Kříže, který osobně Wyclifa znal, proto soudí, že řadu věcí Wyclif napsal ze žárlivosti a uražené ješitnosti, protože nebyl zvolen kardinálem. Husa i Jeronýma Wyclifovo učení zaujalo, proto ho šíří. Hus káže česky, ale když se jeho kritika obuje do kněžstva a dalšího duchovenstva, mnozí příznivci od Husa odcházejí.

Husovi nepřátelé v dopisech papeži Husa obviňují z kacírství a papež nakonec pověřuje kardinála de Colonne, aby případ projednal. Hus se však do Říma nedostaví, zato vystupuje proti odpustkům a často kritizuje církev, že není vhodné sbírat prostředky na prolévání křesťanské krve ve válce vyhlášené papežem. Snaží se orodovat za zadržené kritiky odpustků a nabízí sám sebe k potrestání. Přestože i jiné zdroje mluví o tom, že Hus jde za zadržené prosit (Hájek, Komenský), jen Letopisy uvádějí, že Hus nabízí výměnou za propuštěnou trojici sám sebe.

⁶³⁰ Jan Amos Komenský: *Historia o těžkých protivenstvích církve české*, str. 68.

Papež vyhláší po celé Praze kromě Vyšehradu interdikt. Jsou zakázány všechny kostelní služby, i pohřbívání, pokud bude Hus v Praze. To Pražany rozdělí a Hus raději odjíždí na Kozí hrádek u Sezimova Ústí, později na Krakovec. Káže v přírodě, na posvíceních i svatbách. Lidé se za Husem sjíždějí v celých zástupech ze všech stran.

Hus, vybavený glejtem, odjíždí na kostnický sněm, kde je uvržen do tuhého vězení. Letopisy jsou vedle Remonda jediným z uvedených zdrojů, které se věnují i vysvětlení, proč ke svolání sněmu došlo, a podobně jako Richenthal nebo Remond, ale velice stručně, vyčíslují, kdo na koncil přijel. Biskup litomyšlský shromažďuje prostředky, kterými chce podplatit sněm, aby se Hus živý nevrátil.

Jako jediný zdroj se Letopisy věnují současně poměrům doma, kde se v roce 1414 díky knězi Zikmundu Řepanskému z kostela sv. Martina ve zdi na Starém Městě začíná šířit eucharistie prováděná novým způsobem, tj. podobojí. Mistr Jakoubek ze Stříbra uspořádá disputaci v koleji. Proměňují se i jiné církevní obřady, jak uvádějí právě jen Letopisy, křtí se v potocích, kněží slouží mše bez ornátů, někteří kněží se žení a mše se slouží i mimo kostel. Dá se říci, že z liturgie opadává honosný balast a přibližuje se lidem podle vzoru evangelií.

Hus píše z vězení dopisy do Čech a snaží se o slyšení. Na slyšení zaznívají lživá svědectví, jednotlivé články jsou vytrženy z kontextu nebo pozměněny. Protože Husa nedokážou prostřednictvím Písma přesvědčit o herezi v jeho učení, nemá, co by odvolal. K tomu, co doopravdy napsal, se hlásí. Je odsouzen jako kacíř a upálen. Průběh slyšení, odsouzení ani upálení Letopisy nepopisují, jen konstatují, že Hus zemřel bez viny. Souvislost s Kristem připomíná zatmění, ke kterému dojde při mši 7. července v 11 hodin.

Letopisy uvádějí velké množství epizod, zajímavostí a okolností nejen o koncilu jako Richenthal a Remond, ale právě z Husova života. Zmiňují se o padesátičlenné bandě loupežníka Zúla, stejně jako Veleslavín nebo Kuthen, ale jako jediné uvádějí, že k litování svých skutků a žádosti o odpuštění přemluvil Zúla Hus, který ho doprovázel na popraviště. Uvádění jsou přátelé i nepřátelé Husa, píše se o existenci suplik za Husovo osvobození i listu z Kostnice, samostatně je zmíněna poprava Jeronýma. Uváděny jsou i epizody, ze kterých je jasné, že učení Husa bylo zneužito (např. loupení a drancování ve jménu chudoby církve s tichým souhlasem krále).

V Letopisech působí Hus jako člověk, který ví, co chce, který má svou vizi a nehodlá ji jen tak měnit. Člověk cílevědomý, odhodlaný, čestný a spravedlivý (např. svatokupectví a trojice zadržených). Závěrečnou smrtí bez viny se stává mučedníkem, zatmění slunce je zázrakem, které se často děje v souvislosti se smrtí světce. Navíc tím, že je právě zatmění popisováno i ve chvíli, kdy na kříži umírá Kristus, sílí i paralela mezi Janem Husem a Ježíšem

Kristem. A je-li smrtí Husa potupen celý národ, lze to číst také jako národní význam osobnosti Husa.

Pavel Stránský ze Stránky u Zap: Respublica Bojema (O státě českém)

Latinsky psaný spis Pavla Stránského se obecně zabývá českým státem, proto je Hus opravdu zmiňován jen lakonicky. Řada informací není uvedena vůbec (např. Loupežník Zúl, pálení knih, Dekret kutnohorský, posměšné písničky, odpustky atd.) vzhledem k potřebě stručnosti a jednoduchosti dané žánrem encyklopedické příručky. S ohledem na účel knihy se Stránský zabývá jen základními informacemi o zemi, prostor pro prezentaci významných osobností je omezený.

Hus je uváděn jako věrný bojovník za pravdu, učitel pražské univerzity, který má napravit neutěšené poměry v Čechách, především vzteklost a zuřivost kněží. Svobodně káže v Betlémské kapli a dokáže otevřít oči mnoha lidem, aby začali žít čistějším životem. Jeho cílem je obnova učení a víry předků. Hus byl očerňován a obviňován, pohnán před mocné tehdejšího světa – arcibiskupa, krále, římského papeže, a nakonec byl podvodně vylákán do Kostnice, koncilem souzen, protiprávně odsouzen za kacířství a upálen.

Doma je umučení Husa vnímáno jako potupa celého národa, ze které je viněn nejen koncil, ale i císař Zikmund. Rozsudek, posouzen jako unáhlený, silně pobouří Husovy stoupence, proto píší do Kostnice soudní stolicí koncilu i císaři Zikmundovi a žádají zadostiučinění za Husa. Spor, který začal kritikou církve, se posléze rozhoří do husitských válek.

Ačkoli informace o Husovi nejsou košatě rozváděny a některé dokonce chybí, není důvod se domnívat, že by Stránský nestál na straně Husa. Kdyby Husa viděl jako kacíře, stejně jako Komenský by ho do své knihy nezařadil.

V očích Stránského je Mistr Jan Hus jednoznačně mučedník (*bezbranný muž, kterého sprovodili ze světa upálením*⁶³¹). Statečný a odvážný, protože snese očerňování a dokáže se srovnat s více než nepříjemnou situací. Smrt upálením považuje Stránský za ukrutnou, Husa za bezbranného, rozsudek za protiprávní. Je z uváděných autorů jediný, kdo uvádí, že Češi i Moravané se sešli na sjezdu stavů v Praze, rozebrali událost a dohodli se, že chtějí mírovou cestou dostat zadostiučinění za nespravedlivě umučeného Husa, v jehož osobnosti byl uražen celý národ, který takto ocejšchovali za národ kacířů, což je křivda, kterou není možné přejít. Dopis ani císař ani soud neuznali za hodný odpovědi.

⁶³¹ Pavel Stránský: Český stát, str. 172.

V hodnocení Stránského je Hus přímo ten, který obnovil učení předků. Proto je možné soudit, že už zde je vnímán nejen jako mučedník, ale také jako velká osobnost národní kultury.

5.4 Závěr

Protože psané slovo je v 15.–18. století silnou autoritou, je zřejmé, že obraz toho, o čem se píše, je přejímán bezesbytku jako nezpochybnitelná pravda.⁶³² Dalo by se předpokládat, že pokud autoři událost osobně nezažili, budou ji přebírat ze starších textů, a tudíž vycházet jeden z druhého, že se budou držet původního zdroje a nebudou posouvat význam. Na Husův příběh od samého počátku existují dva pohledy, Richenthalův a Mladoňovice. Hus jako provinilý kacír a Hus jako oběť. První stanovisko zaujmou katoličtí autoři, kteří jsou současně cizinci a poměry v Čechách je ve skutečnosti příliš nezajímají. Druhý pohled se objeví u českých autorů.

Základní životopisné údaje Husa jsou v dílech všech zvolených autorů skromné. Obvykle se vyskytuje místo narození a původ. Dále se dozvídáme, že Hus byl knězem a kázal v Betlémské kapli. Nejbarvitější je obvykle až závěr Husova života – odchod do Kostnice, vystoupení před sněmem a smrt. Nemusí to být ale pravidlo, záleží na účelu textu.

Ačkoli vykonavatelé popravy chtěli, aby nezbylo nic, co by případně mohlo být předmětem úcty, což je vidět na aktech souvisejících s exekucí (rozbití kostí, zničení srdce, spálení oděvu i knih, popel v Rýnu) Hus z národní paměti Čechů nevymizel. I na smrt zůstávají oba odlišné pohledy.

Katolický pohled cizinců je představován přímým účastníkem Richenthalem (starší středověk), Piccolominim, případně Remondem, který z Richenthala vychází. Hus je kacír, který přichází k soudu, jenž ho uzná vinným a potrestá. Jednoznačně záporná postava. Přesto mu i tito autoři přičítají i kladné vlastnosti, tedy inteligenci, oblibu mezi svými, výmluvnost, bezúhonnost. Piccolomini a Remond dokáží být i ironičtí a záměrně zdůrazňují Husův neurozený původ. Všichni tři vnímají Husa jako tvrdohlavého, příliš dychtivého, bezbožného, později dokonce zatvrzelého.

Richental působí ve vytváření obrazu Husa objektivněji, protože častěji necharakterizuje přímo, ale nechá na čtenářích, jak o Husovi budou smýšlet, ačkoli jeho zdůraznění některých epizod (např. svobodné sloužení mše v Kostnici i přes zákaz, útěk) dopředu míněním čtenářů manipuluje. Piccolomini už není tak opatrný. Ačkoli najde i dobré

⁶³²Srov. Čornej Petr: *Tajemství českých kronik*, Praha: Paseka, 2003, str. 29.

vlastnosti (vzdělaný, inteligentní, bystrý, dobrý kazatel), přece jen je obraz Husa limitován tím, že se dopředu ví, že text se dotýká vzniku proradného husitského šílenství, proto ani ten, který je u zrodu, nemůže být charakterní. Pokud Piccolomini přiznává nějaký klad, okoření ho ironií, štiplavou formulací nebo zesměšňujícím obrazem (*jméno odvozené od vsi Hus, tj. husa*⁶³³; neřekne učení Wyclifa předkládal německým mistrům, ale *mistry jím sužoval*⁶³⁴).

Nejradikálnější a nejvíce naladěný proti Husovi je z uváděné trojice Remond. Využívá ironie a obraznosti Piccolominiho a přidává další. Přiznává Husovi obzvláštní učenost a vážnost u lidí, ale současně o něm mluví jako o kacíři, který k herezi Wyclifa přidával svou vlastní. Je to člověk nepokojný, kněz ostrého jazyka, dotírající na církev. Dělá si, co chce (slouží soukromé mše, i když je v klatbě), ale současně se bojí následků (potupný útěk z Kostnice).

Z katolického pohledu je Hus jednoznačně kacíř. Člověk tvrdohlavý a neústupný, který sám nemá úplně názorově jasno (nejprve zavrhl knihy Wyclifa, pak Wyclifovo učení dokonce rozšířil; své učení odvolal a zase hned vzal zpět), posouvá své názory, jak se mu hodí. Neuznává autority, protože ignoruje výzvu papeže dostavit se do Říma, a pochybuje o spravedlnosti kuriálního soudu, je nedůvěřivý i ke glejtu Zikmunda. Protože byl zbabělý a bál se trestu, pokusil se z Kostnice utéci, což bylo důvodem k uvěznění. Císař i kostnický sněm se velmi snažili přesvědčit Husa, aby své učení odvolal. Hus byl upálen, protože *shnilé údy musí být uťaty, aby se nenakazilo celé tělo*⁶³⁵ (Piccolomini) a nebylo to za to, co se všechno událo v Čechách, ale v až Kostnici (Remond), proto za to nemůže být viněn Zikmund či jím vydaný glejt. Piccolomini píše, že smrt byla důstojná a Hus se choval velmi statečně, Remond odkazuje na Richenthla, který uvádí strašlivý křik, dokonce smrt Husa znevažuje příběhem se zakopanou mulou. Všichni se ale shodnou na tom, že smrt kacíře byla nutná a očekávatelná, že Češi to tak ale nevnímali a stěžovali si, cítili to jako nespravedlnost soudu i císaře. Remond sice zmiňuje knihu, která se zastává Husa, ale tím, že uvádí, že ji vydala nějaká žena, současně tuto informaci znevažuje. Má vyznít jako ironie či výsměch, protože ženy, a to i podle Bible, mají na shromáždění mlčet. Jsou to osoby nevzdělané, proto je není možné brát vážně. O oficiální stížnosti české a moravské šlechty není ani u jednoho zmínka.

Druhý obraz vytváří strana prohusovská, tedy především Mladoňovic, Vavřinec z Březové, Heremita, a také Veleslavín, Bydžovský, Komenský, Stránský i Letopisy.

⁶³³ Enea Silvio Piccolomini: Historie česká, str. 91.

⁶³⁴ Tamtéž, str. 91.

⁶³⁵ Tamtéž, str. 99.

Obecně se dá říci, že u českých autorů vyznívá obraz Husa lichotivě. Hus je považován za inteligentního, čestného, bezúhonného, výřečného a pokorného člověka. Obdivovatelé v Husovi vidí doslova člověka svatého (Vavřinec z Březové, Heremita).

Už Mladoňovic přistupuje k osobnosti Husa s úctou a obdivem. Oceňuje na něm především to, že nepodlehli slibům ani zastrašování a čestně hájil to, co učil a v co věřil. Uvádí ale také, že kostnický soud viděl za hrdým vystupováním Husa zpupnost, povyšování, osočování soudu a zatvrzelost. Vavřinec z Březové a Heremita přidávají pohled na Husa ještě z doby působení v Praze. Hus z jejich textů vychází jako osobnost naplněná opravdovou vírou, člověk čistý, spravedlivý, který se nebál kritizovat nepravost a odchýlení se od evangelií. Heremita zvýrazní křesťanský ideál chudoby už na původu Husa, Veleslavín ještě posune hranici pozitivních vlastností: Hus vedl ctný a svatý život. Jednotlivé epizody dokumentují, že Hus byl přesvědčený, že to, co učí, je správné, nebál se a statečně pokračoval ve svém učení, i když byl pohnán před soud a označen za kacíře. To, že v Čechách byl uznávanou autoritou, dokumentuje uvedením jmen české a moravské šlechty, která se za Husa přimlouvá a později protestuje. Tím, že ke smrti Husa přidává i přírodní úkazy (zatmění slunce 7. 7. 1415, které bylo tak silné, že bylo ve dne vidět hvězdy), připravuje půdu, možná neúmyslně, pro budoucí možné blahořečení. Prozatím vytváří paralelu ke smrti Krista.

Veleslavín klade důraz na to, že pro věřícího člověka je nepřijatelné, když lidé nežijí podle Desatera, tj. mravně, ale Husova kritika nemorálního života církve je nezvyklá a může být hůře akceptovatelná proto, že nebylo obvyklé, aby katolický kněz kritizoval církev (své řady).

Komenský i Stránský píše text na objednávku v zahraničí. Nerozvádí Husův příběh a nepřibarvují. Pro cizí čtenáře se snaží zůstat věcní a objektivní. Hus je navíc vnímám ještě jako horlivý, pobožný, jako někdo, kdo umí reálně odhadnout situaci, je racionální. Stránský je toho názoru, že upálením Husa byl celý národ pohaněn a oceňován kacířstvím. Nejde tedy už jen o křivdu spáchanou na Mistru Janovi, ale na povrch se dostává otázka národa.

Letopisy jsou obšírnější a od samého počátku Husa vidí jako osobnost, která je charismatická a má značnou popularitu napříč společenským spektrem - u studentů (sám s nimi zpívá posměšné písničky), u krále Václava a královny Žofie (přimlouvají se za Husa), stejně jako u šlechty. Husa včleňuje i do příběhu potrestaného Zúla, snad aby bylo vidět, že Hus nikoho úplně nezatrácí, že jako knězi mu záleží i na duši loupežníka. Také při svatokupectví se angažuje nejen při učené disputaci, ale také nabízí k potrestání sebe místo trojice řemeslníků. Oba příběhy dokumentují morální hodnoty Husa, jeho smysl pro spravedlnost. Tím, že na kostely vyvěšuje různá oznámení, je zřejmé, že se angažuje veřejně,

že do svých činů vtahuje celou veřejnost, proto se příběh politizuje a Letopisy zdůrazňují i národnostní aspekt Husova případu. Dokonce porušení glejtu a smrt Husa jsou vnímány jako potupa země.

Z obou pohledů mírně vystupuje Hájek. Jako evangelík, který konvertoval ke katolické víře, zůstává opatrný a místa, která by mohla vyvolat případnou nelibost některé za stran, zmírňuje a ohlazuje. Zdůrazní například, že Hus i Jeroným nezahynuli kvůli přijímání pod obojí, jak se obecně tvrdí mezi katolíky, ale protože vystupovali proti papeži, který je podle nich roven jiným kněžím, čímž popřeli církevní hierarchii, takže se vlastně nedá říci, že by soud byl úplně nespravedlivý. Také charakteristika Husa není úplně bez poskvrnky. Hus je podle Hájka dobrý, nábožný, zvědavý i pokorný, má dobré vystupování, ale Němci ho prý vidí jako všetečného. Protože měl ostrý jazyk, neměli ho příliš v lásce. Lidé různé národnosti o Husovi smýšlejí různě. Česko-německá odvěká rivalita se objeví opakovaně, nejen v obrazu Husa, ale také ve snaze řídit pražskou univerzitu a v zášti, kterou Němci chovají k Husovi, neboť mu přičítají prosazení Dekretu kutnohorského. Spornou otázkou, která je Husovi vyčítána a za kterou má být pohnán do Říma, je např. tolerance k pohřbívání, které nemusí být na hřbitovech, nebo kritika bohatství církve, přílišná výzdoba kostelů, držení půstu či odřikávání hodinek. Nic z toho podle Husa nemá oporu v Zákonu Božím. Hájek Husovi přičítá i přijímání pod obojí. Hájek také píše o tom, že se Hus zdráhá jet na koncil, patrně intuitivně tuší, jak se předvolání bude odvíjet, ale jeho nepřátelé ho nutí a pomohou vymoci i glejt. Události v Kostnici nepopisuje Hájek podrobně, ale odkazuje se na Petra z Mladoňovic. Zdůrazní jen, že některé z bodů obžaloby Hus označil za vymyšlené. Z historických pramenů (snížení počtu bodů obžaloby) je už dnes zřejmé, že tomu skutečně tak bylo, ale v Hájkově podání to můžeme vnímat i jako strach a svalování viny na předpojatost a nespravedlnost soudu.

Martin Kuthen vidí Husa jako muže chování chvalitebného, který ovlivnil změnu poměru hlasů na univerzitě a tím i na radnici. Tak došlo k odebrání moci Němcům, což ve výsledku Husovi přitížilo. Na jedné straně vnímá odsouzení Husa jako nespravedlivé především proto, že Hus byl pod ochranným glejtem císaře Zikmunda. Na druhé straně uvádí, že v Kostnici před papežem napadl Hus chování kněží. Kuthenův obraz Husa, stejně jako Hájkův nebo Dačického, je neutrální.

Všechny aspekty obrazu Jana Husa jsou do současnosti platné. Doposud se nezaoblily hrany různých úhlů pohledu. Pochopit, proč je tomu tak, proč Jan Hus nebyl dosud blahořečen, ačkoliv určitou lítost vyjádřil papež Jan Pavel II., znamená uvědomit si dobové

souvislosti a také vícerozměrný obraz osobnosti Mistra Jana, který se v průběhu staletí spíše probarvil, než spojil.

Do současnosti zůstává u obou přístupů silným Husovým odkazem boj za pravdu, kterému obětoval život. Obvykle se vztah k pravdě vytrhuje z kontextu a cituje se z Husových dopisů, např. přátelům v Čechách adresuje Hus dopis z Kostnice psaný 10. června 1415, ve kterém se v závěru píše: *Také prosím, aby se milovali, dobrých násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli.*⁶³⁶, univerzitě pražské je adresovaný list z Kostnice z 27. června 1415, kde je možné číst: *Stůjte v poznané pravdě, která vítězí nade vším a sílu má až na věky.*⁶³⁷ Ačkoli dnešní pojetí pravdy nesouvisí s náboženskou vírou, ale s opakem lži (pravda jako objektivní podložené poznání), Hus svou pravdou rozumí Boží pravdu, tedy pravdu obsaženou v Bohu, která existuje už před stvořením a je identická s boží mocí, což je dobře interpretovatelné na nejznámějších Husových slovech: *Proto, věrný křesťane, hledej pravdu, naslouchej pravdě, uč se pravdě, miluj pravdu, mluv pravdu, opatruj pravdu, braň pravdu až do smrti, neboť pravda tě osvobodí od ďábla, od smrti duše, a konečně od smrti věčné, kterou je věčné odloučení od boží milosti...*⁶³⁸

V kolektivní paměti českého národa se Husův obraz propojil i s odvěkou česko-německou otázkou, Hus byl reprezentant toho národa, který byl pohaněn jako kacířský. I proto se Hus dostal do souvislosti s negativní pamětí⁶³⁹ (ačkoli je dobré si v této souvislosti připomenout rub a líc jednotlivých událostí: Dekret kutnohorský ne jen v souvislosti s univerzitními národy a novou preferencí Čechů, ale také v souvislosti s odchodem cizinců z univerzity a tím s jejím pádem do provinčnosti, ekonomickou situaci v Praze po odchodu cizinců, nebo změnu řízení radnice, ze které odcházejí Němci, také pocit křivdy u Čechů, která se stala v Kostnici, a vinění Zikmunda z proradnosti...).

V individuální paměti se smrt Husa už po celé generace propojuje s obecným traumatem smrti.⁶⁴⁰ Představa takto drsné smrti, zvláště u člověka čestného, spravedlivého, charakterního, jak nám ho ukazuje většina textů, vzbuzuje silnou emoci, protože ji není možné přijmout. Hus zůstává tím, kdo byl nespravedlivě odsouzen, kdo chtěl církev vrátit k původní představě křesťanského společenství, kdo setrval ve svém přesvědčení, byl bez řádného soudu na základě vymyšlených svědectví nepřátel odsouzen a upálen. Tyto klíčové etapy, opěrné body Husova života jsou prostřednictvím rozdílných symbolických

⁶³⁶ Expozice v Husově rodném domě v Husinci.

⁶³⁷ Tamtéž.

⁶³⁸ Srov. Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V. (1402 – 1437), str. 94.

⁶³⁹ Negativní paměť se používá k identifikaci skupiny nebo národa pomocí negativních představ nepřítele. Srov. Aleida Assmann: Introduction to cultural studies / topics, concepts, issues, str. 175.

⁶⁴⁰ Srov.: tamtéž, str. 175, 190.

médií (texty, obrázky, stavby, rituály, svátky) včleněny do fondu kulturních tradic s cílem pomoci vytvářet vlastní i národní identitu.⁶⁴¹

⁶⁴¹ Srov. Aleida Assmann: Introduction to cultural studies / topics, concepts, issues, str. 189.

6.0 Ikonografie Jana Husa

Věrohodná podoba Mistra Jana Husa je v dnešní době spekulativní. Neexistuje žádný skutečný portrét nebo pokus o rekonstrukci přibližné podoby. V případě Husa to ani není možné, protože ohořelé kosti byly rozdrceny a vše, co Hus měl (boty, šaty), bylo vhozeno do ohně a popel byl odvezen do Rýna. Šlo o pokus zamezit Husovu kultu již v zárodku, proto nemělo zůstat nic, co by se mohlo stát relikvií.

V současnosti se setkáváme se dvěma podobami Husa. Nejstarší zobrazení se drží podoby dobře živeného faráře, menšího pyknika s velkou tonzурou⁶⁴². Obličej je oválný, bezvousý. Baculatý kněz ukazuje na vizi dobrého zaopatření, po kterém snad touží každý člověk. Od konce 15. století se začíná objevovat nová vizáž. Hus je postupně stylizován do podoby askety, držící se vertikality gotického kánonu, která připomíná Krista.

Štíhlý vousatý muž působí charismaticky a mysticky a více zapadá do tradiční představy mučedníků.

První zobrazení Husa, se objevují záhy po Husově smrti v chrámech spravovaných husitskými kněžími. Hus je na nich zpodobován jako blahoslavený, dodržuje se dobová konvence, tj. světec je zachycen v cyklicky pojaté legendě s prvky mučednické smrti a zázraků nebo v reprezentativní podobě.⁶⁴³

Zobrazení Husa v rukopisech, případně na deskových malbách, se objevuje poměrně často již v 15. století. Podle Royta není známý žádný jiný příklad v kontextu evropské malby z období před reformací, kdy by církví odsouzený kacír dosáhl takových poct. Royt to zdůvodňuje zájmem, který vyvolala schopnost husitů ubránit se několika křížovým výpravám, a pozdější relativní stabilizací utrakvistické církve.

Od poloviny 15. století se objevují deskové oltáře, na kterých je Hus vyobrazován jako svatý mučedník na hranici nebo jako kněz držící v ruce kalich, symbol utrakvistické víry.

Je zvláštní, že všechna díla s husitskou tematikou nebyla zničena v době protireformace v 17. a 18. století a některá přežila⁶⁴⁴ do současnosti.

⁶⁴² Vystříhaný kruh vlasů na temeni katolických kněží a mnichů, jehož užívání bylo zrušeno v roce 1950. In: Nový akademický slovník cizích slov, str. 808.

⁶⁴³ Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 406.

⁶⁴⁴ Tamtéž, str. 406.

6.1 Nejstarší vyobrazení Husa

Royt tvrdí, že pravděpodobně nejstarším vyobrazením Jana Husa je desková malba sienského malíře Sassety z let 1423–1426, vystavená v Národní galerii v Melbourne.⁶⁴⁵ Kromě toho, že deska je zde konfrontována s námětem Pozdvihování hostie při mši, neuvádí žádné další důvody proč věřit, že postava vousatého kacíře je právě Hus, žádné nezpochybnitelné okolnosti původu desky nebo pevnějšího vztahu přijímání podobojí. Pozdvihování hostie při mši poukazuje na to, že hostie jen nesymbolizuje tělo Krista, ale Kristus je v ní obsažen cele, tzv. konsekrovaná hostie.⁶⁴⁶

Nejstarší zpodobnění jsou narativní, tj. nejde o portrét, ale jen o dobový doprovod textu, který si neklade za cíl věrně zachytit zmiňovanou osobnost, ale jen přiblížit děj, iluminovat. Proto se obvykle drží textu i dobových zvyklostí.

6.1.1 Martinická bible⁶⁴⁷

V Čechách je nejstarším dosud známým českým vyobrazením Jana Husa a jeho utrpení Martinická bible z doby kolem roku 1430. Hus je na iniciále rukopisu⁶⁴⁸ vyobrazen jako spíše baculatější a bezvousý, což odpovídá dobovým zvyklostem⁶⁴⁹ a představě kněze.

Na barevné iniciále stojí Hus už na hranici, má na sobě bílou košili a kacířskou korunu se třemi temnými d'ábly, kteří se přou o mistrovi duši. Postava, která odchází od hranice po zelené louce, ale otáčí se na ni, je oblečena jako univerzitní mistr s knihou v ruce. Otáčení postavy znázorňuje patrně adoraci⁶⁵⁰. Podle Royta půjde nejspíše o objednavatele rukopisu, Petra z Mladoňovic, který byl účastníkem kostnického koncilu, Husa osobně znal a poslední dny jeho života popsal ve svých Pašijích. (Veleslavín uvádí ve svém Kalendáři historickém, že se ještě na konci 16. století z Pašijí v kostelech četlo.⁶⁵¹) Další přihlížející na iniciále nejsou.

⁶⁴⁵ Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 406.

⁶⁴⁶ Srov. tamtéž. str. 406.

⁶⁴⁷ Knihovna AV ČR, 1 TB 3.

⁶⁴⁸ Viz: Příloha 9.1, str. 187.

⁶⁴⁹ Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 408.

⁶⁵⁰ Adorace je forma projevu božské úcty, klanění. In: Jiří Kraus: Nový akademický slovník cizích slov, Praha: Academia, 2005, str. 23.

⁶⁵¹ Veleslavín: Kalendář historický, str. 369.

Hus je připoután k trámu zřejmě na sedmi místech. Přes plameny a hranici je ale vidět jen dva provazy kolem hrudi, dva na bocích a silný řetěz kolem krku. Ruce má svázaný za zády. Oválný obličej je hladký, bez vousů, světle hnědé zvlněné vlasy sahají po uši. Postavy tří čertů na kacířské čepici připomínají stínohru. Samotná hranice, tvořená otepmi dřeva, je vysoká, nesouměrná a patrně právě zapálená, protože plamínky proskakující mezi otepmi se teprve rozhořívají., což umožňuje dobře vidět postavu mučeného.

6.1.2 Kronika Ulricha von Richentalu

Kronika Ulricha von Richentalu, který byl také přímým účastníkem kostnických událostí, se dochovala v 6 opisech.⁶⁵² Pravděpodobně nejstarší z nich je tzv. Aulendorfský rukopis. Ke známějším patří Petrohradský rukopis z roku 1464⁶⁵³ a Pražský rukopis.

V Aulendorfském rukopise Richentalovy kroniky z roku 1423 je Hus zachycen při odsouvání v řeholním šatě mezi dvěma biskupy, dále jako odsouzený kacír v černé sukničce s potupnou kacířskou korunou, pomalovanou dvěma ďábly, na hlavě, kterého dva biřici vedou na hranici. Další obrázky ukazují Husovu cestu na popraviště, okamžiky na hranici a nakonec jak dva muži nakládají na káru zbytky z hranice.

Působivá a méně obvyklá je ilustrace zachycující hořící hranici s Husem⁶⁵⁴. Celé popraviště je vykopáním sníženo a vymezeno obrubníkem proti šíření ohně. V jeho centru stojí nizoučká hořící hranice. Přes plameny, šlehající až nad kacířskou korunu, je vidět část postavy Husa s tmavými dlouhými vlasy a bílou korunou bez ďáblů na hlavě. Strnulá postava Husa na hranici je v centru obrázku, a protože tím nejdůležitějším, co měl obrázek zachytit, je drastický konec kacíře, je postava Husa největší, větší než pacholci v prvním plánu obrázku. Postava je dokonce tak veliká, že autor porušil proporčnost. Podle ruky částečně kryté plameny, je postava zachycena jen do pasu, ale nízká hranice nedokáže vyvolat dojem celé figury. Tak se stalo, že racionální myšlení pohledu současníka vnímá rozpor, nemůže připustit např. odhořívání těla odspodu. Zvláště působí i absence kůlu či trámu, ke kterému by bylo přivázané tělo. Ruce se sice ztrácejí v plamenech nad popelem nizoučké hranice, ale jsou před tělem, neúplně sepjaty na břiše, takže nevyvolávají dojem svázání. Bezvousá tvář vypadá mladě, téměř vyvolává asociaci křehkosti (panenka s porcelánovou hlavičkou, Madona).

⁶⁵² Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 407.

⁶⁵³ Je uložen v Národní knihovně ČR (byl darován Akademií věd SSSR v roce 1946), signatura VII A 18.

⁶⁵⁴ Viz: Příloha 9.2 a), str. 188.

Dva pacholci v popředí přikládají⁶⁵⁵ (oba mají haleny nad kolena stažené páskem, oba mají dlouhé vlasy svázané v týlu do ohonu). Z obou stran přihlíží množství lidí. Napravo se dívají jezdci na koních, částečně je vidět jen hlavy a krk dvou koní a jednoho jezdce, nalevo ozbrojenci usměřňují dav dobře oblečených lidí. Ozbrojenci drží v rukou halapartny, ale je možné, že nejde o ozbrojence (není zřejmé stejné oblečení), ale o přihlížející lid, který se sám pro tuto událost vyzbrojil. V popředí, před nohama pacholka napravo, se povaluje několik polen.

Celý obrázek je jemně kolorovaný, barvy nejsou nápadné a ostré, což může být jak pojetím autora, tak působením času. Dominuje hnědočervená barva (šat mnicha nebo měšťana vlevo za pacholkem i halena pacholka vpravo, plameny i oblečení viditelné části jezdce). Další z užitých barev na oblečení je modrošedá, šedá a okrově žlutá. Špinavě nazelenalou barvu má louka, na které se poprava odehrává.

Obrázek představující nakládání s ostatky je stejně barevně utlumený. Prostor se vyprázdnil, lidé odešli. Zůstal jen temný popel z hranice se zbytky polen na sníženém terénu, který dva muži, v oblečení připomínající středověké erbovní stejnokroje (rozdílná barva nohavic – bílá a červenohnědá, delší dvojbarevná halena stažená páskem a pokrývka hlavy), nakládají dřevěnými lopatami do káry. Kára není velká, oj volně leží na zemi, velká dřevěná kola nejsou pravidelná, na osu jsou upevněna závlačkou. Ani jeden z pacholků nemá radostný výraz, ten v prvním plánu dělá dojem muže středních let, druhý je poněkud rozpačitě působící mladík.

Perokresby z Petrohradského rukopisu Richentalovy kroniky pocházejí z 2. poloviny 15. století. Čtveřice kolorovaných perokreseb zachycujících mučednickou smrt je podána věcně, v omezené barevné škále.

Odsvěcení⁶⁵⁶ popisuje Richental dost podrobně. Stalo se tak přímo v kostele na sněmu. Hus byl postaven na vysoký stolec, aby to všichni dobře viděli. Z jedné strany k němu přistoupil veledůstojný pán a mistr Mikuláš, arcibiskup z Milána,⁶⁵⁷ z druhé dva kardinálové a dva světití biskupové. Oblékli Husovi šat kněze a pak ho zase strhli, čímž ho zbavili důstojnosti.⁶⁵⁸ Obrázek působí dost věrně. Hus v nákladném vyšíváném kněžském šatě mezi arcibiskupem a kardinálem, kteří se chystají strhnout kněžský ornát, vypadá smutně a smířeně. Možná to dělá poloprofil a mírně skloněná hlava. Kulatost hlavy zveličuje široká

⁶⁵⁵ Viz: Příloha 9.2 a), str. 189.

⁶⁵⁶ Viz: Příloha 9.2 b), str. 190.

⁶⁵⁷ Milánským arcibiskupem v této době byl Bartolomeo della Capra.

⁶⁵⁸ Ulrich Richental: Kostnická kronika, str. 180.

tonzura, obličej je bezvousý. Klečící biskupové drží zdobené kříže na vysoké žerdi, svíce v rukách už jsou zhasnuté.

Dál Richental popisuje cestu na popraviště, která je i námětem dalšího obrázku. Hus mohl zůstat obutý a oblečený (2 černé sutany z dobrého sukna a úzký stříbrný opasek), jen na hlavu mu nasadili biskupskou papírovou čepici se dvěma namalovanými čerty s nápisem: „Heresiarcha“ (arcikacíř). Na místo popraviště se vydal veliký dav s více než tisíci ozbrojenci a ozbrojeným panstvem. Hus šel nespoutaný mezi dvěma Ludvíkovými sluhy, za ním a před ním šli dva radní slouhové.⁶⁵⁹

Na popraviště je na obrázku Hus veden zbrojnoši s přílbami a v brnění. Zde má na sobě hnědou (tmavou) sutanu a kacířskou korunu se dvěma d'ábly. Vyniká tak kulatý obličej a holá bezvousá hlava. Zdá se, že zbrojnoš, který jde za Husem, mistra postrkuje kupředu, protože postava je v mírném záklonu. Za Ludvíkovými zbrojnoši je možné vidět dav. Vykukují jen barety. Z levé strany je vidět dva muže na koních, kteří jsou patrně počátkem průvodu.

Třetí obrázek⁶⁶⁰ zachycuje Husa na hranici. Richental tuto situaci zachytil takto: Husa přivázali na dlouhou kolmo postavenou desku a pod nohy mu dali vysoký stolec. Okolo nahrnuli dřevo a slámu, trochu smůly a zapálili. Hus začal strašlivě křičet a za chvíli shořel. Zůstala jen kacířská čepice, kterou kat rozšlapal, aby shořela.⁶⁶¹

V centru obrázku je hranice, kterou staví okolo Husa dva katani tak, že jednotlivé klády podávají vidlemi. Patrně v pase je Hus řetězem připoután k masivnímu prknu, které má v horní části nečitelný nápis. Ruce má Hus složené na břiše, nejspíše zpívá nebo se hlasitě modlí, protože ústa jsou pootevřená. Hranice sahá zatím odsouzenému k bokům. Z obou stran hranice je možné spatřit ukázněné přihlížející – zbrojnoši, kněz a snad šlechtic na koni.

Poslední obrázek ukazuje dřevěnou káru, do které dva pacholci lopatami nakládají popel z hranice. V barevnosti dominuje hnědá, bílá a modrá. Richental svůj popis zakončil stručně: Všecko co zbylo a neshořelo, popel a kosti, vyvezli do Rýna.⁶⁶²

Pražský rukopis⁶⁶³ této kroniky pracuje s výraznější barevností a působí expresivněji. Obrázek odsvěcení⁶⁶⁴ není celý. Zhruba třetina spodní části chybí. Přesto by se mohlo zdát, že v centru obrázku stojí trojice blahobytně vypadajících kněží. Idylu narušuje jen černý

⁶⁵⁹ Ulrich Richental: Kostnická kronika, str. 181.

⁶⁶⁰ Viz: Příloha 9.2 b), str. 191.

⁶⁶¹ Ulrich Richental: Kostnická kronika, str. 184.

⁶⁶² Tamtéž, str. 184.

⁶⁶³ Národní knihovna ČR, sign. XVI A 17.

⁶⁶⁴ Viz: Příloha 9.2 c), str. 192.

d'ábel nad hlavou prostření postavy – Husa, který zastupuje kacířskou korunu a ukazuje, kým Hus je. Postava Husa je oblečena do kněžského šatu rudé barvy, který není tak zdobný jako v petrohradském rukopise. Rudá bývá vnímána jako barva mučedníků. Baculatý obličej se mírně naklání doleva. Pod našponovaným šatem se rýsuje kulaté břicho. Dva biskupové (podle vysokých biskupských čepic), jeden v modrém a druhý v zeleno-hnědém kněžském šatě, právě snímají Husovi svrchní kněžské roucho. Jejich baculaté obličeje sledují d'ábla, který jako symbol kacířství poskakuje nad hlavou Husa a téměř se dotýká velké tonzury. Před trojicí klečí dvojice kněží a další dvojice drží z každé strany velké kříže. Podle tonzury u všech postav jde o kněze. Nad hlavami biskupů jsou erby. V levém je rudá orlice s černými pařáty, pravý je půlený (v horní části s černou orlicí, ve spodní patrně s černým kozorohem, který se stylem kresby podobá d'áblu nad Husem). Kresba působí dynamicky svou barevností i různou silou linií obrysové kresby. Obrázek velikostí postav zachovává důležitost, tj. hlavní hrdinové odsvěcení, Hus a dva biskupové, jsou dvojnásobně větší než další postavy.

Obrázky představující vedení Husa na hranici jsou dva.

První⁶⁶⁵ z nich je mírně poškozen při dolní části levého okraje. Průvod vedoucí Husa je k divákovi postaven čelem, ale směřuje do levé části obrázku. Postavou prvního plánu nejbližší k divákovi je Hus v černé sutaně s nožem a váčkem u pasu, což je v souladu s uvedeným textem, ale na současného pozorovatele tyto předměty působí zvláště až nepatřičně. Na hlavě má Hus bílou papírovou čepici kacířů se dvěma namalovanými čerty. Další dva se vznášejí nad davem poblíž hlavy Husa, aby nepromeškali duši kacíře. Hus, který má ruce zkřížené před tělem, se mírně usmívá, jako člověk, který je smířený. Husa vedou dva drábové. Ten, který jde zleva, Husa přidržuje pod rukou kolem těla. Ve volné ruce drží hůl, čelo mu zdobí věnec s vlajícími fábory, jeho košile je červená a kalhoty modré. Na prsou halen má vyšíтый erb. Druhý z drábů, v zelené haleně s ozdobnými nárameníky, drží halapartnu. Za Husem další drábové rovnají dav zvědavců, který jde v průvodu. Nad hlavami se ježí sudlice a halapartny s praporci. Většina obličejů je mírně zarůžovělá, patrně září slunce.

Také druhý obrázek⁶⁶⁶, Hus vedený na hranici, je zhruba do jedné třetiny na spodní části poškozen.

Zde je Hus vyobrazen v černé kněžské sutaně s nožem a váčkem u pasu. Hus jde nespoutaný mezi dvěma těžkooděnci v plné zbroji. Jeden jako by Husa podpíral rukou

⁶⁶⁵ Viz: Příloha 9.2 c), str. 193.

⁶⁶⁶ Viz: Příloha 9.2 c), str. 194.

pod ramenem. Těmto dvěma není vidět do obličeje, protože je stíní velké kovové přilbice. Na hlavě Husa sedí vysoká kacířská čepice se dvěma namalovanými černými d'ábly, kteří na sebe útočí. Nad nimi je nápis „Eresi Archa“. Za trojicí se valí nesourodý dav. Šlechta na koních, zbrojnoši, obyčejní lidé. Zatímco zbrojnoši působí spíše sklesle, šlechtic ve vyšíváném rudém plášti se otáčí a usmívá. Horizont obrázku se jeví sudlicemi a velkou vlajkou na dlouhé žerdi. Do očí průvodu svítí patrně sluníčko, protože na obličejích přítomných se odráží mírně narůžovělé světlo.

Čtvrtý⁶⁶⁷ obrázek zachycuje okamžik upálení Jana Husa a působí výrazně expresivněji. Hranice už hoří, plameny olizují černou sutanu, šlehají vysoko nad ramena. Hus, připoutaný k širokému trámu, koutky očí pozoruje své katy a otevřená ústa poukazují na to, že buď podle tradice zpívá, nebo křičí, jak píše Richental. Obličej působí děsivě. Ruce jsou svěšeny podél těla. Také dav působí dynamicky. Jeden z pacholků jako by vidlemi přidržoval tělo Husa. Dáblové nejsou jen na kacířské koruně, ale další dva u rohů koruny číhají na duši mučeného. Prapory vlají ve větru. Rudá barva plamenů se objeví i na postroji jednoho ze dvou koní a na oblečení okolostojících. Nejbližší hranici stojí zbrojnoši, jeden se před ohněm chrání velikým kruhovým štítem, dalšího chrání brnění. Tráva na louce, kde se poprava odehrává, je špinavě zeleno-hnědá. Pestřejší barevnost (žlutá, modrá, černá, zelenohnědá, svítivě rudá) umocňuje silně expresivní dojem.

Volně dostupná je iluminace⁶⁶⁸ pravděpodobně z jiného dochovaného exempláře Richentalovy kroniky. Dvojice volně dostupných obrázků zachycujících upálení a nakládání s ostatky je velmi pestře vybarvena, což svědčí o jiném opisu.

Na obrázku Upálení stojí bezvousý Hus s dlouhými vlasy připoutaný k mohutnému trámu. Na sobě má černou sutanu a na hlavě černou vysokou kacířskou čepici. Čepice je nezvyklá, protože na jiných vyobrazeních je bílá s černými d'ábly. Hranice upalovanému sahá do pasu, zkřížené ruce jsou vidět nad ní. Hranice poskládaná z jednotlivých velkých klád hoří žluto-rudými plameny, které už zachvátily celý trám. Dva pohůnci v barevném modro-rudém oblečení přidržují tělo dlouhými vidlemi, aby bylo vidět a nezhroutilo se do plamenů. V pravé části je pod praporem se dvěma zlatými lvy vidět koně a patrně krále v rudém plášti. Levé straně davu dominuje rytíř ve zlatém brnění a kněz v bílé říze. Obličej všech odráží záři plamenů i žár.

⁶⁶⁷ Viz: Přílohy 9.2 c), str. 195.

⁶⁶⁸ Viz: Přílohy 9.2 d), str. 196.

Druhý z obrázků zachycuje dvojici mužů v barevném modro-červeném oblečení s dlouhými vlasy, jak dřevěnými lopatami nakládají ostatky a popel na dřevěný dvoukolák. Oba stojí rozkročení proti sobě. Ten, který je obličejem natočen k divákovi, má plnovous a tvář mu mírně cloní klobouk se širokou krempou.

6.1.3 Jenský kodex⁶⁶⁹

V Jenském kodexu z konce 15. století je také několik zajímavých vyobrazení Husa. Na iluminaci⁶⁷⁰ Janíčka Zmizelého z Písku je Hus zachycen na prosté dřevěné kazatelně v Betlémské kapli,⁶⁷¹ která sahá do poloviny obrázku zleva. Kulatý obličej, hladká bezvousá tvář, velká tonzura svítící z tmavých vlasů, bílé roucho s křížem a plné soustředění na kázání, které leží zapsané před ním na přednáškovém pultíku. Kaple je plná posluchačů, kteří sedí na jednoduchých dřevěných lavicích zachumlaní do oblečení. Ženy mají na hlavách bílé loktušky. Pozadí je sytě zelené se zlatými ornamenty.

Na dalším obrázku⁶⁷² je Hus zachycen jako mučedník. Stojí na hořící hranici, má už dlouhé temné vlasy a vousy, postava je hubenější. Kacířskou korunu zvýrazňují tři čerti. Jako by autor ukazoval časový rozdíl a snad i předcházející věznění a fyzické i psychické strádání. Postava je připoutána k silnému trámu provazy kolem krku a pasu, ruce dělají dojem spoutání za zády. Hus má strnulý pohled a zavřená ústa. Hranice sahá asi do výše kolen a plameny šplhají pomalu vzhůru. Dav na obrázku je racionálně rozdělen, vpravo kardinál, biskup a další církevní osobnosti, vlevo šlechta na koních a měšťané, všichni ve strnulých gotických pózách. Celý výjev se odehrává na zelené louce, kterou v prvním plánu protíná cesta. Zlaté ornamenty na rudém pozadí vytváří dojem opony, ale jde o typický způsob, kterým se v době gotiky zaplňoval zbylý nedůležitý prostor.

Další obrázek⁶⁷³ Upálení zachycuje Husa nebo Jeronýma. Postava připoutaná k trámu je téměř identická s předcházejícím obrázkem. Bílou košili přetínají u krku a v pase identické provazy jako na předcházejícím obrázku, dlouhé vlasy a vousy, kacířská papírová koruna se třemi čerty, to jsou stále stejné znaky. Postava je kolem krku a pasu připoutaná k trámu, ale lana dělají v obou případech spíše dojem ozdobné bordury na košili, ruce má odsouzený ale svázané před tělem. Hranice je narovnaná téměř do pasu mučedníka a plameny hoří prudčeji.

⁶⁶⁹ Jenský kodex, Knihovna Národního muzea, sign. IV B 24.

⁶⁷⁰ Viz: Přílohy 9.3, str. 197.

⁶⁷¹ Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 410.

⁶⁷² Viz: Přílohy 9.3, str. 198.

⁶⁷³ Viz: Přílohy 9.3, str. 199.

Tentokrát levou stranu tvoří zástup biskupů a kněží, pravou šlechta na koních a měšťané. (Na obrázku s červeným pozadím jsou přihlížející zachyceni zrcadlově.) Za hranicí se vlní dvě široké bílé nepopsané mluvící pásy, pozadí tvoří zlaté ornamenty na zeleném pozadí. I zde je v popředí cesta, za kterou se rozprostírá louka s hranicí.

Na další iluminaci⁶⁷⁴ Jenského kodexu je Hus zobrazen v nebi společně se sv. Janem Křtitelem a se sv. Janem Evangelistou. Jako klíčník a ochránce „Boží obce“ je zde i Jan Žižka.⁶⁷⁵ Světlovlasý Hus v rudém šatě mučedníka se zeleným pláštěm drží v ruce kalich jako symbol podávání pod obojí.

Všechny iluminace Jenského kodexu mají syté jasné a pestré barvy. Ornamentální pozadí je pro dobu vzniku kodexu typické.

Kolorovaný dřevořez⁶⁷⁶ zachycuje další ze scén upálení v tomto kodexu. V centru na louce stojí hranice s postavou přivázanou masivními řetězy kolem krku a pasu k mohutnému sloupu. Ruce má svázané za zády. Na kulaté hlavě s krátkými vlasy bez vousů sedí kacířská koruna se třemi dábly. Zdá se, že v tomto zobrazení má Hus kolem hlavy svatozář. Rudé plameny šlehají až k pasu. U hranice jsou dva pohůnci, klečící drží meč, aby mohl případně rozdmýchat oheň, druhý do ohně vhazuje nejspíše pás. Přihlížející dav je mohutný. Zprava jsou představitelé světské moci, zleva moci církevní. Nejvyšší honorace je na koních. Dav se táhne k horizontu a obestupuje výjev ve viditelném půlkruhu. Téměř identický černobílý obrázek uvádí i Royt⁶⁷⁷. Představuje Jeronýmovo upálení ze Staročeského pasionálu z roku 1495⁶⁷⁸.

6.2 Zobrazení Husa z přelomu 15. a 16. století

Na přelomu 15. a 16. století se úcta k Husovi posouvá do roviny kultu. Proto se Hus zobrazuje se svatozáří, která poukazuje na Husovo mučednictví, nebo mezi patrony české země. Příkladem může být oltářní predella kostela sv. Kříže v Chrudimi⁶⁷⁹, kde Hus

⁶⁷⁴ Viz: Přílohy 9.3, str. 200.

⁶⁷⁵ Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 410.

⁶⁷⁶ Viz: Přílohy 9.3, str. 201.

⁶⁷⁷ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 424.

⁶⁷⁸ Viz: Přílohy 9.3, str. 201.

⁶⁷⁹ Dnes Muzeum v Chrudimi. (Srov. Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 409.)

v kněžském šatě mezi českými patrony (sv. Ludmila, sv. Václav a sv. Prokop) žehná kalichu, symbolizujícímu eucharistii pod obojí.⁶⁸⁰

Stabilizovaná utrakvistická církev Husovi zasvěcuje oltáře. Např. v Betlémské kapli, v chrámu sv. Mikuláše, v kostele sv. Filipa a Jakuba na Smíchově, ale také v Čáslavi, Kostelci, v Kutné Hoře, Litoměřicích, v Hradci Králové na Kopečku, 1560 na Malé Straně v Praze.⁶⁸¹

S rostoucím zájmem o osobu Husa vznikají i jeho životopisy a portréty, které jsou přejímány ze starších materiálů. Např. Jiří Heremita: Život Mistra Jana Husa.

Hus formou dřevořezb bývá často zobrazován v dílech vydávaných protestanty. Toto zobrazení není ilustrací příběhu Husa, ale přihlášením se k Husovi jako reformnímu kazateli. Hus bývá zachycen více asketicky než dříve – štíhlý obličej s pěstěným plnovousem. Tato podoba evokuje Krista.

Po počátečním váhání se k Husovu odkazu hlásí i luterská reformace. Hus a Luther bývají zobrazováni spolu, někdy dokonce v přítomnosti samotného Krista. Příkladem může být Malostranský graduál nebo dřevořez z Husitského muzea v Táboře od monogramisty LF Křest Kristův v Pegnitz před Norimberkem vytvořený po roce 1562.⁶⁸² Mezi klečícími postavami v popředí napravo je dobře vidět Husa, Luthera, Melanchtona a Jonase.⁶⁸³

6.2.1 Smíškovský graduál

Ve Smíškovském graduálu⁶⁸⁴ (1490–1495) najdeme Husa dvakrát.

Na iniciále⁶⁸⁵ by ho patrně nezasvěcený nepoznal. Hus má na sobě liturgické oblečení (je v albě a ornátu) a žehná kalich na knize. Kalich jako symbol vyznavačů přijímání pod obojí, knihu jako znak učence a spisovatele. Husa doprovází svatí mučedníci sv. Vavřinec a Štěpán. Všechny tři spojuje mučednická smrt. Sv. Vavřinec (3. století) byl zabit v Římě za doby pronásledování křesťanů. Nejprve ho bili olověnými holemi, pak položili mezi žhavé pláty a nakonec upálili na roštu.⁶⁸⁶ Sv. Štěpán byl helénistický Žid a patřil k 7 jáhnům, kteří byli vysvěceni apoštoly, aby pomáhali šířit křesťanství. Při jednom z plamenných kázání se

⁶⁸⁰ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 411.

⁶⁸¹ Tamtéž, str. 410.

⁶⁸² Tamtéž, str. 426.

⁶⁸³ Srov.: tamtéž, str. 426.

⁶⁸⁴ Uložen v Rakouské národní knihovně ve Vídni, cod.s.n. 2657.

⁶⁸⁵ Viz: Přílohy 9.4, str. 202.

⁶⁸⁶ Srov. Daniela Dvořáková, Pavel Dvořák: Kalendárium, Praha: X-Egem, 2003, str. 291-292.

dostal do sporu s Židy, kteří ho odvěkli před soudce, a ten ho odsoudil k ukamenování. Je proto považován za prvomučedníka.⁶⁸⁷

Ve spodní části této stránky graduálu je obrázek popravy faráře Jana Chůdka a dalších husitských kněží v Kutné Hoře 9. ledna 1420. Předpokládá se, že důvodem k zobrazení této scény v graduálu bylo objevení ostatků husitského kněze v roce 1492.⁶⁸⁸

6.2.2 Litoměřický graduál⁶⁸⁹

Také Litoměřický graduál⁶⁹⁰ (1510–1514) obsahuje zajímavě iluminovaná folia. Můžeme zde vidět Husa při učené disputaci na bohatě zdobené kazatelně patrně v kostnickém kostele. Hus v červeném nákladném a bohatě nabraném rouchu na prstech vypočítává argumenty. Červená symbolizuje mučedníka, toto pojetí umocňuje i bohatá svatozář kolem hlavy. Výkladu naslouchají kardinálové a další církevní hodnostáři, kterých je kostel plný, a kontrolují přepočítáváním argumenty. Ne všichni ale dávají pozor. Mezi sloupy v hloubce chrámu je vidět bavící se skupinky, které výklad nijak nezaujal. Hus je ve středním věku, bezvousý, s bohatým mikádem přes uši. Samotný obrázek je výrazně barevný, ornamenty jsou použity jak na drapériích bohatých látek řečnického pultíku a křesla, na kterém sedí jeden z kardinálů k divákovi zády, tak na delších stranách folia.

Scéna upálení se v graduálu objevuje hned dvakrát.

Tzv. Malé upálení⁶⁹¹ představuje bohatou davovou scénu, v jejímž centru je u širokého trámu řetězem kolem krku připoutaný Hus na hořící hranici. Postava v bílé říze má ruce zřejmě svázané až za trémem, na hlavě sedí vysoká kacířská koruna se třemi dábly. Hlava Husa s bezvousým obličejem se natáčí na pravou stranu za světskými vládci na koních. Na levé straně přihlížejí církevní hodnostáři – biskup i kardinál také na koni. Za hranicí, kterou patrně rozdmýchávají pohůnci, se tísní šedivý dav zvědavců.

Celostránkový obrázek⁶⁹² upálení Mistra Jana Husa je odlišný už tím, že se odehrává ve dvou rovinách. Ta pozemská se drží běžné ikonografie. V centru obrázku je vyvýšená hranice. Hus v bílé košili, přivázaný k silnému břevnu pouze ve výši pasu, s rukama svázanýma za ním, pozvolna poklesává v kolenou. Kacířská čepice už spadla, jak se tělo

⁶⁸⁷ Srov. Daniela Dvořáková, Pavel Dvořák: Kalendárium, str. 458.

⁶⁸⁸ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 411.

⁶⁸⁹ Uložen ve Státním okresním archivu v Litoměřicích se sídlem v Lovosicích, sign. IV G 1.

⁶⁹⁰ Církevní kniha, která obsahuje latinské mešní zpěvy.

⁶⁹¹ Viz: Přílohy 9.5, str. 203.

⁶⁹² Viz: Přílohy 9.5, str. 204.

pozvolna sesouvá. Hranice, která již hoří, silně kouří. Jeden z pacholků ji zapaluje na dalším místě. Jiný pacholek do plamenů přihazuje plášť a pytel s věcmi Husa, aby nezůstala žádná památka. Zprava přihlíží šlechta, patrně i král na koni, ozdobený bohatými pštrosími pery, zleva církevní hodnostáři, s obtloustlým kardinálem na koni. Dav v pozadí je z části překryt hustým dýmem, který obestírá hranici a stoupá k nebi. Rozděluje pozemskou a nebeskou rovinu. Tady se odehrává neviditelná část příběhu. Hus oblečený v kněžském rouchu, albě a ornátu, je anděly přinášén před Boha Otce, který sedí na trůně ozdobený papežskou tiárou, která symbolizuje Boží svrchovanou moc, ke které se Hus od papežova soudu odvolal. Bůh korunuje Husa zářící mučednickou korunou. To, že je Hus oblečen opět do kněžského šatu, ukazuje, že odsvěcení koncilem neplatí před tváří Boží.⁶⁹³

Rukopis si objednal litoměřický purkmistr rytíř Václav z Řepnice, který je také se svým erbem v pravé dolní části zobrazen.⁶⁹⁴

6.2.3 Kuthenova Kronika o založení země české a prvních obyvatelích jejích

Vyobrazení Mistra Jana v Kuthenově Kronice z roku 1539 je dokladem nového vyobrazení Jana Husa, které se šíří v českém prostředí po roce 1530⁶⁹⁵. V medailonku⁶⁹⁶ je Hus v univerzitním taláru s baretem na hlavě. Bohaté vlasy sahají pod uši, úzký obličej s výrazným nosem zdobí pečlivě zastřižený plnovous. Hus má sklopenou hlavu, výraz v obličeji svědčí o soustředění na to, co vpisuje do knihy, kterou drží v rukou.

6.2.4 Malostranský graduál

Malostranský graduál⁶⁹⁷, zhotovený roku 1572 na památku Jana Laštovičky, má zajímavou výzdobu k písni O svatém Mistru Janu Husovi. V borduře⁶⁹⁸ stránky, na které je v iniciále zachycena poprava sv. Jana Křtitele, ke kterému je připodobňována mučednická smrt Jana Husa (dovolil si kritizovat papeže a poučovat krále, intrikami českých kněží byl pohnán před soud), se objevují polopostavy⁶⁹⁹ Wyclifa či Erasma Rotterdamského, Jana Husa

⁶⁹³ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 411.

⁶⁹⁴ Tamtéž, str. 411.

⁶⁹⁵ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V., str. 117.

⁶⁹⁶ Viz: Přílohy 9.6, str. 205.

⁶⁹⁷ Malostranský graduál, Národní knihovna ČR, sign. MS XVII A3.

⁶⁹⁸ Ozdobný lem, často ornamentální. In: Nový akademický slovník cizích slov, str. 117.

⁶⁹⁹ Viz: Přílohy 9.7, str. 206.

a Luthera⁷⁰⁰. Wyclif/Erasmus rozžehuje světlo pravé víry, pomocí troudu, vousatý Jan Hus toto světlo udržuje tak, že zapaluje svíčku, a Luther prostřednictvím velké louče toto světlo dále roznáší.

Erasmus Rotterdamský (27. 10. 1469 – 12. 7. 1536) je uváděn v souvislosti s úvodními slovy tiskaře norimberského vydání Husovy Postilly z roku 1563. *Mistr Jan Hus zakřesal tak, že jiskra z troudu chopila, a v troudu se ukázala. Erasmus Roterdamus přičiniv k ni syrnou svíčku rozžal. Martin Luther vzav svíčku rozžatou, a rozsvícenou do rukou, tou téměř již všemu světu svítí.*⁷⁰¹ Stejný námět křesání, zapalování a roznášení víry je také podle Royta na grafice nizozemského původu ze 16. století, kterou je možné vidět ve sbírkách Rijksmusea v Utrechtu.⁷⁰² Zde je ovšem tím, kdo křeše John Wyclif.

Hus, jako jediný z trojice, nestojí k divákovi čelem, ale z dvoutřetinového profilu natočeného doleva. Na hlavě má čapku a na sobě bohatě zřasený talár vysokoškolského učitele. Vlasy má zastřiženy pod uši, temný plnovous je pečlivě upravený. S výrazem soustředění v obličeji sleduje drobnou svíčku, jež právě chytila od troudu, který drží v druhé ruce. Svíčka symbolizuje návrat k původní víře, o které učil, a nyní se toto světlo (jeho učení) začíná šířit.

Zajímavý svou detailností a precizností (i když konvenční) je v graduálu obrázek Upálení Mistra Jana, který je srovnatelný velikostí a barevností s Malým upálením Litoměřického graduálu. I zde je hranice se spoutaným Husem v centru. Tato hranice již hoří a rudé a žluté plameny šlehají vysoko nad hlavu Husa, hustý kouř se valí k nebi. Vousatý Hus, připoutaný ke kůlu s rukama dozadu, je v dlouhé bílé košili a na hlavě má kacířskou korunu se třemi d'ábly. Tato hranice je nízká, jen několik svazků dřeva pod nohama Husa, sálající oheň se rozestupuje, proto je vidět celé tělo, připoutané provazy jen v pase. Trojice d'áblů na kacířské čepici je silně stylizována, černý d'ábel ve středu připomíná orlici známou z erbů. Prostor okolo hranice je zbaven drnů trávy. Vyrovnané zástupy, téměř jako na přehlídce, přihlížejí mučednické smrti. Přední řady z obou stran hranice tvoří vypasení církevní hodnostáři, vpravo na koních kardinálové a arcibiskupové, vlevo biskupové a kněží. Za nimi z obou stran přihlížejí mocné zástupy zvědavců v pestrých barvách, nalevo převládá bílá a hnědá, napravo kardinálská červeň s hnědou a bílou barvou koní. Na pravé straně horizontu

⁷⁰⁰ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 413.

⁷⁰¹ Tamtéž, str. 413.

⁷⁰² Tamtéž, str. 413 – 414.

se táhne opevnění Kostnice i s Geltingenskou bránou (podle Richental⁷⁰³), kterou se na svěže zelené louky přicházelo. Nechybí ani dva pacholci, kteří z levé strany vyobrazení dlouhými bidly přihrnují rozpadávající se hranici a udržují sálavý plamen. V pravém rohu obrázku je vidět další potřebné nástroje používané k usmrčení upálením. Jsou zde měchy k rozdmýchání ohně, kdyby se hranice nechtěla rozhořet, dlouhý meč a sekera k roztržštění ohořelých kostí. Kontrast drastické smrti člověka a vyrovnaných řad chladně přihlížejících duchovních vnáší do obrázku velké napětí.

6.2.5 Husova Postilla

V norimberském vydání Husovy Postilly z roku 1563 je dřevořez⁷⁰⁴ upálení Husa vytvořený jakoby v detailu. Hus v kratší sutaně pod kolena je dvěma řetězy (kolem krku a kolem pasu) připoután k masivnímu trámu, ruce má spoutány za tělem. Nestojí na hranici, ale na pevné zemi, jedna noha je obutá, druhá bosá. Otepi dřeva hoří kolem trámu a oblaka dýmu spirálovitě stoupají k nebi. Hus má svěšenou hlavu, obličej je bezvousý, pohled směřuje dolů do plamenů, ale výraz ukazuje, že Hus je myšlenkově v jiném světě. Na kacířské koruně je dobře viditelný jen jeden ďábel ze tří.

6.3 Ikonický vzor 16.–18. století

Od konce 15. století se objevuje snaha vytvořit reprezentativní Husův portrét. Typ, který se pak mnohokrát opakoval jako ikonický vzor, se nejčastěji přejímal z kroniky Hartmanna Schedela z roku 1493⁷⁰⁵ – vyzáblý protáhlý obličej s výrazným ostrým špičatým nosem a vousy. Ve skutečnosti jde o fiktivní portrét Husa, protože stejný typ figury použil autor i k zobrazení proroků Micheáše, Sophoniáše, Barutha, ale také filozofů Cicerona a Anaxagora⁷⁰⁶. Schedel se zřejmě drží konvenční představy o univerzitním teologovi – muž s vousatou tváří, s baretem na hlavě, symbolizujícím univerzitu, a s knihou v ruce, která poukazuje na učence. Tak vzniká idealizovaný typ, který postupně zapustil kořeny. Proto je možné vidět velmi podobné portréty v mnohých literárních dílech 16.–18. století. Výrazný mužský profil s vousatou tváří, na hlavě kněžský biret, na těle talár. V ruce buď drží knihu či

⁷⁰³ Ulrich von Richental: Kostnická kronika, str. 181.

⁷⁰⁴ Viz: Přílohy 9.8, str. 207.

⁷⁰⁵ Weltchronik Hartmanna Schedela, Norimberk 1493.

⁷⁰⁶ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 415.

svítek,⁷⁰⁷ nebo stojí jako kazatel u pultíku s knihou a nad hlavou má holubici, která symbolizuje Ducha svatého jako nositele inspirace.⁷⁰⁸ Podle tradice se prý toto reprezentativní vyobrazení objevilo poprvé v díle Hanse Holbeina ml. na počátku 17. století, ale žádný Husův portrét se od Holbeina do dnešních časů nedochoval⁷⁰⁹, což ale tradici nevyvrací, protože se portréty mohly šířit z nedochované předlohy. Také v Čechách se objeví stejný typ vyobrazení Mistra Husa. Jde o ilustrace v Kuthenově Kronice o založení české země z roku 1539 nebo o mědirytinu kancionálu bratrského z roku 1576.⁷¹⁰

Porážkou nekatolických stavů na Bílé hoře a následnou rekatolizací téměř končí éra úcty k osobnosti Jana Husa. Řada památek s Husovým vyobrazením zanikla. Pokud se v našem prostředí Hus zobrazí, pak jen v negativních souvislostech (např. Hus jako kacír je zobrazen Kosmou Damiánem Asamem ve střední kupoli poutního kostela Panny Marie Vítězné na Bílé hoře.⁷¹¹)

Osvícenství přichází s objektivnějším pohledem a v protestantském prostředí se šíří letáky, které se pašují z Německa a kde je Hus mezi ostatními reformátory. Ve sbírkách muzea v Poličce je uložen obrázek z Balzerovy dílny, kde Luther a Hus ukazují na kalich pod křížem. Tento svatý obrázek byl vytištěn krátce před vydáním Tolerančního patentu v roce 1781.⁷¹²

6.4 Způsob zobrazení Mistra Jana Husa – Závěr

Ve všech výtvarných způsobech zobrazení (knižní malba, dřevořezy, reliéfy, sochy, mince a medaile, medailony zvonů, knižní vazba, kachle...) je Jan Hus zachycen dvojitým způsobem. Starší materiály ho ukazují jako pyknika, který měl rád život (za studentských let toužil po zaopatřeném místě, aby mohl žít v pohodlí⁷¹³). Baculatá menší postava typově odpovídá obecné představě o Čechách, kněžské povolání a několik poznámek v Husových spisech oblibu radostného života a touhu po pohodlí potvrzují. Mladší kroniky, tisky a zobrazení až do jednadvacátého století se přidržují spíše druhé varianty, která vznikla jako obecná představa učenice. Štíhlá vyšší postava, spíše užší obličej s ostrým nosem a výrazně

⁷⁰⁷ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V., str. 179.

⁷⁰⁸ Tamtéž, str. 180.

⁷⁰⁹ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 416.

⁷¹⁰ Tamtéž, str. 416.

⁷¹¹ Tamtéž, str. 417.

⁷¹² Tamtéž, str. 418.

⁷¹³ Petr Čornej: Velké dějiny zemí Koruny české, svazek V., str. 87.

řezaným profilem, který podtrhuje do špičky zastřižený plnovous. Na hlavě mívá kněžský biret, ale může být i prostovlasý. Ne vždy je na hlavě tonzura.

Ani jedna z obou vizuálních představ není odvozena ze skutečného vzhledu Mistra Jana. Několik století trvající obliba asketického typu vychází z potřeby charismatické působivosti. Nejde o to, jak Hus skutečně vypadal. Jde o to, jaké emoce vyvolává. Hus jako katolický kněz určitě plnovous ani bradku nenosil.

Pokud se uvádí, že Hus ve vězení onemocněl, že jeho vězení patřilo posléze k těm tvrdým, jistě zhubl a jeho vzhled se změnil. Těžko si mohl upravovat tonzuru a zastříhávat či holit vousy, udržovat vlasy. I to by mohl být důvod, proč se postava Husa v čase proměňuje. Hus trpí, statečný člověk, který tolik přestál a za své učení položil i život. Hrdina, pro kterého byla pravda vším. Asketická figura, propadlý obličej – to lépe vyhovuje představám mučedníka. Navíc se tímto vzezřením přibližuje i k ustálené fiktivní vizáži Krista, se kterým ho spojuje nespravedlivý soud, přijetí svého osudu, silná víra, těžká smrt a lavina událostí, kterou obě úmrtí spustila.

Vousy mohou být ale také jakýmsi předělem. Dokud Hus působil jako katolický kněz, nemá vousy ani bradku. Před soudem už je jen kacír, proto se může změnit i jeho vzezření.

Pokud Hus nestojí na hranici, bývá nejčastějším atributem, který ho má odlišit od jiných, kniha v ruce, do které se ale nedívá, spíše je zahleděn do dále v jakémisi mystickém zaujetí. Působí soustředěně, odhodlaně, vyrovnaně. I proto se tento ikonografický model stává obecně přijímaným vzorem. Vzorem člověka, který nepopřel svůj život. Člověka, který je spojován s psaním knih, učením, ale také s pravdou a čistou vírou. Člověka, který dokázal překonat obyčejný lidský strach z bolesti a smrti, protože by znesvětil vše, čemu věřil a co učil. Kniha, kterou rozevřenou drží v ruce, je symbolem učenosti a spisovatelství, ale jako atribut se vyskytuje i u mnoha proroků, Sibyl, evangelistů, u apoštolů nebo církevních Otců.⁷¹⁴ Ačkoliv k určitému rozlišení dochází prostřednictvím názvu knihy nebo citace, kterou je možné z knihy vyčíst, přece jen jako jasný identifikační klíč nestačí. Možná i proto se objevuje i další atribut – kalich (např. Jenský kodex). Kalich symbolicky představuje konsekrované víno, ale je také zobrazením Víry.⁷¹⁵ V obecném povědomí bývá spojován s podáváním pod obojí, ale s tím Hus mnoho společného neměl. Sám ho neprováděl, dotýká se ho až v jednom ze svých teoretických spisů ve vězení, protože reaguje na poměry doma.

Důležité pro zobrazované figury je i gesto a oblečení. Oblečení v daném případě souvisí s povoláním kněze nebo učitele a poukazuje také na kulturu země i doby. Gesto

⁷¹⁴ Srov. James Hall: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, str. 223.

⁷¹⁵ Tamtéž, str. 210.

promlouvá tou nejsrozumitelnější řečí a řečí těla. Je vnějším znakem prožívaných emocí, temperamentu nebo stylizace. Gesto může zachytit buď náladu a stav mysli či vůle v daném okamžiku, nebo může naznačit či zprostředkovat určitý znak (např. skloněná či vztyčená hlava). Vytváří tak evropský univerzální jazyk promlouvající skrze čas.

Hus, pokud nestojí na hranici, je obvykle zachycen v jednoduchém kněžském oblečení s hrdě vztyčenou hlavou, jejíž držení mu dodává důstojnost i sebejistotu. Nemívá ruce sepnuté v submisivním gestu ani teatrálně rozhozené v póze řečníka. Pokud je zobrazena celá postava, je zachycena v chůzi či nakročení, což vzbuzuje dojem energie, nezdolnosti. Jako kněz mívá někdy ruku přitisknutou na srdce, což bylo jedno z gest doporučovaných už v renesanci pro portrét muže (vedle melancholického podpírání tváře, či energického držení meče). Jindy drží knihu, která ho předvádí jako vzdělaného učenice, kněze. Už od časů zobrazení v Kuthenově kronice v knize listuje, což vytváří dojem soustředěnosti, zamyšlení.

Jaká byla skutečná podoba Jana Husa, se z iluminací kronik a dalších obrazových materiálů nedozvíme. Není žádný obrázek, který by vytvořil Husův současník cíleně jako portrét. Kresby a rytiny jen doprovázejí text pro názornost. Nejsou tedy „věrným obrazem“, ale spíše obvyklým dobovým způsobem zachycení té či oné události či osobnosti. Každá nová práce se obvykle inspiruje těmi předešlými.

Současnost se navrácí k podobě blahobytně vyhlížejícího pyknika. Možná je důvodem větší dostupnost iluminací, např. na internetu, možná rozložitější postava více evokuje venkovanství, obyčejný původ a tím i v jistém smyslu člověčenství. Tento novodobý návrat k baculatému vzezření jako by stál v kontrastu s mučednickou smrtí. Socha Husa na Krakovci⁷¹⁶ nepředkládá obraz člověka, který se přeci jen nedal zlomit. Ale možná právě v tom je veliká síla těchto zobrazení. On to dokázal, takový obyčejný venkovský typ. Přesto nová socha na Krakovci vzbudila vlnu nevole. Dosud se obecněji přijímá romantizující charismatický typ, popisovaný mj. Jiráskem a často vyobrazovaný na malých venkovských pomníčkách, kterých je po Česku rozeseto mnoho.

⁷¹⁶ Viz: Přílohy 9.9, str. 208.

7.0 Závěr

Mistr Jan Hus patří k nejznámějším osobnostem české historie a zřejmě by se jen těžko hledal mezi těmi, kdo byli někdy školou povinní, ten, kdo by nic o Husovi neslyšel. Jak se Hus zapsal do naší paměti? Jaký obraz jsme si o něm vytvořili. Byl tento obraz vždy stejný?

Cílem práce bylo prozkoumat vybraná literární díla a porovnáním zjistit, zda je předváděný obraz Husa neměnný nebo jestli se v průběhu času záměrně či nevědomě nějakým způsobem neposouvá. Kromě textu se práce zabývá i ikonografií, která nikdy není jen mechanickým součtem formy a obsahu, ale současně je způsobem, kterým je podstata (obsah) prezentována, aby vytvořila organický celek (text a obraz).

Z hlediska využití literárního textu pro iluminace je k příběhu Jana Husa nejčastěji jednotlivými autory obrazového doprovodu použit zápis Richental a Mladoňovice.

Richental vnímá Husa jako kacíře, jehož proces do určité míry zaujal na kostnickém sjezdu. Proto o Husovi mluví až v souvislosti s příjezdem do Kostnice, události má z první ruky a zachycuje je s nadhledem nezúčastněného člověka, který se otázkou hereze českého kacíře zabývá jen jako senzační událostí. Doprovodné obrázky jsou ve všech dochovaných rukopisech Richentalovy kroniky dost podobné. Hus jako baculatý pyknik odpovídá obecné představě kněze. Ač obvyklá čtveřice iluminací ukazuje odsvěcení, cestu Husa na popraviště, upálení a odklizení popela, je na nich Hus zachycen vždy bez známek utrpení způsobených více než sedmiměsíčním vězněním. Richental věznění nepopisuje, zmiňuje se jen, že byl dobře hlídán, proto není možné vyčíst muka, kterým byl Hus vystaven. Navíc informace o tom, že Husa denně navštěvovali nejučenější teologové koncilu, aby mu dokázali, že se mylí, poukazuje na to, že se s Husem zacházelo mírně, doslova v rukavičkách. Také tím, že při pokusu o útěk z Kostnice si Hus vzal pití a jídlo, je ironicky poukázáno na to, že právě to jsou věci, které ve svém životě preferoval, proto na ně myslel i v takové chvíli. Není tedy divu, že ve všech dochovaných exemplářích Richentalovy kroniky (Aulendorfský rukopis, Petrohradský rukopis, Pražský rukopis a další dochovaný rukopis) je Hus spíše baculatý, v Pražském rukopise až otlý. Vždy je hladce vyholen a pokud je úhel pohledu takový, že je možné vidět tonzuru, je beze změny.

Jednotlivé rukopisy Richentalovy kroniky se liší v obrazu Husa délkou jeho vlasů. Aulendorfský rukopis ukazuje Husa s vlasy dlouhými, možná dokonce v týlu svázanými, nebo alespoň k ramenům. Petrohradský rukopis a Pražský rukopis zachycují úzký kroužek vlasů jen na obrázku odsvěcení, na ostatních vyobrazeních to vypadá, že je hlava holá. Jako

by odsvěcení bylo provedeno zbavením vlasů. Poslední dochovaný rukopis zobrazuje Husa s dlouhými zvlněnými vlasy.

Obrázky odsvěcení Petrohradského a Pražského rukopisu jsou si dost podobné a zdá se, že se snaží držet Richentalova textu. Není vidět vysoký stolec, na kterém se vše odehrává, a také se liší počtem osobností u procesu odsvěcení. Na obrázku Petrohradského rukopisu Husa z každé strany drží vysoce postavení kněží (arcibiskup a kardinál) a před skupinkou klečí světicí biskupové. U Pražského rukopisu jsou ještě dvě další postavy, které mohou představovat dav právě tak jako součást rituálu. Protože chybí spodní část obrázku, není příliš zřejmé, zda postavy klečí, či stojí. U Petrohradského rukopisu světicí biskupové kromě kříže drží ještě sfouknuté svíce, ze kterých stoupá jemný pramínek kouře. Jako by gesto vyjadřovalo: Dokonáno jest.

Také Husova cesta na popraviště je věrně zachycena na obrázcích Petrohradského a Pražského rukopisu podle popisu Richentalovy kroniky. Nespoutaný Hus jde obutý a oblečený, na obrázku Pražského rukopisu má i stříbrný opasek jak uvádí Richental. Na vyholené hlavě mu sedí kacířská koruna. Jen postavení průvodu se liší. Zatímco v Petrohradském rukopise je před průvodem ještě malé místo, kam lze jít, u Pražského rukopisu obklopuje odsouzence dav ze všech stran. V obou případech jsou Husovi nejbližší ozbrojenci v plné zbroji, ale v Pražském rukopise se pozadí za davem ježí sudlicemi a halapartnami.

Zajímavá je zmínka o kacířské koruně Husa. Richental se o ní zmiňuje až v souvislosti s cestou na popraviště a uvádí dva ďáblíky, kteří na ní jsou vymalováni. Proto také ve všech dochovaných rukopisech této kroniky (s výjimkou Aulendorfského rukopisu, kde sice Hus má kacířskou korunu, ale bez ďáblíků) jsou ďáblíci právě jen dva. Mladoňovic mluví o třech ďáblech, což se objeví např. v Jenském kodexu, Martinické bibli, v Litoměřickém i Malostranském graduálu nebo v norimberském vydání Husovy Postilly. Zdá se tedy, že texty psané v českém prostředí se více opírají o Mladoňovice.

Jediný Mladoňovic popisuje, že žalávníci stáhli z Husa na popravišti černou sutanu a jenom v košili ho na sedmi místech přivázali k prknu, které vrazili do země. Tomuto textu odpovídá opět zobrazení v Jenském kodexu, Martinické bibli, Litoměřickém i Malostranském graduálu nebo v norimberském vydání Husovy Postilly.

To, že je hranice ze dřeva a slámy, zmiňují jak Richental, tak i Mladoňovic. Oba mluví o prknu, nikoli o kůlu, Richental ještě o stolci, na který musí odsouzenec vystoupit, aby exekuce byla viditelná pro zástupy diváků. Mladoňovic zase uvádí, že navrstvená hranice před zapálením sahala Mistru Janovi až po hrdlo. Protože ikonografie ve své narativní zkratce

zachycuje hořící hranici, není možné odhadnout její původní výšku, často nejde rozlišit použitý otop, spíše by šlo u všech obrázků identifikovat jen dřevo. (Sláma se patrně již vznášela, proto jsou plameny vysoké.)

Martinická bible se přidržuje Mladoňovice. Hus je viditelně připoután k masivnímu trámu provazy a krk je přichycen řetězem. Na hlavě mu sedí kacířská koruna se třemi d'ábly, ale nápis vidět není. Hus jen v bílé košili má ruce spoutané za zády. Poměrně vysokou hranici tvoří jednotlivé otepi dřeva. Ty v zadní části sahají přibližně do výše ramen, takže se blíží popisu Mladoňovice.

Jenský kodex představuje obrázky upálení Husa (?) dva. Na obou je postava na hranici v bílé košili připoutána kolem krku a v pase. Další připoutání zakrývají plameny. Na hlavě odsouzenci sedí koruna se třemi d'ábly. Více rozkreslený je dav, rozdělený na světskou a církevní část. Hranice na obou obrázcích je nižší, protože hoří. (Na obrázku s červeným pozadím sahá odsouzenci ke kolenům, na druhém, se zeleným pozadím, téměř do pasu. V obou případech je vidět, že k exekuci dochází na louce, která se rozprostírá za cestou, což odpovídá i popisu Mladoňovice, ale pozadí je nahrazeno ornamentem. Na posledním zobrazení Jenského kodexu (Hus v nebi), je postava Husa k rozeznání podle toho, že má šat mučedníka a pohár, který představuje podávání podobojí, ačkoli právě to nemělo s Husem mnoho společného. Hus působí svěže, mladě, bohaté lokny světle hnědých vlasů mu sahají na ramena. Protože o podobě v nebi literární texty mlčí, není možné žádné srovnání. Je ale možné si představit, že jde o ideální zobrazení v ráji, čili nejdokonalejší Husův obraz.

Zobrazení Husa v Litoměřickém graduálu na počátku 16. století je velice detailní, více realistické a také symbolické. Hus na slyšení na kostnickém sněmu je oděn do rudé barvy mučedníka a kolem hlavy už má svatozář. Obrázek předjímá události a neodpovídá žádnému z popisů. Tzv. Malé upálení rozvíjí popis Mladoňovice. Bílá košile, koruna se třemi d'ábly, řetěz kolem krku, upoutání u trámu. Hus zde má ruce spoutané až za trámem.

Kuthenova kronika je už jasnou ukázkou obrazu Husa jako charismatického vysokoškolského učitele. Dokumentuje to talár a typický baret, vlasy zastřižené pod uši, které jsou bohaté a pečlivě zastřižený plnovous. Hus soustředěně listuje v knize s mírně nakloněnou hlavou do knihy.

V Malostranském graduálu je Hus zařazen do trojice těch, kdo pomáhají měnit obecné mínění a přinášení jiskru a plamen poznání. Obraz Husa se proměnil. V nezvyklém tříčtvrtinovém portrétu vypadá štíhlejší, vousy mu dodávají charisma. Pokrývka hlavy a plášť ho pomáhají zařadit spíše k vysokoškolským učitelům než ke kněžím (stejně jako u Kuthena). Na obrázku upálení je klasické schéma Mladoňovice (bílá košile, kacířská koruna se třemi

d'ábly, louka za městem), dokonce je vidět i část města za hradbami a zahradami. Diváci vytvořili vyrovnaný špalír a působí strnule a neosobně, zato hořící hranice je silně expresivní velikostí i barvou plamene, ačkoli sahá jen nad chodidla.

Druhou polovinu 16. století reprezentuje dřevořez norimberského vydání Husovy Postily. Autor ještě dodrží zaběhlé schéma: bílá košile, zde jen pod kolena a s kněžským kolárkem, koruna se třemi čerty, ačkoli dobře vidět je jen jeden, ze dvou zbylých je možno zahlédnout jen část, řetěz u krku, trám. Oblé velké břicho ukazuje na blahobytného kněze, nikoli na dlouhodobě vězněného trpitele. Hořící nebo doutnající otepi dřena jsou poházeny kus od trámů, takže je oběť spíše grilována než upalována. Spirálovitě stočený dým dodává dřevořezbě expresivní výraz. Ukazuje zobrazení Husa v cizím prostředí, které ještě nebralo na vědomí nový ikonografický vzor charismatického učence.

Kroniky, historie, letopisy, životopisy i se svou snahou obrazem zachytit popisovanou realitu jsou jen určitou možností, jak udržet lidskou paměť, jak zaznamenat či zakonzervovat minulost. Ukázalo se, že vztah historie a paměti je problematický.⁷¹⁷ Zápis není ovlivněn jen časovým odstupem od události, výtvarné zobrazení není jen reprodukcí textu, ale vždy jde o vědomý (např. katolík a protestant) či nevědomý výběr epizod a jejich interpretaci. Přitom žádný výběr a žádná interpretace nemůže být zcela objektivní, protože nikdo z autorů nedokáže překročit svůj stín, vystoupit ze sebe. Vlastní autorské pojetí umocňuje výběrem slov, literární zběhlostí či dobovými zvyklosti. Klíčová je také sociální skupina, ke které autor patří a která určuje, co je dobré pro zapamatování a v jaké podobě.

Práce je od samého počátku postavena na historickém relativismu. Nestanovuje, co kdy bylo dobré pro zapamatování, ani nevytváří mantinely soudobým historickým pojetím, kterými by hodnotila objektivitu zápisu a vytvořeného obrazu. Předpokládá, že každý z autorů měl jiný zdroj informací a prošel svou vlastní selekcí⁷¹⁸ informací či autocenzurou, kdy podle míry svého kritického přístupu, soudnosti či zaujatosti vytvořil obraz Husa. Každý z autorů současně reprezentuje stanovisko své doby, sociální a nábožensko-filozofické postavení skupiny, proto má jiný cíl a výsledný obraz se liší. Každý z autorů také představuje určitý způsob myšlení, operuje s pojmy své doby, používá formu a jazyk své doby. To je výrazně viditelné např. u Heremity, který se netají obdivem k Husovi, nebo u Remonda, kdy cílem protireformační politiky bylo naopak vyvrácení Husova kultu.

⁷¹⁷ Srov. Peter Burke: *Variety kulturních dějin*, str. 50.

⁷¹⁸ Srov. *tamtéž*, str. 53.

V tomto ohledu stojí za povšimnutí pohled Václava Hájka z Libočan, který od utrakvismu přešel ke katolické víře, ale přesto si nedovolí osobnost Husa příliš špinit, ačkoli některé souvislosti vykládá tendenčním způsobem. Např. poprava tří mladíků za kritiku prodeje odpustků je oprávněná, neboť vystoupili proti papeži. Letopisy ale stejnou popravu vnímají jako svévoli Němců na radnici. Na epizodě je dobře viditelný rozdíl v interpretaci, což dokumentuje snahu vyzdvihnout nebo naopak potlačit určité části příběhu podle záměru autora.

Česko-německá problematika nastíněná i v životních osudech Jana Husa ukazuje, že se českými dějinami od mytických dob táhne komplex malého národa. Odvěká rivalita mezi Čechy a Němci, stýkání a potýkání, umocní každý z projevů nespravedlnosti a okamžitě otevírá dávnou kolektivní paměť. Proto postava Husa (stejně jako třeba blanických rytířů nebo Boženy Němcové) znovu intenzivně ožívá v dobách vypjatých, kdy je silněji pocíťováno ohrožení národa, kdy je těžké prosazení pravdy a objevují se hlubší sociální konflikty. Národní paměť se prolíná se skupinovou pamětí, oficiální paměť nabývá vrchu nad historickou objektivitou.

Nejspíše by šlo říci, že i v příběhu Jana Husa dochází v průběhu času k lehké ztrátě paměti⁷¹⁹ u všeho, co by mohlo zneklidnit, případně podryvat morální kvality idolu (např. strach přiznat se ke všem svým dílům, přijetí rady nejet k papeži do Říma, podcenění kostnického procesu, nedostatečná znalost latiny...), aby vzor nespravedlivého odsouzení a vnitřní síla obyčejného českého člověka vynikly. Je sice potlačeno člověčenství (tápání, obyčejný strach ze smrti, úzkost sužovaného člověka...), ale zvyšuje se míra mytizace a heroizace. Např. odsvěcení je u řady autorů vynecháno nebo jen letmo zmíněno. Laikovi je příliš vzdáleno, pro pozdější autory je kontroverzní (církev se zmýlila a vysvěcen byl nesprávný člověk, nebo církev není schopna své problémy vyřešit, trestat musí světská spravedlnost, která tedy stojí nad církevní, a dokonce mírumilovná a všeobjímající církev pokrytecky vydává na smrt) a narušuje ideální hrdinný obraz Husa.

Od počátku bylo zřejmé, že se pohled jednotlivých autorů nemůže zcela shodovat (rozdíl národnosti, vyznání, důvodu vzniku literárního díla, doby apod.), přece jen proměna v čase, především vizuální, byla viditelná a nápadná. Jaký je tedy Hus? Jaký obraz je přesnější? Co můžeme vědět spolehlivě? Otázka, která vyvstane, pokud si připustíme, že minulost nás může poučit, že nás může ovlivňovat.

⁷¹⁹ Siegfried J. Schmidt: Paměť a teorie paměti, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, Brno: Host, 2006, str. 580.

Kdysi psané slovo působilo jako zákon. Neměnná pravda. Čas snížil jeho hodnotu, ukázal relativnost, mnohoznačnost přístupů, výkladů i pochybností. Cílem práce nebylo posoudit pravdu a fikci jednotlivých autorů a vycizelovat z nich jakousi nezpochybnitelnou dřev, protože materií zkoumání byla literární díla, která nesou i další hodnoty – jazykové, estetické. Díla, která jsou dobovou výpovědí i uměleckým dílem, nikoli jen historickým dokumentem.

Zcela záměrně vedle sebe stojí texty dokládající odlišné kultivované chování, tj. postoj přiznaný různým sociálním skupinám, které určovaly normy pro celou společnost (např. Richental, Piccolomini, Remond stanovisko katolické, evropské; Petr z Mladoňovic, Stránský – postoj národní), což umožnilo představení multikulturního náhledu v čase. Ve zvoleném souboru textů je i dobře sledovatelný a nijak nezastíraný kulturní transfer⁷²⁰ (Heremita vychází z Mladoňovice, Florimond čerpá z Richentala).

Zatímco se v literárním kontextu více projeví akulturace (tvůrčí postup, jak přistupoval autor k přejímání a zprostředkování cizího statku), např. Hájek nebo Letopisy, je v souvislosti s ikonografickým obrazem možno více vnímat divergenci (způsob, jak se v novém okolí vědomě mění význam sdělení). Ačkoli i zde zůstává otázkou, která podoba Husa je pravděpodobnější. Jednotliví zmiňovaní autoři si všímají více morálních kvalit, zbožnosti, inteligence a případně původu než vizáže. Romantizující vzhled asketického charismatického muže, který připomíná Krista, sice v současné době nahradil baculatý kněz, ale je otázkou, odkud tato podoba skutečně vzešla. Řídí se životopisným údajem, že Hus miloval pohodlí a chtěl profesi, která ho zabezpečí, což ale nevypovídá nic o vzhledu, nebo sahá k původním narativním obrázkům (Richental, Jenský kodex), které jen dotvářely text, ale ve skutečnosti nezobrazovaly jedinečné historické postavy? Je toto nové zobrazení skutečně hledáním původní podoby Husa, nebo odráží sociokulturní změnu? Blahobytně vypadající Hus ukazuje hrdinu, který vizáží odpovídá současnému člověku bojujícímu s obezitou, proto by mohl být lépe přijímán jako vzor. Konzumně zaměřený svět nepotřebuje hrdinu Kristova vzezření, ale spíše obdivuhodných morálních kvalit klidně spojených s pohodlností i nadváhou.

Hus se stal jednoznačně součástí národní kulturní paměti, proto se jeho obraz postupně stabilizoval a po dobu několika století byl podáván téměř neměnně. Část informací se jakoby zakonzervovala do podoby kulturní tradice a jen těžko ji mohou poznatky nových výzkumů (rekonstrukce) posunout. Nejde ani tak o obezřetnost k případným novým informacím, jako o to, že paměť sama neukládá minulost, ale každá společnost si vytváří své dějinné příběhy

⁷²⁰ Kulturním transferem se rozumí přenesení kulturní tradice, zvyku, poznatku nebo pohledu na kulturní hodnotu z jedné oblasti duševní či místní do druhé. Blíže viz: Jörg Steigerwald: Kulturní transfer, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, str. 431.

z perspektivy své konkrétní situace a zobecní či zformuje je do podoby, ve které mohou být předávány různými médii (literatura, film, učebnice...). Tím vznikne dojem objektivní skutečnosti a případný nový poznatek, ačkoli je objektivní a pravdivý, se jen těžce prosadí. Proto stanovisko Mladoňovice a dalších českých autorů je v naší společnosti akceptovatelné a Richental či Florimond Remond vzbuzují apriorní nedůvěru a je jim připisována zaujatost, subjektivnost. (Podobný přístup je např. viditelný v záměrné změně charakteru osobnosti Mladoňovice ve hře Pavla Kohouta *Ecce Constancia*.)

Řada detailů, které zvyšovaly zázračnost a legendárnost (pád kacířské čepice při modlení nebo její až d'ábelská nehořlavost, když byla pomalovaná čerty) mizí. Ostatně události následující po upálení Husa autoři obvykle nerozvádějí, protože nejsou chápány jako bezprostřední součást Husova příběhu, ačkoli rozdmýchaly neuvěřitelný vír událostí. Vlastní reformátorské snahy Husa, draze zaplacené životem, zůstaly součástí středověkého myšlení a historických bádání

Je zřejmé, že obecně lidský hodnotící postoj preferuje národní stanovisko před náboženským (Hus může být vnímán jako člověk, který položil život za pravdu a spravedlnost, i českým katolíkem). V obecném povědomí je hlouběji zapsáno, že Hus byl nespravedlivě upálen v Kostnici, než jaké názory prosazoval a co bylo důvodem jeho smrti.

8.0 Literatura

8.1 Prameny

Adam z Veleslavína, Daniel: *Kalendář historický*, Praha: nákladem Daniela Adama z Veleslavína, 1590, [online], [cit. 1. 11. 2013], Digitální knihovna ÚK FF MU – Staré tisky, dostupné z: <http://knihovna.phil.muni.cz/dl/oldbooks>.

z Březové, Vavřinec: *Husitská kronika*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1954.

Bydžovský, Pavel: *Knížky o přijímání Těla a Krve Pána našeho Ježíše Krista pod obojí spůsobou*, 1538-1539, uložený v Národní knihovně, sign. 54 E 133.

Dačický z Heslova, Mikuláš: *Paměti*, [online], [cit. 1. 11. 2013], Manuscriptorium – digitální knihovna, dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com>, rukopis uložený v Národní knihovně sign. V C 11.

Hájek z Libočan, Václav: *Kronika česká*, 1819, [online], [cit. 1. 11. 2013], Digitální knihovna ÚK FF MU – Staré tisky, dostupné z: <http://knihovna.phil.muni.cz/dl/oldbooks>.

Heremita, Jiří: *Život M. Jana Husa* in *Hus a Jeronym v Kostnici*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

Jenský kodex, [online], [cit. 1. 11. 2013], Manuscriptorium – digitální knihovna, dostupné z [www: http://www.manuscriptorium.com](http://www.manuscriptorium.com), uložen v Národní knihovně, sign. IV B 24.

Komenský, Jan Amos: *Historia o těžkých protivenstvích*, in: *Dílo Jana Amose Komenského 9/I*, Praha: Academia, 1989.

Kuthen ze Šprinsberka, Martin: *Kronika o založení země České, a prvních obyvatelích jejích, tudíž o knížatech a králích i jich činech a přiběžích velmi kratče z mnohých kronikářův sebraná*, Praha: Dr. Z. V. Tobolka, 1929.

z Mladoňovic, Petr: *Pašije M. Jana Husa*, in: *Hus a Jeronym v Kostnici*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

z Mladoňovic, Petr: *Pašije M. Jeronyma*, in: *Hus a Jeronym v Kostnici*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

Piccolomini, Enea Silvio: *Historie česká*, Praha: Koniasch Latin Press: Ústav pro klasická studia AV ČR: Nadace pro dějiny kultury ve střední Evropě, 1998.

de Remond, Florimond: *Husitského v Čechách kacírství počátku, zrůstu a pádu vejtah*, [online], [cit. 1. 11. 2013], Manuscriptorium – digitální knihovna, dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com>, uložen v Národní knihovně, sign. 54 E 315.

von Richental, Ulrich: *Kostnická kronika, historické rozprávanie o meste, ktoré se stalo stredom Evropy, a čo to znamenalo pre Slovakov a Čechov*, Budmerice: Vydavateľstvo Rak, 2009.

Stránský ze Zapské stránky, Pavel: *Český stát*, in: *Český stát: Okřik*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1953.

Ze starých letopisů českých, ed. Jaroslav Porák a Jaroslav Kašpar, Praha: Svoboda, 1980.

8.2 Literatura

Assmann, Aleida: *Introduction to cultural studies, topics, concepts, issues*, Berlin: Erich Schmidt, 2012.

Beneš, Zdeněk: *Historický text a historická kultura*, Praha: Karolinum, 1995.

Bible, Písmo svaté Starého a Nového zákona, Ekumenická rada církví v ČSSR, 1989.

Bibliothèque nationale et universitaire [online], [cit. 10. 7. 2013], dostupné z: <http://www.bnu.fr>

Bláhová, Marie: *Historická chronologie*, Praha: Libri, 2001.

Burke, Peter: *Co je kulturní historie?*, Praha: Dokořán, 2011

Burke, Peter: *Variety kulturních dějin*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006.

Cabalková, Klára: *Největší Čech*, Reader's Digest Výběr, Praha, 2005.

Čornej, Petr: *Staré letopisy české* in Lexikon české literatury 4/I S-T, Praha: Academia, 2008, str. 338.

Čornej, Petr: *Tajemství českých kronik (Cesty ke kořenům husitské tradice)*, Praha: Vyšehrad, 1987.

Čornej, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek V. (1402–1437), Praha: Paseka, 2010.

Dvořáková, Daniela; Dvořák, Pavel: *Kalendárium*, Praha: X-Egem, 2003.

Fontana, David: *Tajemný jazyk symbolů*, Praha: Paseka, 1994.

Goff, Jacques: *Paměť a dějiny*, Praha: Argo, 2007.

Hall, James: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha: Mladá fronta, 1991.

heslo *Pavel Bydžovský*, in: *Ottův slovník naučný*, 4. díl, Bianchi-Giovani – Bžunda.; Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1891, str. 999

heslo *Mikuláš Dačický z Heslova*, in: *Ottův slovník naučný*, 6. díl, Čechy – Danseur; Praha: Vydavatel a nakladatel J. Otto, 1893, str. 848.

- Hrabák, Josef: *Dějiny české literatury I, Starší česká literatura*, Praha: Československá akademie věd, Praha, 1959.
- Honzáková, Marie; Honzák, František: *Jan z Jesenice*, in: Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918, Praha: Libri, 1998.
- Jakubec, Jan: *Dějiny literatury české I, Od nejstarších dob do probuzení politického*, Praha: Jan Leichter, 1929.
- Kejř, Jiří: *Husův proces*, Praha: Vyšehrad 2000.
- Knihopis digital [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z: <http://db.knihopis.org/>
- Kolár, Jaroslav: *Daniel Adam z Veleslavína*, in: Lexikon české literatury 1 (A-G), Praha: Academia, 1985, str. 29.
- Kolár, Jaroslav: *Martin Kuthen za Šprinsberka*, in: Lexikon české literatury 2/II (K-L), Praha: Academia, 1993, str. 1066.
- Kolár, Jaroslav: *Václav Hájek z Libočan*, in: Slovník českých spisovatelů, Libri, Praha 2005, str. 200.
- Kolár, Jaroslav: *Václav Hájek z Libočan*, in: Lexikon české literatury 2/I H-J, Praha: Academia, 1993, str. 33.
- Kolár, Jaroslav: *Vařinec z Březové*, in: Slovník českých spisovatelů, Praha: Libri, 2005, str. 719.
- Kolár, Jaroslav: *Pavel Stránský ze Zapské Stránky*, in: Lexikon české literatury 1 (S-T), Praha: Academia, 2008, str. 375.
- Kraus, Jiří: *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha: Academia, 2005
- Kramer, Jürgen: *Kulturní studia*, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, Brno: Host, 2006, str. 430
- Kutnar, František; Marek, Jaroslav: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví, Od počátků národní kultury až do sklonku 30. let 20. století*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997.
- Kybal, Vlastimil, *M. Jan Hus: Život a učení 1–3*, Praha: Jan Leichter, 1923–1931.
- Lášek, Jan Blahoslav: *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*, Sborník z mezinárodního sympozia, konaného 22. – 26. září 1993 v Bayreuthu, Praha: Česká křesťanská akademie, 1995.
- Macek, Josef: *Studie s ukázkami z Husova díla*, Praha: Svobodné slovo, 1963.
- Mukařovský, Jan: *Dějiny české literatury I, Starší česká literatura*, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959

- Nejedlý, Martin: *Středověký mýtus o Meluzíně a rodová pověst Lucemburků*, Praha: Skriptorium, 2007.
- Nodl, Martin: *Dekret kutnohorský*, edice Česká historie, sv. 23, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.
- Nünning, Ansgar; Nünning, Vera: *Konzepte der Kulturwissenschaften, theoretische Grundlagen, Ansätze, Perspektiven*, Stuttgart: Metzler, 2003.
- Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z: <http://www.manuscriptorium.com>.
- Obecné zásady ediční a poučení o češtině 15. století*, in: Výbor z české literatury doby husitské, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.
- Österreichische Nationalbibliothek [online], [cit. 30. 11. 2013], dostupné z: <http://katzoom.onb.ac.at/cgi-bin/katadmin/mus/mhsvview.pl?katalog=5&kz=1&start=0041363>
- Petrusek, Miloslav a kol.: *Sociologie*, Praha: SPN, 1991.
- Picková, Dana: *Křišťan z Prachatic*, in: Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918, Praha: Libri, 1998, str. 223-224.
- Picková, Dana: *Jakoubek ze Stříbra*, in: Kdo byl kdo v našich dějinách do roku 1918, Praha: Libri, 1998.
- Polášková, Taťána; Milotová, Dagmar; Dvořáková, Zuzana: *Literatura*, Třebíč: Nakladatelství Petra Velanová, 2005.
- Pražák, Emil: *Mikuláš Dačický z Heslova*, in: Lexikon české literatury 1 (A-G), Academia Praha, 1985, str. 509–510.
- Royt Jan: *Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století*, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): *Jan Hus na přelomu tisíciletí: mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999*, Tábor: Husitské muzeum, 2001, str. 405–451.
- Sedlák, Jan: *M. Jan Hus*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1996.
- Seifert, Joseph: *Pravda jako fundament svobody a svědomí*, in: Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): *Jan Hus na přelomu tisíciletí: mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999*, Tábor: Husitské muzeum, 2001, str. 281–301.
- Siegfried J. Schmidt: *Paměť a teorie paměti*, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, Brno: Host, 2006, str. 580.
- Steigerwald, Jörg: *Kulturní transfer*, in: Ansgar Nünning: Lexikon teorie literatury a kultury, Brno: Host, 2006, str. 431.
- Šmahel, František: *Husitské Čechy*, Praha: Lidové noviny, 2008.

- Šmahel, František: *Život a dílo Jeronýma Pražského*, Praha: Argo, 2010, str. 80-86.
- Štaif, Jiří: *Sociální a kulturní dějiny*, in: *Kultura jako téma a problém dějepisectví*, Brno: Matice moravská pro Historický ústav AV ČR, 2006.
- Tobolka, Zdeněk: *Martin Kuthen: „Kronika o založení země české“* (Monumenta Bohemiae Typographica VII.), Praha, 1929.
- Toufar, Pavel: *Sedm divů Česka*, Praha: Česká televize, 2010.
- Vintr, Josef: *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*, in: *Listy filologické* 121, 1998, str. 341-346.
- Vlček, Jaroslav: *Dějiny české literatury I.*, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- Vykoupil, Libor: *Slovník českých dějin*, Brno: Julius Zirkus, 2000.

9.0 Přílohy

9.1 Martinická bible⁷²¹

Iniciála s upálením Mistra Jana Husa

⁷²¹ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:
http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&docId=set0405241&client=,
f. 11v.

9.2 Kronika Ulricha Richental

a) Aulendorfský rukopis⁷²²

Upálení Jana Husa

⁷²² NYPL Digital Gallery, [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z:
<http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=251648&imageID=427456&total=17&num=0&word=richental&s=1¬word=&d=&c=&f=&k=1&IWord=&IField=&sScope=&sLevel=&sLabel=&sort=&imgs=20&pos=5&e=w>.

Nakládání s ostatky

b) Petrohradský rukopis

Odsvěcení Jana Husa
Cesta na popraviště⁷²³

⁷²³ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 431.

Upálení Jana Husa
Nakládání s ostatky⁷²⁴

⁷²⁴ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 432.

c) Pražský rukopis

Odsvěcení Jana Husa⁷²⁵

⁷²⁵ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:
http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digdoc&virtum=0&client=, f. 123r.
190

Hus vedený na hranici⁷²⁶

⁷²⁶ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtum=0&client=, f. 122v.

Hus vedený na hranici⁷²⁷

⁷²⁷ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 123v.

Upálení Jana Husa⁷²⁸

⁷²⁸ Srov. Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z: http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtum=0&client=, f. 124v.

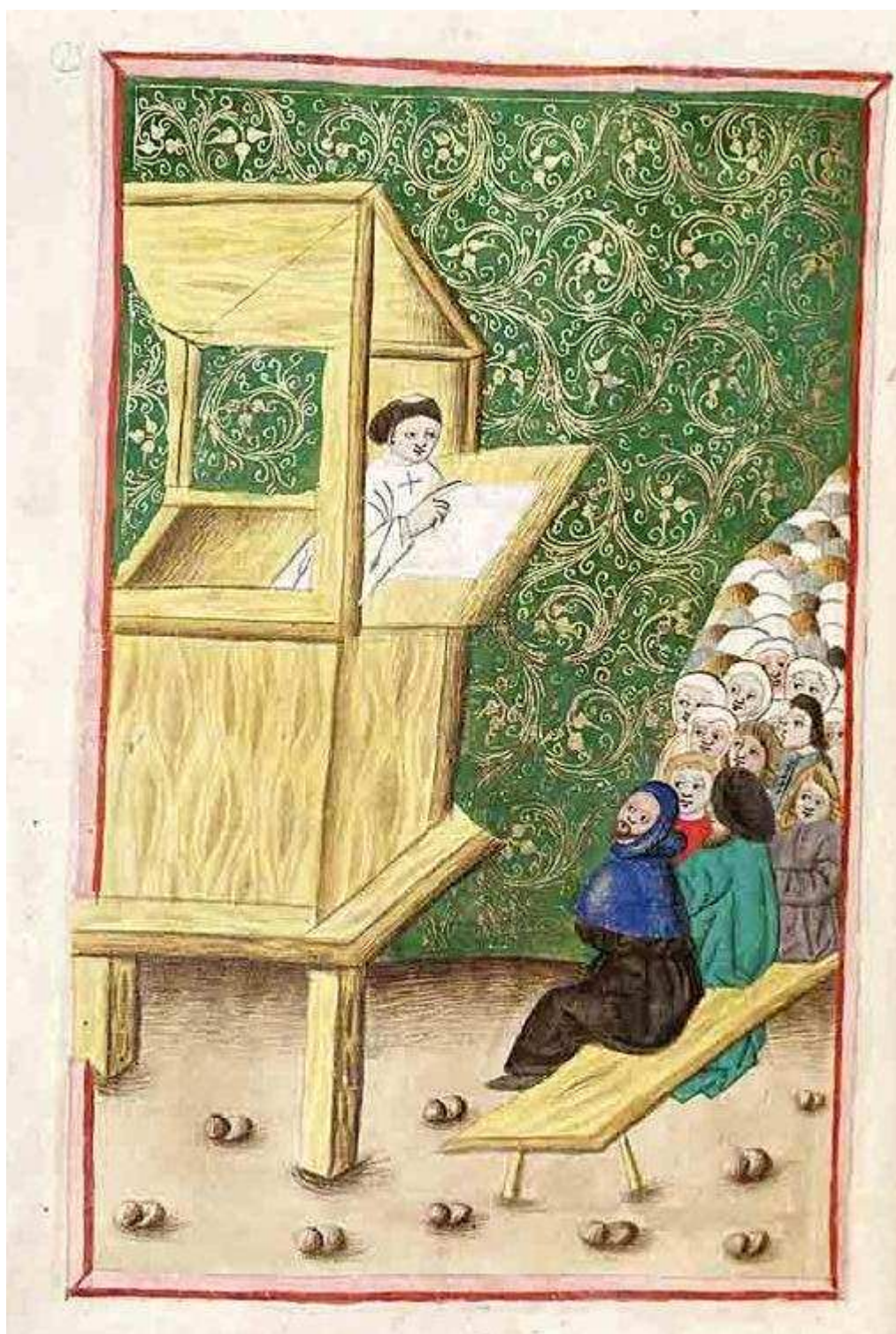
d) Další dochovaný exemplář⁷²⁹

Upálení Jana Husa
Likvidace ostatků

⁷²⁹ Art.com, [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z: <http://eu.art.com/products/p1775961591-sa-i4212123/posters.htm>

9.3 Jenský kodex

Hus na kazatelně v Betlémské kapli⁷³⁰

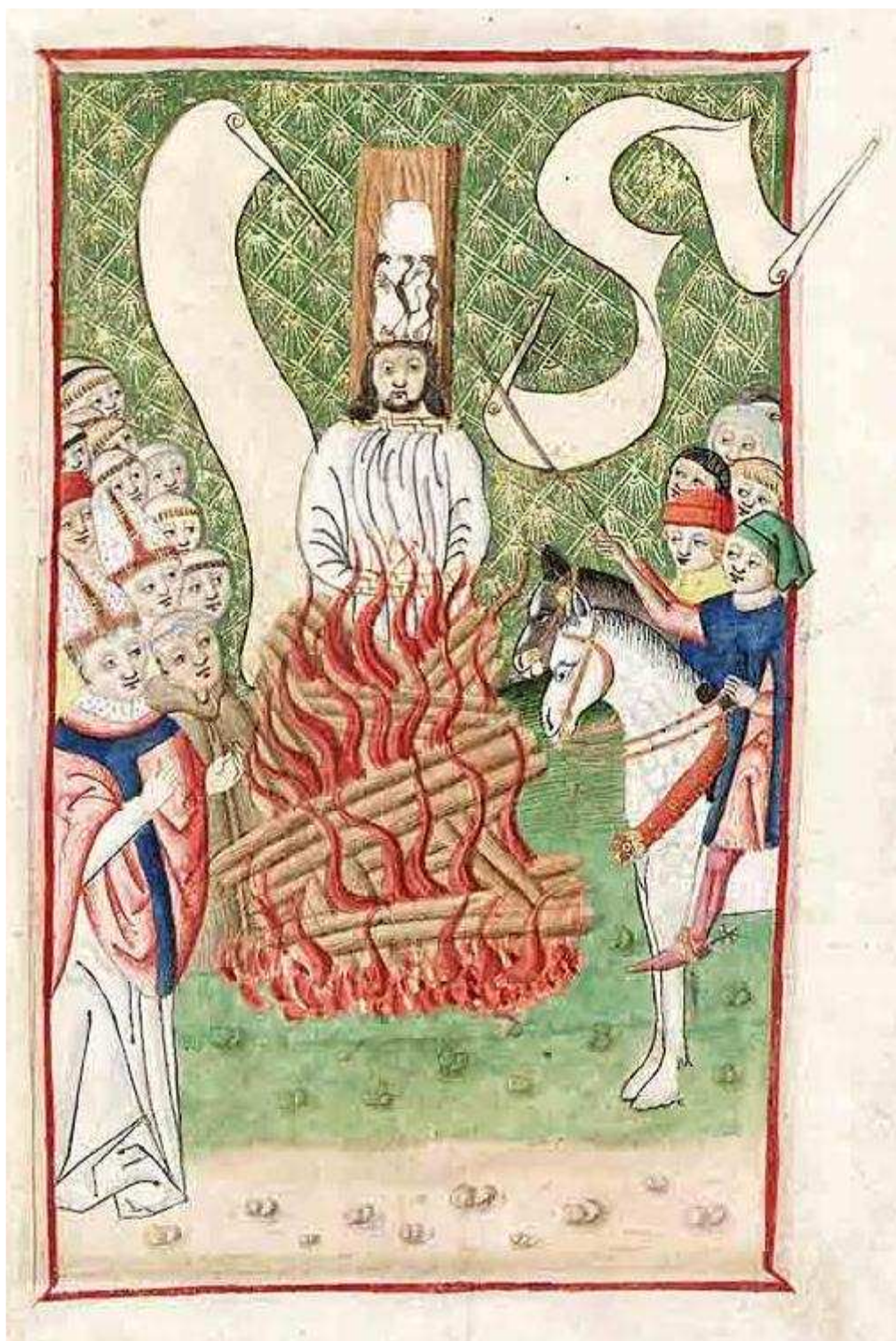
⁷³⁰ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 37v.

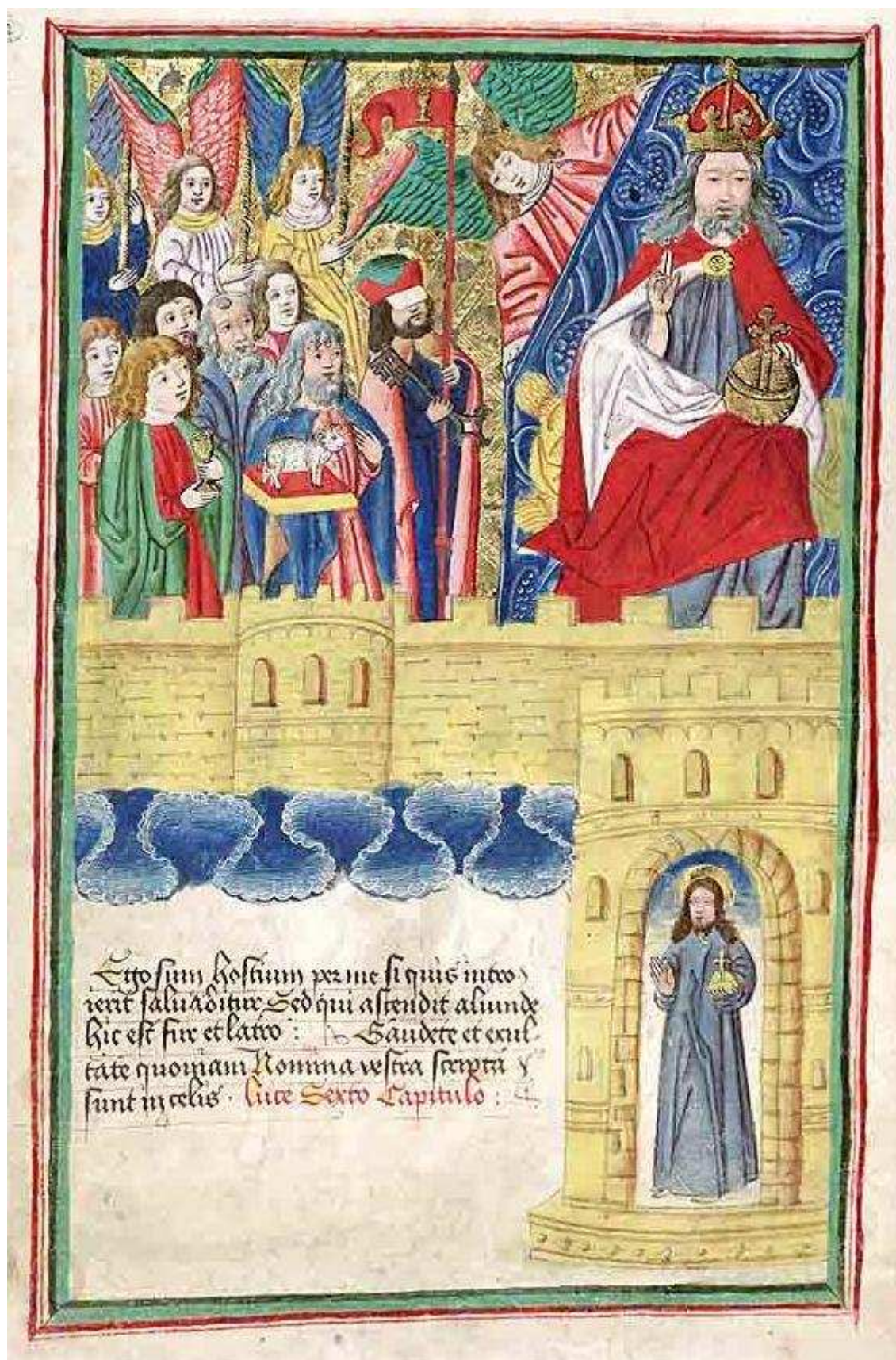
Upálení Jana Husa⁷³¹

⁷³¹ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:
http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 38r.

Upálení Jana Husa nebo Jeronýma Pražského⁷³²

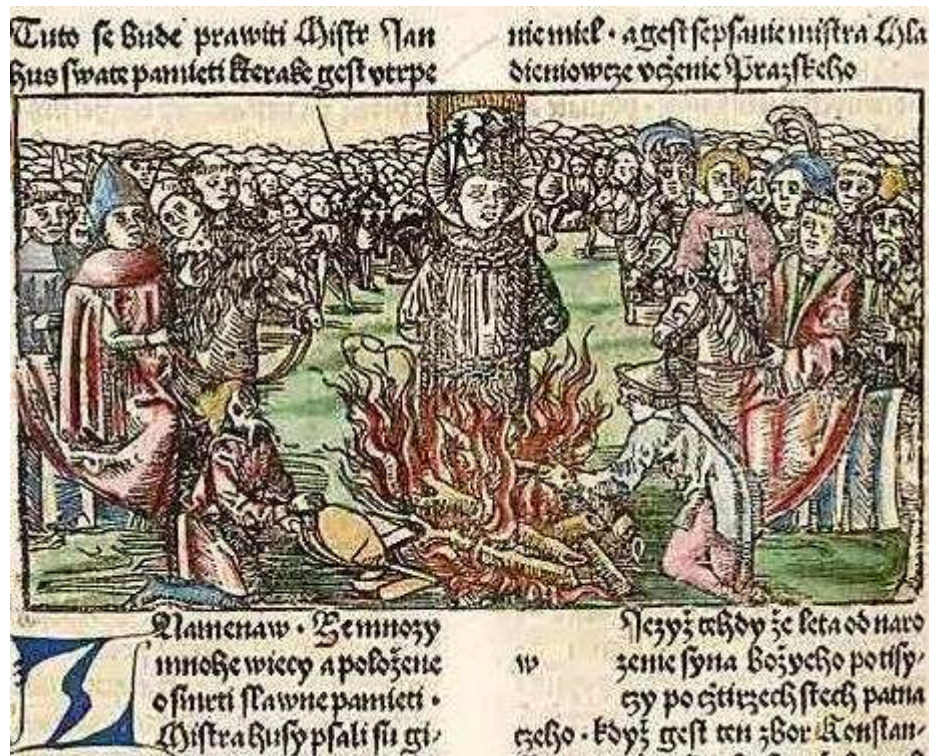
⁷³² Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:
http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 38v.

Jan Hus v nebi⁷³³

⁷³³ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtum=0&client=, f. 5v.

Upálení Jana Husa⁷³⁴

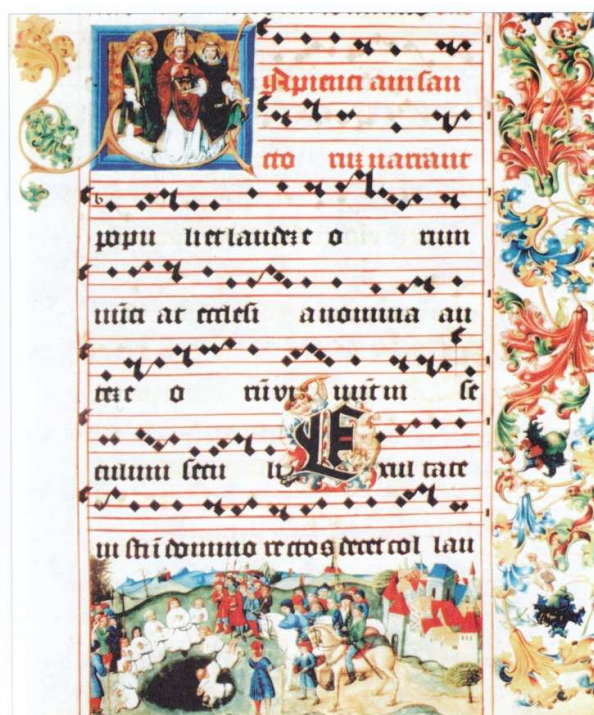
Upálení Jeronýma Pražského ze Staročeského pasionálu⁷³⁵

⁷³⁴ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 41v.

⁷³⁵ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 424.

9.4 Smíškovský graduál⁷³⁶

Jan Hus mezi dvěma světci

⁷³⁶ ⁷³⁶ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 443.

9.5 Litoměřický graduál⁷³⁷

Tzv. Malé upálení

⁷³⁷ 1415-2015 Mistr Jan Hus[online], [cit. 30. 11. 2013], dostupné z: <http://www.hus2015.cz/fotogalerie/mistr-jan-hus/mjh-8-9.html>

Tzv. Velké upálení⁷³⁸

⁷³⁸ Jan Royt: Ikonografie Mistra Jana Husa v 15. až 18. století, in Drda, Jan; Holeček, František; Vybíral, Zdeněk (eds): Jan Hus na přelomu tisíciletí. Mezinárodní rozprava o českém reformátoru 15. století a o jeho reprezentaci na prahu třetího milénia: Papežská lateránská universita Řím, 15. – 18. prosince 1999, str. 442.

9.6 Kuthenova kronika

Portrét Jana Husa

9.7 Malostranský graduál⁷³⁹

John Wyclif/Erasmus Rotterdamský; Jan Hus, Martin Luther

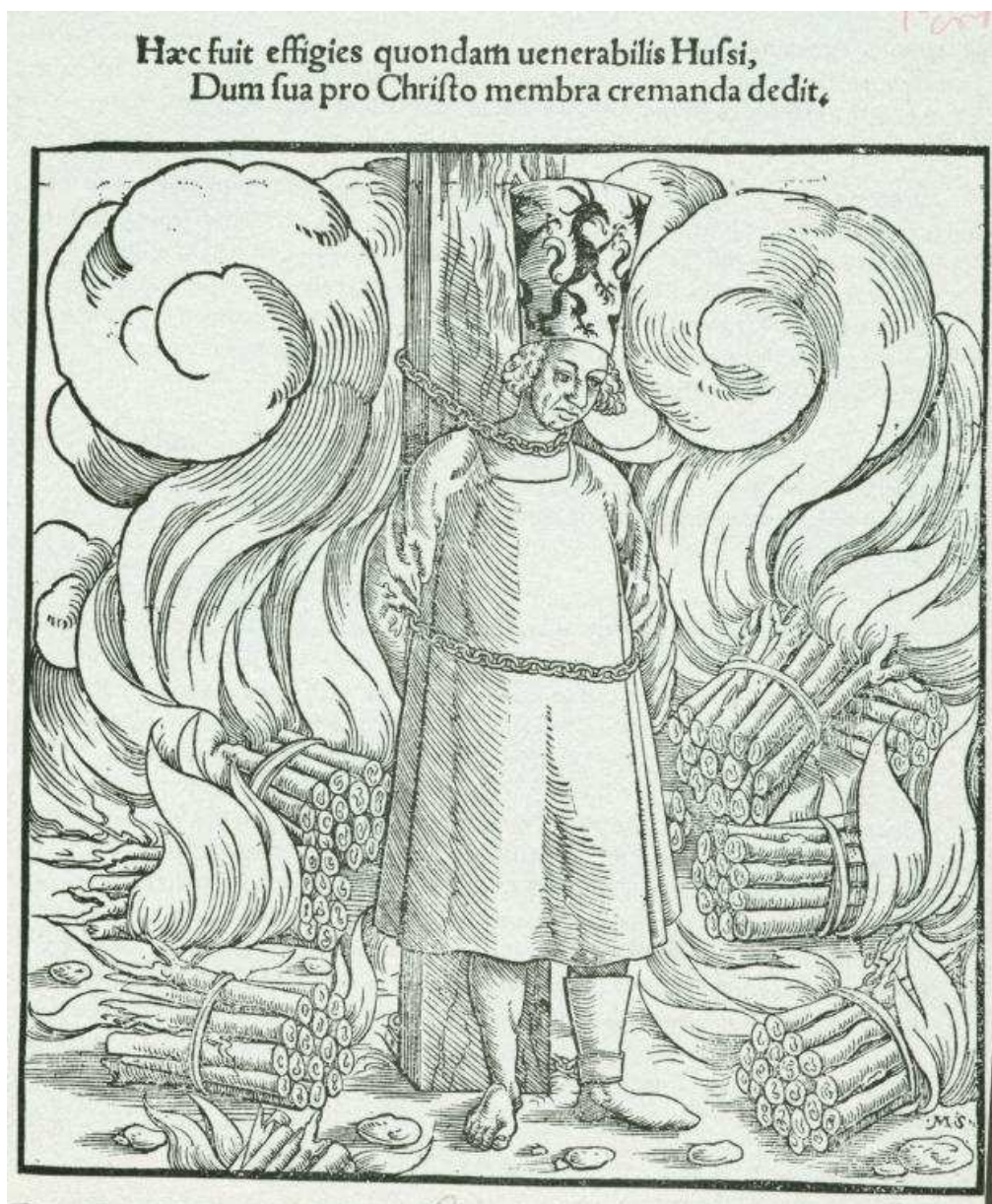

Upálení Jana Husa

⁷³⁹ Manuscriptorium [online], [cit. 10. 7. 2012] dostupné z:

http://www.manuscriptorium.com/apps/main/index.php?request=show_tei_digidoc&virtnum=0&client=, f. 363r.

9.8 Norimberské vydání Husovy Postilly⁷⁴⁰

Upálení Jana Husa

⁷⁴⁰ NYPL Digital Gallery, [online], [cit. 10. 7. 2012], dostupné z: <http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/dgkeysearchdetail.cfm?trg=1&strucID=616855&imageID=1264196&total=73&num=60&word=hus&s=1¬word=&d=&c=&f=&k=1&IWord=&IField=&sScope=&sLevel=&sLabel=&sort=&imgs=20&pos=66&e=w>

9.9 Socha Jana Husa na Krakovci

